

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM
DALI

DOKTORA TEZİ

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ
OPERASYONLARINDA YUMUŞAK GÜÇ UNSURU:
LÜBNAN, KOSOVA VE KIBRIS ÖRNEKLERİ

MOHAMMED QASIM KAREM

2502110176

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. HAKAN GÜNEŞ

İSTANBUL – 2020

ÖZ

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ OPERASYONLARINDA
YUMUŞAK GÜÇ UNSURU: LÜBNAN, KOSOVA VE KIBRIS
ÖRNEKLERİ
MOHAMMED KAREM

Modern uluslararası sistemin yapısı ve işleyişi, 1945'ten günümüze kadar gelen gelişmeler bağlamında şekillenmiştir/şekillenmektedir. Bu sistemin değişmesi ile dönüşmesine zemin hazırlayan en önemli gelişmelerin İkinci Dünya Savaşı'nın bitimi ve uluslararası liberal düzenin zaferi, yanı sıra SSCB'nin dağılması ile Soğuk Savaş'ın sona ermesidir. Zira İkinci Dünya Savaşı sırası ve sonrasında bir yandan uluslararası barış ve güvenliğin korunması, diğer yandan liberal düşünceleri merkezine alan kurumların inşa edilmesi öne çıkmıştır. 1944 yılında kurulan Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu, 1945'te kurulan Birleşmiş Milletler (BM), 1949 yılında NATO ve yanı sıra 1995 yılında kurulan Dünya Ticaret Örgütü, ortaya çıkan kurumların en belirgin örnekleridir. Bahsi geçen kurumların desteklediği liberal demokratik değerleri benimseyen yönetim modelinin özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde yükselişe geçerek bu modele geçerli bir alternatifin olmadığı yönündeki iddiayı doğrulamaktaydı.

Birleşmiş Milletler üyesi devletlerin uluslararası sistemin ana aktörleri olduğu kabul edilse de en az devletler kadar öneme sahip bahsi geçen uluslararası örgütlerin de uluslararası politikayı şekillendiren aktörler oldukları bilinmektedir. Zira üye devletlerin belirli ilkeler çerçevesinde ortak ajandalar benimseyerek işbirliğine teşvik etme görevi bu örgütler tarafından üstlenilmektedir. BM, 1948'den günümüze uluslararası barış ve güvenliği korumak amacıyla sistemin ana aktörleri arasında meydana gelen savaş ve devlet-içi çatışmalara son vermek üzere barış operasyonları dahil birtakım önleyici çalışmalar yürütmüştür.

Barış, güvenlik ve uluslararası sistem gibi kavramların anlam ve kapsamının değişken olduğu, belirli gelişmelere göre sürekli olarak yeniden inşa edildiklerini göz önünde bulundurmakla birlikte barış operasyonlarının da bu kavramlar çerçevesinde yeniden inşa edildiği ve edilmesi gerektiği liberal kurumsalcı düşünürler tarafından savunulmaktadır. Zaten uluslararası örgütler ve özellikle BM, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde oyun kurucu, denge koruyucu ve liberal barış inşası gibi yöntemlere başvurarak sistemde istikrar durumu yaratmaya çalıştığı bilinmektedir.

BM'nin barış ve güvenliği koruma konusundaki çabalarının başarı seviyesine bakmaksızın yürütülen çalışmaların uluslararası politikayı şekillendirdiği bilinmektedir. Bu bağlamda çatışmaların neden olduğu toplumsal, ekonomik ve yapısal yıkımı önlemek, insani krizlere son vermek, barış ve istikrarın sürdürülebilirlik statüsünü sağlayabilmek amacıyla BM, güvenlik sektörü reformu çerçevesinde barış operasyonlarının yetki ve görev kapsamını defalarca değiştirmiştir/değiştirmektedir. Çatışmaların durdurulması, önlenmesi ve yeniden başlamasına engel olmak amacıyla, yumuşak güç enstrümanları dahil olmak üzere, BM'nin aldığı önlemlerin kapsamı hem gelişmekte hem de genişlemekteydi. Bu durumun, tezde işlenen üç örnekte de görüleceği gibi BM'nin genel olarak devletler nezdindeki meşruiyetinin pekiştirilmesini de beraberinde getirdiği düşünülmektedir. Yumuşak gücün tanımını akılda bulundurarak BM'nin istediği şeyi belli devlet/devletlerin veya tarafların yapmasını sağlayabildiği zaman, bahsi geçen tarafları yapılması istenen şeyi yapmaya zorlanmasına gerek kalmayabilir düşüncesi öne sürülmektedir. Netice itibariyle BM Antlaşması'nın VII Bölümüne başvurma olasılığı azalır veya ortadan kalkar. Ayrıca, bir yandan BM'nin güttüğü amaçların yani uluslararası toplumun kabul ettiği gündem maddelerinin gerçekleşmesi, diğer yandan BM ve bazı bölgesel örgütlerin devletler nezdindeki güvenilirliği pekişmiş olur. Uluslararası standartlara yani BM'nin pazarladığı iyi yönetim modelinin aktörler nezdinde yaygınlaşması durumunda çatışma oranının düşeceği, yani çatışmanın istisna bir durum ve bunun sonucunda sistemin genel durumunun istikrar olacağı düşünülmektedir. Meydana gelen gelişmeler göstermiştir ki bu düşünce BM'nin yürüttüğü liberal barış inşası, toplumsal mühendislik ve devlet inşası süreçlerinin odağına yerleşmiş durumdadır.

İnsan doğasının iyi, başkalarıyla yardımlaşma ve işbirliğine yatkın olduğu, yani kötülüğün kaynağı olmadığı, yönetimlerin ayrı ayrı belli kriterler çerçevesinde reform edilerek uluslararası barış ve istikrarın korunacağı liberal kurumsalcı düşüncenin temelinde yattığı bilinmektedir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası çatışmaların oranı azalırken devlet-içi çatışmaların sayısının yükselişe geçtiği kaydedilmiştir. Dolayısıyla barış, güvenlik, istikrar ve en önemlisi var olan güç dengesini tehdit eden gelişmelerin önüne geçebilmek için BM'nin yeni yöntemler benimsemesi gerekmektedir. Bundan dolayı devlet inşası olarak değerlendirilen barış inşası çalışmaları arabuluculuk, devletin çeşitli sektörlerinde reform, insan haklarının pekiştirilip uluslararası standartlara yükseltilmesi, şeffaf ve iyi yönetim, kurumsal yapılanma ve kalkınma yoluyla sürdürülebilir barış kültürünün yerleştirilmesi, BM'nin çatışmalı bölgeler veya istikrarsız devletlerde yürüttüğü çalışmaların odağı haline gelmiştir. Bu bağlamda belli devlet veya bölgede faaliyet gösteren BM'nin belli koşullar çerçevesinde hareket ettiğini ifade etmekte yarar vardır. Sahada var olan asker, polis ve sivil elemanların yetki alanı ve görev kapsamının, Güvenlik Konseyi kararı ile belirlendiği bilinmektedir. Aslında askeri gücün çoğu barış operasyonunun bel kemiğini oluşturmalarına rağmen çeşitli alanlarda hizmet veren uzman kişiler bahsi geçen operasyonlarda yer almaktadır. Zira yöneticiler, ekonomistler, polis memurları, mayın temizleme ekipleri, seçimlerde teknik yardım veren personeller, insan hakları gözlemcileri, sivil işler ve iyi yönetim uzmanları, hukuk danışmanları, insani kriz durumlarına müdahale çalışanları, iletişim asistanları ve kamuoyu bilgilendirme uzmanları günümüzde hemen hemen her barış operasyonunda görev yapmaktadır.

BM'nin Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ta meydana gelen çatışma durumuna müdahalesi, barış sürecine yatırımı, etki ve verimlilik konuları bahsi geçen örneklerde ayrı ayrı var olan güvenlik, siyasi, sosyal ve ekonomik duruma göre değişmektedir. Yani BM'nin genel olarak, çatışmanın durdurulması konusundaki başarısı her örnekte söz konusuysa çatışma çözümünün etkinliği, ilgili yerel ve uluslararası aktörlerin konuya müdahale derecesine bağlıdır. Böylelikle barış sürecinin sonucu, çatışmanın sürmesi veya

özümüyle doğrudan ve dolaylı olarak ilgilenen tarafların güç kapasitesi, uluslararası sistemdeki konumları, bölgesel güç dengesine etki oranı, soruna müdahale derecesi ve yerel aktörler üzerindeki etki seviyelerine göre değişmektedir.

Bu çalışma, barış operasyonlarının evrimini tartışıyor ve Lübnan, Kosova ile Kıbrıs'taki krizlerin yerel, bölgesel ve uluslararası boyutlarını ele alıyor. Ayrıca, barışı koruma operasyonlarının çatışma çözümü, önleyici diplomasi ve barış inşası sürecini yürütebilmek için yerel bazda gerekli meşruiyeti sağladığı veya sağlayamadığını öğrenmeye çalışıyor. Aslında tezin argümanı bazı sorular ışığında daha iyi anlaşılabilir. Bu sorular, “Barış operasyonları dünyanın belirli bölgelerindeki çatışmaları çözmek için yumuşak güç enstrümanları dahil olmak üzere çeşitli yöntemlere başvuruyor mu? Barışı koruma, barışı zorlama ve barış inşası arasındaki bağlantılar nedir ve bunun ilgili örneklerdeki uygulanması hangi biçimde gerçekleşiyor?” şeklinde sıralanabilir. Ayrıca BM'nin Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ta barışı sürdürebilmek için güvenlik sektörü reformundan nasıl yararlandığını araştırmayı ihmal etmemiştir. Son olarak, tezin örneklerindeki barış operasyonlarının başarı düzeyinin üçlü karşılaştırma yoluyla değerlendirmesi yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: (Uluslararası aktör, güvenlik, yumuşak güç, barışı koruma, barış inşası, çatışma çözümü, arabuluculuk, iyi yönetim, uluslararası liberal düzen, kurumsal reform, devlet inşası, uluslararası örgütler).

ABSTRACT

THE SOFT POWER FACTOR IN UNITED NATIONS PEACE OPERATIONS: CASES OF LEBANON, KOSOVO, AND CYPRUS MOHAMMED KAREM

The nature of modern international order has changed dramatically as a result of the developments that occurred with the end of World War II. Several decades later, the world witnessed the commencement of a new era in international relations especially after the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) was dissolved at the end of the Cold War and the distribution of power shifted towards a unipolar system. Thus, the scope of terms like power, peace, and security have been redefined constantly over time according to the developments that continue to occur in the international order.

Despite the general understanding that the United Nations (UN) Member States are the main actors of international order, it is obvious that international organizations are as important as the states themselves in shaping international politics. Hence, the emergence of peaceful and stable international order can be achieved by international organizations pushing towards more cooperative relations among Member States, encouraging them to adopt common agendas and to create consensus on joint action plans to consolidate the rule-based international order.

Generally speaking, international organizations, especially the UN, maintain international peace and security, strive to safeguard the current balance of power, pursue particular guidelines, and implement specialized programs in various fields including the deployment of peacekeeping operations and establishing special political missions. Over the past eight decades, the UN has carried out many preventive and interventionist activities in order to maintain international peace and security, as well as preserve the stability of the order, end wars among member states, and cease intrastate conflicts. That being said, UN Peacekeeping was born at a time when Cold War rivalries frequently paralyzed the UN Security Council. Peacekeeping was primarily limited to maintaining

ceasefires and stabilizing situations on the ground, providing crucial support for political efforts seeking to resolve conflict by peaceful means. Over time, the UN Peacekeeping process has evolved along with the rapidly changing strategic environment. The scope of responsibilities of UN Peacekeeping have widened according to the changing types of conflict, shifts in relations among great powers, and the evolving structure of regional security arrangements.

With the end of the Cold War, the number of international conflicts decreased yet, not surprisingly, the number of intrastate conflicts has been on the rise. In response, the strategic context for UN Peacekeeping has changed accordingly. The mandates of UN Peacekeeping have expanded beyond the classical pattern to include activities such as peacebuilding and sustaining peace, which are often understood to be statebuilding and social engineering. Consequently, those mandates require full understanding of the nature of each conflict separately. In response, the UN shifted and expanded its field operations from *traditional missions*, involving observational tasks usually performed by military personnel, into complex *multidimensional* enterprises. These multidimensional missions are designed to ensure the implementation of comprehensive peace agreements and assist in ensuring the sustainability of peace processes.

The building of liberal peace with modest or passive policies is no longer possible because the enterprise requires too much statebuilding and social engineering in too many places around the world. To address this concern, the UN developed new interventionist and preventive methods as an exercise of peace enforcement with the aim of maintaining security, stability and, most importantly, protecting the existing balance of power without violating the functioning principles of international law. Of particular priority is the protection of the principles of sovereignty and the unwavering right of independence for all Member States. Consequently, to balance an expanding mandate and the protection of international law principles, peacebuilding efforts have become the focus of UN's work in areas of conflict.

The transformation of peacekeeping operations resulted in the expansion of mandates to cover fields such as disarmament/demobilization/reintegration (DDR), mediation, security sector reform, promotion of human rights, enforcing rule of law, encouraging social cohesion, facilitating dialogue among conflicted groups/parties, and having full authorization to use other instruments to build sustainable institutions for good governance. While military forces have remained the backbone of most peacekeeping operations, to accommodate the expanding mandate, there are now many faces of peacekeeping including: humanitarian crises workers, de-miners, administrators, economists, police officers, legal experts, electoral observers, human rights monitors, civil affairs and good governance specialists, as well as communications and public information experts.

Notwithstanding its expanding mandates, UN Peacekeeping has faced various challenges, including obstacles to delivering on its most expensive and increasingly complex missions. In addition to the difficulties of designing and executing viable transition strategies for missions where a degree of stability has been attained, the challenges of preparing for an uncertain future and set of requirements have hampered the impact of UN Peacekeeping efforts. However, regardless of the perceived success of the UN's applied policies to maintain peace and security, it's clear that those efforts have significantly shaped the international political order.

As observed in the three case studies presented in this dissertation, the UN peace operations' mandate to prevent social, economic, and structural destruction caused by conflicts, end humanitarian crises, and sustain peace and stability has consolidated the UN's legitimacy internationally, including in Lebanon, Kosovo, and Cyprus. The scope of the UN's actions in these states, including the use of soft power instruments, helped to maintain cease fire and eliminate potential threats that could lead to another outbreak of war or cause a recurrence of those conflicts.

While pursuing the same overarching goal of achieving peace and security, it's important to acknowledge that the UN's efficiency and effectiveness in the crises of

Lebanon, Kosovo, and Cyprus, along with its methods for tackling the peace process, has varied according to the security, political, social, and economic situations present within each country. Furthermore, the level of involvement of relevant local and international actors in peace talks is proportional to the actors' position or their *soft power* in the international order. In this regard, soft power is a new form of power that emerged simultaneously with the changes in peace operations after the end of the Cold War. American political scientist Dr. Joseph Nye explains soft power as *the ability to get what you want through attraction rather than coercion or payments. It arises from the attractiveness of a culture, political ideals, and policies*. Hereby soft power, unlike hard power, uses the power of attraction to establish sustainable peace by demonstrating norms, values, principles, and cultures.

Soft power is commonly associated with the foreign policy of states, however, in this dissertation, we seek to extend the association of soft power beyond the state to an international organization (UN). This dissertation uses a comparative case study of three countries, Lebanon, Kosovo, and Cyprus to explore the interconnectivity of soft power and peacekeeping concepts, and the impact of UN's soft power assets on its peacekeeping operations. Through this lens, this dissertation explores the progress and transformation of UN Peacekeeping operations and presents the relevant programs that exemplify soft power instruments implemented to resolve conflicts and restore peace in Lebanon, Kosovo, and Cyprus. This work seeks to examine whether the UN Peacekeeping operations have obtained the necessary legitimacy to successfully handle the conflict resolution, preventive diplomacy endeavors, and peacebuilding processes fundamental to UN mandates. Furthermore, this work investigates how the UN utilized safety and security architecture reform to sustain peace in Lebanon, Kosovo and Cyprus. Finally, the dissertation assesses the level of success achieved for each peace operation through the trilateral comparison of dissimilar cases.

The argument of the dissertation can be better understood through the following questions: (1) Do the UN Peacekeeping operations resort to soft power instruments to

resolve conflicts in specific areas around the world?; (2) What are the existing linkages between peacekeeping, peace enforcement, and peacebuilding?; and (3) How were UN Peacekeeping operations implemented in the presented three case studies?

Keywords: (International actor, security, soft power, peacekeeping, peacebuilding, conflict resolution, mediation, good governance, international liberal order, institutional reform, statebuilding, international organizations).

ÖNSÖZ

Uluslararası sistemde meydana gelen olaylarla koşut çizgide gelişen BM barış operasyonları genellikle çatışma çözümü, çatışma yönetimi ve diplomatik çabaları yürütme veya destekleme işlevini yerine getirmişlerdir. Bu operasyonların görev süresi geçici nitelik taşır. Ama Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ta olduğu gibi ilgili bölgelerde meydana gelen güvenlik gelişmelerine göre barış operasyonlarının görevleri BM tarafından hep uzatılmıştır. Çünkü bu operasyonlar, belli bir devletin içinde veya devletler arasında meydana gelen çatışma durumunu çözmek amacıyla konuşlandırılırlar. Herhangi bir barış operasyonunun görevini yerine getirebilmesi için ilgili taraflar arasında işbirliği, yeterli mali kaynağın sağlanması, yetki alanının açık ve uygulanabilir olması, son olarak BM Güvenlik Konseyi'nin sunduğu desteğin devam etmesini gerektirir.

Soğuk Savaş sonrasında artışa geçen devlet-içi çatışmalar, BM barış operasyonlarının yapısında değişikliklere neden olmuştur. Bu operasyonlar, geleneksel yani askeri görevleri yanında, uluslararası sistemdeki gelişmeler gereği, çatışan taraflar arasında genel olarak arabuluculuk, toplumsal diyalogun başlatılması, ekonomik kalkındırma ve çevreyi koruma çalışmaları gibi geniş çaplı sivil görevler üstlenmişlerdi. Hatta son zamanlarda BM'nin yürüttüğü güvenlik sektörü reformu bağlamında barış gücü operasyonlarının adındaki *güç* kelimesi bile çıkartılmış ve dünyanın çeşitli bölgelerinde barış operasyonları adıyla görevlerine devam etmeye başlamıştı. Yürütülen çalışmalarda konuya göre veya durumun gerektirdiği biçimde yumuşak güç unsurlarına bile başvurulmuştur. Çatışmanın durdurulması ile başlayan barış operasyonları süreci günümüzde önleyici diplomasi, devletin çeşitli sektörlerinde reform, ekonomik kalkınma programları, toplumsal entegrasyon, barış inşası ve barışın sürdürülebilir hal alması çalışmalarına kadar uzanmaktadır.

Bu tezin konusu ile ilgili literatür taraması birincil kaynaklardan incelenmeye çalışılmıştır. Konu gereği BM barış operasyonları ile ilgili ihtisas kuruluşlar ve bölgesel örgütlerin Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ta barış sürecine katkıları ele alınmıştır. Ayrıca BM Genel Sekreteri ve çatışmalı bölgelere gönderilen özel temsilcilerin ortaya koyduğu çaba,

sundukları çözüm önerilerini içeren raporlar ve ilgili BM kararlarından yararlanılmıştır. BM ile çalışma fırsatından yararlanılarak hem Örgütün kütüphanesinin kullanılması hem de ilgili kişilerle görüşmeler yapılması ve verdikleri yanıtlar ile aktardıkları bilgiler tezin belli kısımlarına eklenmiştir. Çalışma süresince karşılaşılan en önemli sorun yumuşak gücün barış operasyonları ile ilişkilendirilmesi, yanı sıra belli bir kuramsal çerçeve ile açıklanması zorunluğu olmuştur. Zira günümüzde bilinen yumuşak güç, devletler tarafından kullanılan bir dış politika aracıdır. Uluslararası örgütler tarafından kullanılması veya enstrümanlarından birine başvurulmasının araştırılması bugüne kadar çalışılmamış bir konudur. Zaten yumuşak güç ile barış operasyonlarının ilişkilendirilmesi Joseph Nye'in tarafından bile bilinmemektedir. Buna ek olarak Türkçe literatüründe kaynakların sınırlılığı çalışma süresince karşılaşılan bir diğer sorun idi. Burada anılması gereken bir diğer sorun ise hükümet temsilcileri ve BM görevlilerinin, çeşitli nedenler yüzünden görüşme taleplerine sıcak bakmamaları olmuştur. Yanı sıra, siyasi konjonktür elvermediği için İsrail, Kosova ve KKTC hükümet temsilcileri ile görüşme yapmanın mümkün olmadığını belirtmekte yarar vardır. Bu açığı kapatmak adına birbirine zıt görüşleri içeren kaynaklara başvurulmuştur.

Tez konusunun seçilmesi ve danışmalık süresi boyunca desteğini esirgemeyen, bilimsel katkılarıyla bu çalışmayı zenginleştiren değerli Hocam ve Tez Danışmanım Doç. Dr. Hakan Güneş'e her zaman minnettar olacağımı belirtmek isterim. 2008-2012 yılları arasında Yüksek Lisans ve Doktora programlarında derslerini aldığım, yanı sıra Tez İzleme Komitesinde yer alan ve çalışma süresince bilimsel katkılar yapıp benimle önemli bilgileri paylaşan değerli Hocam Prof. Dr. Rauf Versan'a sonsuz şükranlarımı sunarım. Yine 2008 yılı Yüksek Lisans döneminde dersini aldığım ve bu tezin jürisinde yer alma nezaketini gösteren Prof. Dr. Nurcan Özgür Baklacioğlu'na teşekkür etmeyi borç bilirim. Buna ek olarak Tez İzleme Komitesinde yer alan ve çalışmanın daha iyi hal alabilmesi için bilimsel katkılarını esirgemeyen ve yine tez savunma jürisinde bulunma nezaketi gösteren Doç. Dr. Erhan Doğan'a canı gönülden teşekkür ederim. Ayrıca tez savunma jürisinde olmayı kabul eden Dr. Öğr. Üyesi Lamia Mammadova'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

E-mail yoluyla gönderilen soruları yanıtlama nezaketi gösteren Prof. Dr. Joseph Nye Jr.'a teşekkür etmeyi borç bilirim. Zira Yumuşak Güç konusunda yaptığı bilimsel katkıların önemi yadsınamaz. Buna ek olarak Lübnan, Kosova ve Kıbrıs konuları ile ilgili görüşmeler yapmayı kabul eden BM nezdinde delegasyon ve BM Sekreteryası'nda çalışan kişilere çok teşekkür ederim. Samimi biçimde ifade edilen zıt görüşler, tezin hem objektifliğini hem de bilimselliğini pekiştirdiği gönül rahatlığıyla söylenebilir. Ayrıca BM Kütüphanesi'ndeki kaynaklara erişmemi sağlayan kişilere çok teşekkür ederim.

Son olarak tez yazım süresince desteklerini esirgemeyen aileme her zaman minnettar olacağımı belirtmek isterim. Araştırma süresince bana manevi destek veren arkadaşlara teşekkürlerimi sunarım. Yılların birikimi niteliğini taşıyan bu mütevazî çalışma, 2019 yılında uçuşa varan sevgili Anneme küçük bir armağandır.

Mohammed Oasim Karem

İstanbul, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvii
KISALTMLAR LİSTESİ.....	xviii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YUMUŞAK GÜÇ VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ OPERASYONLARI

1.1. Yumuşak Gücün Teorik Açıklanması.....	20
1.1.1. Uluslararası İlişkilerde Güç Türleri.....	20
1.1.2. Yumuşak Gücün Tanımı, Mahiyeti ve Kaynakları.....	27
1.1.3. Yumuşak Gücün Çatışma Sonrası Rolü ve Barış Sürecine Katkısı.....	36
1.2. Barış Operasyonlarında Yumuşak Güç Unsuru.....	38
1.3. BM'nin Barış ve Güvenliği Koruma Konusunda Başvurduğu Yöntemler.....	42
1.4. Uluslararası Barış ve Güvenliği Korumanın Bir Aracı Olarak Barış Operasyonları.....	45
1.5. Barış Operasyonlarının Türleri.....	51
1.6. Barış Operasyonlarının Hukuki Statüsü ve BM Antlaşması'ndaki Yeri.....	55
1.7. Çatışma Durumunda Uluslararası Hukuk İlkelerinin Barış Operasyonlarına Uygulanma Sorunu.....	59
1.8. BM Barış Güçlerinin Yapısı ve Yönetme Tüzüğü.....	62
1.9. Komuta ve Kontrol.....	65

1.10. Örgütsel Reform ve Barış Operasyonlarının Yapısal Dönüşümü.....	67
1.11. BM ile Bölgesel Örgütlerin Barışı Koruma Bağlamında İşbirliği ve Ortaklığının Önemi.....	70

İKİNCİ BÖLÜM

LÜBNAN, KIBRIS VE KOSOVA'YA YAPILAN BM BARİŞ OPERASYONLARI: NEDEN VE SONUÇLAR

2.1. BM'nin Lübnan'daki Barış Operasyonu.....	78
2.1.1. Lübnan İç Savaşı ve İsrail İle Çatışmanın Neden ve Sonuçları.....	78
2.1.2. Taif Anlaşması.....	86
2.1.3. BM'nin Barışı Koruma Çabaları ve UNIFIL'in Kurulması..	90
2.1.4. UNIFIL'in Barışı Koruma ve Çatışma Çözümü Çabaları.....	93
2.2. BM'nin Kosova'da Barış Operasyonu.....	97
2.2.1. Sırbistan'da Meydana Gelen Gelişmeler.....	97
2.2.2. NATO Müdahalesi, UNMIK'in Kuruluşu ve Kosova'nın Uluslararası Meşruiyet Kazanması.....	101
2.2.3. UNMIK'in Konuşlandırılması: Kriz Yönetimi ve Çözüme Kavuşturma Çabaları.....	103
2.2.4. Kosova'nın Geleceğine İlişkin Müzakere Süreci.....	106
2.2.5. Bağımsızlık Süreci Sancıları ve UAD'nin Verdiği Danışma Görüşü.....	108
2.3. Kıbrıs Sorunu ve BM Barış Operasyonu.....	113
2.3.1. Coğrafi Konum, Tarihsel Arka Plan ve Çatışmanın Kaynağı	113
2.3.2. EOKA'nin Kuruluşu ve Kıbrıs'ta Etno/Dinsel Çatışma.....	119
2.3.3. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve Taksim'e Giden Süreç	122

2.3.4. UNFICYP'in Konuşlandırılması ve BM'nin Kıbrıs Sorununa Yönelik Çatışma Çözümü Çabaları.....	126
2.3.5 TSK'nın Kıbrıs Müdahalesi ve Taksim Süreci	130
2.3.6 UNFICYP'in Kıbrıs'ta Barışı Koruma ve Çatışma Çözümü Çabaları.....	133

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUMUŞAK GÜCÜN UNIFIL, UNMIK VE UNFICYP'TAKİ ROLÜ VE ÖNEMİ: ANALİZ VE DEĞERLENDİRME

3.1. Yumuşak Gücün Barış Operasyonlarındaki Rolü ve BM'nin İmajına Katkısı: Söz Konusu Üç Örnekte Barışı Korumadan Barış İnşasına İlerleyen Süreç.....	142
3.1.1. Lübnan.....	152
3.1.2. Kosova.....	162
3.1.3. Kıbrıs.....	171
3.2. BM ile Bölgesel Örgütlerin Söz Konusu Üç Örnek Nezdine Geliştirdiği Düzenlemeler ve İşbirliği.....	183
3.2.1. Lübnan.....	184
3.2.2. Kosova.....	191
3.2.3. Kıbrıs.....	199
3.3. Karşılaştırmalı Değerlendirme.....	208
3.3.1. Lübnan.....	210
3.3.2. Kosova.....	214
3.3.3. Kıbrıs.....	219
SONUÇ	226
KAYNAKÇA	239
ŞEKİLLER	272
ÖZGEÇMİŞ	276

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: UNITED NATIONS PEACE OPERATIONS.....	272
Şekil 2: UNIFIL.....	273
Şekil 3: UNMIK.....	274
Şekil 4: UNFICYP.....	275

KISITLAMALAR LİSTESİ

a.e.	: Aynı Eser
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
A.g.r.	: Adı Geçen Rapor
A.y.	: Aynı Yayın
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACT	: Action for Cooperation and Trust
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
ASEAN	South East Asian States
AU	: African Union
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
bs.	: Basım
C	: Cilt
C2	: Command and Control
CEB	: Council of Europe Development Bank
CEDAW	: Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women
Çev.	: Çeviren
D3	Defence, Diplomacy, Development
DDR	: Disarmament, Demobilization and Reintegration
DFF	: De Facto Force

DFS	: Department of Field Support
DOS	: Department of Operational Support
DPA	: Department of Political Affairs
DPKO	: Department of Peacekeeping Operations
DPO	: Department of Peace Operations
DPPA	: Department of Political and Peacebuilding Affairs
EBRD	: European Bank for Reconstruction and Development
ECJ	: European Court of Justice
Ed.	: Editor/s
ENOSIS	: UNION/ Political Union of Cyprus and Greece
ENP	: European Neighborhood Policy
ENPI	: European Neighborhood and Partnership Instrument
EOKA	: Ethniki Organosis Kyprion Agoniston
ERA	: European Reform Agenda
et. al.	: et alia
EULEX	: European Union Rule of Law Mission in Kosovo
FAO	: Food and Agriculture Organization
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
FOSS	: Forum of Small States
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
HAMAS	: İslami Direniş Hareketi
Haz.	: Hazırlayan
IAPF	: Inter-American Peace Force
ICJ	: International Court of Justice
IDF	: Israel Defence Forces

IDP	: Internally Displaced Person
IFOR	: Implementation Force in Bosnia and Herzegovina
IMF	: International Monetary Fund
INTERFET	: International Force for East Timor
KFOR	: Kosovo Force
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MEDA	: Mésures d'accompagnement Financières et techniques
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
OAS	: Organization of American States
OAU	: Organization of African Unity
ODA	: Official Development Assistance
p./ pp.	: Page/ Pages
PBC	: Peacebuilding Commission
PBO	: Peacebuilding Support Office
ROE	: Rules of Engagement
S	: Sayı
s.	: Sayfa
SAA	: EU-Kosovo Stabilization and Association Agreement
SDGs	: Sustainable Development Goals
SFOR	: Stabilization Force in Bosnia and Herzegovina
SLA	: South Lebanon Army
SOFA	: Status of Forces Agreement
SOP	: Standard Operating Procedures
SPM	: Special Political Mission
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

SSR	: Security Sector Reform
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
Trans. by	: Translated by
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UNDP	: United Nations Development Programme
UNEF	: United Nations Emergency Force
UNFICYP	: United Nations Peacekeeping Force in Cyprus
UNGA	: United Nations General Assembly
UNHCR	: United Nations Higher Commissioner for Refugees
UNICEF	: United Nations Children's Fund
UNIFIL	: United Nations Interim Force in Lebanon
UNITAF	: United Task Force
UNMAS	: United Nations Mine Action Service
UNMIK	: United Nations Mission in Kosovo
UNPA	: United Nations Protected Area
UNSC	: United Nations Security Council
UNTSO	: United Nations Truce Supervision Organization
USSR	: Union of Soviet Socialist Republics
v.d.	: ve diğerleri
WFP	: World Food Programme
WHO	: World Health Organization

GİRİŞ

Savaş hukuku, uluslararası sistemin ana aktörleri olan devletler arasında meydana gelen savaş ve çatışmaları düzenlemek amacıyla ortaya çıkmıştır. Yakın tarihe kadar devlet-dışı aktörler arasında meydana gelen çatışmalar veya herhangi bir devletin devlet-dışı aktör tarafından saldırıya uğraması durumu savaş hukuku tarafından ele alınmamaktaydı. Eski düzenin kurallarına göre insanlar arasındaki kavgalar, düellolar, çarpışmalar, bir durum yaratmayan işler ve davranışlardı. Bu bağlamda savaş, insanın insan ile değil devletin devlet ile olan ilişkisi olarak algılanıyordu. Zira bu çeşit bir ilişkinin ürünü olan bireyler, birbirlerine tesadüfen düşman kesilmiş kişiler olarak görülürler. İnsan ve yurttaş değil, asker ve yurdun koruyucularıydılar. Böylelikle herhangi bir devletin düşmanı insanlar değil, başka devletler olduğu savunulmaktaydı¹. Aynı bağlamda barışı, istikrar ve var olan dengeyi koruma çabalarının kökleri tarihin eski dönemlerine uzandığı söylenebilir. Var olan düzeni bozmak ve/veya dengeyi altüst etmek üzere yeni taraflar ortaya çıktıkça, bu tarafları durdurmaya çalışan tarafların da her zaman var olduğu bilinmektedir. Böylece dünya siyaseti, değişimle barışın daha iyi hal alacağı ile statükoyu korumakla barışın sürdürülebileceği görüşleri arasında gelişmiş ve düşünürler de çeşitli argümanlara başvurarak barışın ne biçimde korunacağı üzerine kafa yormaya devam etmişlerdi².

Barışı koruma (peacekeeping) ve barış yapma (peacemaking) On Sekizinci Yüzyıl Avrupa'sında dile getirilse de daimî kurumlar bağlamında uygulanması o dönemlerde mümkün olmamıştı. Zira bu kavramlar, kurumlar aracılığıyla değil üye devletler arasında yapılan ittifaklar şeklinde uygulanmıştı. Söz konusu uluslararası politik uygulama, Fransız düşünür Charles-Irénée Castel de Saint-Pierre tarafından 1713 yılında *Avrupa'da Hristiyan Devletlerin Daimî İttifakı* (A Perpetual Alliance of Christian States in Europe)

¹ Jean Jacques Rousseau, **Toplum Sözleşmesi**, Çev. Vedat Günyol, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006, s. 15.

² Kenneth A. Schultz, **Democracy and Coercive Diplomacy**, Cambridge, Cambridge University Press, 2004, p. 26.

şeklinde ortaya atılan düşünceye dayandığı söylenebilir³. Bu bağlamda, BM'nin kuruluş felsefesi ve uluslararası düzeni istikrara kavuşturma çabasının demokratik barış teorisine dayandığı görüşü birçok düşünür tarafından savunulmaktadır. Yani demokratik barış teorisinin, 1795 yılında Immanuel Kant tarafından yazılan *Ebedi Barış Üzerine Felsefi bir Tasarı* eserinden kaynaklandığı yaygın olarak kabul edilmektedir. Eser, demokratik barış teorisi için felsefi bir gerekçe vermektedir. Kant, devletlerin yapısal anarşiyi aşması ve kendi aralarında barışçıl ilişkileri güvence altına alması için hukukun üstünlüğünü örnekleyen cumhuriyetçi hükümet biçiminin uygulanabilir temel oluşturduğunu belirtmekteydi. Yine ulusların cumhuriyet sistemini kabul etmesi halinde savaşların sona ereceği veya çıkma olasılığının hayli düşeceği çünkü uluslar arasında savaşı ateşleyen saldırgan davranışlar sergilemeye gerek duymayacağına inanmaktaydı. Nitekim demokratik normların yerleşmesi, demokratik yönetimlerin kurulması ve yaygınlaşması durumunda uluslararası sistemin sürdürülebilir barış ve istikrarı benimsemiş olacağını savunmaktaydı⁴. Kant'a göre cumhuriyet sistemini liberal demokrasiler, birbirleri ile ilişkilerinde barışı çatışmaya yeğlerler. Bu yönetimin ayakta kalabilmesi için ahlaki özerklik, bireycilik ve sosyal düzeni birleştirme sorununu çözen politik toplumun var olması gerekmektedir⁵.

Çatışma oranının düşürülmesi ve barış ortamının yaratılması için BM, barışı koruma çalışmalarını düzenli şekilde geliştirmeye devam etmiştir. Uluslararası toplumun uygulamaya koyduğu proje ve girişimler, Kant'ın ortaya attığı yönetim modelinin geliştirilmiş biçimini gerçekleştirmeye yönelikti. Zira barış inşası ve sürdürülebilir barış durumunu gerçekleştirmek için 1990'larda kavramsallaşan yumuşak gücü içine alacak kadar kapsam genişliği yaşamıştır. Genel olarak *zor içermeyen etki* anlamında kullanılan yumuşak güç kavramını askeri yöntemlere başvuran bir oluşumla yan yana koymak veya

³ Roger Scurton, **The Palgrave Macmillan Dictionary of Political Thought**, 3.bs., New York, Palgrave Macmillan, 2007, p. 515.

⁴ Bu Konuda Daha Fazla Bilgi İçin Bkz.: Immanuel Kant, **Perpetual Peace: A Philosophical Essay**, Trans. by M. Campbell Smith, M.A., 3. bs., London, George Allen and Unwin LTD., 1917.

⁵ Michael W. Doyle, "Liberalism and World Politics", **The American Political Science Review**, Vol: 80, No: 4, December 1986, pp. 1157-1158.

ilişkilendirmek ironi görünebilir. Ama Soğuk Savaş sonrası dönemde karma misyon tipinin ortaya çıkması ile birlikte barış operasyonlarının askeri birlikler yanında, yumuşak güç enstrümanları niteliği taşıyan geniş çaplı sivil görevler üstlendikleri gözlemlenmiştir. Bu argümandan yola çıkarak tez, barışı sağlama ve sürdürülebilir hale getirmenin etkili bir aracı olarak BM barış operasyonlarının yumuşak güç enstrümanlarını kullanıp kullanmadığı, eğer kullanılıyorsa ne biçimde kullanıldığı, BM'nin hangi ilkeler bazında bunu gerçekleştirdiği, yapılan çalışmalardan sağlanan yararın ne olduğu ve BM'nin kuruluş felsefesi ile ne biçimde örtüştüğü üzerine yoğunlaşmaktadır. Savların uygulama alanı, birbirinden tamamen farklı üç örnek bazında analiz edilip açıklanmaktadır. Nitekim elde edilen sonuçlara göre BM'nin bazı örneklerde başarı elde ederken diğer örneklerde yetersiz kalmasının nedenini ya da istenilen amaçlara ulaşmakta başarısız olmasının nedenini açıklamaya çalışmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde düzensizlik dünyanın bazı bölgelerinde yaygın hale gelmiştir. Örneğin 1955-1998 yılları arasında nüfusu 500.000'den fazla olan devletlerde 136 devlet başarısızlığı vakası tespit edilmiştir. Devlet başarısızlığı, genel olarak dört nedenden kaynaklanıyordu. Bunlar: devrimci savaş, etnik savaş, şiddet yoluyla rejim değişikliği ve soykırım idi. 1955'te ülkelerin %6'sından azı başarısız yönetime işaret eden olaylara karışırken, 1990'ların başında bu rakam neredeyse yüzde 30'a kadar yükselmişti. 1998 yılına gelindiğinde, uluslararası toplum tarafından yürütülen çalışmalar sayesinde bu rakam yaklaşık %20'ye düşmüştü. Bu süreçte, rejim değişikliği devlet başarısızlığının en yaygın biçimiydi, bunu etnik savaş, devrimci savaş ve soykırım izlemekteydi⁶. Soğuk Savaş sonrasında artış kaydeden iç çatışmalar ve buna koşut olarak 1990 yılında Joseph Nye'in çalışmalarında ortaya çıkan yumuşak gücün sisteme üye devletlerin dış politika anlayışı üzerinde yarattığı etkiyi göz önünde bulundurmakta yarar vardır. Yani bu çalışma BM'nin Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ta meydana gelen olayları

⁶ Stephen D. Krasner, "Sharing Sovereignty: New Institutions for Collapsed and Failing States", *International Security*, Vol: 29, No: 2, Fall 2004, p. 91.

başladıkları günden itibaren ele almakla birlikte odak noktası BM'nin 1990'lardan sonra üç örnekte yaptığı çalışmalar olacaktır.

Tezin bölümlerini kısaca açıklamadan önce barışın ne anlama geldiğine değinmekte yarar vardır. Aslında barışı anlamamanın savaş ve çatışmayı anlamakla başladığını belirtmekte yarar vardır. Bazı yazarlar barışı, bir çatı kavram olarak insan arzularının, iyi olanın, son evrede takip edilecek olanın genel bir ifadesi olarak görmektedir. İnsanlık sürekli olarak amaçlara yönelecek, bazıları çok somut, bazıları daha soyut ve dağınık olacak ve barış bu genelleştirilmiş amaç için kullanılan terimlerden biri olmaya devam edeceği düşünülmektedir. Mutluluk belki de daha bireysel düzeyde kullanılan bir terim olarak görülebilir ama barış küresel ile kolektif endişeleri ifade etme ve genelin son amacını temsil etme avantajına sahiptir. Bu işlevi yerine getirmek için kavram çok spesifik olmamalıdır. Aksi takdirde genel amaçlara hizmet etme konusunda yetersiz kalabilir. Barış düşüncesinin boyut ve sınırının belirsizliği, bu kavram hakkında yazmak, her şey ve hiçbir şey hakkında yazmaktır gibi görülmektedir. Korkunç derecede önemli olması ilginin artmasına neden olmakta ama yaklaştıkça geri çekilir çünkü barış ister istemez güç unsurlarının biri yoluyla icra edilmektedir. Ama bu o kadar kötü şey gibi görülmemelidir. Çünkü bir madde ne kadar belirsiz ve zor olursa, onun hakkında düşünme daha da zorlaşma olasılığına sahiptir. Zira konunun özü entelektüel kişiler tarafından ortaya çıkarılmış ve teknik olarak üzerinde ustalaşmış olsalardı, o zaman bu kadar önemli olmazdı ve artık sorun kadar manidar görünmeyecekti⁷.

Barış, en genel, yalın ve negatif anlamıyla “savaş durumunun yokluğu” olarak tanımlanır⁸. Ama savaş durumunun yokluğunun yeterli olmaması durumu, barış inşası ve sürdürülebilir barış çalışmalarının ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır. Dolayısıyla barış, güvenlik ve istikrar gibi kavramlar, uluslararası örgütlerin yürüttüğü çalışmaların özünü oluşturmaya devam etmektedir. BM Antlaşma'nın 1. Maddesi, “uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu amaçla: barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve bunları boşa

⁷ Johan Galtung, **Theories of Peace: A Synthetic Approach to Peace Thinking**, Oslo, International Peace Research Institute, 1967, p. 6.

⁸ Scurton, **a.g.e.**, p. 515.

çıkarmak, saldırı ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini bastırmak üzere etkin ortak önlemler almak ve barışın bozulmasına yol açabilecek nitelikteki uluslararası uyuşmazlıklar veya durumların düzeltilmesini ya da çözümlenmesini barışçı yollarla, adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmek”⁹ olarak belirtmekteydi. Demokratik yönetimler yaratmakla barışın sürdürülebilir hale geleceği düşüncesinden yola çıkarak “barış, şiddetin her türlüşünün ortadan kaldırılması ve yaratıcı çatışma dönüştürme sürecinin başlatılmasını” gerektirmekteydi. Gerçi şiddet oranının azaltılması için, önceki satırlarda belirtildiği gibi, barışçıl yöntemler yeğlenecekti¹⁰. Demokratik barış teorisine dayanan yönetimlerin izini sürmek için BM Antlaşması ve insan haklarıyla ilgili çeşitli deklarasyon ve sözleşmelere bakmakta yarar vardır. Bu ilkeler genel olarak toplumsal katılım, adalet, ayrımcılık yapmama, kapsayıcılık, cinsiyet eşitliği, sorumlu davranış sergileyen devletlerin desteklenmesi, kurala dayalı uluslararası düzen, şeffaflık, hesap verebilirlik ve yanıt verebilirlik idi. Kısaca bu ilkeler üç temel noktada özetlenebilir: katılım ve kapsayıcılık, hesap verebilirlik ve hukukun üstünlüğü, ayrımcılığın yasaklanması ve eşitliğin benimsenmesidir¹¹.

Bu bağlamda uluslararası sistemin yaşadığı barış ve istikrara karşı tehdit niteliği taşıyan potansiyel olayların önüne geçmek için BM barış operasyonlarının çeşitli alanlarda yürüttüğü çalışmalar bahsi geçen ilkelere dayandırılmıştı. Zira BM kriterlerine uygun yöntemler yaratarak dünyadaki çatışmaların sayısının azalacağı ve uluslararası sistemin istikrara kavuşacağı düşüncesi pratiğe dönüşmekteydi. Aslında bu durum BM tarafından belirlenen ve üye devletlerin de onayladığı *model yönetim* biçiminin demokratik barış teorisine dayandığı varsayımını haklı çıkarmaktaydı. Yumuşak güç enstrümanları da BM’nin belirlediği kriterlere uygun yönetimlerin kurulması işlevini yürüten barış operasyonlarının çalışmalarının arasında yer aldığı düşünülmektedir. Ama

⁹ **Charter of the United Nations and the Statute of the International Court of Justice**, New York, United Nations Department of Public Information, 2006, p. 5.

¹⁰ Johan Galtung, **Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Dvelopment and Civilization**, Oslo, International Peace Research Institute, SAGE Publications, 1990, p. 9.

¹¹ 2017-2021 Global Strategy for Good Governance (People in Need), ‘Çevrimiçi’, <https://resources.peopleinneed.cz/documents/27-1805-pin-rdd-strategy-good-governance-v6-final.pdf>, 20 Haziran 2020.

BM'nin kuruluşuyla birlikte yeniden yükselişe geçen ideolojik kutuplaşma ve silahlanma yarışı gibi olaylar uluslararası sistemin istikrarsızlığının devam edeceğine işaret etmekteydi. Afrika, Orta Doğu, Pasifik, Doğu Asya ve Doğu Avrupa bölgelerinde meydana gelen savaş ile çatışmalara son vermek üzere BM'nin barış güçleri oluşturma ve söz konusu bölgelere konuşlandırması gerekmişti. Aksi takdirde, güç dengesi bağlamında ortaya çıkan koalisyonların sona ereceği ve devletlerin birbiri ile yeniden çatışmaya tutuşacağı düşünülmekteydi. Politik dayanağın var olması ama öte yandan hukuki dayanağın Antlaşma'da açık biçimde belirtilmemesine rağmen barış operasyonları, uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla geçici bir caydırıcılık yöntemi ve koruma modeli olarak ortaya çıkmıştı. Lübnan, Kosova ve Kıbrıs dahil olmak üzere dünyanın birçok bölgesinde faaliyet gösteren barış operasyonlarının yetkisi ile görev kapsamı Güvenlik Konseyi tarafından söz konusu çatışmanın doğasına göre tasarlanmasına rağmen barışı korumanın geleneksel biçimini temsil etmekteydi.

Uluslararası sistemde meydana gelen gelişmeler ve daha sonra BM'nin güvenlik sektörü reformu ile birlikte barış operasyonlarının evrim geçirdiğini daha önce belirtmiştik. Değişen çatışma kalıpları, dönüşüm geçiren büyük güç ilişkileri ile bölgesel güvenlik düzenlemelerinin gelişen yapısı BM barışı koruma çalışmalarının evrimini şekillendirmekteydi. Uluslararası sistemin karmaşık doğası, yanı sıra üye devletler arasındaki kutuplaşma sonucunda barış operasyonlarının net tanımı Soğuk Savaş dönemi boyunca yapılamamıştı. Yalnız 1992 yılına gelindiğinde barış operasyonları, dönemin BM Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali'nin *An Agenda for Peace*¹² başlıklı raporunda açık biçimde tanımlandı. Raporun benimsenmesi ile birlikte BM barış operasyonlarının çalışmaları profesyonel hal almış ve uluslararası barış dört kavram çerçevesinde belirlenmişti. Bunlar: çatışma önleyici diplomasi, barış yapma, barışı koruma ve çatışma sonrası barış inşası idi. Sadece birkaç yıl sonra yani 1996'da Ghali'nin yayınlanan *An Agenda for Democratization*¹³ raporu ise model yönetim konseptinin, BM çalışmalarının odağına yerleştirildiğine işaret etmekteydi. Meydana gelen gelişmelerle birlikte barış

¹² Bu Konuda Daha Fazla Bilgi İçin Bkz.: UNSC Resolution S/23500, 31 January 1992.

¹³ Bu Konuda Daha Fazla Bilgi İçin Bkz.: UNGA Resolution A/51/761, 20 December 1996.

operasyonları, çatışmaları durdurmak veya çatışan tarafları ayırmakla sınırlı kalmayıp sorunlu ortamları barış ve istikrara kavuşturma çalışmalarının ağır bastığı döneme giriyordu.

Uluslararası çatışmaların oranının düşmesi ama aynı zamanda devlet-içi çatışmaların sayısının artış kaydetmesi, iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması, suç örgütleri ve terörist gruplar gibi devlet-dışı aktörlerin uluslararası sistemi istikrarsızlaştırma potansiyeli kazanması, bu grupların güvenlik ikilemi yaşayan devletlere sızma olasılığının gündemde olması nedeniyle barış operasyonlarının yetki ve görev kapsamı genişleme dönemine girmişti. Örneğin güvenlik sektörü reformu ile birlikte BM, sağlam barış inşası (*robust peacebuilding*) yöntemini operasyonların çalışma yapısına dahil etmişti. Zira bu çalışmalar, yapısal/kurumsal dönüşüm ilkesine dayanmaktaydı. Çatışma durdurma, terhis, silahsızlandırma ve mayın temizleme çalışmalarına ek olarak kurumsal yapılanma, yatırım yoluyla barış inşası, toplumsal entegrasyon, devletin çeşitli sektörlerinde reform, kadınların desteklenmesi, insan hakları durumunun güçlendirilip uluslararası standartlara yükseltilmesi gibi çalışmalar barış operasyonlarının görev kapsamına dahil edilmişti¹⁴. Nitekim bahsi geçen çalışmaların tamamı tezin üç örneğinde açık biçimde görülmektedir.

Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ta meydana gelen olayların temelinde birbirinden farklı nedenler yatmaktadır. Lübnan örneğinde kabaca toplumsal bölünme ve iç savaş durumu, Filistin Kurtuluş Ordusu'nun ülke topraklarından İsrail'e saldırılar düzenlemesi ve bunun sonucunda İsrail Savunma Ordusu'nun (Israel Defence Forces – IDF) güvenlik kaygılarının artması ve 1978'de Lübnan topraklarını işgal etmesinden kaynaklanmaktadır. Aynı yıl kurulan UNIFIL'in kabaca görevi İsrail'in Lübnan topraklarından çekilmesini sağlamak ve iki devlet arasında tampon bölge oluşturmaktı. Ancak 2006 yılında meydana gelen İsrail-Lübnan Savaşının patlak vermesi, ateşkesi sağlayan UNIFIL'in görev kapsamında değişikliğe gidilmesine neden olmuştu. 2006 yılından beri UNIFIL II adıyla

¹⁴ Kai Michael KENKEL, "Five Generations of Peace Operations: From the Blue Line to Painting a Country Blue", **Revista Brasileira de Política Internacional**, Vol: 56, No: 1, 2013, pp. 133-134.

barışı koruma çalışmalarına devam eden operasyonunun yetki alanı ve görev kapsamı ateşkesin sağlanması, yanı sıra çatışmanın nedeninin Lübnan Hükümeti'nin ülkenin güney kısmı üzerinde hakimiyet kurma ve otorite oluşturma konusunda yetersiz kaldığı ve devlet-dışı aktörlerin silahsızlandırılmasını ele almaktaydı. Dolayısıyla Lübnan'ın kurumsal yapılarının güçlendirilmesi gerektiğine karar vermiş ve bu bağlamda gerekli projeler BM tarafından uygulanmaya başlanmıştı. Aslında Lübnan sorunu, BM tarafından devlet-içi bir sorun olarak görüldüğü için UNIFIL II'nin çalışmaları iç meselelere yoğunlaşmakla sonuçlanmıştı. Zira, barış inşası çalışmaları hem devlet hem de toplum kademelerinde gerçekleşmişti. Sonuç olarak, BM ile AB'nin Lübnan'da yürüttüğü üst düzey işbirliği, çalışmaların seyrine olumlu biçimde yansıdığını belirtmekte yarar vardır.

Kosova örneğinde ise, Sırbistan Hükümeti tarafından Avrupa'nın göbeğinde yaşayan bir topluma kıyım yapılması ve insan hakları ihlallerinin gerçekleşmesi sonucunda uluslararası toplum tarafından Kosovalıların devlet olma isteklerine verilen desteğin artış kaydetmesine neden olmuştu. 1999 yılından beri BM ile AB'nin işbirliği ve görev paylaşımı, Kosova'nın devlet olma sürecine ivme kazandırdı. Yapılan barış inşası çalışmalarının devlet inşası olarak algılandığı ve Kosova halkının bunu memnuniyetle karşılaması sayesinde BM'nin Kosova'daki işinin kolaylaştığı söylenebilir. Sırbistan'ın teknik ve ekonomik konuları müzakere etmek üzere Kosova ile masaya oturması normalleşme konusunda atılan çok önemli adımlardır. Kosova'nın günümüze kadar BM üyesi olamamasına rağmen uluslararası sisteme üye devletlerin yarısından fazlasının itirafını elde etmekte başarılı olmuştur. Ayrıca Kosova, UNMIK'in yürüttüğü barış inşası çalışmaları gereği Güvenlik Konseyi'nin gündem maddeleri arasında yer almaktadır. Ancak Kosova'daki işsizlik ve suç örgütlerinin varlığı ciddi sorunlar olarak gösterilmektedir. Aslında Sırbistan ile yapılan müzakerelerin hız kazanması, Kosova'ya BM ve AB'nin kapılarını aralayabileceği düşünülmektedir. AB üye devletlerinin Avrupa kıtasını istikrarsızlaştıracak olaylara müsaade etmeyeceklerini göz önünde bulundurarak Kosova-Sırbistan diyalog sürecinin yeniden başlaması için ağırlıklarını ortaya koyacakları düşünülmektedir. Kosova sorununun çözümü, bir yandan ikili müzakerelerin yeniden başlaması, diğer yandan BM ile AB'nin sıkı işbirliğinin istikrarlı biçimde devam etmesine

bağlı olduğuna inanılmaktadır. Bu bağlamda ABD'nin, ikili müzakerelerde yürüttüğü önemli arabulucu rolü ve sarf ettiği çabaları anmakta yarar vardır.

Kıbrıs sorunu, bu tezin ilgili bölümlerinde görüleceği gibi, dünyadaki en karmaşık sorunlardan biri olmaya devam etmektedir. BM ve AB tarafından yapılan sayısız çalışmalara rağmen UNFICYP'in tipinin klasik (asker ağırlıklı) barış operasyonu olarak tasnif edilmesi, Ada'da güvenlik durumunun kırılgan yapısının devam ettiğine işaret etmektedir. Ayrıca Kıbrıs Rumları ile Kıbrıs Türkleri arasındaki ideolojik düşmanlık ve soruna taraf devletlerin uç politik tutumları, Ada'nın belli kriterler çerçevesinde yeniden birleşmesini engellemektedir. 1950'lerde etno/dinsel çatışma olayları ile gündeme gelen Kıbrıs sorunu 2004 yılında Ada'nın iki tarafının gündemine oturan Annan Planı ile birlikte umutların yeşermesini beraberinde getirmişti. Plan, Zürih-Londra Garanti Anlaşmalarında kararlaştırıldığı gibi paylaşımlı yönetim, iki toplumlu, iki bölgeyi bir federasyon devlet öngörmekteydi. Ancak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin (Güney Kıbrıs Rum Yönetimi - GKRY) Ada'nın birleşme girişimine referandumda hayır oyu kullanması, aynı yıl Ada'nın tamamı adına AB üyeliğine kabul edilmesi, böylece KKTC'nin Örgüt dışında tutulması ve AB hukukunun Ada'nın kuzey kısmında askıya alınması gibi gelişmeler taraflar arasındaki uyuşmazlığın derinleşmesine neden oldu. 1964'ten günümüze dek liderler bazında yapılan müzakerelerin başarısız olması, BM'nin alternatif olarak toplumlar arası görüşmeleri kolaylaştıran çalışmalara odaklanmasına neden olmuştu. Toplumlara yapılan yatırımın gelecekte uzlaşmayı beraberinde getireceği, aynı zamanda Ada'nın yeniden birleşmesine zemin hazırlayacağı BM tarafından ileri sürülmekteydi. Zira Kıbrıs'ta barış inşasının toplumsal diyalog yoluyla gerçekleşebileceğine inanılmaktaydı. Lübnan ve Kosova'da söz konusu olan kalkınma yoluyla barış inşası Kıbrıs'ın tamamında gerçekleşmemişti. BM iki tarafa odaklanırken AB'nin yatırımları, çeşitli alanlarda dengesizlik yaratacak biçimde Ada'nın sadece güneyine yapılmıştı/yapılmaktadır. Kuzey kısım ise günümüze kadar uluslararası tanınmadan yoksun, Türkiye'ye bağımlı bir oluşum olarak yoluna devam etmektedir. Bir yandan Kıbrıs Cumhuriyeti ve Yunanistan'ın AB içerisindeki varlığı, diğer yandan AB'nin BM nezdindeki önemli konumu nedeniyle KKTC ve Kıbrıs Türklerinin ekonomik kalkınması gün geçtikçe daha da zorlaştırmaktadır.

Tezde ilk olarak genel çerçeve ve metodoloji ele alınacaktır. Yumuşak güç ile BM barış operasyonlarının ilişkilendirilme nedeni, yanı sıra bu operasyonların kısaca temel dayanakları ve gelişimine değinmektedir. Ayrıca birbirinden farklı toplum, kültür, siyaset, tarih, coğrafya, iç ve dış politika, uluslararası bağlamdaki yer ve konumları bakımından Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ın neden bu tezin alan çalışması kısmını açıklamak için seçildiği ele alınmaktadır.

Tezin birinci bölümü yumuşak gücün ortaya çıkışı, önemi ve devletlerin dış politika araçlarından biri olarak işleyiş biçimini ele almaktadır. Ayrıca yumuşak gücün uluslararası örgütler ve özellikle BM tarafından kullanılıp kullanılmadığını araştırmaktadır. Aynı bölümde barış operasyonlarının ortaya çıkışı, hukuki dayanağı, nesiller şeklindeki gelişimi ve ilgili çalışmaları incelemektedir. Son olarak yumuşak gücün, BM barış operasyonlarının uyguladığı çalışmaların hangisi ile ilişkilendirilebileceği varsayımını analiz etmektedir. Bu araştırma Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ta faaliyet gösteren barış operasyonları nezdine gerçekleşmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümü Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'taki sorunların tarihsel seyri ve meydana gelen gelişmelerin izini sürmektedir. BM'nin müdahale biçimi, yapılan çalışmaların sonuç ve verimliliği, yanı sıra arabuluculuk girişimleri ile barış müzakere süreçlerinin son durumu ele alınmaktadır. Ayrıca BM'nin çeşitli ihtisas kuruluşlarının, barış operasyonlarının yürüttüğü çalışmalara verdiği desteğin toplumsal boyutu ve sonuçları da incelenmektedir.

Üçüncü bölüm ise BM barış operasyonlarının Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ta yürüttüğü çalışmaların barış inşası sürecine sağladığı katkı, toplumsal entegrasyon ve kalkınma konularındaki çalışmalarını ele almakta ve değerlendirmektedir. Ayrıca bazı örneklerdeki barış inşası projelerinin devlet inşası olarak değerlendirilmesinin nedeni araştırılmaktadır. Son olarak BM ile özellikle AB gibi bölgesel örgütlerin, barış operasyonları nezdinde yürüttüğü işbirliği ve görev paylaşımının istenilen amaçları gerçekleştirme konusunda hangi açıdan yarar sağladığı veya hizmet ettiği de ele alınmıştır. Bu bağlamda AB'nin sağladığı destek ve BM ile yardımlaşması, farklı oranlarda da olsa

kendini açık biçimde göstermektedir. AB'nin katkıları ve BM ile işbirliğini ele almadan Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'taki durumun doğru biçimde anlaşılabilmesi olası görülmemektedir. Bundan dolayı bölgesel örgütlerin BM ile işbirliği yapması ve yürütülen çalışmalara destek vermesi, barış operasyonlarının görevinin başarıyla sonuçlanması konusunda önem taşımaktadır. Tezin sonuç kısmında ise barış operasyonlarının Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'taki çalışmalarının uluslararası barış ve güvenliğe katkısı, yanı sıra bu operasyonların başarı seviyesi örnekler bazında ayrı ayrı ele alınmaktadır.

GENEL ÇERÇEVE

Teori, farklı koşullarda uygulanabilen sistematik biçimde organize edilmiş bilgi, özellikle belirli bir fenomenin doğasını veya davranışını analiz etmek, tahminde bulunmak ve/veya başka biçimde açıklamak için tasarlanmış varsayımlar kümesinin kabul edilmiş ilkeler ve prosedür kuralları olarak tanımlanır¹⁵. Başka tanıma göre Teori, belli bir alanın genel yapısı ile parçaları arasındaki bağlantıların açıklamasıdır. Yani bütün ile parçalar arasındaki ilişkinin doğasına işaret eder. Ama teoride kimi faktörler, diğerlerinden daha önemli konumdadır. Nitekim teorik açıklama, çalışma alanını entelektüel biçimde ele aldığı zaman normal açıklamalardan ayırt edilir¹⁶. Uluslararası ilişkiler teorisinin amacına gelince, savaşın yıkımını ortadan kaldırarak dünyayı daha iyi hale getirmek olduğu savunulmaktadır. Teori ve pratik arasında yakın bir bağlantı olduğunu göz önünde bulundurularak teorinin, uluslararası politikayla gerçek dünya arasında bağlantı kurmak olduğu ileri sürülmektedir. Aslında bu düşünce, dünyanın nasıl olduğunu kabul etmeyerek nasıl olması gerektiğine inanan ve onu değiştirmek için insan aklı ve eyleminin gücüne

¹⁵ Detlef F. Speal and Yael Wolinsky, "Methodology in International Relations Research", **Cases, Numbers, Models: International Relations Research Methods**, ed. Detlef F. Speal and Yael Wolinsky, University of Michigan Press, 2004, p. 10.

¹⁶ Kenneth Waltz, "The Origins of War in Neorealist Theory", **Journal of Interdisciplinary History**, XVIII, Spring 1988, p. 615.

güvenen liberal enternasyonalizm savunucularının uluslararası ilişkiler görüşünü yansıtmaktadır¹⁷.

Bilindiği üzere geleneksel uluslararası ilişkilerin iki temel teorisi vardır, bunlar liberalizm ve realizmdir. Sistemde var olan diğer teoriler tarafından gelen meydan okuma ve büyük zorluklarla karşılaşmış olmalarına rağmen realizm ile liberalizm, disiplinin merkezinde yer almaya devam etmektedirler. Aslında realist düşünürler liberalizmi idealizm ile ilişkilendirmiş, *ütopyacı* teori olarak adlandırmış ve bir bakıma günümüze kadar bu şekilde kabul edilmiştir. Destekçileri, insanları doğuştan iyi olarak görürler ve uluslar arasındaki barış ve uyumun sadece ulaşılabilir değil, aynı zamanda arzu edilir olduğuna inanırlar. Bu bağlamda Immanuel Kant, 18. Yüzyılın sonlarında ortak liberal değerleri benimseyen devletlerin birbirlerine karşı savaşmak için hiçbir nedeninin olmaması gerektiği düşüncesini geliştirdi. Kant, liberal ve demokratik değerleri benimseyen devlet sayısının artması ile birlikte dünyanın daha barışçıl bir yer olacağını ileri sürmüştü. Böylece demokratik barış teorisi ortaya çıkmış ve neoliberallerin uluslararası sistemle ilgili yaklaşımlarının merkezine oturtulmuştu. Nitekim bu durum, sonraki dönemlerde liberal kurumsalcılık akımının ortaya çıkması ile sonuçlanmıştı¹⁸.

Liberal kurumsalcı düşünürlere göre anlamlı ve ahlaki çerçeve oluşturulmak ve istikrar sağlayıcı bir düzen yaratılmak isteniyorsa güç dengesi, uluslararası hukuk, normlar ve uluslararası kuruluşlara başvurmak elzemdir. Nasıl ki İngiliz düşünür John Locke doğa durumuna inanıp insanların toplumsal sözleşme etrafında yaşam arayışı, özgürlük ve mülkiyet gibi ilkeler üzerinde anlaştıkları gibi egemen devletler de dünya hükümetinin yokluğunu göz önünde bulundurarak uluslararası kuruluşlar etrafında birleşerek işbirliği düzeyi artış kaydedeceğini ileri sürmekteydi. Buna ek olarak ekonomik ilişkiler öncelik kazandığı takdirde devletler arasında oluşan karşılıklı bağımlılık durumu sayesinde çatışmaların azalacağı düşünülmekteydi. Ama sisteme üye devletlerin idealist

¹⁷ Scott Burchill 'et. al.', **Theories of International Relations**, 2. bs., New York, Palgrave Macmillan, 2005, p. 9.

¹⁸ Stephen McGlinchey, Rosie Walters and Dana Gold, **International Relations Theory**, Bristol, E-International Relations Publishing, 2017, p. 4.

ve/veya liberal söylem kullanıp realist davranış sergilemesi, çatışan ulusal çıkar ilişkilerinin devam edeceği ile ilgili ipucu vermektedir. Kuruluşların kurucu felsefesinin İdealizm/Liberlizm olmasına rağmen uluslararası sistemin realist anlayışla idare edildiği, prensip ve yöntemlerin de bu yönde gelişmeye devam ettiği savunulmaktadır. Zaten uluslararası liberal düzenin temeli realist yöntemler ile atıldığı bilinmektedir. BM'nin ana amacı, Antlaşma'da açık biçimde belirtildiği gibi uluslararası barış ve güvenliği korumaktır. Bu görevi başarılı bir şekilde yerine getirmek için bazen Kant'ın liberal enternasyonalizmini kullanmak bazen de Machiavelli'nin liberal imperyalizmini karşılaştıracak yöntemlere başvurmayı gerektirmekteydi¹⁹. Nitekim Joseph Nye bu durumu *"liberal realists with a touch of cosmopolitanism"* şeklinde açıklamıştır²⁰.

Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan çeşitli sorunlar, geliştirilmiş çatışma çözümü yöntemlerinin bulunması veya var olan yöntemlerin ivedi biçimde geliştirilmesini gerektirmekteydi. Bu bağlamda BM, çatışmaların önlenmesi, sistemin barış ve istikrarının sağlanması ile ilgili mekanizmalar geliştirmeye devam etmiştir. BM'nin kuruluş felsefesinin, dünyayı olduğu biçimiyle kabul etmeyerek nasıl olması gerektiği düşüncesiyle hareket etmek olduğu bilinmektedir. Aslında model yönetim biçiminin pazarlanması, kalkınma yoluyla barış inşası, yapısal reform ve devlet inşası, devletlerin insan hakları ve demokrasi durumunun uluslararası standartlara yükseltilmesi bu çalışmaların bazıları idi.

Uluslararası sistemde yer alan devletlerin ezici çoğunluğu, gönüllülük ilkesi bağlamında Birleşmiş Milletler Örgütü üyesidir. Örgüt ile üye devletlerin üzerinde anlaştıkları ana amaçları yerine getirebilmek için barışçıl ve bazen caydırıcılık esasına dayalı silahlı müdahale yöntemine başvurulmaktadır. Örgüt, ancak barışçıl yöntemin yetersiz kaldığı ve/veya çatışmanın çözülmesine engel olunamadığı durumunda Antlaşma'nın VII. Bölümü gereğince silahlı güç kullanımına başvurulabilir. Çatışma çözümü konusunda yumuşak gücün ne tür işlev gördüğü merak konusu olduğu için buna

¹⁹ Doyle, a.y., pp. 1154-1156.

²⁰ Joseph S. Nye, JR., **Do Morals Matter? Presidents and Foreign Policy from FDR to Trump**, New York, Oxford University Press, 2020, pp. 30-31.

açıklık getirmek gerekmektedir. Aslında yumuşak gücü veya enstrümanlarını BM barış operasyonları ile bir araya getirmenin doğru olmadığı tartışmasını göz önünde bulundurmakla birlikte bu operasyonların yürüttüğü barış inşası, toplumsal diyalog, iklim değişikliğine karşı girişimler ve hasımların bir araya getirilmesi gibi sivil nitelikli çalışmalarda yumuşak güç enstrümanlarının kullanıldığı göze çarpmaktadır.

Doğrusu BM barış operasyonları tümüyle savaşıma amacı ve yetkisi bulunmayan askeri birliklerce gerçekleştirilmektedir. Bu birlikler, çatışan taraflar arasında tampon bölge oluşturmakta ve uluslararası gözlem gücü olarak işlev görmektedir. BM'nin belli bölgelerde askeri varlığı gözlem gücünün ötesinde uluslararası bir askeri operasyonu ima eden caydırıcı bir role sahip olduğundan bilinen tipten bir sert güç enstrümanı olarak da değerlendirilebilmektedir. Ancak en az bu özelliği kadar çatışma sonrası ya da ateşkes dönemlerinde devreye giren çatışma çözümü, önleyici diplomasi, güven artırıcı önlemler, toplumlar arası diyalog benzeri sivil görevlerle ön plandadır.

Antlaşma'da belirtildiği üzere temel amaçlar barış ve güvenliği sağlamanın ötesinde işbirliği, sosyal ve ekonomik kalkınma ile insan haklarının korunmasıdır²¹. Zira uluslararası sisteme üye herhangi bir aktör tarafından alınan savaş çıkarma kararının kolay olmadığını göz önünde bulundurmakla birlikte asıl zor olanın savaşı durdurmak, çatışma çözümü ve barışın inşasıdır. Potansiyel çatışma kaynakları ile savaş olasılığı taşıyan bölgelere hazırlıklı biçimde müdahale etmek için BM barış operasyonlarının sürekli olarak geliştiği ve kapsayıcı yetkiler bağlamında çalışmalarını sürdürdüğü bilinmektedir²². Bu çalışma, BM barış operasyonlarının çatışma çözümü, önleyici diplomasi, barış inşası ve sürdürülebilir barış faaliyetlerini içeren görevleri ele almaktadır. Aynı zamanda bu tezin saha çalışması örnekleri olan Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ta yapılan çalışmalardaki yumuşak gücün yeri, işlevi ve etkisi araştırılmaktadır. Üç örnekte yapılan çalışmaların, uluslararası ilişkilerin karmaşık yapısı ile etkileşimli olarak ne biçimde gerçekleştiği ve ele alınan örneklerde başarı seviyelerine ayrı ayrı bakıp karşılaştırmalar

²¹ **Charter of the United Nations, a.g.e.**, pp. 5-6.

²² John Terence O'Neill and Nicholas Rees, **United Nations Peacekeeping in the Post Cold War Era**, London and New York, Routledge, 2005, pp. 179-180.

yapmayı, daha sonra sonuç ve değerlendirme kısmına geçmeyi planlamaktayız. Disiplinler arası yaklaşım bağlamında çalışmamız süresince BM'nin barış inşası ve barış operasyonlarını hangi nedenle güvenlik çalışmalarının odağına yerleştirdiği, yanı sıra Örgütteki yapısal dönüşüm de ele alınacaktır. Güvenlik sektörü reformu sonucu karma misyonların ortaya çıkması ile birlikte çatışmayı durdurma, terhis, silahsızlandırma ve mayın temizleme çalışmalarına ek olarak kurumsal yapılanma, yatırım yoluyla barış inşası, toplumsal entegrasyon, devletin çeşitli sektörlerinde reform, kadınların desteklenmesi, insan hakları durumunun güçlendirilip uluslararası standartlara yükseltilmesi gibi yöntemler, bu çalışmanın kapsamı ve kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır.

BM, hükümetler arası bir örgüt olduğundan egemen, bağımsız ve eşit devletlerin üyeliği sonucu oluşmaktadır. Zira Örgüt tarafından atılan adımlar, genellikle devlet merkezli müzakerelerin ulaştığı uzlaşma sonucunda gerçekleşebilmektedir. Tabii ilk yıllarda uygulamaya konulan düzenlemeler yalnızca devletler arası çatışmaları ele almaktaydı ve devlet-içi çatışmalara müdahale söz konusu değildi. Nitekim uluslararası toplum, insan hakları ihlallerine sessiz kalan/müdahale edemeyen bir uluslararası örgüt ile karşı karşıya bırakılmaktaydı²³. Aslında BM Antlaşması, barış ve güvenliği korumak için iki tedbir öngörmektedir. Antlaşma, 2. Maddenin 3. Fıkrası “üyelerin uluslararası nitelikteki uyuşmazlıklarını, uluslararası barış ve güvenliği ve adaleti tehlikeye düşürmeyecek biçimde barışçı yollarla çözülmesini”²⁴ aynı Maddenin 4. Fıkrasında “üyelerin uluslararası ilişkilerinde herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı BM'nin amaçlarına aykırı olarak kuvvet kullanmalarından veya kuvvet kullanma tehdidine başvurmalarından kaçınmalarını”²⁵ öngörmektedir. İşte bu yüzden barış operasyonlarının ana amacı da uluslararası barış ve güvenliğin korunması,

²³ Hugh Miall, **The Peacemakers: Peaceful Settlement of Dispute Since 1945**, New York, St. Martin's Press, 1992, p. 66.

²⁴ **Charter of the United Nations, a.g.e.**, p. 6.

²⁵ **A.e.**, p. 6.

çatışmaları sonlandırmak ve söz konusu devletlerin yeniden istikrara kavuşmasına yardımcı olma şeklinde tasarlanmıştır.

Milletler Cemiyeti'nin İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasını engelleyememesi ve uluslararası sistemin istikrarsızlaşması sonucunda, güçlü ve kapsamlı bir örgüt kurma ihtiyacı doğdu. Bu gelişmeler, BM'nin kurulmasına zemin hazırladı, aynı zamanda barış ve güvenliğin yeniden tesisi konusunda Örgüte önemli rol biçti. 1945 yılından sonra meydana gelen silahlanma yarışı ve ideolojik kutuplaşma nedeniyle BM, çatışmaları sonlandırmak amacıyla *ad hoc* yöntem olarak barış operasyonları konuşlandırmıştır. Bu bağlamda BM'nin yürüttüğü operasyonlarda temel alınan ilkeler özetle şöyle sıralanabilir: Rıza; Tarafsızlık; Kuvvet Kullanmama; BM'nin Çok-Uluslu bir Savaş Düzenine Hazırlanması; Taraf Devletlerin Gönüllülük İlkesini Kabul Etmeleri; Devletin Egemenliği ve İçişlerine Müdahale Etmemektir;²⁶.

Bu çalışma, BM'nin Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ta yürüttüğü barış operasyonlarını ele almakta ve yapılan çalışmalarda yumuşak güç enstrümanlarını araştırmaktadır. Devletler tarafından bir dış politika aracı olarak kullanılan yumuşak gücün BM barış operasyonları bağlamında kullanılıp kullanılmadığına bakmaktadır. BM'nin çalışmaları Lübnan, Kosova ve Kıbrıs sorunları nezdinde analiz edilip, elde edilen sonuçların karşılaştırmalı olarak barış inşası sürecine katkısı değerlendirmektedir.

METODOLOJİ

Metodoloji, teorileri test etmek için sistematik olarak yapılandırılmış veya kodlanmış yöntemleri ifade eder. Bu nedenle metodoloji, teorinin değerlendirilmesi ve/veya araştırmanın evrimini kolaylaştırma konusunda kritik öneme sahiptir. Varsayımların kendilerini tahrif etmeye elverişli olduğunu akılda tutmak ilerici bir araştırma programı bağlamında özellikle yararlıdır. Bu bağlamda, ideal olarak teoriler

²⁶ Claus Heje, "United Peacekeeping: An Introduction", **A Future for Peacekeeping?** Ed. Edward Moxon-Browne, London, Macmillan, 1998, p. 2.

farklı yöntemler kullanan çalışmalarla desteklenecektir²⁷. Metodoloji, kısaca araştırmacının sorduğu sorulara yanıt bulabilme amacıyla yaptığı seçimler olarak da tanımlanır. Metodolojinin epistemoloji ile yakın ilişkisi, araştırmacının soruacağı soruların mahiyeti ve hangi biçimde sorulması gerektiği şeklinde belirir. Aslında epistemoloji, bilgiye nasıl ulaşılabileceği ya da neyin bilinebileceği üzerine tartışmalar içerir²⁸. Teori ve metodolojinin, bilginin ilerlemesi sürecinde birbirlerine eşlik etmeleri özellikle önemlidir. Teori, belirli varsayımlara dayalı olarak belirli fenomenler için açıklamalar sağlar. Ortaya atılan teorik argümanlar, şans ve yanlış seçim yapma eğilimine karşı korunmaya yardımcı olabilecek sistematik test yöntemleriyle güçlendirilmelidir. Biçimsel modellerin, yanı sıra teori inşasını ilerletmek için yeni hipotezler üretmeye yardımcı olabilecek esas çalışma vaka çalışması araştırmasıdır. Zira hem vaka çalışmaları hem de nicel yöntemler, ileri sürülen önerileri test etmek amacıyla kullanılır. Dikkatle hazırlanmış araştırma modelleri, değişkenler arasındaki düzenliliklerin değerlendirilmesi, sınırlamaların tespit edilmesine izin verme ve bulguların tekrarlanabilirliği ile dayanıklılığı, aynı zamanda genelleme olasılığına işaret eder²⁹.

Tezde, epistemolojik kuram bağlamında hem tümevarım hem de tümdengelim yöntemleri kullanılmıştır. Aslında bu iki yöntem, parça ile bütün arasındaki ilişkiyi temsil etmektedir. Parçadan bütüne ulaşılmanın amaçlanmasına rağmen çalışmamızda önceden belirlenen kuram ve hipotez vardır. Ayrıca kuram, araştırmanın başında oluşturulmuştur. Hipotezler oluşturularak, değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi için deneysel (*ampirik*) yöntemlere başvurulmuştur. Ayrıca araştırmada gözlem ve görüşme benzeri nitel veri toplama yöntemleri kullanılmıştır. Yanı sıra algı ve olayların gerçekçi ve bütüncül biçimde ortaya konmasına yönelik bir süreç izlenmiştir. Amaç, bir yandan üç örnekteki toplumsal çevrelerin nasıl kurulduğu ve oluşturduğunu anlamak, diğer yandan içinde yaşadıkları bu toplumsal çevreyi ne biçimde algıladıklarını yorumlamaya çalışmaktır³⁰.

²⁷ Detlef F. Speal and Yael Wolinsky, **a.g.e.**, p. 10.

²⁸ Nil S. Şatana, “Uluslararası İlişkilerde Bilimsellik, Metodoloji ve Yöntem”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 12, S: 46, s. 13.

²⁹ Detlef F. Speal and Yael Wolinsky, **a.g.e.**, pp. 10-11.

³⁰ Ece Karadoğan Doruk, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, ‘Çevrimiçi’, <http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/sbayontemleri.pdf>, 14 Temmuz 2020.

Çalışma ile ilgili literatür taramasında görüşme, BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi kararları, ihtisas kuruluşlarının raporları ve barış operasyonlarının çıkardığı dergilerden yararlanılmıştır. Yanı sıra BM Genel Sekreteri ve çatışmalı bölgelere gönderilen özel temsilcilerin ortaya koyduğu çaba, sundukları çözüm önerilerini içeren raporlara bakılmıştır. Buna ek olarak üç örnekle ilgili kabul edilen en güncel BM rapor ve kararları çalışmaya dahil edilmiştir. Ayrıca BM Kütüphanesinin kullanılması ve ilgili kişilerle görüşmeler yapılması ve verdikleri yanıtlar ile aktardıkları bilgileri tezin belli kısımlarına eklenmiştir.

BM barış operasyonları belli bir amacı yerine getirmek için ortaya çıkmıştır. Bu çalışma, yumuşak gücün ne olduğu ve bahsi geçen operasyonların bir parçası olup olmadığını tespit etmeye çalışmaktadır. Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ın seçilmesinin nedeni ise her birinin hem kendi muhitinde hem de uluslararası politika bağlamında önemli yer tutması, yanı sıra söz konusu devletler içinde meydana gelen olayların bulundukları bölgeleri doğrudan etkileme kapasitesinin bulunması ve BM'yi harekete geçirebilecek öneme sahip olmalarıdır. Farklı devletlere mensup güçlerin barış operasyonlarına katılmasının ve görev süresince düzgün ve olumlu bir profil çizmesinin, BM'nin bahsi geçen devletlerdeki meşruiyetini güçlendirdiği ileri sürülebilir. Burada yumuşak gücün, meşruiyet sağlama ve meşru görünme ile ilgili olduğunu da hatırlatmakta yarar vardır. Yumuşak gücün güven artırıcı önlemler arasında yer aldığı düşüncesinden yola çıkarak barış operasyonlarının yürüttüğü çalışmalarda incelenmesi mantıklı bulunmuştur. BM'nin Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ta yürüttüğü operasyonların belirlenen amaca ulaşp ulaşmadığı ve BM'ye ne tür katkılar yaptığı incelemeye çalıştık. Bunların hepsi, belirlenen bilimsel kriter ve metodolojiye uygun davranarak analizler yapılmıştır. Nitekim BM'nin barış ve güvenliği koruma alanında 1945'ten günümüze dek aldığı önlemler pragmatik bir gözle incelenmektedir. Yanı sıra bilimsel bilgi elde etmek amacıyla barışı koruma, çatışma çözümü, barış inşası, yumuşak güç ve devlet inşası gibi kavramları deneysel çalışma yöntemi ile Lübnan, Kosova ve Kıbrıs nezdinde karşılaştırmalı olarak test edilmektedir. Nitekim birkaç kuram, ilgi alanı ve örneğe başvurulduğu için tezin, disiplinler arası bir çalışma olduğu söylenebilir.

Bu çalışmanın örneklerinin, Lübnan, Kosova ve Kıbrıs olarak seçilmesinin nedeni, her birinin ayrı ayrı arz ettiği farklılıkta yatmaktadır. Coğrafi açıdan farklı bölgelere ait, yanı sıra tarih, dil, kültür, etnik topluluk, dini inanç, çatışmaların kaynağı, devletler arası çatışma veya devlet-içi çatışma açısından benzersizlik, soruna taraf uluslararası ve bölgesel aktörlerin gücü ve soruna etki oranı, BM ile bölgesel örgütlerin sorunlara müdahale şekli ve elde edilen sonuçlar açısından üç örnek birbirinden farklıdır. Ancak Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ta günümüze kadar faaliyet gösteren barış operasyonlarının çalışmaları ayrıntıda birbirinden farklılık gösterse de yapılan çalışmalar belirli sektörlere yönelik gerçekleşmiş ve elde edilmek istenen sonuçlar bakımından barış operasyonlarının genel anlamda yetkisi ve görev kapsamı benzerlik arz etmektedir.

Son olarak bu tez, üç örnekte halen faaliyet gören barış operasyonlarının kapsamını barışı koruma, barışı zorlama, çatışma önleyici diplomasi ve çatışma sonrası barış inşası bağlamında el almaktadır. Çalışmanın anlamlı bir hal alabilmesi için aşağıdaki soruların sorulması uygun görülmüştür:

- 1- Bir dış politika aracı olarak geliştirilen yumuşak güç, uluslararası örgütler ve özellikle BM tarafından kullanılabilir mi? Barışı koruma ve barış inşası süreçlerinde hangi biçimlerde tezahür eder? Elde edilmek istenen sonuç nedir?
- 2- Barış inşası ve kalkınma yoluyla barışın sürdürülebilir hale getirilmesi gibi güven artırıcı önlemler yumuşak güç ile ilişkilendirilebilir mi? Bu önlemlerin önemi ve uluslararası barışa yaptığı katkılar nelerdir? BM'nin barış ve güvenliği korumak amacıyla konuşturduğu operasyonların başarılı olma ölçüsü nedir?
- 3- Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ta konuşturılan barış operasyonlarının çatışma çözümü, barışı koruma ve barış inşası amacıyla gerçekleştirdiği çalışmalardan istenilen sonuçlar elde edilmiş midir? Yumuşak güç, söz konusu üç örnekte hangi çalışmalarla bağdaştırılabilmektedir?
- 4- BM ile bölgesel örgütler arasında yapılan işbirliğinin söz konusu örnekler nezdinde elde ettiği kazanımlar ve/veya doğurduğu sonuçlar nelerdir?

BİRİNCİ BÖLÜM

YUMUŞAK GÜÇ VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ OPERASYONLARI

1.1. YUMUŞAK GÜCÜN TEÖRİK AÇIKLAMASI

1.1.1. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜÇ TÖRLERİ

Güç, uluslararası ilişkiler çalışmalarında en fazla başvurulmuş ve tartışılan kavramlardan biridir. İnsanlar, gücün doğası yani ne olduğu ile ilgili sezgisel bir açıklamaya sahiptir. Zira dar anlamıyla güç, insanlar, devletler ile diğer aktörler arası ilişkidir ve yaşamın her alanında karşımıza çıkma olasılığı taşır. Örneğin, belli bir kentin yöneticisi, çeşitli nedenler göstererek geçerli olan kuralları değiştirme, düzeltme ve/veya askıya alma yetkisine sahiptir³¹. Bazı düşünürler, gücü açıklama konusunda karamsar bir tablo çizerek veya kötülüğün hâkim olduğu bir dünyada yaşadığımızı iddia ederek insanları birbirlerini parçalamaktan korumak için gücün caydırıcılığının gerekliliğini savunurlar. Bu görüş demokrasilerin, kendilerine saldırılmadığı sürece savaş başlatmayacakları iddiasına da itiraz eder ve gücü, amaçlanan etkilerin üretimi olarak tasvir eder³². Burada gücün tanımlanması ve açıklanması ile başlamanın nedeni ise tezin teorik kısmının iki ayağının yani yumuşak güç, yanı sıra barış gücü operasyonlarının eski adının *güç* kelimesi içerimesinden kaynaklanmaktadır.

Güç kavramının geniş çapta ele alınması ve literatürde herkes tarafından genel geçerliliği olan bir tanımının olmaması durumu, bu kavrama dipsiz bataklık niteliği kazandırmıştır. Yine dar anlamıyla güç, insan varlığının en belirgin özelliklerinden biri olup, yaşamın her alanında görünen çok boyutlu bir olgu olarak algılanır. Bundan dolayı tarih boyu geniş yelpazeye yayılan yaklaşımlar güce büyük önem atfetmiştir. Thucydides, Niccolò Machiavelli, Thomas Hobbes ve klasik realizmin temelini atan diğer büyük

³¹ Robert A. Dahl, “The Concept of Power”, **Behavioral Science**, Vol: 2, Issue: 3, July 1957, p. 201.

³² Bertrand Russell, **Power: A New Social Analysis**, London and New York, Routledge, 2004, p. 23.

düşünürler, insanın son amacının en fazla gücü edinmek olduğu, yanı sıra siyasi faaliyetin temel uğraşının güç ve iktidar elde etmek olduğuna inanmaktaydılar. Nitekim bu ve benzeri açıklamaların gücün yalnızca kaba tarafını ele aldığı düşünülmektedir³³. Başka bir görüşe göre güç, herhangi bir sosyal ilişkide ve/veya bir grup tarafından direnişle karşılaşıldığında galip gelme fırsattır. Bu durumda fırsatın moral değerler ve/veya yerleşik düzenin kurallarına dayanma konusu, güce başvuranlar için pek bir önem arz etmemekteydi. Öyle ki bu açıklama oldukça zengindir çünkü güç, herhangi bir sosyal ilişki bağlamında tanımlanmadan kavranamayan ilişkisel bir fenomen olduğuna işaret etmektedir. Bu sosyal ilişki, bireylerin içinde bulunduğu anlam çerçevesinin oluştuğu ve davranışın gerçekleştiği karşılıklı olarak düzenlenmiş ve birbirlerine yönelmiş olgu olarak karşımıza çıkar³⁴.

Güç kavramının geniş kapsamı ve belirsiz niteliği, tanımlama sürecinde birçok faktörün dikkate alınmasını zorunlu kılar. Ekonomik ilişkilerin önem kazanması, teknolojik gelişmeler ve ulus-ötesi aktörlerin ön plana çıkması sonucunda gücün, devletlerin askeri kapasitesi ile coğrafi özelliklerinin ötesine geçtiği gözlemlenmiştir. Böylece güç, neredeyse bilimin tüm dalları tarafından başvurulmuş bir olgu şeklinde algılanmaya başlanmıştır³⁵. Gücü kabaca sınıflandırmanın çeşitli yolları vardır. İlk olarak, insanlar üzerinde ve maddi (insan olmayan) yaşam biçimleri üzerinde otorite kurma anlamına gelmektedir. Bu çalışmada esas olarak insanlar üzerindeki güç türü ile ilgilenmemize rağmen modern dünyadaki değişim ile ilerlemenin, insanoğlunun madde üzerindeki artan hakimiyeti ve bilimsel gelişmeler sonucunda meydana geldiğini hatırlamakta yarar vardır. İlgilendiğimiz sınıflandırmada kaba güç (fiziksel şiddet, hapse atma vb.), ekonomik yarar ve zarar yoluyla etkileme (iş verme, işten atma, sabote etme vb.), ve son olarak geniş çapta propaganda aracılığıyla etki yaratma ya da insanların görüşleri üzerinde otorite kurma ve sonuçları istenilen yönde etkileme işlemidir. Bu son

³³ Dahl, a.y., p. 202.

³⁴ Felix Berenskoetter, "Thinking About Power", **Power in World Politics**, ed. Felix Berenskoetter and M. J. Williams, London and New York, Routledge, 2007, p. 3.

³⁵ Haluk Özdemir, "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C:63, S: 3, 2008, s. 117-118.

başlık altında güç, başkalarının zihinsel alışkanlıklarını değiştirme, yönlendirme ve otorite kurma eylemi olarak görülür³⁶. Bu bağlamda insanlar ve devletler, çeşitli gerekçelerle güce başvururlar ve/veya güç elde etmeye çalışırlar. Bazıları bunu çıkar elde etmek için yaparken, diğerleri güvenlik kaygısıyla gücünü artırma gereği duyar. Devletler, güvenlik ve ulusal egemenliği koruma güdüsü ile hareket ettikleri için, sistemdeki A aktörü güçlendikçe B ve C aktörleri konumlarının zayıfladığı hissine kapılabilirler. Güvenlik ikilemi bağlamında her devlet, kendisinin komşularından daha güçlü olma gerekliliğini duyar ve doğal üyesi olduğu uluslararası sistemin anarşik yapısına uygun biçimde ulusal politika oluşturur³⁷.

Herhangi bir devletin kurum ve kuruluşları, uyguladıkları güç türüyle ayırt edilir. Ordu ve polis, beden üzerinde zorlayıcı güç kullanırken; ekonomik kurumlar temel olarak ödül ve ceza bağlamında teşvik ya da caydırıcı yöntemlere başvururken; okul, ibadet yerleri (sinagog, kilise, cami), siyasi partiler ile sivil toplum kuruluşları ise insanlar ve toplumların görüşü üzerinde otorite kurma ve düşünce yapılarını etkilemeyi/yönlendirmeyi amaçlar. Ancak bu ayrımların çok net olmadığını da belirtelim çünkü her kurum, alandaki duruma göre, üstlendiği karakteristik görevine ek olarak diğer güç biçimlerine de başvurabilir. Zira bu görüş, güç var olduğu sürece otorite kurma gerekliliği ve sonucunda çatışmanın devam edeceği sinyali verir³⁸. Diğer bir görüş ise çatışan çıkarların yokluğu güç ilişkilerinin yokluğu anlamına gelmediğini ileri sürerek *gücün üçüncü yüzü* olarak bilinen güç türünü tanıtmaya yoluna gider. Bu anlamda güç, çatışma başlatıcı veya çatışmaya neden olan bir faktör değil, tam tersine çatışma sonlandırıcı ve statükoyu korumak için çatışma sonrasında caydırıcı rol üstlenir³⁹.

Uluslararası ilişkiler bağlamında değerlendirilen güç, dar anlamıyla bir devletin diğer devletler üzerinde kontrol kurma, karar alıcıların davranışlarını etkileme ve/veya

³⁶ Russell, **a.g.e.**, pp. 23-24.

³⁷ Mustafa Aydın, “Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 1, S: 1, Bahar 2004, s. 45.

³⁸ Russell, **a.g.e.**, p. 25.

³⁹ Berenskoetter, **a.g.e.**, p. 10.

olayları yönlendirme kapasitesi olarak algılanır. Bu bağlamda bir devletin gücü, politik formasyonu ve uygulama sürecinde dışarıdan gelen etki ve kontrol girişimlerine karşı koyma kabiliyetine bağlıdır. Devletin iç gücünü gösteren bu durum özerklik ile eşanlamlıdır. Devletin dış gücü ise diğer devletlerin politika ve davranışları üzerinde kurduğu etki, baskı ve kontroldür⁴⁰.

Yukarıdaki dizelerle bağlantılı olarak güç, uzun yıllar sadece realistlerin çalıştığı bir alan olarak görülüyordu. Zira bir insanın hükmetme arzusuna ve/veya kendini koruma ihtiyacına, yanı sıra devlet adamlarının iktidar olarak tanımlanan çıkarlar açısından düşünüp hareket ettikleri, dolayısıyla devletlerin tümünün doğrudan ve kaçınılmaz amacı güç edinme olduğu yönündeydi. Nitekim realist düşünürler, uluslararası politikayı anlamlandırmak için gücü analitik bir araç olarak başarıyla tekelleştirdiler. Öncelikle gücü askeri yetenekler olarak tanımladılar, daha sonra devletleri sınıflandırmak ve davranışlarını açıklamak için güç parametrelerini kullandılar⁴¹. Aslında uluslararası ilişkiler teorilerinin her biri, gücü kendi perspektifinden açıklamakta ve teorinin savunduğu tezleri işlevsel duruma getirmektedir. Yalnız realist teorisyenlerin gücü, uluslararası ilişkiler disiplininin merkezine yerleştirmeleri sonucunda uluslararası politika, yüzyıllar boyunca güç politikası olarak görüldü. Gücün görevi ise ulusal çıkarın korunması ve devletin bekası için rekabet, çatışma ve savaşın sürekli olarak kendini tekrarlamasıdır. Bu bağlamda güç, direniş ile karşılaşmadan diğer devletler üzerinde amaçlanan etkiyi yaratma yeteneği veya bir devletin, diğer devletlerin normal durumlarda yapmayacakları şeyi yaptırma kabiliyeti olarak da açıklanmaktaydı. Burada önemli olan insan veya devletlerin düşünce ve eylemlerini etkileme/değiştirme amacını gerçekleştirmek üzere kullanılan gücün başvurduğu yöntemlerdir. Bu durumda güç, rıza ve/veya zor yoluyla uygulanabilmekteydi⁴². Bu anlamda güç, bir devlet üzerinde kontrol kurma ve/veya etki yaratma şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Yani B devleti, A devletinin

⁴⁰ Martin Griffiths, Terry O'Callaghan and Steven C. Roach, **International Relations: The Key Concepts**, 2. bs., London and New York, Routledge, 2008, p. 258.

⁴¹ Berenskoetter, **a.g.e.**, p. 1.

⁴² Scurton, **a.g.e.**, p. 543.

istediği biçimde davranış sergilemesidir. Burada güç, aktörlerin davranışları ve aralarındaki ilişkiler yoluyla açıklandığı için davranışsal yaklaşım bağlamında ele alınır. Yani amaca ulaşmak için A devleti tarafından B devletine uygulanan bir etki ve davranış değiştirme aracıdır. Bu durum gücün ilişkisel yönünü öne çıkararak A ile B arasında neden-sonuç ilişkisi yaratmaktadır. Dolayısıyla güç, “sonuçlar üzerinde kontrol kapasitesi, ya da sonuçları belirleyebilme yeteneği” olarak tanımlanabilir⁴³. Başka bir tanıma göre ise “başkalarının davranışlarını kendi amaçları doğrultusunda etkileme kapasitesi” şeklinde ifade edilmektedir. Bir diğer tanım ise gücü, “diğerlerinin düşünce ve eylemleri üzerindeki etki uygulaması” olarak görmektedir⁴⁴.

Geniş yelpazeye yayılan gücün başka bir tanımı ise “uluslararası alanda bir aktörün maddi ve maddi olmayan kaynak ve kıymetleri, uluslararası olayların sonuçlarını kendi istediği yönde etkilemede kullanma yeteneğidir”⁴⁵. Bu anlamda güç, uluslararası arenada belirlenen amaçlara ulaşmak için devletin farklı kaynakları kullanması yöntemidir. Dolayısıyla güç, daha önce belirtildiği gibi yalnız zorlama yöntemleri içeren yöntemlerle ilişkilendirilmiyordu. Zira aktörlerin davranışları etkilemek isteniyorsa ödül ve ceza yöntemlerine başvurulabilir⁴⁶. İngiliz tarihçi Edward H. Carr gücü, siyasetin temel unsuru olarak nitelendirip ulusal gücü üç kategoriye ayırmıştır. Bunlar “askeri, ekonomik ve düşünceler üzerindeki güç” olarak sınıflandırılmaktaydı⁴⁷. Kendi kendine yardım etme sisteminin (self-help system) hâkim olduğu bir dünyada güç edinme hayatta kalmak için tek seçenektir. Ama mutlak güç edinmenin, acımasız politikaların uygulanmasını da gerektirebildiğini hatırlatmakta yarar vardır⁴⁸.

⁴³ Dahl, a.y., p. 203.

⁴⁴ Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, 4. bs, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2005, s. 175.

⁴⁵ Griffiths ‘et. al.’, a.g.e., p. 258.

⁴⁶ Özdemir, a.y., s. 118.

⁴⁷ Joseph Nye, **Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, Çev. Rayhan İnan Aydın, Ankara, Elips Kitap, 2005, s. 18.

⁴⁸ Nye, **Do Morals Matter?**, a.g.e., p. 27.

Realistler, milli güç unsurlarının arasında devletin bölgesel konumu, sahip olduğu yer altı kaynaklar, tarım, ekonomi, sanayi, teknolojik gelişim, askeri donanım, değerler kümesi, diplomatik etkinlik ve siyasi rejimin doğası gibi ögelere yer vermişlerdi. Bu bağlamda yumuşak güç, realist/neorealist ekolün düşünsel öncüllerinin yarattığı ama neoliberal kurumsalcılık düşünürlerinin benimseyip geliştirdiği bir kavramsal yaklaşım olarak düşünülmektedir. Aslında yumuşak güç, uluslararası ilişkilerin doğası hakkında realist/neorealist ekol ile neoliberal kurumsalcılık ekolü arasındaki varsayım ortaklığının doğal sonucudur⁴⁹. Özendirme liberalizme mahsus bir yöntem olmadığını güncel bir örnekle açıklamakta yarar vardır: ABD Başkanı Donald Trump'ın dış politika stratejisi olarak benimsediği *İlkeli Realizm* (Principled Realism) aynı amaca hizmet etmekteydi. Bu strateji, mecazi anlamda tepedeki şehir gibi belirmektedir. Yani başka devletlerin içişlerine müdahale etmeyip onları politikalar yoluyla etkileme yolunu izlemektedir. Aralık 2017'de ABD Hükümeti tarafından ulusal güvenlik stratejisi olarak kabul edilen İlkeli Realizme Dönüş, günümüze kadar bu bağlamda politika yürütmüştür. Trump bu stratejiyi açıklarken *yaşam tarzımızı kimseye empoze etmeye çalışmıyoruz. Ama Amerikan büyüklüğünü dünya nezdinde parlayan bir örnek olarak kutlayacağız*, İngilizcesi “We do not seek to impose our way of life on anyone. But we will celebrate American greatness as a shining example to the World” şeklinde açıklamaktaydı. Nitekim bu düşünce, Amerikan İstisnacılığı (American Exceptionalism) ögesini, çalışmalarının odağına yerleştirmektedir⁵⁰.

Güç kavramı, politikacı ve diplomatlar açısından “nüfus, ülke, doğal kaynaklar, ekonomik kalkınma, askeri üstünlük ve siyasi istikrar unsurlar toplamı” olarak görülür. Günümüz dünyasında gücün ana ölçütlerine eğitim standardı, kalkınma, insan hakları, yönetim biçimi, bilimsel buluşlar, uzay araştırmaları, uluslararası barış ve güvenliğe katkı gibi faktörler de eklendi⁵¹. Bu faktörler her devletin uluslararası alandaki yerini belirler. Zira söz konusu faktörleri bir araya getirme yeteneği ile politika aracı olarak kullanmaya

⁴⁹ Utku Yapıcı, “Yumuşak Güç Ölçülebilir mi?”, *Uluslararası İlişkiler*, C: 12, S: 47, 2015, s. 7.

⁵⁰ Nye, *Do Morals Matter?* a.g.e., p. 10.

⁵¹ Joseph Nye, “Soft Power”, *Foreign Policy*, No: 80, Autumn, 1990, p. 154.

güç dönüştürme (*power conversion*) adı verilmektedir⁵². Yanı sıra, analitik olarak uluslararası ilişkilerde dört ayrı ama aynı zamanda birbiri ile bağlantılı güç yapısından bahsedilebilir: Bilgi yapısı: diğerlerinin düşünceleri üzerinde etki yaratma gücü; Mali yapı: diğerlerinin krediye erişme fırsatını kısıtlama/engelleme veya kolaylaştırma gücü; Güvenlik yapısı: devletlerin güvenlik umutlarını şekillendirme veya güvenliklerini riske atma gücü; Ürün yapısı: üretici ile tüketiciler arası ilişkileri düzenleme gücüdür⁵³.

Neoliberal bir düşünür olarak sınıflandırılan Nye, büyük devletlerin güç dönüştürme kabiliyetinin her zaman var olmasına rağmen uluslararası sistemdeki gelişmeler sonucu bu devletlerin geleneksel güç kaynaklarına başvurma olasılığının düştüğünü ileri sürerek konuya neorealist bir açıklama getirmekteydi. Öte yandan küçük devlet sayısının artması, devlet-dışı aktörlerin ortaya çıkışı, ekonomik karşılıklı bağımlılık, kırılgan ve istikrarsız devletlerde milliyetçilik ve/veya dinsel ideolojinin yükselişe geçmesi, teknolojik gelişmeler ile değişen politik sorunlar nedeniyle büyük devletler, uluslararası arenadaki konumlarını koruyabilme ya da daha fazla nüfuz kazanmak için bir dış politika aracı olarak yumuşak gücü kullanmaları gerektiğine vurgu yapmaktaydı⁵⁴. Bu yöntem, gücün sert boyutundan vazgeçmemekle birlikte yumuşak boyutunu öne çıkarmaktaydı. Yani A aktörünün B aktörü üzerinde doğrudan etki kurma, karar alma sürecine açık müdahale ve sonuçları yönlendirme gibi baskı içeren yöntemlere başvurmayıp özendirme, iyi yönetim modelini pazarlama, kulis çalışmaları, popüler kültürü yayma, cazibe yaratma ve kolayca gözlemlenemeyen yöntemlere başvurmayı tavsiye etmektedir. Bu yaklaşımın taşıdığı özellikler gücün potansiyel yönünü öne çıkarmakta ve caydırıcı işlevini devreye sokmaktadır⁵⁵.

⁵² Joseph S. Nye, Jr., “Responding to My Critics and Concluding Thoughts”, **Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives**, ed. Inderjeet Parmar and Michael Cox, Abingdon (Oxon), Routledge, 2010, p. 218.

⁵³ Griffiths ‘et. al.’, **a.g.e.**, p. 260.

⁵⁴ Nye, “Soft Power”, **a.y.**, p. 160.

⁵⁵ Özdemir, **a.y.**, s. 120.

1.1.2. YUMUŞAK GÜCÜN TANIMI, MAHİYETİ VE KAYNAKLARI

Yumuşak güç kavramının bulunmasına öncülük eden Joseph Nye, devletin sert gücünün önemini yadsımaz ama aynı zamanda bunun alternatiflerinin de olduğu savını ileri sürer. Nye’e göre barış inşası süreci savaşı kazanmaktan daha zor bir uğraştır. Çünkü barış inşası çalışmaları bazen sert güce başvurulmasını ve çoğu zaman yumuşak gücün kullanılmasını gerektirir. Bir savaşın kazanılması sert güç açısından zafer olarak değerlendirilirken yumuşak güç açısından pahalıya mal olan zor bir sürecin başlangıcına işaret edebilir⁵⁶.

Yumuşak güç kavramı ilk defa 1990 yılında ABD’nin gücünün düşüşe geçtiğini tartışan, İngilizce adıyla “Bound to Lead: The Changing Nature of American Power” eserde ele alınmaktaydı. Anlam açısından kavramın yeni olmadığını belirtmekle birlikte yeni olan ise *yumuşak* kelimesinin *güç* kelimesi ile Nye tarafından eşleştirilmesi idi. Ayrıca gücün yumuşaklığının ne anlama geldiği ve içerik belirsizliği, kavramın uluslararası arenada geniş biçimde tartışılması ama farklı biçimde ele alınmasına yol açtı. Bunun asıl nedeni ise yumuşak güç kavramının kuramsallaşmamış olması, analitik bulanıklığı ve kaynaklarının davranışlar ile karıştırılıyor olması idi⁵⁷.

Nye’e göre yumuşak güç ve sert güç birbirleriyle bağlantılıdır. Amaçlara ulaşmak için başkalarının davranışlarını etkileme becerisine dayanırlar. Ancak ikisi arasındaki fark davranışın türü ve kaynakların somutluğunda görülür. Emretme gücü, kabaca zorlama ve/veya ödüllendirme yöntemine dayanabilir. Yumuşak güç ise, istenilen amaçları zor veya ödüllendirmeye başvurmadan gerçekleştirmek için başkalarını özendirme ve etkileme yöntemi olarak açıklanır⁵⁸. Zira belirlenen amaca ulaşmak için yumuşak gücü uygulayan tarafın, başkalarının nezdinde meşru görülmesi gerekmektedir. Meşruiyet konusu, cazibeyi yaratır ve istenilen amaçlar, başka yöntemlere başvurmadan elde edilir.

⁵⁶ Nye, **Yumuşak Güç**, a.g.e., s. 8.

⁵⁷ Artem Patalakh, “Assessment of Soft Power Strategies: Towards an Aggregative Analytical Model for Country Focused Case Study Research”, **CIRR**, XXII, 2016, p. 88.

⁵⁸ Nye, **Yumuşak Güç**, a.g.e., s. 7-16-17.

Aynı zamanda meşru olma/görünme cazibeyi olası kılar ve aynı sonuca varılır. Aslında meşruiyet yumuşak güçte gerekliyken kaba gücün meşruiyet koşulu olmadan çalışabildiğini hatırlatmakta yarar vardır⁵⁹. Bir devletin istediği şeyi başkalarının de istemesi sağlanabildiği zaman, cezalandırma ile ödüllendirme yöntemlerine başvurma gerekliliği ortadan kalkmış olur⁶⁰. Bu bağlamda lider devlet/devletler, işbirliğini öne çıkaran ve sistemin diğer aktörleri ile ortak zeminde buluşarak herkesi memnun etmek için yumuşak gücü devreye sokma gerekliliği duyarlar⁶¹.

Burada Nye, temsil ettiği liberal kurumsalcılık yaklaşımının ABD dış politikasında önemli yer tutması gerektiğini söylemeye çalışmaktadır. Yanı sıra uluslararası liberal düzen bağlamında BM gibi kurumlara destek verilerek ve dünyanın yeniden şekillendirilerek daha barışçıl hale geleceğini iddia etmektedir. Ama barış inşası, devlet inşası ve toplumsal mühendislik çalışmalarının dünyanın farklı bölgelerinde hoşgörüyü karşılanmayacağını göz önünde bulundurarak Nye tarafından ortaya atılan yaklaşımın dünyayı daha güvenli ve barışçı yapmak yerine istikrarsızlaştırabileceği olasıdır. Nye'e göre yumuşak güç, herhangi bir devletin istediği amaçlara kaba güç kullanmadan, uluslararası alanda diğerlerini ikna ederek ve/veya özendirerek ulaşma anlayışı, dünya siyasetinde istediği sonuçlara ulaşma, yanı sıra diğerlerinin o devlete hayran olan, onun refah seviyesi ve yaşam modeline özenen devletlerin onu izlemesini sağlayan çekicilik gibi biçimlerde karşımıza çıkar. Bu güç türü, zor veya ödüllendirmeden ziyade çekicilikle istenilen şeyi başkalarına yaptırabilme yeteneği olarak görülür⁶². Nitekim belirli bir devlet, elindeki gücün başka devletlerin gözünde meşru gözükmesini sağladığı zaman istediği amaçlara ulaşma konusunda daha az direnişle karşılaşır diye savunmaktaydı. Bu noktaya kadar yumuşak güçten anladığımız çekicilik, özendirme, cazibe yaratma, çatışma yerine işbirliği gibi faktörlerin bir dış politika aracı olarak kullanıldığı zaman ilgili

⁵⁹ Matteo Pallaver, "Power and its Forms: Hard, Soft, Smart", The London School of Economics and Political Science, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, London, 2011, p. 88.

⁶⁰ Joseph Nye, **Amerikan Gücünün Paradoksu**, Çev. Gürol Koca, İstanbul, Literatür Yayıncılık, 2003, s. 10-11.

⁶¹ Nye, "Soft Power", a.y., p. 166.

⁶² Nye, **Yumuşak Güç**, a.g.e., s. 14-15.

devletin uluslararası arenadaki meşruiyeti pekişecek, yanı sıra barışın sürdürülebilirliği sağlanacaktır⁶³. Kesin olan şu ki evrensel olmayan değerler ile kapalı kültürlerin yumuşak güç etkisi yaratma olasılıkları oldukça düşüktür. Belirli bir devletin kültürünün popülerliği ve benimsediği politik değerler evrensel değerler ile örtüştüğü zaman, uygulamaya koyduğu politik seçenekler başka devletlerin çıkarlarına hizmet ettiğinde, istenilen sonuçları elde etme olasılığı artış kaydeder. Zira bu görüşlerin kaynağında liberal düşüncelerin yattığı ve nihai amacının uluslararası liberal düzen yaratmak olduğu rahatlıkla söylenebilir⁶⁴.

Genel olarak hükümetlerin kabul edilir yani uluslararası standartlara uygun iç ve dış politika seçimleri, potansiyel yumuşak güç kaynağı olduğu söylenebilir. Bu politikalar, bir devletin yumuşak gücünü artırma yeteneği veya zayıf düşürme etkisine sahiptir. Yani herhangi bir devlet, önce iç ile dışa yönelik yürüttüğü politikalar ve savunduğu değerler, diğer devletlerin tercihlerini belirleme ya da onları kendi yanına çekme ve uzaklaştırma konusunda etkiye sahiptir. Bundan dolayı haydut, kayıtsız ya da ulusal çıkarlar konusunda katı bir yaklaşım sergileyen devletler, yumuşak gücü işlevsel duruma getiremez. Burada Nye, yumuşak güç ile nüfuz kavramının aynı şey olmadığını da tartışmaktadır. Zira nüfuzün tehdit ve çıkar sağlama gücüne dayanma olasılığı yüksektir. Diğer yandan yumuşak güç, çekicilik yaratma becerisi ve aktörlerin seçimlerini belirli yönde etkilmeye yöneliktir. Davranışsal yaklaşım açısından yumuşak güç, çekicilik yaratarak caydırıcılık amaçlayan bir güç türü olarak görüldüğünü de burada belirtelim⁶⁵. Bir gücün varlığından söz edebilmek için etkileyen ve etkilenen tarafların olması gerekmektedir. Sonuç itibarıyla yumuşak güç, davranışsal biçimde tanımlanır ama etkileşimsel biçimde kurgulanır⁶⁶.

Uluslararası ilişkiler alanında yumuşak gücün kaynakları, devletlerin kültürel değerler, yönetim biçimi, izlediği politikalar ve diğer devletlerle ilişkilerini sürdürme şeklinde karşımıza çıkabilir. Oya devletlerin yumuşak gücü kullanma ve kontrol etmenin

⁶³ Joseph Nye, "Soft Power", a.y., p. 167.

⁶⁴ Patalakh, a.y., p. 97.

⁶⁵ Nye, **Yumuşak Güç**., a.g.e., s. 15-16.

⁶⁶ Yapıcı, a.y., s. 9.

zor olduğunu düşünmeleri, onun önemini azaltmaz ve/veya etkisine gölge düşürmez⁶⁷. Örneğin Amerikan Dolarının dünya çapındaki yoğun kullanım ve dolaşımı, yaşam tarzı ile kültür popülarlığı, İngilizce dilinin dünyadaki yeri ve önemi, müzik ile film endüstrisinin yaygınlığı sayesinde ABD, üstünlüğünü günümüze kadar devam ettirmektedir. Buna ek olarak sağlam temeller üzerinde oturmuş çoğulcu demokrasi, federal sistemin işlevselliği, devletin ana organları arasındaki kuvvetler ayrılığı, serbest piyasa ekonomisi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı gibi özellikler cazibe yaratan kriterlerdir. Öte yandan teknolojik gelişmeler, uzayın keşfedilmesi, temiz enerjinin kullanılması, uluslararası barış ve güvenliğe yapılan katkı niteliği taşıyan çalışmalar aracılığıyla yürütülen devlet markalaştırma politikası (nation-branding policy) geniş çaplı kitleler tarafından özümsemiği ve yumuşak güç etkisi yarattığı savunulmaktadır⁶⁸.

Etki yaratma demişken Nye, bu dolaylı yola gücün ikinci yüzü (the second face of power) adını vermektedir. Bu bağlamda devletin, dış politika amaçlarını gerçekleştirmek için başka devletleri onun yönetim sistemine, refah seviyesine ve benimsediği ulusal değerlere hayran bıraktığını ileri sürmekteydi. Nitekim sisteme üye devletleri demokratik değerleri özümsemeye teşvik etmek için yürütülen çeşitli girişim ve projeler, onları demokrat olmaya zorlamaktan daha doğru ve kalıcı bir yöntem olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla alıcı veya hedef devletlere olumlu mesajlar iletmek öncelikli amaçtır. Bu bağlamda manevi güce sahip belirgin bir örneğe yer verilebilir. Vatikan ve Papa'nın Katolikler üzerindeki etkisi, Joesph Stalin'in "Papa'nın kaç birliği var?" alaycı sorusuna rağmen büyük olduğu bilinmektedir. Aslında bu iddiayı biraz daha ileriye taşıyıp Papa'nın telkin veya vaazlarının Hristiyanlar üzerinde yarattığı etki sonucu devletlerin dış politikalarında değişikliğe neden olduğu söylenebilir⁶⁹. Aralık 2019'da Papa Francis ile görüşmesi sırasında BM Genel Sekreteri Antonio Guterres, Papa'nın insan hakları

⁶⁷ Joseph S. Nye, Jr., "The Future of Soft Power in US Foreign Policy", **Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives**, ed. Inderjeet Parmar and Michael Cox, Abingdon (Oxon), Routledge, 2010, p. 4-6.

⁶⁸ Nye, **Amerikan Gücünün Paradoksu**, a.g.e., s. 1.

⁶⁹ Pallaver, a.g.e., pp. 86-87-92.

savunucusu ve göçmenleri destekleyen, aynı zamanda toplumlar arası köprüler inşa eden bir umut ve haysiyet habercisi olduğunu belirtmesi Vatikan'ın yumuşak gücüne işaret etmekteydi⁷⁰.

Kültür faktörünün yumuşak güç yaratma konusunda büyük rolü olduğunu belirtmiştik. Ancak bu faktörün iki yönlü etkisi olduğunu unutmamak gerekir. Öyle ki bu etkilerin ilki yumuşak gücün başarıya ulaşmasının önemli aygıtlarından biri sayılması, ikincisi ise uluslararası ilişkilerin bozulmasına neden olabilen faktör olmasıdır. Zira, herhangi bir devletin kültürünün bölgesel ve/veya uluslararası çapta yaygınlaşması ve diğer devletlerin vatandaşları tarafından benimsenmesi durumu, yumuşak gücün amaca ulaştığı anlamına gelir. Yalnız aynı girişimin ters tepme ve çalışmanın tamamını riske atma olasılığı da vardır. Örneğin liberal düşüncenin özünü oluşturan bireycilik ve özgürlükler konusu bazı insanlara cazip gelirken diğerleri tarafından devletin içişlerine müdahale olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda Amerikan liberal demokrasi modeli ve/veya BM'nin liberal temellere dayandırdığı iyi yönetim modeli belli sosyopolitik çevrelere çekici gelebilir. Ama yönetici elitlerin meşruiyetinin sorgulanmasına neden olabildiği ve politik güçlerini tehdit ettiği için, söz konusu aygıtın bazı durumlarda bir yumuşak güç oluşturmamasından bahsedilemez. Yanı sıra, modelin evrenselliği dar kültürel anlayış ve toplumsal geleneklerle çatışacağı muhakkaktır⁷¹. Zaten herhangi bir devletin yönetim konusunda uluslararası toplumun yardımını kabul etmesi ya da devletin kapılarını yabancılara açmaya zorlanması, BM Antlaşması ve uluslararası hukuk ilkelerinden doğan egemenlik haklarının bir kısmından vazgeçmesi veya egemenliğini paylaşması anlamına gelir. Paylaşımlı egemenlik, bazı toplumlarda hoş karşılanabilir ama başka örneklerde ters tepme olasılığı yüksektir⁷². Yine bazı çevreler, yumuşak gücün illa ki siyasi tercihlerde değişikliğe neden olacağı görüşüne kuşkuyla yaklaşmaktadır. A devletinin B ve C devletlerine teknoloji transferi, öğrencilerine burs vermesi, sahip olduğu yaşam tarzı ile kültürel popülerliğin yarattığı etkiler, B ve C devletlerinin A devletine karşı izledikleri dış

⁷⁰ Stand for Peace and Harmony Says Guterres, Following Meeting with Pope Francis, 'Çevrimiçi', <https://news.un.org/en/story/2019/12/1054091>, 3 Ocak 2016.

⁷¹ Yapıcı, a.y., s. 9.

⁷² Krasner, a.y., p. 87.

politika tercihlerinin deęiőeceęi anlamına gelmeyeceğini ileri sürmektedirler. Bu bağlamda Batı üniversitelerinde eğitim alıp sonra da ülkelerine dönüp Batı'ya karşı sömürgeleştirme ve bağımsızlık mücadelesi veren kişilerden bahsetmek mümkündür⁷³. Aynı durum, Batı'da dünyaya gelen bazı Orta Doğulu ve/veya Kuzey Afrikalı ailelerin çocukları için de geçerlidir. Zira bu kişilerin, Batı'da yaşayıp ve eğitim görüp sonra da Orta Doğu'da terör örgütlerinin saflarına katılıp Batı'ya karşı savaştıkları bilinmektedir⁷⁴.

Herhangi bir devletin meşru gerekçelere dayanmayan müdahaleci politikaları, uluslararası sistem üyeleri arasında ve özellikle BM nezdinde hoşnutsuzluk yaratır. Hatta bazı devletler, sistemin istikrarsızlaşmasından müdahaleyi yapan devleti sorumlu tutabilir. Bu durum, dünyanın yeni savaş ve çatışmaların çıkacağı işaret eder. Barış ve güvenliği korumak amacıyla yumuşak güç enstrümanları dahil sistemin üyeleri arasında işbirliği seviyesini artırmak ve güven artırıcı önlemler almak bu durumun söz konusu olmasının önüne geçebilir⁷⁵. Zira, sistemin istikrarının devam etmesi birçok devletin ulusal çıkarına hizmet ettiği için bu devletler çatışma çözümü, caydırıcı diplomasi ve barış inşasına yatırımlar yapmaktadırlar. Ancak uluslararası ilişkilerde çatışma çözümü ve barış kurucu rolünü üstlenebilmek için arabulucu tarafın, çatışma taraflarınca güvenilir, meşru ve aynı zamanda ikna edebilme kapasitesi ile yumuşak güç özelliğine sahip olması gerekmektedir. Bu konuda önümüze çıkan belirgin örneklerden marjinal bir devlet olan Norveç'in uluslararası politika alanındaki dikkat çekici çalışmalarıdır. Norveç Hükümeti, Filipinler, Kolombiya, Sri Lanka, Guatemala, Balkanlar ve Orta Doğu'da meydana gelen çatışmalarda yaptığı gibi arabulucu ve barış yapıcı rolünü üstlenmeye devam etmektedir. Norveç'in en son arabuluculuk girişimi ise Venezuela Hükümet'nin yaşadığı meşruiyet krizi bağlamında Nicolas Maduro ile Doland Trump yönetimleri arasında gerçekleşmektedir. Uluslararası barışa katkılarıyla öne çıkan Kanada için de aynı şey söylenebilir. Norveç ve Kanada'nın, BM çatısı altında gerçekleşen uluslararası yardım kapasiteleri (*international assistance capacity*) ile öne çıkması, diğer devletlerle

⁷³ Pallaver, **a.g.e.**, p. 95.

⁷⁴ European Fighters in Syria and Iraq: Assessments, Responses, and Issues for the United States, CRS Report, 27 April 2015, pp. 8-9, 'Çevrimiçi', <https://fas.org/sgp/crs/row/R44003.pdf>, 28 Kasım 2020.

⁷⁵ Nye, **Amerikan Gücünün Paradoksu**, **a.g.e.**, s. 2.

paylaşılan değerlerin sağlamlaşması, aynı zamanda çok taraflı diplomasinin güçlenmesine katkıda bulunduğu söylenebilir. İrlanda'nın yumuşak güç kapasitesinin, 1960'lardan beri barış operasyonlarına yaptığı katkılar, yanı sıra uluslararası arenada yürüttüğü ılımlı ve dengeli politikalardan kaynaklandığı söylenebilir⁷⁶. Üye devletlerin çalışmalarından tezin konusu olan BM'nin bu yöndeki kayda değer çalışmalarına geçelim. Zira bu çalışmanın yanıtlamak istediği temel sorulardan biri BM'nin yumuşak güç ve/veya enstrümanlarına başvurma kapasitesinin olup olmadığını araştırmaktır. Açıkçası yumuşak gücün barış operasyonları ile ilişkilendirilmesinin daha önce çalışılmamış bir konu olması Joseph Nye tarafından da desteklenmektedir⁷⁷.

Bu tezde ortaya atılan varsayımlardan yola çıkarak yumuşak güç ile ilişkilendirilebilecek çalışma BM'nin 2015 yılında benimsediği Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıdır. (Sustainable Development Goals - SDG's) ya da kısaca (2030 Agenda) olarak da bilinen kalkınma programı 17 kapsayıcı ana amaçtan oluşmaktadır. Bu amaçların birçoğu, barış operasyonları dahil olmak üzere, BM'nin çeşitli alanlarda uyguladığı proje ve yardım programlarını ele almaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının 16'ncı ve 17'incisi, barış operasyonlarının güttüğü amaçla birebir örtüşmekte ve BM güçleri tarafından uygulamaya konulmaktadır. 16'ncı amaç barış, adalet ve güçlü kurumların yaratılmasını amaçlamaktadır. Bu bağlamda çatışma ve istikrarsız durumun meydana getirdiği yolsuzluktan etkilenen kurumların reform yollarını ele almaktadır. Burada hukuk ve kalkınma karşılıklı ilişki içerisinde⁷⁸. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının 17'incisi ise ortaklıklar üzerine odaklanır. BM'nin ortaya attığı evrensel ilkeler ve değerler üzerine inşa edilen kapsayıcı ortaklıklar ile insanları merkeze yerleştiren ortak küresel vizyonun, bölgesel ve ulusal istikrarı pekiştireceği

⁷⁶ Pallaver, **a.g.e.**, p. 93.

⁷⁷ Professor Joseph Nye'in email yoluyla 6 Haziran 2020 tarihinde "We are aware that soft power can be used by governments as an instrument of foreign policy. But do you think it's possible to use the soft power or its instruments in conducting peace operations in terms of marketing the UN model of governance by implementing specific policies such as conflict resolution, preventive diplomacy, peace through development and peacebuilding?" sorusuna verdiği yanıt.

⁷⁸ Sustainable Development Goals, 'Çevrimiçi', <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>, 8 Ocak 2016.

savunulmaktadır⁷⁹. Barış güçlerinin görevlerini yerine getirebilmeleri için Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, BM ile bölgesel örgütler arasında ortaklıkların kurulmasını öngörmektedir. Bu ortaklıkların kurulması, devletler arası işbirliği ve dayanışmayı somutlaştırma, yanı sıra yürütülen operasyonların maliyetini düşürme, amaca ulaşma konusunda süreyi azaltma, BM politikalarına meşruiyet sağlama, etki ve denetimi artırma, sorumluluğu bölgesel örgüt ve sisteme üye devletlerle paylaşmayı olası kılacağı düşünülmektedir⁸⁰. Buna ek olarak BM'nin, barışın sürdürülmesi (sustaining peace) çalışmalarına başladığını belirtmekte yarar vardır. Gerçi bu kavram, barış inşasının bir sonraki adımıdır⁸¹.

Bahsi geçen çalışmaları uygulamayı üstlenen Barış İnşası Komisyonu (Peacebuilding Commission - PBC) 2005 yılında kurulmuştur. Bu komisyon, çatışmalardan etkilenen ülkelerde barış çabalarını destekleyen ve uluslararası topluluğun geniş barış gündemindeki kapasitesine önemli bir katkı sağlayan hükümetler arası bir danışma organıdır. PBC, Genel Kurul, Güvenlik Konseyi ile Ekonomik ve Sosyal Konsey'den seçilen 31 üye devletten oluşur. PBC'nin bir kısım üyesi, en büyük mali katkı sağlayan devletler ile operasyonlara en fazla asker, polis ve sivil eleman sağlayan devletlere verilir. Yani, bahsi geçen alanlarda katkı yapan devletlere özel kota verilir⁸². Ama PBC'nin 2005 yılında kurulması BM'nin bu tarihten önce barış inşası çalışmaları yürütmediği anlamına gelmez. Barış inşası, 1990'lardan itibaren BM çalışmalarının odağına oturmuş, 2000'li yıllarda ise kurumsal hal almıştı. Zira Soğuk Savaş boyunca barış operasyonlarının yürüttüğü çalışmalarda barış inşasına tanık olmak mümkündür. Ancak bu çalışmaların dikkat çekici başarıları imza attığı söylenemez. Zira bu çalışmaların çoğu olumsuz barışı gerçekleştirmekle sınırlı kalmıştı. Bu dönemde, uluslararası toplum

⁷⁹ Sustainable Development Goals, 'Çevrimiçi', <https://sustainabledevelopment.un.org/sdg17>, 12 Ağustos 2016.

⁸⁰ Getting Started with the Sustainable Development Goals: A Guide for Stakeholders, Sustainable Development Solutions Network, Decemeber 2015, 'Çevrimiçi', <http://unsdsn.org/wp-content/uploads/2015/12/151211-getting-started-guide-FINAL-PDF-.pdf>, 8 Ocak 2016.

⁸¹ Retreat on Peacebuilding, and Sustaining Peace: Organized by the President of the 72nd Session of General Assembly in Collaboration with International Peace Institute and Dag Hammarskjöld Foundation, 6-7 March 2018.

⁸² **United Nations Handbook 2019-20**, ed. Vanessa Manhire, 75. bs, Crwon Copyright, 2019, pp. 129-130.

tarafından yürütölen 124 barış inşası örneğine rastlanabilir. Bu sayının sadece %43'ü başarılı sayılmıştı. Tabii başarı kriteri, sadece çatışma ve düşmanlıkların yokluğu ile sınırlı kalmaktaydı. Demokrasiye yönelik ilerleme kriteri eklendiğı zaman bahsi geçen oran %35'e düşmekteydi⁸³.

Bahsi geçen çalışmalar, devletler tarafından bir dış politika aracı olarak kullanılan yumuşak gücün BM tarafından da başvurulduğuna işaret etmektedir. Zira yumuşak güç enstrümanları, barış inşası çalışmalarında açık biçimde görölebilir. Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ta günümüze kadar faaliyet gösteren barış operasyonlarının işlev ve elde ettikleri başarıları yumuşak güç enstrümanları çerçevesinde analiz etmek bu tezin ana planıdır. Zaten BM, 1948 ile 1960'lerden beri, çatışmalı bölgelere, sırasıyla, gözlemci misyon ve barış operasyonları konuşlandırmıştır/konuşlandırmaktadır. Bu misyon ve/veya operasyonların görevi, çatışan tarafları ayırmak ve barışı yeniden inşa etmektir. Günümüz koşullarında konuşlandırılan operasyonların yürüttüğü çalışmalar yetmiş yıl önce görevlendirilen operasyonların yaptığı çalışmalardan farklı ve daha geniş kapsamlıdır. Uluslararası sistemde meydana gelen gelişmelerin gerektirdiğı biçimde görev ve sorumluluk alanı genişleyen operasyonlarda yumuşak güç ile bağlantılı yöntemlerin özellikle 1990'lerden beri kullanıldığı söylenebilir. Nitekim Nye yumuşak gücü tanımlarken, istenilen sonuçları zorlama yerine özendirme ve çekicilik yaratma yoluyla elde etme yeteneğı olduğunu vurgulamaktaydı. Bu bağlamda hem devletler hem de bireyler ve uluslararası örgütler yumuşak güç enstrümanlarını kullanma yeteneğine sahip oldukları düşünülmektedir. BM, barış operasyonlarını konuşlandırarak meşruiyetini arttırabiliyorsa ve başkalarının (bireyler/devletler) çeşitli konularda örgütün yardımına başvurmaya devam ediyorsa yumuşak gücün uluslararası örgütler ve özellikle BM tarafından kullanıldığı kanıtlanmış demektir⁸⁴.

⁸³ Krasner, a.y., p. 100.

⁸⁴ Professor Joseph Nye'in email yoluyla 6 Haziran 2020 tarihinde "We are aware that soft power can be used by governments as an instrument of foreign policy. But do you think it's possible to use the soft power or its instruments in conducting peace operations in terms of marketing the UN model of governance by implementing specific policies such as conflict resolution, preventive diplomacy, peace through development and peacebuilding?" sorusuna verdiği yanıt.

1.1.3. YUMUŞAK GÜCÜN ÇATIŞMA SONRASI ROLÜ VE BARIŞ SÜRECİNE KATKISI

Önceki sayfalarda yumuşak gücün önemi, güç türleri arasındaki yeri ve kaynakları ele alındı. Yanı sıra bir araç olarak sosyal ilişkiler ve devletler arası ilişkiler bağlamında nasıl çalıştığı analiz edildi. Bu alt bölümde yumuşak gücün uluslararası sistemin barış ve istikrarına katkı konusundaki rolü araştırılacaktır.

Devletlerin kendi kendilerine yardım ettiği bir sistemde (*self-help system*) kaba gücün, nihai güç biçimi olarak devam etmesinin bir yandan maliyetinin hayli yüksek olduğu, öte yandan ulusal gücün maksimize edilmesi çoğu zaman güvenlik ikilemi yarattığı ve sistemin istikrarsızlaşmasına neden olduğu bilinmektedir. Genel olarak savaş, taraf devletlerin altyapılarını çökertir, vatandaşların ihtiyaç duyduğu tüketim maddelerinin yerine askeri üretim geçer, işsizlik oranı artar ve ekonomik enflasyon yaşanır. Sonuç itibarıyla çoğu devlet, dış borçlarını ödeyemeyecek duruma gelir ve ekonominin yeniden düzene girmesi için uzun bir süreç gerekir⁸⁵.

Devletlerin benimsediği ideoloji ve değerler kümesi hem iç hem de dış politikanın kaynağı olarak kabul edilir. Zira yumuşak gücün çalışması veya yok olması, resmi makamlarca yürütülen politikalara bağlıdır. Örneğin denge bozucu, küstah, haydut, başka devletlerin görüşlerine kayıtsız, ulusal çıkarlara dar biçimde yaklaşan ve istikrarsızlaştırıcı davranış gibi sıfatlar içeren bir dış politika yumuşak güç üretemez veya bu gücün çalışmasını mümkün kılamaz. Aynı durum uluslararası örgütler ve özellikle BM için de geçerlidir. Yürütülen politikaların meşruiyetten yoksun olması, çalışmaların tamamını başarısızlığa mahkûm edebilir⁸⁶.

Soğuk Savaş sonrası dönemde meydana gelen teknolojik gelişmeler sonucunda sosyal iletişimin yaygınlaşması, belli kültürleri yersizleştirilme girişimleri (*deterritorialization of culture*), karşılıklı bağımlılık, insan hakları ve demokratik

⁸⁵ Nye, "Soft Power", a.y., p. 157.

⁸⁶ Pallaver, a.g.e., p. 95.

değerlerin önem kazanması farklı toplumlar arasında işbirliği ve dayanışma doğurmuştur. Sonuç olarak hükümet politikalarında değişikliğe gidilmesine neden olmuştur⁸⁷. Bu durumun BM için de geçerli olduğu söylenebilir. Zira barış operasyonlarının uygulamaya koyduğu proje ve girişimler zaman zaman kendini yumuşak güç enstrümanı olarak sunmuştur/sunmaktadır. BM barış operasyonları özellikle Soğuk Savaş sonrasında, zamansal evrim sonucu ve meydana gelen teknolojik gelişme ile birlikte yeni yöntemlere başvurma ve strateji geliştirme zorunluluğu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenle BM barış operasyonlarının meydana gelen çatışmalar ile başa çıkmak ve hızlı biçimde harekete geçebilmek için stratejik bakımdan geliştirilmiş bir doktrin, aynı zamanda çatışma sonrası süreçte toplumsal yapılanma ve taraflar arasında güven tesisi konusunda yeni yöntemler ile barış operasyonlarının yetki alınının geniş ve dönüştürülebilir olması yönünde adım attı. Yeni yapılanma ile birlikte yumuşak gücün çatışma esansında ve sonrasındaki rolü/işlevi daha belirgin hale gelmekteydi. Bu süreçte göze çarpan önemli gelişme BM'nin toplumsal bazda iletişim kanalları açması, yanı sıra çatışan toplumların bir araya gelmesini sağlaması idi⁸⁸.

Aslında BM, toplumsal diyalog ve tarafları bir araya getirerek güven tesis etme stratejisini, Gordon W. Allport'un 1954 yılında geliştirdiği İletişim Hipotezi (Contact Hypothesis) kuramından esinlendiği düşünülmektedir. Bu kuram, doğrudan kişiler ve/veya gruplar arası iletişim ve paylaşılan deneyimler yoluyla ırkçı önyargıların üstesinden gelinebileceğini savunmaktaydı. Ama bu modelin başarılı olması için şu koşullar gerekiyordu: eşit statüde toplumsal müzakere, paylaşılan amaçlar ve öne çıkarılan ortak noktaların belirginleşmesi, sosyal ilişkileri geliştirme yeteneği ve toplumsal desteğin genişlemesini gerektiren her türlü adımın atılması öngörülmüştü. Bu tür etkileşimler yoluyla sosyal, ekonomik, dinsel ve diğer engellerden kaynaklanan olumsuz durum, ortak insan özelliklerinin öne çıkarılması ve değerlerin keşfi ile değiştirilebileceğini savunmaktaydı. Nitekim Allport'un modeli, tutum değişikliği yoluyla gruplar arası

⁸⁷ Nye, "Soft Power", a.y., p. 158.

⁸⁸ Trevor Findlay, **The Use of Force in UN Peace Operations**, Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), New York, Oxford University Press, 2002, p. 360.

önyargıları ortadan kaldırma ve etnik gerilimlerin hiddetini düşürme alanında çalışan iletişim stratejilerini etkiledi ve uluslararası müzakerelerde bile kendini gösterdi. Netice olarak *İnsanlardan İnsanlara* (People to People – P2P) programları BM’nin barış inşası çalışmalarında yerini buldu⁸⁹.

İleriki sayfalarda görüleceği gibi ve yürütülen projelerden yola çıkarak yumuşak güç, BM’nin özellikle barış inşası bağlamında yürüttüğü çalışmaların bir parçası haline geldi. Karma barış operasyonlarının yumuşak güç enstrümanlarına başvurusu ile birlikte somut sonuç alma olasılığı arttı. Zira BM, barış operasyonları ve gerçekleştirdiği diğer çalışmalar yoluyla dünyanın birçok yerinde meydana gelebilecek savaş ve çatışma riskini azaltmış oldu. Ama BM’nin görevinin yeryüzünde cennet yaratmak değil, ölümcül ve kapsamlı savaşların yeniden çıkmasını engellemk olduğunu anımsatmakta yarar vardır. BM üyesi devletlerin farklı dış politikaları ve her birinin ulusal çıkar önceliği olduğunu göz önünde bulundurarak barış operasyonlarına daha fazla destek vermeye ikna edildikleri takdirde uluslararası barışın sürdürülebilir hal almasından söz edilebilir. Barış operasyonları başta olmak üzere yürütülen çalışmaların, çatışan taraflar ve diğer üye devletler nezdinde meşrulaşması durumunda barış ve güvenlik sağlanır, yanı sıra istikrar ve işbirliği pekişmiş olur diye düşünülmektedir.

1.2. BARIŞ OPERASYONLARINDA YUMUŞAK GÜÇ UNSURU

Uluslararası entegrasyonu savunan İşlevselcilik Kuramı dünya barışının uluslararası işbirliğinin bütünleşmiş toplulukların tekamülü yoluyla gerçekleşebileceğini savunmaktadır. Devletler arasında etkileşim arttıkça ve işbirliği devam ettikçe sistemin istikrarı tesis edilebilecektir. Yani devletler tarafından kabul gören örgütlere verilen yetki genişleyerek dünya barışı korunabilecektir. Entegrasyon süreci çoğulcu güvenlik topluluğuna dönüştüğü zaman işbirliği yanlısı eğilimler ortaya çıkacak ve anlaşmazlıklara

⁸⁹ Gerald M. Steinberg, “The Limits of Peacebuilding Theory”, **Routledge Handbook of Peacebuilding**, ed. Roger Mac Ginty, Abingdon (Oxon), Routledge, 2013, p. 39-43.

kaba kuvvetle müdahale olasılığının zayıflayacağı düşünülmektedir⁹⁰. Yeni-İşlevselcilik Kuramı ise, “barışı sürdürülebilir kılacak bütünleşmiş toplulukların özellikle aynı bölgedeki devletler arasında ortaya çıkabileceğini” varsaymaktadır. Bu yaklaşıma göre devletlerin ortak çıkar beklentisi, entegrasyon sürecine zemin hazırlayan ana etken olduğu belirtilmektedir. Entegrasyonun, taşıma etkisiyle daha fazla alan kapsayarak devletler arası ilişkilere istikrar kazandıracağı ileri sürülmektedir. Zira “entegrasyon süreci, somut işbirliği yanında entegre devletler arasında anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulmasına yönelik belirli norm ve kuralların yerleşmesine olanak sağlar. Yanı sıra uluslararası kurumsallaşma aracılığıyla yumuşak gücün konumu ile önemi artar” denilmektedir⁹¹.

Bu bağlamda BM Antlaşması’nın kaleme alınışının temel amacı dünyanın yaşadığı iki büyük savaşın tekrar yaşanmasını engellemek, yanı sıra uluslararası barış ile güvenliği riske atabilecek çatışmalara ortak güvenlik sistemi aracılığıyla karşı koymaktı. Ancak bu sistemin hayata geçirilmesi büyük zorluklarla karşılaşmıştır. BM Antlaşması’nın 43. Maddesinde belirlenen üye devletlerle Güvenlik Konseyi arasında imzalanması gereken özel antlaşmalar yapılamamıştır. Bunun nedeni ise belirlenmesi gereken her devletin vereceği silahlar, asker sayısı ve bu gücün niteliği konusunda anlaşmaya varılamaması idi. Böylece ortak güvenlik sistemi, 1947’de BM Güvenlik Konseyi Askeri Kurmay Komitesi tarafından terk edilmiştir⁹². Bu durum barış güçleri adı altında *ad hoc* bir mekanizmanın ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır. Barış operasyonları, asırlar boyunca dünyanın birçok bölgesinde güvenlik ve barışın yeniden tesisi konusunda yaşamsal rol oynamıştır⁹³. Barış operasyonlarının çalışma özelliği ortak güvenlik sisteminden tamamen farklıdır. Ortak güvenlik sisteminde amaç uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden aktör/leri durdurma ve barış gücünü böyle bir ortak düşman olmadığı ve gerilimin artış kaydettiği bölgelerde tarafsız BM gücünün barışı koruma

⁹⁰ Karl W. Deutche, **The Analysis of International Relations Theory**, 2. bs., New Jersey, Prentice Hall PTR, 1978, pp. 244-252.

⁹¹ Ernest B. Haas, **Beyond the Nation-State: Functionalism and International Organization**, Stanford, Stanford University Press, 1964, pp. 47-48.

⁹² Funda Keskin, “Yeni Barış Güçleri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C: 54, S: 4, 1999, s. 69.

⁹³ Findlay, **a.g.e.**, p. 4.

görevini yerine getirmek üzere konuşlandırıldığı varsayımına dayanır. Ne yazık ki dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen çatışmalar, barış güçlerinin artarak devam edeceği ve işlevlerinin sürekli olarak değişime uğrayacağına işaret etmektedir. Bunun en belirgin örneği barış güçlerinin yetki alanının genişlemesi, yeni görevler üstlenmeye başlaması ve sürelerinin her yıl uzatılmasıdır. Karma misyonlarda askeri görev yanında siyasi, sosyal ve insancıl görevler de eklenmiştir. Genel olarak polis teşkilatı kurma ve eğitim verme, seçim gözlemi, insan hakları gözlemciliği, mayın temizleme, toplumları birbirine yakınlaştıracı atölye çalışmalarının düzenlenmesi, engelli kişilere tıbbi yardım, çevre duyarlılığını artırma, kadın ve gençlerin belirli projeler bağlamında desteklenmesi için birçok sivil personel barış operasyonlarını oluşturan ekiplere katılmıştır⁹⁴. Daha ayrıntılı olarak çatışma bölgelerinde yaşayan halka insani yardım ulaştırmak, barış anlaşmalarının uygulanması için karşıt gruplara yardımda bulunmak, yerel polis gücü kurma ve eğitme görevini üstlenmek, seçimlerin yapılabilmesi için uygun zeminin hazırlanması ve bu seçimlerin gözlemlenmesi, demokratikleştirme ve kurumsal yapılanma gibi barış güçlerinin işlevlerine yeni boyutlar kazandıran görevler eklenmiştir. Uluslararası sistemin anarşik yapısı ve BM'nin devletler arası bir örgüt niteliği taşıması meydana gelen gelişmelere yeterli biçimde yanıt verememe durumu gibi bir sonuç doğursa da barış güçlerinin işlevsel doğasını değişime uğratmıştır. Barış operasyonlarının çatışma çözümü ve çatışan taraflar arasında güven artırıcı önlemlerin uygulanması, devlet otoritesinin yeniden tesis edilmesi, adalet sisteminin şeffaf, bağımsız ve vatandaşların güvendiği bir kurum olması için çalışılmaktadır⁹⁵.

Dünyanın farklı bölgelerinde meydana gelen hızlı gelişmeler ve barış güçlerinin görev kapsamının genişlemesi, BM'nin yalnızca yumuşak gücü değil akıllı gücü de bazı devletler gibi benimseyip politikalarının bir parçası haline getirmesini gerekli kılmaktaydı. Zira “akıllı güç, askeri yapıya olan ihtiyacın önemini vurgulayan, aynı zamanda da nüfuz yaymak ve girişimlere meşruiyet kazandırmak için yumuşak gücü ön

⁹⁴ Keskin, a.y., s. 72.

⁹⁵ United Nations Peacekeeping, ‘Çevrimiçi’, <http://www.un.org/en/peacekeeping/about/>, 14 Ocak 2016.

plana çıkaran” bir yaklaşım benimser. Diğer anlamıyla “kaba güç ile yumuşak gücün yetenekli birleşimidir”⁹⁶. Bu amaca ulaşmak için Savunma, Diplomasi ve Kalkınma (Defence, Diplomacy, Development – D3) öğeleri önem kazanmaktadır. Bu durum özellikle SSCB’nin dağılma sürecine girmesi ve BM’nin birçok bölgede kendini göstermesi ile daha belirgin hale geldi. İç çatışmalara müdahale, insani kriz yaşayan bölgelere yardım ve kalkınma projeleri uygulama gibi görevler barış operasyonlarının kapsamına girmektedir. Netice itibarıyla bu operasyonlar, yeni uluslararası koşullar gereği yeni işlevler üstlenmeye başlamışlardı⁹⁷. 2020 yılına gelindiğinde barış operasyonlarının ana görev kapsamı şöyle sıralanmaktaydı⁹⁸:

- Sivilleri korumak, ki bu noktanın kapsamına çocuk koruma ve cinsel şiddete maruz kalan kişilere yönelik programlar başlatılması da girmektedir,
- Çatışmaları önlemek ve yeniden başlamasına engel olmak için toplumlara yönelik etkili ve verimli projeler başlatmak,
- Güvenliğin sağlanması ve hukukun üstünlüğünün teminat altına alınması için mayın tarlalarının temizlenmesi, garnizon faaliyeti, devlet-dışı aktörleri silahsızlandırma ve terhis ile son kertede topluma kazandırma, güvenlik sektörü reformu, rehabilitasyon ve adalet sistemi reformu,
- İnsan haklarının iyileştirilip uluslararası standartlara yükseltilmesi,
- Kadınların yaşam güvenliği ve barışçıl ortamların sağlanmasına yönelik üstün çabaların sarf edilmesi,
- Yukarıda belirtilenleri gerçekleştirmek amacıyla BM’nin hızlı, etkili, verimli ve sorumlu destek çözümleri sunarak barış operasyonlarının başarılı olmasına yardımcı olması, yanı sıra dünyanın en karmaşık ortamlarında 35 barışı koruma, özel siyasi misyon ve diğer saha misyonunun çalışmalarını planlamak ve ortaklıkları güçlendirmek olarak belirlenmiştir.

⁹⁶ Richard L. Armitage and Joseph Nye, CSIS Commission on Smart Power: A Smarter, More Secure America, CSIS Commission on Smart Power, 2007, p. 7, ‘Çevrimiçi’, <https://carnegieendowment.org/files/csis-smartpowerreport.pdf>, 14 Ocak 2016.

⁹⁷ Pallaver, a.g.e., p. 101.

⁹⁸ United Nations Peacekeeping, <https://peacekeeping.un.org/en>, ‘Çevrimiçi’, 5 Ocak 2020.

1.3. BM’NİN BARIŞ VE GÜVENLİĞİ KORUMA KONUSUNDA BAŞVURDUĞU YÖNTEMLER

İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sistem yeni bir yapıya doğru evirilmeye başlamıştır. Barış ve güvenliğin korunması kavramlarının öne çıktığı bu dönemde meydana gelen savaş ve çatışmalara son vermek için kabaca iki yöntem tezahür etmiştir. Birincisi, düşmanın gücünü kesin bir zafer sonucunda tamamen etkisizleştirdikten sonra yeni bir siyasi ve ekonomik sistemi ona zorla kabul ettirme yönündeydi. Ancak eldeki veriler bu anlayışın, özellikle yeni savaşlarda başarılı olamadığını göstermiştir. Tabii ortak güvenlik sisteminin oluşturulamaması bu yöntemin hayata geçememesine neden olmuştu. İkinci yöntem ise, savaş ve askerî harekâtı sınırlı tutarak, siyasi etkileşimi artırmak, yanı sıra uluslararası sistemle entegre olabilen yönetimlerin kurulmasında aktif olarak katkıda bulunmaktır. Aktif olarak uluslararası örgütler tarafından benimsenen bu yöntem devletler arası ve devlet-içi çatışmaları sınırlandırmakta önemli rolü vardır. Askeri tercihleri kenara itmeyen ama savaşma amacı ve yetkisi bulunmayan askeri birlikler tarafından gerçekleştirilen bu yöntem savaşan taraflar arasında tampon bölge oluşturmakta ve uluslararası gözlem gücü ya da barış gücü olarak işlev görmektedir⁹⁹.

Dünya çapında var olan örgütler arasında uluslararası niteliğe sahip Birleşmiş Milletler’in kurulması ve hemen hemen tüm konularda yegâne yetkiye kavuşması İkinci Dünya Savaşı yıllarında meydana gelen çeşitli gelişmeler sonucunda mümkün olmuştur. Müttefik devletlerin aralarında kurmayı kararlaştırdıkları bu Örgüt, herhangi bir uluslararası örgüt gibi, üye devletler tarafından verilen ve kurucu Antlaşma’da belirtilen yetkilere sahiptir. Amaçları çok kapsamlı ama iddialı olarak nitelendirilen BM Antlaşması, ABD’nin Kaliforniya eyaletinin San Francisco kentinde 26 Haziran 1945’te imzalanıp, aşağı yukarı dört ay sonra yani 24 Ekim 1945 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Antlaşma’nın 1. Maddesinin 1. Fıkrası, “uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu

⁹⁹ Ali L. Karaosmanoğlu, “Yirmibirinci Yüzyılda Savaşı Tartışmak: Clauswitz Yeniden”, **Uluslararası İlişkiler**, C: VIII, S: 29, Bahar 2011, s. 19.

amaçla: barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve bunları boşa çıkarmak, saldırı ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini bastırmak üzere etkin ortak önlemler almak ve barışın bozulmasına yol açabilecek nitelikteki uluslararası uyuşmazlık veya durumların düzeltilmesini ya da çözümlenmesini barışçı yollarla, adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmek”¹⁰⁰ olarak belirtilmişti.

Antlaşma’nın 2. Maddesinin 4. Fıkrası, üye devletlerin birbirlerinin toprak bütünlüğü veya siyasal bağımsızlığına karşı kuvvet kullanma ya da tehditte bulunmamaları gerektiğine vurgu yapmaktadır. Böylece sadece savaş değil, kuvvet kullanmanın her türlü Antlaşma’ya göre yasaklanmıştır. Güvenlik ikileminin giderilmesi ve uluslararası barışın sağlanması için üye devletlerin silahlanmaya ayırdığı bütçe miktarının düşürülmesi talep edilmekteydi¹⁰¹. VII. Bölümdeki zorlama önlemlerine gelince, barışa yönelik tehditlerin söz konusu olması veya bazı eylemlerin meydana gelmesi durumunda Güvenlik Konseyi harekete geçer. Zira bu duruma karşı ne tür bir eylem uygulanacağının karara bağlanması için Konseyin dokuz üyesinin olumlu oy kullanmasını ve beş daimî üyenin karara karşı çıkmamasını şart koşmaktadır¹⁰².

BM sistemi, VII. Bölümde belirtildiği gibi üye devletlerin sahip olduğu kuvvet kullanma hakkını sınırlandırmaktadır. Buna karşılık ortak savunma ilkesini benimsemeyi talep ederek tek taraflı kuvvet kullanmayı yasaklamaktadır. Kurulan sistem, kuvvet kullanımını Güvenlik Konseyi’nin kontrolünde tutmayı amaçlamaktadır. Buna ek olarak BM ordusunun kurulması ve askeri planlama konusunda yardımcı olacak Askeri Kurmay Komitesi’nin oluşturulması öngörülmekteydi. Ancak ne daimî ortak güvenlik sistemi beklendiği gibi çalıştı ne de ortak savunma sistemi kurulabildi. Yalnız İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde meydana gelen devletler arası ve devlet-içi çatışmalar BM’nin, sorunlu bölgelere müdahalesini gerektirmişti. Ancak egemen, bağımsız ve eşit devletlerden oluşan BM, üyeler üstü veya dışında bir iradesi olmadığından çatışmaların meydana geldiği birçok bölgeye müdahale edemiyordu. Antlaşma’nın maddeleri, devlet

¹⁰⁰ **Charter of the United Nations, a.g.e., p. 5.**

¹⁰¹ Funda Keskin, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları: 20, 1998, s. 23.

¹⁰² **Charter of the United Nations, a.g.e., pp. 27-33.**

merkezli çözümlerden ibaret olduğundan, yapılan düzenlemeler sadece devletler arası çatışmaları ele almaktaydı. Dolayısıyla BM, üye devletlerde meydana gelen iç çatışmalara müdahale edemiyordu. Bu da uluslararası toplumu, insan hakları ihlallerine sessiz kalma ve ilgili bölgelere müdahale edememe gibi eleştirilerle karşı karşıya bırakmıştı¹⁰³.

Barış ve güvenliği koruma konusunda bütüncül bir yaklaşım benimseyen BM, ekonomik ve sosyal ile insan haklarından soyutlanmayacağı, bunların destekleyicisi olduğunu savunmaktadır. Diğer yandan dünyanın hemen hemen tüm devletlerinin BM üyesi olması ve Güvenlik Konseyi'ne verilen zorlama tedbirleri kullanma yetkisi, Örgüt'e sağlanan otorite ve meşruiyetin göstergesidir. BM sistemindeki bu gibi düzenlemelerin, çokça eleştiriye maruz kalsa da gerçeği yansıttığı yadsınamaz. Milletler Cemiyeti Misakı'ndan önemli biçimde ayrılan BM Antlaşması, İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan güç asimetrisinin devamı ve yeniden üretimini güvence altına alan özelliğe sahiptir¹⁰⁴. Zira Güvenlik Konseyi, bir dizi koşul sağlandıktan sonra VII. Bölümdeki eylemlere karar verebilir. Farklı bir niteliğe sahip olan bu eylemlerin bazı özellikleri bir arada bulundurması gerekmektedir. Konsey tarafından herhangi bir askeri eylem yapılmadan önce müzakere, soruşturma, arabuluculuk, tahkim, adli çözüm ve diğer barışçı yöntemlerin tüketilmesi gerekmektedir. Çatışmanın bahsi geçen yöntemlerle çözüme kavuşturulamaması durumunda Konsey, diplomatik yaptırımlar, ekonomik yaptırımlar ve askeri yaptırımlar gibi önlemleri uygulamakla yükümlüdür¹⁰⁵. Buna ek olarak Antlaşma'nın 51. Maddesinde belirtildiği gibi, Güvenlik Konseyi'nin meşru müdafaa ve meşru güç kullanma konularındaki üstlendiği rol hayli önemlidir. Ama saldırıya uğrayan devlet, Güvenlik Konseyi harekte geçene kadar, meşru müdafaaya başvurma hakkına sahiptir. Ama söz konusu devlet, meşru müdafaa çerçevesinde aldığı kararları ve yürüttüğü operasyonları Güvenlik Konseyi'ne ayrıntılarıyla bildirmek zorundadır. Sonuç

¹⁰³ Miall, **a.g.e.**, p. 66.

¹⁰⁴ Zeynep Kıvılcım, "Küresel İktidarı Kuran ve Koruyan Şiddetin İdarecisi Olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi", **İÜHFİM**, C: LXXII, S: 1, 2014, s. 220.

¹⁰⁵ **Charter of the United Nations**, **a.g.e.**, p. 28.

olarak hareketin süreci, hacmi, amacı, yetki kapsamı ve çalışma yerinin belirlenmesi yetkisi yine Güvenlik Konseyi'ndedir¹⁰⁶.

1.4. ULUSLARARASI BARIŞ VE GÜVENLİĞİ KORUMANIN BİR ARACI OLARAK BARIŞ OPERASYONLARI

BM'nin genel olarak uluslararası ilişkilerde meydana gelen savaş, çatışma ve diğer anlaşmazlıklara barışçı çözümler getirmek üzere kurulduğu daha önce belirtilmişti. Barışçı çözümler üye devletler arasındaki uyuşmazlıkların güç kullanmayı gerektirmeyen yöntemlere başvurarak ortaya konan çözümler olarak tanımlanır. Uyuşmazlıklara getirilen çözümler, siyasi ve hukuki olarak ikiye ayrılmaktadır. Siyasi uyuşmazlıkların diplomasi yoluyla çözüme kavuşturulması için müzakere, arabuluculuk, soruşturma ve BM tarafından uygun görülen belirli yöntemlere başvurulur. Uyuşmazlıkların hukuki yöntemler kullanılarak çözümlenmesi ise hakemlik ve uluslararası yargı şeklinde gerçekleşir¹⁰⁷.

BM'nin barışı ve güvenliği koruması ve/veya yeniden tesisi edebilmesi için barış operasyonları, ortak güvenlik sistemini oluşturabilen silahlı kuvvetlerin yerini alabilecek ve uluslararası barışı tehdit eden olaylara karşı *ad hoc* çözüm veya önlem olarak ortaya çıkmıştır. BM Genel Sekreterlerinden Dag Hammarskjöld'ün belirttiği gibi barış operasyonları yeni bir bölümde ya da *Bölüm Altı Buçuk*'a konabileceğini ileri sürmekteydi. Çünkü barış operasyonlarını, BM Antlaşması'nın ne VI. Bölümü ne de VII. Bölümü'nde ele almanın mümkün olduğunu düşünmekteydi. Geleneksel nitelik taşıyan bu güçlerin, kendilerine saldırıda bulunulmadığı sürece silah kullanma yetkileri yoktur. Barış operasyonları geleneğinin temelini atan Hammarskjöld, barışı koruma ve BM'nin, devletler arası ve devlet-içi çatışmalarda pragmatik çözüm ve insanlığa karşı daha etkin bir ahlaki sorumluluk almasını görecektir kadar uzun yaşamadı. Zira Hammarskjöld, barış

¹⁰⁶ Kivilcim, a.y., s. 220-221.

¹⁰⁷ Faruk Sönmezoglu, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, 4. bs., İstanbul, DER Yayınları, 2005, s. 122.

görüşmeleri yapmak üzere 1961 yılında Kongo'ya giderken, o zamanlar İngiliz kolonisi ve eski adı Rodezya olan Zambiya hava sahasında meydana gelen uçak kazası sonucunda yaşamını yitirdi¹⁰⁸.

Barışçı çözümlerin başarısız olduğu ve istenilen sonuçların elde edilmediği veya edilemeyeceği kanaatine varılınca barış operasyonları konuşlandırma gibi etkili yöntemlere başvurulur. Barış operasyonları, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde BM'nin birçok defa başvurduğu yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiddetli eleştirilere maruz kalan ve yapılan operasyonların yetersizliğine vurgu yapılsa da başvuru yöntem ve elde edilen sonuçlar, uluslararası ilişkilerin yapısı ve BM sisteminin buna göre tasarlandığı *real* durumun bir yansıması olarak görülmesi gerekmektedir. BM sistemi, uyuşmazlıkların çatışmaya dönüşmemesi ve barış inşası amacına odaklanmıştır. Dolayısıyla karşıt taraflar arasındaki uyuşmazlıkların silahla değil müzakere yoluyla çözüme kavuşacağına vurgu yapmıştır. Buna ek olarak meydana gelen savaşların bir an önce son bulması ve barış ortamının yeniden yaratılması amacıyla BM, büyük çabalar sarf etmiştir. Özellikle barış operasyonlarının, dünyanın birçok yerinde meydana gelen savaşların durdurulması ve çatışan gruplar arasında tampon bölge oluşturulması konusunda sarf ettiği çabaların başında gelmektedir¹⁰⁹.

Barış operasyonları, genellikle Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) çatısı altında yürütülen operasyonlar ya da devletler koalisyonunun oluşturup yürüttüğü operasyonlar ile karıştırılır. Bu durumun bir terminoloji kargaşası yarattığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu çalışma, askeri, polis ve sivil personeli içeren karma misyonları (*hybrid mission*) ele almaktadır. Ayrıca barışı koruma, barışı zorlama, insancıl amaçlarla oluşturulmuş misyon, çatışma önleyici diplomasi, barış yapma, çatışma sonrası barış inşası çalışmalarını kapsadığını belirtmekte yarar vardır. Bu bağlamda BM barış operasyonları “*çatışan grupları ayırma, uluslararası barışı koruma veya yeniden inşa*

¹⁰⁸ Findlay, a.g.e., p. 17.

¹⁰⁹ **Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations**, Peacekeeping Best Practices Unit, Department of Peacekeeping Operations, United Nations, New York, 2003, p. 1.

etmek üzere BM tarafından kurulan güçlerdir. Asker, polis ve sivil personellerin yer aldığı bu güçler, saldırıya maruz kaldıklarında kendilerini savunma durumu dışında silaha başvurma yetkileri yoktur” şeklinde tanımlanmaktadır¹¹⁰. Barış güçleri, Güvenlik Konseyi’nin verdiği yetki bağlamında görev yapan askeri birliklerdir. Meydana gelen çatışmaya taraf olmayan devletlerin askeri birliklerinden oluşur. Çatışan taraflar arasında tampon konumunda bulunmakla birlikte bazen çatışma içerisinde yer alabilmektedir¹¹¹. Bu vesile ile çatışan taraflar arasındaki tansiyon düşer ve politik müzakerelerin başlaması için zemin hazırlanır. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için karşıt tarafların kalıcı barışı inşa etmeye yönelik ciddi niyet ve güçlü bir siyasi iradeye sahip olması gerekmektedir¹¹².

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde meydana gelen en önemli gelişmelerden biri sömürgelerin bağımsızlık mücadelesi vermesi, yanı sıra bazı devletlerin bölünme yoluna girmesi idi. BM tarafından oluşturulan gözlemci misyonlar, çatışan taraflar arasında sorunları gözlemleyerek BM Güvenlik Konseyi’ni bilgilendirme görevi yürütmekteydiler. İlk gözlemci heyet, Filistin’de Araplar ile İsraililer arasında ateşkesin sağlanması, meydana gelen ufak çaplı çatışmaların tırmanışa geçmesini engellemek için BM Ateşkes Gözlem Örgütü (UNTSO) adı altında 1948’de kurulmuştur. Barış operasyonlarının ilkeleri, 1956’da meydana gelen Süveyş Krizi sonrasında Orta Doğu’ya gönderilen ilk barış gücü olan BM Acil Barış Gücü (UNEF I) kuruluşu sonrasında BM Eski Genel Sekreter Dag Hammarskjöld tarafından belirlenmiştir. Bu gücün görevi Süveyş Krizi sonrasında ateşkesi gözlemi yapmak ve taraflar arasında tampon bölge oluşturmak, son olarak İngiliz ve Fransız güçlerin Mısır topraklarından çekilmesini denetlemektir. BM’nin zor dönemden geçtiği süreçte eski Genel Sekreter Hammarskjöld, 1953-1961 yılları arasında görevini üstün başarı ile yerine getirmişti. BM, Kore Savaşı esnasında Batı ile Doğu arasında bölünüp kalmış, Güvenlik Konseyi’nin Komünist Çin’e daimî üyelik vermeyi kabul etmemesi sonucunda SSCB, Konsey’in çalışmalarını veto kullanarak sabote etmeye devam etmişti. Ancak tüm bunlara rağmen Hammarskjöld’ün pragmatizmi,

¹¹⁰ Findlay, a.g.e., p. 3-4.

¹¹¹ Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkiler*, a.g.e., s. 120.

¹¹² *Handbook on United Nations*., a.g.e., p. 1.

yaratıcılığı ve çok taraflı diplomasinin gücüne inanması BM'ye güç kazandırmıştı. Nitekim üye devletler arasında meydana gelen çatışmalara karşı siyasi çözümlerin yolu açılmıştı. Hammarskjöld'ün benimsediği ilkeler, barış operasyonlarının günümüze kadar uzanan çalışma mekanizmasının temelini oluşturmuştur¹¹³. Bu ilkeler şöyledir:

- Barış güçleri, BM Antlaşması'nın VII. Bölümünde belirtilen güçlerden farklıdır. Bu yüzden bir devlete barış operasyonlarının yapılabilmesi için o devletin hükümetinin rıza göstermesi gerekir.
- Barış güçlerinin, ancak kendilerine saldırıldığı durumda silah kullanma yetkileri vardır. Yani savaşmak üzere oluşturulan bir güç değildir.
- Bir diğer husus ise barış güçlerinin tarafsızlığı ile ilgilidir. Zira barış güçleri tarafsız olmalı, siyasi çözümleri zorla kabul ettirmeye kalkmamalıdır.
- Barış güçlerinin görevi uluslararası nitelik taşımaktadır. Dolayısıyla bu güçler, operasyonun gerçekleştiği devletin yasalarına saygı göstermeli ve iç politika konusu olarak görülen meselelere karışmamalıdır.
- Son olarak operasyonlara katılacak güçler, tarafsız devletlerin gönüllülük ilkesi bağlamında sağladığı asker, polis, sivil personel ve araçlardan oluşur. Güvenlik Konseyi yetkisi ile konuşlandırılan bu güçler Genel Sekreter'in kumanda ve denetiminde görev yaparlar¹¹⁴.

Bahsi geçen rıza ve tarafsızlık ilkeleri BM barış güçlerine hem meşruiyet kazandırmayı hem de çatışma bölgesinde rahat hareket edebilme ile müzakere yapabilmesine olanak sağlamayı amaçlamaktaydı. Barış operasyonlarında yer alan ekipler, çatışmaların yaşandığı bölgede taraflar üstü olmasını ve BM'nin prestijini korumanın en iyi yolunun silaha başvurmamakta yattığını savunmaktaydı. Böylece barış güçleri taraflar arasında sırasıyla ateşkesi sağlar, tampon bölge kurar, işgal edilen

¹¹³ Carl Bildt, "Dag Hammarskjöld and United Nations Peacekeeping", *UN Chronicle*, No: 2, 2011, pp. 5-6.

¹¹⁴ Ülku Demirtürk Demirdöğen, "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları ve Güç Kullanma Olgusu (1946-1996)", *Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi*, S: 11, 2006, s. 240.

bölgelerden çekilme sürecini denetler ve son olarak çatışan taraflar arasında kalıcı barışı garanti altına alacak anlaşmaların müzakere sürecini başlatıp yönetir¹¹⁵.

1948-1991 arası dönemde 13 barış operasyonu BM tarafından konuşlandırılmıştır. Birinci nesil olarak nitelendirilen bu operasyonlar genellikle uluslararası çatışmalara son vermek üzere oluşturulmuştur. Bu operasyonlarda yer alan güçlerin ana işlevi, askerden arındırılmış tampon bölge oluşturmak, tarafları silahsızlandırma ve sınırların denetlenmesi idi. Zira barışı zorlama, barış inşası ve sürdürülebilir barış girişimleri daha sonraki nesiller ile birlikte ortaya çıktı¹¹⁶. Oysa barış inşası (peacebuilding) kavramı, ilk 1976 yılında akademik çevreler tarafından kullanılmıştır. Johan Galtung'un *olumsuz barış* olarak adlandırdığı şiddete son vermek ya da savaşın yokluğu durumu ile *olumlu barış* yani yaşamın çeşitli alanlarında barışın inşa edilmesi anlamına gelmekteydi. Ama bu yaklaşımlar üç kategoride incelenmekteydi. Bunlar barışı koruma, barış yapma ve barış inşasıdır. Yine konumuzla ilgili olarak Galtung, başka bir eserinde olumsuz şiddetsizlik ile olumlu şiddetsizlik kavramlarından bahsetmiştir. Olumsuz şiddetsizlik, normal işleyen bir toplumda uygulandığında yıkıcı ve düzensizliğin bir işareti olarak görülürken olumlu şiddetsizliğin son derece ilişkisel ve sosyal büyümeye/bütünleşmeye katkıda bulunabildiğini ileri sürmekteydi. Bu, hem günlük sosyal ilişkilerde uygulanabileceği anlamına gelir hem de bir savunma yöntemi olarak kullanılan olumlu sosyal davranış olduğunu gösterir. Nitekim uluslararası dayanışma ve işbirliğine katkıda bulunabileceğini ileri sürmekteydi¹¹⁷.

Barış inşası terimi, 1992'de BM Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali'nin *An Agenda for Peace* başlıklı raporunda uluslararası toplumun gündeme girmişti. Ama BM'nin benimsediği *barış inşası* kavramı, geniş anlamıyla ele alınmaktaydı. Raporda BM Antlaşması'nın öngördüğü çerçevede örgütün hangi yollarla güçlenebileceği ve etkili konuma gelebileceğini tartışılmaktaydı. 17 Haziran 1992 tarihinde Genel Kurul ve

¹¹⁵ Findlay, **a.g.e.**, pp. 5-18.

¹¹⁶ Demirtürk Demirdöğen, **a.y.**, s. 241.

¹¹⁷ Galtung, **a.g.e.**, s. 137.

Güvenlik Konseyi'ne sunulan rapor, uluslararası barışı dört kavram çerçevesinde ele almaktaydı. Bunlar: çatışma önleyici diplomasi (*preventive diplomacy*), barış yapma (*peacemaking*), barışı koruma (*peacekeeping*) ve çatışma sonrası barış inşası (*post-conflict peacebuilding*)'tir¹¹⁸. Johan Galtung'un uluslararası sistem hakkındaki görüşleri ile BM'nin bu alanda uygulamaya koyduğu önlem ve düzenlemeler sonunda birbiriyle örtüşmekteydi.

Bahsi geçen rapor, BM barış operasyonlarına yeni görevler yüklemişti. Soğuk Savaş sonrası dönemde gerçekleşen ikinci nesil barış operasyonlarına katılan güçler daha ağır silahlar donatılacaktı. Buna ek olarak yalnızca öz savunma ilkesinden uzaklaşılarak gerektiği durumlarda silaha başvuruabileceklerdi. Ayrıca operasyonların başlaması için gönüllülük ilkesi geride bırakılıyor ve tarafların rızası duruma göre bazen aranıp bazen de aranmayacaktı. Barış güçlerinin üstlendiği askeri görevlere ek olarak sivil görevlerin öneminin artması ile birlikte operasyonlar, çok boyutlu karma misyon niteliği kazanmıştı. Yeni görevlere gelince önleyici konuşlandırma (*preventive deployment*), devlet-içi çatışmalarda taraflar arasında ateşkes gözetimi, hukukun üstünlüğünün sağlanması, seçim gözlemi, insani yardımlar için güvenli güzergahların sağlanması, sivillerin geçiş haklarının garanti altına alınması olarak sıralanabilir. Görev kapsamının genişlemesi ve sorumluluğunun artması, ikinci nesil barış operasyonlarının ortaya çıkması ile sonuçlanmıştı¹¹⁹.

1991 yılı sonrasında devlet-içi çatışma ve iç savaşların söz konusu olduğu gözlemlenmiştir. Bunun nedeni ise büyük devletlerin desteğini çekmesi ile birlikte zor durumda kalan yönetimlerin, o güne kadar bastırdıkları etnik ve dinsel farklılıkların su yüzüne çıkması ile birlikte meydana gelen istikrarsızlıktır. Artış kaydeden çatışmalar BM'yi barışı koruma konusunda daha ciddi adımlar atmaya zorlamıştır. Bu bağlamda BM Barış Gücü Operasyonları Departmanı (Department of Peacekeeping Operations - DPKO) 1992 yılında kurulmuştu. Barış operasyonlarının kurumsallaştığının göstergesi olan bu

¹¹⁸ United Nations General Assembly and Security Council, A/47/277, S/24111, 17 June 1992, p. 19.

¹¹⁹ Demirtürk Demirdöğen, a.y., s. 242-243-244.

departmanda 31 Mart 2020 tarihi itibarıyla 121 devlete mensup toplam 81.370 asker, polis ve sivil personel görev yapmaktaydı. Bunun nedeni Soğuk Savaş sonrası dönemde barış operasyonları sayısındaki artıştır. 1948-2020 arası dönemde BM 71 barış misyonu görevlendirmişti. Halihazırda UNIFIL, UNMIK ve UNFICYP dahil toplam 13 barış operasyonu dünyanın farklı bölgelerinde görevlerine devam etmektedir¹²⁰.

Barış operasyonlarının çeşitliliği, zorluğu ve karmaşıklığı departmanın karşılaştığı en büyük sorunlardandır. Buna ek olarak devletlerin barış operasyonlarına verdiği mali destek kısıtlılığı barışı korumanın karşılaştığı bir diğer sorundur. Örneğin 2012 yılında DPKO'nun yıllık bütçesi 7.06 milyar Amerikan Doları idi, ki bu rakam dünyada silahlanmaya harcanan para miktarının %0.5'inden azdır¹²¹. Bazı devletler, sağladıkları mali katkıları düşürme kararı alınca BM barış operasyonlarının 2019-2020 bütçesi 6.51 milyar Dolara düşmüştü. Devletlerin dış politika değişikliğine gitmesi ve katkı paylarını düşürme karar alması genel olarak BM ve özel olarak barış operasyonlarının çalışmalarını ciddi biçimde etkilemişti¹²².

1.5. BARIŞ OPERASYONLARININ TÜRLERİ

Devletler arası veya devlet-içi çatışmaların ortaya çıkması ile bağlantılı olarak barış operasyonlarına gereksinim duyulur. Uluslararası sistemin şimdiki durumunun, devlet-içi istikrarsızlık ve iç çatışma sayısının devletler arası çatışmaların sayısına nazaran artmış olmasında görülebilir. Bu bağlamda meydana gelen çatışmaların durdurulması,

¹²⁰ United Nations Peacekeeping, 'Çevrimiçi', <https://peacekeeping.un.org/en/data>, 29 Haziran 2020.

¹²¹ **Civil Affairs Handbook**, Department of Peacekeeping Operations and Department of Field Support, United Nations, New York, 2012, pp. 10-11.

¹²² Fifth Committee Approves \$6.51 Billion for 13 Peacekeeping Operations in 2019/20, Joint Management of Active Missions' Cash Balances, as Resumed Session Ends, 3 July 2019, 'Çevrimiçi', <https://www.un.org/press/en/2019/gaab4328.doc.htm>, 29 Haziran 2020.

BM'nin çözüm girişimlerinin başarılı olması ve çatışmalardan etkilenen insanlara acil insani yardım ulaştırması söz konusu olmaktadır¹²³.

Dünya, son yedi asırda onlarca savaş ve çatışmaya sahne olmuştur. Tabii bu durum, BM'nin ne derecede başarılı olduğu ve sistemdeki önemi konusunda soru işaretlerini akla getirebilir. Ama genel kanı, BM'nin barış ve silahsızlandırma bağlamında yürüttüğü çalışmaların dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen savaş ve çatışmaların büyümemesinde önemli rol oynadığına işaret etmektedir. Devletler arasında meydana gelen çatışmalara son verilmesi BM Antlaşması'nın 2. Maddesine göre üye devletler uyuşmazlıklarını, barış ile güvenliğini tehdide atmadan, barışçı yollarla çözmeyi yükümlenmişlerdi¹²⁴. Barışı koruma, Antlaşma'da ne tanımlanmış ne de açıklanmıştır. Zira meydana gelen durumlara karşı *ad hoc* bir mekanizma niteliğinde doğmuş ve gelişmiştir¹²⁵. Barış operasyonlarının türleri kısaca gözlem misyonları, askeri güç içeren birlikler ve asker/polis/sivil kişiler içeren karma misyonlardır. Gözlem misyonları, üzerlerinde silah bulundurmazlar ve sorunlu bölgelere giderek durum hakkında Güvenlik Konseyi'ne düzenli raporlar sunarlar. Güvenlik durumunun kırılgan olduğu bölgelerde görev yapan geleneksel barış güçleri hafif silahlarla donatılır¹²⁶.

BM'nin görevlendirdiği ilk gözlemci heyet, İsrail ile komşuları arasında ateşkesin sağlanması için BM tarafından 1948'de kurulan UNTSO Ateşkes Gözlem Örgütü'dür. İlk askeri güç içeren barış operasyonu ise 1956'da Süveyş Krizi sonrası dönemde taraflar arasında ateşkes gözlemi yapmak üzere oluşturulan BM Acil Durum Gücü'dür. Rıza ilkesi, Soğuk Savaş süresince kurulan barış güçleri için en önemli ilke konumdaydı. Zira BM, devletlerin egemenliğini ihlal etmeden uluslararası barış ve güvenliğe karşı tehdit niteliği taşıyan çatışmalara son vermek üzere harekete geçmişti. 1957-1967 yılları arası dönemde görev yapan Acil Durum Gücü'nün hukuki temelini kesin olarak

¹²³ Louise Bosetti and Sebastian Einsiedel, "Intrastate-based Armed Conflicts: Overview of Global and Regional Trends 1990-2013", **UNU-CPR**, Occasional Paper 2, February 2015, p. 3.

¹²⁴ **Charter of the United Nations, a.g.e.**, pp. 6-7.

¹²⁵ Uğur Güngör, "Günümüzde Barış Operasyonları", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Yıl: 4, S: 8, 2008, s. 9.

¹²⁶ Findlay, **a.g.e.**, pp. 3-4-5-6.

belirlenmemiş olmasına rağmen bulunduğu bölgede barışçı bir atmosferin yaratılmasında önemli rolü olduğu bilinmektedir. Ne yazık ki bu Acil Durum Gücü'nün konuşlandığı bölgeden çekilmesinden kısa süre sonra Mısır ile İsrail arasında savaş yeniden patlak vermişti¹²⁷.

Soğuk Savaş süresince uluslararası sistemin yaşadığı güvenlik ikilemi nedeniyle BM'nin konuşlandığı barış operasyonları geleneksel türdendi. Bu dönem boyunca konuşlandırılan 13 barış operasyonu genellikle devletler arası çatışmalara müdahale edip ateşkesi sağlamak, sınır bölgesi gözlemi ve taraflar arasında kalıcı barış anlaşmalarının yapılmasını kolaylaştırmak üzere görevlendirilmişlerdi¹²⁸. Bu dönemde uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesi ana amaç olmaya devam etmişti; zira çatışmaya taraf devletlerin egemenliğini korumaya büyük önem veriliyordu. Aynı zamanda BM'nin devlet egemenliğine saygı göstermesi, yani müdahale etmeme ilkesini desteklemesi gerekiyordu. Ama Hammarskjöld'in barışı koruma doktrininin doğasında var olan BM otoritesi kavramı, kolektif güvenlik düşüncesi ile keskin bir tezat oluştuyordu. Kolektif güvenlik BM'nin barışa yönelik tehditler veya saldırganlık eylemlerine yönelik olarak gerekirse zor kullanılabileceğini öngörmekteydi. Barışı koruma ise rıza, tarafsızlık ve güç kullanmama ilkelerine dayanıyordu¹²⁹.

SSCB'nin dağılmasıyla birlikte özellikle Doğu Avrupa ve Orta Doğu'da meydana gelen gelişmeler barış operasyonlarının çalışmalarında kayda değer değişiklikleri beraberinde getirmişti. Batı devletleri ve uluslararası örgütler, devlet inşasını, günümüzün güvenlik tehditlerinin kaynağı olarak gösterilen zayıf veya başarısız devletler için bir çözüm yöntemi olarak görmeye başlamışlardı. Uluslararası barış inşasının amacı, liberal demokratik ilkeleri benimseyen barışçı, şeffaf seçimler ve basın özgürlüğüne inanan, evrensel insan haklarına saygı gösteren, yanı sıra denge bozucu eylemlerden kaçınan ve

¹²⁷ Peter Malanczuk, *Akehurst's Modern Introduction to International Law*, 7. bs., London and New York, Routledge, 1997, p. 417.

¹²⁸ Demirdöğen, a.y., s. 241.

¹²⁹ Eşref Aksu, *The United Nations, Intra-state Peacekeeping and Normative Change*, Manchester and New York, Manchester University Press, 2003, p. 78.

kurala dayalı uluslararası düzeni kabul eden yönetimler inşa etmekte. Bu anlamda barış inşası ve devlet inşası, çatışmalardan etkilenen devletlerde kurumsal yapılanma ve toplumsal entegrasyon çalışmalarına odaklanıyordu¹³⁰. Zira kötü veya yetersiz yönetimin sonuçları doğrudan etkilenen toplumlarla sınırlı değildir. Kötü yönetilen toplumlar, uluslararası sınırların ötesine geçen çatışmalar oluşturabilir. Ulusötesi suç ve terörist ağlar, hükümetlerin kontrol edemediği bölgelerde faaliyet gösterebilir. İnsani felaketler sadece ileri demokratik toplumlardaki siyasi liderlerin vicdanını rahatsız etmekle kalmaz, aynı zamanda onlara seçmenlere hitap edecekleri hiçbir politika seçeneği bırakmaz¹³¹.

Soğuk Savaş sonrası dönemde yürütülen barış operasyonları, kendi içlerinde farklılık içermesine rağmen temel itibariyle liberal devlet inşası modeli olarak görülen insan haklarının güçlendirilmesi, çeşitli sektörlerdeki reform, demokratikleştirme ve hatta serbest piyasa stratejilerini uygulamaya koymuştu. Bazı taraflarca devlet merkezli çalışmalar yürüttüğü ileri sürülen barış operasyonlarının bazı bölgelerdeki çalışmaları yerel aktörleri göz ardı etmekle eleştirilmişti¹³². Bu eleştiriler ve meydana gelen gelişmeler, BM barışı operasyonlarının görev kapsamında ciddi reformların söz konusu olması ile sonuçlanmıştı. Karma misyonlar adını alan bu operasyonlar, rıza koşulunun bazen aranmaması ve barışı zorlamaya kadar giden yetkilerde insani yardım, seçim denetimi, sığınmacıların devletlerine geri gönderilmesi, eski savaşçıların silahsızlandırılması, terhis edilmesi ve yeniden entegrasyonu, hukukun üstünlüğü ve insan haklarının güçlendirilmesi ile demokratik değerler üzerine kurulu yönetimlerin desteklenmesi gibi çalışmaları görev kapsamına dahil etmişti¹³³.

¹³⁰ Gözde Kaya, “A New Era in Peacekeeping for the United Nations: Leaving Traditional Peacekeeping Behind”, **Journal of Economics and Management**, Vol: 20 (A), 2015, pp. 48-49.

¹³¹ Krasner, a.y., p. 86.

¹³² Susanna Campbell, Jenny H. Peterson, “Statebuilding”, **Routledge Handbook of Peacebuilding**, ed. Roger Mac Ginty, Abingdon (Oxon), Routledge, 2013, pp. 336-337.

¹³³ Ronald Hatto, “From Peacekeeping to Peacebuilding: The Evolution of the Role of the United Nations in Peace Operations”, **International Review of the Red Cross**, S: 95, 2013, pp. 496-497.

1.6. BARIŞ OPERASYONLARININ HUKUKİ STATÜSÜ VE BM ANTLAŞMASI'NDAKİ YERİ

BM'nin, Yirminci Yüzyılda meydana gelen Birinci ve İkinci Dünya Savaşları gibi felaket ve toplu yıkımların tekrardan yaşanmasını engellemek amacıyla kurulduğu Antlaşma'nın önsözünde belirtilmişti. Zira Antlaşma, “insanlığa tarif olunmaz acılar getiren savaş felaketinden gelecek kuşakları koruma” sözleri ile başlar. BM'nin temel amaçları ise uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması, uluslararası işbirliğinin desteklenmesi, ekonomik ve sosyal sorunların çözüme kavuşturulması, yanı sıra insan haklarının korunması şeklinde belirlenmiştir¹³⁴. Aslında bu amaçlar Fransız filozof Michel Foucault'un yasalar hakkındaki düşüncelerini doğrulamaktadır. Foucault, “yasa doğadan, ilk çobanların vardıkları pınarların çevresinde çıkmaz; yasa, korkunç tarihleri ve kahramanları belli olan gerçek muharebelerden, zaferlerden, katliamlardan doğar” demektedir¹³⁵. Savaş, felaket, katliam ve çatışmalara engel olmak için BM, kolektif güce başvurmayı aşağıdaki durumlara göre mümkün kılmıştı¹³⁶:

- Antlaşma'nın 51. Maddesi gereği “kolektif meşru müdafaa hakkının” kullanılması;
- VII. Bölümde düzenlenen Güvenlik Konseyi kararı ile zorlama önlemi olarak güç kullanılması;
- Antlaşma'nın 53. Maddesi uyarınca, “bölgesel antlaşmalara göre ya da bir bölgesel örgüt çerçevesinde zorlama önlemi olarak kullanılması”;
- İlgili devletin rızası ile barış gücü konuşlandırılması;
- Antlaşma'nın 103. Maddesi uyarınca Güvenlik Konseyi'nin 5 daimî üyesinin ortak eylemi.

¹³⁴ Charter of the United Nations, a.g.e., p. 5.

¹³⁵ Kıvılcım, a.y., s. 219.

¹³⁶ Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, a.g.e., s. 134-135.

Güç kullanma konusunda BM, uluslararası alanda meydana gelen çatışmalara son vermek ve barışı yeniden inşa etmek üzere şiddete başvurmak zorundaydı. Güvenlik Konseyi tarafından oluşturulan barış güçlerinin gerçekleştirdikleri operasyonların hukuki dayanağının ne olduğu, kurucu Antlaşma'da konuya dair maddelerin bulunup bulunmadığı tartışmaları uzun zaman süregelmiştir. BM barış operasyonlarının tanımı, mahiyeti ve yetkisinin Antlaşma'da açıkça ifade edilmemesine rağmen bu operasyonlar çatışma çözümü konusunda önemli rol üstlenmeye devam etmektedir¹³⁷.

Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası politikada yaşanan belirgin gelişmeler, uluslararası hukuk üzerinde dönüştürücü biçimde etkisini göstermiştir. Güvenlik Konseyi'nde kullanılan veto oranının düşmesi, çatışmalı bölgelere müdahale konusunda Konsey üyeleri arasında işbirliği oranının artmasını beraberinde getirmişti. Zira SSCB'nin ardılı Rusya Federasyonu'nun toparlanması yıllar almış ve Çin'in Konsey'deki siyasi tutumları kayda değer biçimde değişmemişti. Ama çeşitli bölgelerde patlak veren devlet-içi çatışmalar ve sonucunda meydana gelen insan hakları ihlallerinin önüne geçmek için Antlaşma'nın verdiği uluslararası barış ve güvenliğin korunması yetkilerinin Konsey üyeleri tarafından geniş biçimde yorumlandığı ileri sürülmüştü. Zira bu süreçte bazen uluslararası hukuk normlarının askıya alındığı, bazen de değiştirildiği ve hatta yeni normların benimsendiği iddia edilmektedir¹³⁸.

Bu görüşe kısmen katılmakla birlikte BM, Soğuk Savaş sonrası dönemde meydana gelen gelişmelerin ortaya çıkardığı koşullara göre hareket ettiği bilinmektedir. Devlet-içi çatışmalar, insan hakları ihlalleri, bazı aktörlerin denge bozucu davranış sergilemesi, kitle imha silahlarının yayılması olasılığı ve terör örgütleri gibi devlet-dışı aktörlerin ortaya çıkışı, diğer yandan liberal demokratik değerlerin önem kazanması ve Komünizm karşısında zaferini ilan etmesi BM'nin müdahaleci bir tavır sergilemesine neden olan faktörlerdir. Ayrıca dünyadaki hızlı gelişmelere yanıt verebilmek için yeni normların

¹³⁷ Eve Massingham, "Military Intervention for Humanitarian Purposes: Does the Responsibility to Protect Doctrine Advance the Legality of the Use of Force For Humanitarian Ends?", **International Review of the Red Cross**, Vol: 91, No: 876, December 2009, p. 805.

¹³⁸ Kivılcım, a.y., s. 221.

bulunmasının uluslararası hukuk ilkelerinin zenginleşmesine katkı yapacağı düşünülebilir.

Bu bağlamda Güvenlik Konseyi'nin Antlaşma'da belirtilen yetkileri geniş biçimde yorumlamasının en belirgin örneği 1990'ların başında geliştirilen İnsani Müdahale Doktrinidir. Yalnızca Konsey tarafından geliştirilen bu doktrine göre; herhangi bir devlette yaşanan insan hakları ihlalleri, zorunlu göç, ideolojik çatışma, askeri darbe ya da açlık tehlikesi ve insani krizlerin meydana geldiği durumlarda BM, gerektiği takdirde müdahale kararı alabilecekti. Bu gelişmelere göre barış operasyonlarının hukuki dayanağı sağlamlaştırmakta, görev kapsamı ile sorumluluk alanı genişlemekteydi¹³⁹.

Barış operasyonlarının hukuki dayanağının zorlayıcı karaktere sahip olmadığı ve ilgili tarafların rızasına dayandığı için uyuşmazlıkların, barışçı çözüm yöntemlerinin düzenlendiği BM Antlaşması'nın VI. Bölümü'ne dayanması gerektiği bazı araştırmacılar tarafından ileri sürülmektedir. Diğer bir görüş ise operasyonların hukuki dayanağının Antlaşma'nın VI. ile VII. Bölümleri'nde bulunduğunu ileri sürmüştü. Örneğin Brezilya Hükümeti yetkilileri, 1964 yılı Genel Kurul toplantısında BM Antlaşması'nın VI. ve VII. Bölümleri arasına *Barışı Koruma Operasyonları* bölümünün eklenmesi önerisinde bulunmuştu. Bunun nedeni ise örgütün yetkilerini düzenleyen BM Antlaşması'nın birçok hükmü bu operasyonların kurulmasına hukuki dayanak oluşturabilmesi idi. İşlevsel yorum yöntemine başvurarak barış ve güvenliğin korunma gerekliliği meselesi yapılan operasyonlara hukuki dayanak oluşturabilir¹⁴⁰. Aynı bağlamda Antlaşma'nın 39. ve 40. Maddeleri, barış operasyonları felsefesine en yakın dayanak olarak gösterilmektedir. Güvenlik Konseyi, bu maddelerin hükmüne dayanarak, geçici tedbirlerin uygulanması için zorlayıcı olmayan önlemlerin alınması yönünde adımlar atabilir¹⁴¹. Antlaşma'da belirtilen bir diğer hukuki dayanak ise BM'nin, yardımcı organlar kurma yetkisine sahip olduğunu belirten 2/7., 22. ve 29. Maddelerdir. Nitekim barış operasyonları, Genel Kurul

¹³⁹ Massingham, a.y., p. 805.

¹⁴⁰ Mehmet Öncü, "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonlarının Hukuki Temelleri", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, C: 2, No: 6, 2006, s. 32-33-34.

¹⁴¹ **Charter of the United Nations**, a.g.e., p. 27.

ve Güvenlik Konseyi tarafından kurulan *ad hoc* nitelikli yardımcı organ statüsündedir¹⁴². Operasyonlar, BM Antlaşması'nın VII. Bölümü'nde yer alan maddelere dayanmadığı sürece yabancı askerlerin egemen bir devletin ülke topraklarında bulunması yasal değildir. Böyle bir durum söz konusu olunca, BM Antlaşması'nın 2. Maddesinde öngörüldüğü gibi konuşlandırma ancak ilgili devlet/devletlerin rızası ile mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla barış operasyonları, hukuka uygun olarak kurulup ilgili tarafların rızasını gerektirir. Görev yapanların çoğunun asker olmasına rağmen bu operasyonlar askeri nitelik taşımaz¹⁴³. Bu bağlamda Antlaşma'nın 42. Maddesinde öngörülen önlemler hariç, operasyonun yapılabilmesi için ilgili devletin rızasına başvurmak elzemdir. Bir devletin, egemenlik haklarının bir kısmını özgür iradesi ile paylaşması, vazgeçmesi ya da belli kararlara rıza göstermesi ulusal bir karardır. Dolayısıyla barış operasyonlarının bir devlette görev yapması, söz konusu devletin paylaşımlı egemenlik ilkesini kabul ettiğine işaret eder¹⁴⁴.

Operasyonların hukuki dayanaklarından biri de çatışma yaşayan devlet/devletler, BM ve katkıda bulunan devletler arasında yapılan üçlü yetkilendirme anlaşmasıdır. BM ilgili devletler veya diğer uluslararası örgütler ile anlaşma yapma yetkisi tüzel kişilik özelliğine sahip olmasına dayanmaktadır. BM Genel Sekreteri, operasyonların kurulma aşamasında ilgili devletlerin temsilcileri ile anlaşma müzakerelerini yürütür ve sonuca bağlar¹⁴⁵. Antlaşma'nın 98. Maddesinde belirtildiği üzere Genel Sekreter, kullandığı yetkileri barış gücü operasyonunu kuran organdan, yani Güvenlik Konseyi'nden alır. Bu konuda en önemli hukuki dayanaklardan biri Antlaşma'nın maddeleri gereğince Güvenlik Konseyi'ne tanınan yetkidir. Bu bağlamda sorumluluğun tamamı, BM Antlaşması'nda yer alan amaç ve ilkelere bağlı kalmak koşuluyla, Güvenlik Konseyi'ndedir. Dolayısıyla oluşturulan barış operasyonlarının hukuki dayanağı konusunda kuşkuyla yer verilmemektedir¹⁴⁶. Bu kısımda operasyonun ilkeleri, finansmanı, ayrıcalık ve

¹⁴² Öncü, a.y., s. 35.

¹⁴³ *Charter of the United Nations, a.g.e.*, p. 6.

¹⁴⁴ Öncü, a.y., s. 37-38.

¹⁴⁵ *Civil Affairs Handbook, a.g.e.*, p. 14.

¹⁴⁶ *Charter of the United Nations, a.g.e.*, p. 60.

bağışıklıklar, görev yapacak personelin yapısı, sorumluluk ve idari boyutlara yer vermeyerek sadece, BM barış operasyonlarının hukuki dayanağını oluşturan Antlaşma'daki ilgili maddeler ve uluslararası hukukta öne çıkan ilkelere dikkat çekmeye çalışılmıştır.

1.7. ÇATIŞMA DURUMUNDA ULUSLARARASI HUKUK İLKELERİNİN BARIŞ OPERASYONLARINA UYGULANMA SORUNU

Barış operasyonlarında yer alan güçlerin hangi hukuk ilkelerine tabi tutulacağı, bu güçlerin bazı olaylara karıştıkları takdirde hangi yasalara göre yargılanacakları meselesi BM gündemini uzun süre meşgul etmiştir. Bu konuya açıklık getirmeden önce uluslararası hukukun, savaşı da içine alan çatışmaları ne biçimde sınıflandırdığına bakmak gerekmektedir. Bu sınıflandırma şöyledir: iki veya daha fazla aktörün karıştığı devletler arası silahlı çatışmalar, devlet ile devlet-dışı aktör arasında meydana gelen silahlı çatışmalar, herhangi bir devlet içerisinde hükümet güçleri ile belli gruplar arasındaki silahlı çatışmalar, son olarak bir devlet içerisinde çeşitli gruplar arasında meydana gelen silahlı çatışmalardır¹⁴⁷.

Bu bağlamda barış güçlerinin, ev sahibi devletin izin vermesi çerçevesinde ve Karargah Anlaşması (Status of Forces Agreement - SOFA) yapılması durumunda, uluslararası insancıl hukuk prensiplerinin uygulanması mümkündür. Çünkü insancıl hukuk, savaş dışında kalmış tüm insanları korumayı amaçlamaktadır. Buna ek olarak tarihi ve kültürel varlıkların korunması, sanatsal yapıtlar, dinsel ve ibadet yerleri, müze ve kütüphanelerin korunması da gerekmektedir¹⁴⁸. Zira barış güçlerinin, uluslararası insancıl

¹⁴⁷ M. Yasin Aslan, "Savaş Hukukun Temel Prensipleri", *TBB Dergisi*, S: 79, 2008, s. 250.

¹⁴⁸ Özden Sav, *Uluslararası İnsancıl Hukuk Açısından Savaş ve Barış Hukuku*, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 296, 2015, s. 43.

hukukun uygulanabilirliği durumunda bazı kuşkular olsa da gerek barış güçlerinin teorik olarak açıklanması konusunda ve gerekse icra görevinde, bu güçlerin uluslararası insancıl hukuka bağlı olduğu genel olarak kabul görmekle birlikte BM, barış operasyonlarında uluslararası insancıl hukukun uygulanabilirliğini taahhüt etmektedir¹⁴⁹. Ancak Güvenlik Konseyi'nin 2000 yılında kabul ettiği 1296 sayılı karar kapsamında barış güçlerinin, söz konusu devletin iznini almaksızın kadın ve çocuklar başta olmak üzere sivilleri korumak ve barış ile güvenliği tehdit eden çatışmalara son vermek amacıyla müdahalede bulunabileceği, hatta silaha başvurabileceği, sivillerin çatışma bölgelerinde güvenli tahliyelerinin yapılması ve belirlenen görevi yerine getirmek amacıyla gerektiğinde bölgesel örgütler ile işbirliği içerisine girebileceğini belirtmekteydi. Aslında bu durum barışı korumanın sonuç merkezli yaklaşımı benimsediği ve yeni nesil operasyonların görev kapsamının ne derecede değiştiğini gözler önüne sermekteydi¹⁵⁰.

Barış operasyonlarının durumu ve hukuki statüsü tarafsız kişilerin statüsüne benzediği söylenebilir çünkü yürüttükleri görev, çatışan tarafları ayırıp barışı yeniden inşa etmektir. Bu bağlamda barış operasyonlarında yer alan asker, polis ve sivil elemanların statüsü, uygulanabildiği ölçüde, La Haye'de 1907 yılında imzalanan "Savaş Durumunda Tarafsız Güçlerin ve Kişilerin Hakları ve Görevleri" başlıklı Sözleşmesi'nin kıyas yoluyla uygulanma olasılığı bulunmaktadır. Sözleşmenin 14 Maddesi savaş durumunda tarafsız güçler, hasta ve yararlı kişilere güvenli geçiş yollarının temin edilmesini kararlaştırmaktaydı. 16. Madde ise, savaş durumunda çatışan taraflar arasında kalan kişilere zarar verilmemesi gerektiğini vurgulamaktaydı¹⁵¹.

Diğer yandan barış güçleri BM sisteminin ana organlara yardımcı organ kapsamında görev yapar. Zira Antlaşma'da hukuki statü ve ayrıcalıklara ilişkin 104'üncü ve 105'inci Maddelerin kapsamına girer¹⁵². Böylelikle barış güçleri BM'nin hukuki

¹⁴⁹ Bruce M. Oswald, "The Creation and Control of Places of Protection During United Nations Peace Operations", **IRRC**, Vol: 83, No: 844, 2001, pp. 1013-1014-1015.

¹⁵⁰ UNSC Resolution S/RES/1296 (2000), 19 April 2000, pp. 2-3.

¹⁵¹ Rights and Duties of Neutral Powers and Persons in War on Land (Hague, V), Convention Signed at The Hague on 18 October 1907, p. 664.

¹⁵² **Charter of the United Nations**, a.g.e., p. 64.

koruması altındadır. Aslında bu güçlerin sahip olduğu ayrıcalık ve dokunulmazlıklar, Antlaşma'nın ilgili maddeleri ve 1946 tarihli Ayrıcalık ve Dokunulmazlıklar Sözleşmesi'ne dayanır¹⁵³. Ama her barış operasyonunun kendine özgü özelliklere sahip olduğu ve Güvenlik Konseyi'nin çatışma yaşayan devlet/devletlerin durumuna göre yetki verdiğini hatırlatmakta yarar vardır. Ayrıca söz konusu olabilecek hukuki boşlukları kapatabilmek için BM ile ilgili devlet arasında özel anlaşmaların yapılması gelenek haline gelmiştir. Bu anlaşmalarda gücün genel olarak görev kapsamı ile süresi belirlenerek BM ve özellikle Güvenlik Konseyi'nin tek denetim makamı statüsü olduğu onaylanır veya tespit edilir¹⁵⁴.

Her barış operasyonunun kendine özgü koşullar çerçevesinde oluşturulduğu ve bu güçlerin karşılaşılabileceği herhangi bir sorunun uygun yöntemler ile çözümlenebilmesi için ilk olarak barış güçlerinden sorumlu olan ve onların işleyiş mekanizmasını denetleyen Genel Sekreter ile bir yandan politik organın (Genel Kurul ya da Güvenlik Konseyi) kilit konumunda olan üye devletler ve diğer yandan barış güçlerinin bünyesinde yer alan askerlerin vatandaşı oldukları devlet arasında üst düzey iletişim vardır. Yalnız Genel Sekreter inisiyatif kullanırken BM'nin egemen devletlerin oluşturduğu hükümetler arası bir örgüt olduğunu göz önünde bulundurması gerekir. Üst düzey işbirliği ve iletişim barış güçlerinin karışabileceği olayların önüne geçer ve çözüm sürecini kolaylaştırır. Belirli amaç ve ilkeler doğrultusunda barış güçleri, üye devletlerin gönüllü katkıları ile oluşturulduğu için bu devletler, gönderdikleri güçlerin dokunulmazlığı konusunda hassas davranırlar. Bu yüzden birlik sağlayan devletler, barış güçlerinin yargısal sorumluluğunun kendilerinde olması için anlaşma yapma sürecinde BM ile sıkı ve ayrıntılı müzakereler yürütürler¹⁵⁵.

¹⁵³ Bu konuda Daha Fazla Bilgi için Bkz: Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations, Adopted by the General Assembly of the United Nations on 13 February 1946.

¹⁵⁴ Keskin, **a.g.e.**, s. 185.

¹⁵⁵ Alan James, "The Principle of Co-operation: United Nations Peacekeeping", **The United Nations and the Principles of International Law**, ed. Colin Warbrick & Vaughan Lowe, 2. bs., London and New York, Routledge, 2002, p. 164.

Uluslararası insancıl hukukun barış güçlerine uygulanabilirliğine gelince karşılaşılan önemli soru uluslararası hukukun hangi kurallarının barış güçlerinin idaresini düzenlemesi gerektiği ile ilgilidir. Görevi çatışmalara son verip barışı korumak ve inşa etmek olan bu güçlerin yetkisi ve görev kapsamı uluslararası hukuk ve BM Antlaşması, yanı sıra ilgili Güvenlik Konseyi kararları bağlamında belirlendiği belirtmekte yarar vardır. Barış güçlerinin uluslararası sorumluluklar ile BM'nin koyduğu ilke ve standartlara uyum sağlama meselesi önem arz etmektedir. Öyle ki ihlaller yaşandığı takdirde, uygulanabilir uluslararası insancıl hukuka uyma konusunda yaşanabilecek anlaşmazlığın önüne geçmek için çatışmaların ulusal veya uluslararası boyutta olduğuna bakılmaksızın, olaya karışan kişilerin uygun ulusal mahkeme, ağır ceza ve/veya savaş suçu konusunda yabancı bir ulusal mahkeme ya da uluslararası bir mahkeme tarafından yargılanmalarına karar verilir. Ancak yargılamanın başlamasının birlik sağlayan devletlerin rızasına bağlı olduğunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Nitekim yasal kovuşturmanın başlama süreci, genellikle ilgili tarafların tümü arasında yürütülen siyasi müzakereler ile varılan sonuçlara bağlıdır¹⁵⁶.

1.8. BARIŞ OPERASYONLARININ YAPISI VE YÖNETME TÜZÜĞÜ

Barış operasyonlarının yapısı BM ile ilgili üye devletler arasında yürütülen siyasi müzakereler sonucunda belirlenir. Herhangi bir barış gücünün yapısı, yetkisi, oluşturulma süreci ve konuşlandırılması ilgili devletlerle müzakere edildikten sonra Güvenlik Konseyi kararı ile yapılır. Barış güçlerine asker, polis ve sivil elemanlar gönderen devletler, personellerin çalışmalarını sürekli olarak takip ederler. Bu bağlamda barış güçlerinin görevinin esas itibarıyla caydırıcı olduğunu hatırlatmakta yarar vardır. Zira barış gücünün düşmanı yoktur ve konuşlandıkları bölgelerde kazanmak amacıyla değil çatışmalara son

¹⁵⁶ Ezeli Azarkan, “Uluslararası İnsancıl Hukuk ve Birleşmiş Milletler Askeri Operasyonları”, **AÜEHFD**, C: X, S: 1-2, 2006, s. 85.

vermek için bulunurlar. Etkileyici konumları ve itibar sahibi olmaları gönüllü yardımlaşma ilkesine dayanır. Tarafsızlık, barış güçlerinin oksijeni niteliğindedir. Buna ek olarak şeffaflık ve tarafların güvenini kazanmak barış güçlerinin gerçekleştirmesi gereken amaçlar arasında yer alır. Tarafların rızası söz konusu olduğunda güçlerin ağır silahlarla donatılmasına gerek kalmaz. Sonuç olarak barış operasyonlarının etkinliği ve başarısı güce başvurmama yeteneğine dayanır. Bu durum barış güçlerine çatışma üstü, benzersiz konum ve prestij kazandırır¹⁵⁷.

Güvenlik Konseyi kararıyla oluşturulan barış operasyonlarının yetkisi ve güç kullanma kapsamı son derece siyasi bir süreçtir. Görev kapsamı ve sorumluluk alanı, Genel Sekreter ile koordineli olarak Barış Gücü Operasyonları Departmanı (DPKO) tarafından belirlenir. Çatışan tarafların kendi aralarında uzlaşmaya varamayıp üçüncü tarafın yardımına ihtiyaç duymasından kaynaklanır¹⁵⁸. Yine BM'nin, uluslararası barış ve güvenliği korumak amacıyla barış güçlerine başvurduğu durumlar bununla sınırlı olmadığını belirtmekle birlikte bu güçler, sıralanan durumlar söz konusu olduğunda konuşlandırılır: ateşkes ve mütareke gözetimi, düşman taraflar arasında çatışma hattı kontrolü, tampon bölge oluşturmak, istikrarsızlık süreci yaşayan devletlerde hükümetin kendi isteği ile düzenin sağlanmasına yardımcı olmak, çatışan güçlerin silahtan arındırılması ve topluma yeniden kazandırılmaları, halkoylaması veya seçim gözlemciliği, insan kriz veya doğal felaketlere maruz kalan bölgelere çeşitli yardımların gönderilmesi şeklinde açıklanabilir¹⁵⁹.

Barış güçlerinin görevi esas olarak askeri olmasına rağmen barış inşası bağlamında özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde gösterdikleri çabalar yadsınamaz. Zira barış inşası çalışmaları hem Güvenlik Konseyi hem de Genel Sekreterler tarafından büyük destek görmektedir. Bu bağlamda Soğuk Savaş sonrasında kurulan barış güçleri, birkaç örnek dışında genel olarak ilgili tarafların rızası alınarak kurulmuş ve barış inşası

¹⁵⁷ Findlay, **a.g.e.**, p. 4.

¹⁵⁸ James, **a.g.e.**, pp. 163-164-165.

¹⁵⁹ Keskin, **a.g.e.**, s. 178-179.

çalışmalarını uzun süre yürütmüştür¹⁶⁰. Zorlayıcı güç niteliği taşımayan barış güçlerinin, saldırıya uğramadıkları sürece silaha başvurma yetkisine sahip olmadıkları bilinmektedir. Ama her barış gücü operasyonunun kendine özgü koşulları olduğunu göz önünde bulundurarak belli durumlarda güce başvurulabileceği olasılığına karşı BM Genel Kurul, Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) mütalaasına başvurmuştur. UAD, 1962 yılında belirli harcamalarla ilgili verdiği mütalaasında barış güçlerinin kendilerini savunma dışında silah kullanmalarının hukuki olmadığı kanısına varmıştı¹⁶¹.

Barış güçlerinin konuşlandırılması, çalışma mekanizması ve görev kapsamının Güvenlik Konseyi kararı ile belirlendiği daha önce belirtilmişti. Alınan kararlar bağlamında Genel Sekreter, dönemsel olarak Konsey'e rapor verir¹⁶². Barış güçleri yönetme tüzüğü ile ilgili ayrıntılar BM'nin yayınladığı (*Standard Operating Procedures - SOP*) standart çalışma prosedürleri kılavuzunda bulunur. Gücün mahiyeti, koşulların meydana getirdiği durumlara karşı alınabilecek önlemler ve hangi silahların kullanılabilceği, güç kullanımının yükümlülükleri, çatışmayı durdurmak için uyarı atışlarının yapılması, otomatik silah ve patlayıcı maddelerin yasaklanmasını içermektedir. Barış operasyonlarının düzen ve çalışma yönergesinde duruma bağlı uyarılar ve/veya yerel komutanların yer alması gerekmektedir. Harekete geçmeden önce müzakere ve arabuluculuk gibi tüm barışçı yöntemlerin tüketilmesi gerekmektedir. Güç kullanımının kuralları, söz konusu devletin yaşadığı koşullar göz önünde bulundurularak barış gücü komutanı tarafından belirlenir ve ona angajman kuralları (*Rules of Engagement - ROE*) adı verilir. Angajman kuralları, askeri güçler tarafından çatışmayı sonlandırmaya yanaşmayan taraf ile başlatılacak mücadele ve sürülecek koşullar ile sınırlamaları belirten talimatlardır. Angajman kurallarının amacı çatışma alanını daraltmak ve uluslararası meşruiyeti yeniden tesis etmektir¹⁶³.

¹⁶⁰ Findlay, **a.g.e.**, p. 54-55.

¹⁶¹ Certain Expenses of the United Nations (Article 17, Paragraph 2 of the Charter), ICJ Advisory Opinion of 20 July 1962, p. 171.

¹⁶² Findlay, **a.g.e.**, s. 13.

¹⁶³ **United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines**, Department of Peacekeeping Operations, Department of Field Support, UNHQ, New York, 2008, p. 15.

1.9. KOMUTA VE KONTROL

Barış operasyonları konuşlandırma süreci Güvenlik Konseyi'nden başlayıp Genel Sekreter ve onun sahada çalışmak üzere tayin ettiği Özel Temsilcilerden geçerek BM tarafından tedarik edilen veya bu güçlerde yer alan birliklerin komuta ve kontrol zincirinin birer halkalarıdır. Komuta ve Kontrol (Command and Control – C2) olarak adlandırılan bu terim, personel ve kaynak yönetimine işaret eder. Çünkü barış güçlerinin icra ettiği operasyonlar, çatışan tarafları ayırma görevi niteliksel olarak diğer savaş durumlarından ayrılmaktadır. Çatışma bölgelerinde bulunan komutanların görevi ise çatışmalara son vermek için konuşlandırma, harekât planlaması, elde bulunan kaynakların etkili kullanımı, koordinasyon ve barış güçlerinin doğru biçimde yönlendirilmesi ve görevin başarılması için askeri güçlerin kontrol edilmesidir. Buna ek olarak görevli personelin sağlığı, yanı sıra moral ve disiplininden sorumludur. Bu bağlamda komuta ve kontrol, personel düzenlemesi, prosedür, karar alma işlemleri gibi konuları kapsamaktadır¹⁶⁴.

Güvenlik Konseyi tarafından görevlendirilen Genel Sekreter'in barış güçlerinin komuta kararlarına müdahale etmesi semboliktir. Ancak Genel Sekreter'in kararlara karışması, müdahaleci rolü takınması ve güçlere komuta etmesi, barış operasyonlarının güce başvurduğu zaman söz konusu olabilmektedir. Örneğin Genel Sekreter'in, Bosna ve Somali operasyonlarında bir komutan general gibi davrandığı gözlemlenmiştir. Hava gücü uygulaması, kara kuvvetlerinin düzenlenmesi ve emir komutanlarının feshi gibi kararları kendisi almaktaydı. Genel Sekreter'in karışması büyük ölçüde kendi girişimi ve sorumluluğudur. Dag Hammerskjöld ve Boutros Boutros Ghali barış operasyonlarının kararlarına müdahaleci yaklaşırken Kurt Waldheim ve Perez de Cuellar kendilerini günden güne operasyonların komuta ve yönetiminden uzaklaştırdılar. Genel Sekreter Kofi Annan ise bu iki örnek arasında bir yerde durmayı tercih etmekteydi. Bu bağlamda BM Güvenlik Konseyi, barış operasyonlarının komuta ve kontrolünü belirli devlet/devletlere verebilir. Bu görevi yürütmeye istekli olan devlet, Konsey'in aldığı kararlar çerçevesinde

¹⁶⁴ David S. Alberts and Richard E. Hayes, **Command Arrangements For Peace Operations**, Washington DC, CCRP Publication Series, University Press of the Pacific, 1995, pp. 3-4.

hareket etmeye taahhüt eder. Örneğin Somali’de görev yapmak üzere kurulan Birleşik Görev Gücü (UNITAF) ABD tarafından yönetildi. Uluslararası Doğu Timor Gücü (INTERFET) ise Avusturalya tarafından yürütülmüştü¹⁶⁵. Çatışma sonrası süreçte çeşitli yardımlar vermek üzere Barış İnşası Komisyonu, Genel Kurulu tarafından kurmuştur. Sürdürülebilir barış stratejisinin oluşturulması, uluslararası toplumun sağladığı imkanların kullanılması görevini üstlenmektedir¹⁶⁶.

Barış operasyonlarının görevlerinin askeri düzeyde olmasına rağmen barış inşası alanındaki çalışmaları gün geçtikçe artış kaydetmektedir. İşte bu noktada yumuşak güç enstrümanlarının barış operasyonların çalışmaları ile ilişkilendirilmesi söz konusu olabilmektedir. Savaştan çıkmış devletlerde barışın yeniden inşası ve kurumlarının düzgün şekilde çalışabilmesi için yapısal ve sosyal reformlar uygulamakla yükümlüdür. Bunun gerçekleştirilmesi için uzmanlaşmış sivil personellerin de asker ile polislerin yanında stratejik ve işlevsel görev üstlenmeleri gözlemlenmiştir. Bunu gerçekleştiren BM, uluslararası barış ve güvenliğe karşı tehdit niteliği taşıyan sorun ve tehlikeler ile mücadelede başarı oranının artmasını göreceli biçimde de olsa sağlamıştır. İhtisas kuruluşlarının yürüttüğü ama barış operasyonlarının yardımıyla icra edilen barış inşası projeleri, ilgili devletin kurumlarının reform çalışmaları başta olmak üzere birçok alanda faaliyet yürütmektedir. Konu ile ilintili olarak 2000 yılında yayınlanan Brahimi Raporu, barış inşası çalışmalarında BM’nin etkili stratejiler geliştirebilmesi için geleneksel barış korumayla ilgili yaklaşım ve yöntemlerin güncelleştirmesi konusunda tavsiyelerde bulunmaktaydı. Sonuç olarak potansiyel risk önlemleri ile kriz yönetimi ve sivil toplumun desteklenmesi son yıllarda meydana gelen barış operasyonlarının öncelikli faaliyet alanlarını oluşturmaya başlamıştı¹⁶⁷.

¹⁶⁵ Ingunn Hilmarisdóttir, “United Nations Peacekeeping: Evolution, Principles and the Applicable Norms”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Lagadeild Félagsvísindasvi Háskóla Islands, 2012, p. 21.

¹⁶⁶ UNGA Resolution A/RES/60/180, 30 December 2005, pp. 2-3.

¹⁶⁷ Siret Hürsoy, “Birleşmiş Milletler Barış Operasyonlarının Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Sivil Katkıları”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C: 61, S: 1, 2006, s. 203-204.

1.10. ÖRGÜTSEL REFORM VE BARIŞ OPERASYONLARININ YAPISAL DÖNÜŞÜMÜ

Daha önce belirttiğimiz gibi barış operasyonlarının yetkisi ve görev kapsamı, özellikle 1960’lardan günümüze birçok değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Uluslararası politikanın değişen yapısının meydana getirdiği gelişmeler BM’yi, barışı koruma konusunda daha ciddi adımlar atmaya zorlamıştır. Bu yapısal dönüşüm BM Barış Gücü Operasyonları Departmanının (DPKO) 1992 yılında kurulması ile başlamış ve yetki alanı 2006 yılında Brahimi Raporu ile birlikte genişlemiştir. Ancak dünyanın her yerinde süregelen çatışmalar BM Sekreteryasını, ilişkisel barış yapısının reform sürecini devam ettirmeye zorlamıştı. Bu süreç barış operasyonlarını da kapsayarak *Peace and Security Reform* adı altında gerçekleşmişti. Reformun ana amaçları, önleyici tedbir (Prevention) ve barışı sürdürmeye öncelik vermek; barışı koruma operasyonlarının ve özel siyasi misyonların (Special Political Missions - SPM) etkinliği ve tutarlılığını artırarak entegre bir barış ve güvenlik dayanağının oluşturulması yönünde ilerlemek; tutarlılık ve birimler arası çapraz ilişki koordinasyonu oluşturmayı amaçlamaktaydı. Bu vesile ile barış operasyonlarının yetki alanı genişleyerek özel siyasi misyonların görevlerini devralıyordu¹⁶⁸.

Eski yapıda Barış Koruma Operasyonları Departmanı (DPKO), Politik İşler Departmanı (Department of Political Affairs - DPA) ile paralel bir şekilde çalışmaktaydı. Ancak yeni yapıda Departmanın hem adı değişiyor hem de kendisi yeni kurulan geniş kapsamlı yapının bir parçası haline geliyordu. Barışı Koruma Operasyonları Departmanı (DPKO) ise Barış Operasyonları Departmanı (DPO) adı ile görevine devam edecekti. Bu yeni yapı Politik İşler Departmanı ile birlikte, Politik ve Barış İnşası İşleri Departmanı (DPPA) adı altında toplanmaktaydı. Yine aynı şekilde önceki kurumsal yapıda, barış operasyonlarına lojistik destek sağlayan Saha Destek Departmanı (DFS), Operasyonel

¹⁶⁸ United to Reform; Peace and Security Reform, ‘Çevrimiçi’, <https://reform.un.org/content/peace-and-security-reform>, 26 Aralık 2019.

Destek Departmanı (DOS) olarak adını alıyor ve görev kapsamı konularında değişiklik yaşamaktaydı¹⁶⁹. Siyasi ve Barış İnşası İşleri Departmanı (DPPA) ise mevcut Siyasi İşler Departmanı'nın (DPA) stratejik, siyasi ve operasyonel sorumlulukları ile Barış İnşası Destek Ofisi'nin (PBSO) barış inşası sorumluluklarını birleştirecekti. DPPA, siyasi ve barış inşası konularında küresel sorumluluğa sahip oluyor, çatışmanın önlenmesi ve çözümü, seçim yardımı, barış inşası ve kalıcı barış konularında daha bütünsel bir yaklaşım sağlamak için çatışma süresince bir dizi araç ve angajmanı yönetecekti. Özel siyasi misyonlara stratejik, siyasi, operasyonel ve yönetim konularında tavsiyeler verecek, aynı zamanda yönlendirme ve destek sağlayacaktı. Barış Operasyonları Departmanı (DPO) ise kapsayıcı ve görevleri genişletilmiş bir mükemmellik merkezi (Centre of Excellence) olarak hizmet verecekti. Barış operasyonlarının, görevlendirildikleri ülkelerde çatışmanın durdurulması ve yeniden patlak vermesinin önlenmesi, kriz yönetimi ve barışın sürdürülmesinden sorumlu olacaktı. Çatışan taraflar arasında yapılan siyasi anlaşmaların uygulanması önündeki engellerin kaldırılması; Operasyonlara stratejik, siyasi, operasyonel ve yönetim konularında destek vermek ve tavsiyede bulunmak; siyasi, güvenlik ve entegrasyon stratejileri geliştirmek ve barış operasyonlarının çalışma planlamasına öncülük etmek ve kesintisiz desteği kapsamaktaydı¹⁷⁰. Reform süreci hem üye devletler hem de BM üst düzey yetkileri tarafından önem verilmekteydi. Zira Genel Sekreter Antonio Guterres'in 2017 yılında yayınladığı raporda barış ve güvenlik dayanağı reformu ile gerçekleşen yapısal dönüşümün ana amaçları şöyle sıralanmaktaydı¹⁷¹:

- Önleyici tedbir ve barışın sürdürülmesine öncelik verilmesi;
- Barışı koruma operasyonlarının ve özel siyasi misyonların etkinliğini ve tutarlılığını artırmak, siyasetin önceliğini ve yaklaşım esnekliğini sağlamak;

¹⁶⁹ UNGA Resolution A/RES/72/199, 19 January 2018, p. 2.

¹⁷⁰ United to Reform; Peace and Security Reform, 'Çevrimiçi', <https://reform.un.org/content/peace-and-security-reform>, 26 Aralık 2019.

¹⁷¹ Restructuring of the United Nations Peace and Security Pillar, Report of the Secretary-General A/72/525, 13 October 2017, pp. 5-16-17-18.

- Barış ve güvenlik dayanağını daha tutarlı, çevik ve etkili hale getirmek için parçalanma (fragmentation) konusunu temel dayanak (whole-of-pillar) yaklaşımıyla birlikte ele alınması;
- Barış ve güvenlik dayanağının, kalkınma ve insan hakları dayanaklarıyla daha uyumlu hale getirerek işbirliği seviyesini artırmaktı.

Aynı raporda, çatışmaların önlenmesine yardımcı olmak ve çatışmaların patlak vermesine veya tırmanmasına daha hızlı ve etkili bir şekilde yanıt verme yeteneğinin artırılması amaçlamaktaydı. DPPA'nın, barışa yönelik ortaya çıkabilecek tehditleri tespit etmesi ve çatışmanın patlak vermesini, tırmanmasını, devam etmesini ve tekrarlanmasını önlemek için hızlı ve etkili iyi niyet (good offices) ve arabuluculuk gibi yöntemlere başvurma gerekliliğini vurgulamaktaydı. Barış operasyonlarının yeni yol haritasını belirleyen raporda güce başvurma geri plana itilerek önleyici diplomasi, uyuşmazlıkların çözümü, barış inşası, müzakere ve arabuluculuk gibi yöntemler öne çıkıyordu. Buna *barış için diplomasi dalgası* (surge in diplomacy for peace) adı verilmekteydi. Barış operasyonlarının daha geniş kapsamlı görev yürütmesi ve etkin katılımı için Genel Sekreter, kendisine arabuluculuk konusunda fikir sunacak Yüksek Düzey Arabuluculuk Danışma Kurulu (High-level Advisory Board on Mediation) oluşturmaktaydı. Uluslararası arenada tanınmış 18 kişiden oluşan Kurul, ayrıntılı olarak önleyici tedbir (prevention), çatışma çözümü (conflict resolution), barışı koruma (peacekeeping), barış yapma (peacemaking) ve barış inşası (peacebuilding) konularında Genel Sekreter'e istişare yardımı verecekti. Genişleyen yetkiler sayesinde barış operasyonlarının çalışmaları, çatışma sonrasında yaşamın birçok alanını kapsayacaktı. Yani çatışmayı durdurmakla kalmayıp görev kapsamı insani yardım, yerlerinden edilmiş kişilerin ait oldukları bölgelere yeniden yerleştirilmesi, siyasi reform, toplumsal entegrasyon, seçim yardımı ve hatta mayın tarlalarının temizlenmesi, çevre duyarlılığını yükselten çalışmalara kadar uzanmaktaydı¹⁷². Bilindiği üzere BM genel olarak, uluslararası barış ve güvenliği korumak için beş ana yönetime başvurmaktaydı. Bunları: önleyici diplomasi ve

¹⁷² A.g.r., p. 6.

arabuluculuk, barışı koruma, barış inşası, terörle mücadele ve silahsızlanma iken, yeni yapısal dönüşümle birlikte ilk üçünün çalışmaları tek çatı altında birleştirildi. Nedeni ise ayrıntılı olarak yukarıda açıklandı¹⁷³. Görüldüğü gibi 2017’de meydana gelen reform ve yapısal dönüşümle birlikte “Güç” kelimesi barış operasyonları yürüten departmanın ve operasyonlarının adından bile çıkartıldı. Resmi adları ise Barış Operasyonları Departmanı ve Barış Operasyonları oluyordu. Bize göre bunun nedeni ise güç kelimesinin ister istemez ve genel anlamda kaba gücü çağrıştırdığı, aynı zamanda barış operasyonlarının yukarıda bahsedildiği gibi yetki alanının, günün koşullarına uyarak hayli genişlediği, çatışmanın durdurulmasından sonra özel siyasi misyonların yetki alanına giren görevleri üstlenmeye başladığından kaynaklanmaktadır. O yüzden birçok araştırmacı ve siyasetçi, özellikle son zamanlarda meydana gelen yapısal dönüşümle birlikte, barış operasyonlarının görev ve yetki alanının özel siyasi misyonlarinkinden farklı olup olmadığını ayırt etmekte zorluk çekmektedir. Son bölümde yeni yapısal dönüşümün Lübnan, Kosova ve Kıbrıs’ta bulunan barış operasyonlarının yetki alanı ve görev kapsamında ne tür değişikliklere neden olduğu, aynı zamanda neler elde edildiğine bakılacaktır.

1.11. BM İLE BÖLGESEL ÖRGÜTLERİN BARIŞI KORUMA BAĞLAMINDA İŞBİRLİĞİ VE ORTAKLIĞININ ÖNEMİ

Herhangi bir ülkede barışın bozulması bölgedeki ülkelerin tümünü değilse de birçoğunu olumsuz biçimde etkileyebileceği için bölgesel örgütlerin BM ile işbirliği seviyesini artırdığı ve bazen komşu ülkelerin Güvenlik Konseyi ile koordineli olarak çatışma yaşayan ülke/ülkelerde barışı yeniden tesis etmek üzere müdahalede bulunduğu gözlemlenmiştir. Bazı durumlarda bununla yetinmeyip, meşru otoritenin kamu görevlerini

¹⁷³ Maintian International Peace and Security, ‘Çevrimiçi’, <https://www.un.org/en/sections/what-we-do/maintain-international-peace-and-security/index.html>, 26 Aralık 2019.

yerine getirebilene kadar vekaleten yönetim denen durum da söz konusu olabilmekteydi¹⁷⁴.

BM sisteminin, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden çatışmaları durdurmak amacıyla ve iki tarafın yararına olacak biçimde bölgesel örgütleri bir araç olarak kullanmaya çalıştığı görülmüştür. BM Antlaşması'nın 52. Maddesi, bölgesel anlaşma ve kuruluşların çalışmaları BM ilkeleri ile bağdaşması koşuluyla, işbu Antlaşması'nın bölgesel anlaşma veya örgütlerin kuruluş ve varlığına engel olmadığını belirtmekteydi. Aynı madde Güvenlik Konseyi'nin, yerel uyuşmazlıklar ile bölgesel anlaşma ve kuruluşlar aracılığıyla barışçı yollarla çözülmesini teşvik ettiğine dikkat çekip bu kuruluşların önemini vurgulamaktaydı. Ki bu durumda bölgesel örgütlere, BM Antlaşması çerçevesinde barış operasyonu gerçekleştirme olanağı tanınmaktaydı. Antlaşma'nın 47. Maddesinin 4. Fıkrası, Askeri Kurmay Komitesi'nin bölgesel kuruluşlara danıştıktan sonra alt bölgesel komiteler kurabileceğine işaret etmekteydi¹⁷⁵. Ama Antlaşma'nın öngördüğü ortak güvenlik sisteminin bir türlü gerçekleşmediğini önceki bölümlerde belirtmiştik. Bunun ilk nedeni İkinci Dünya Savaşı esnası ve Soğuk Savaş döneminde müttefik devletler arasında meydana gelen düşmanlık, diğer nedeni ise Güvenlik Konseyi ile BM üyesi devletler arasında imzalanması gereken özel antlaşmaların engeller ile karşılaşp yapılamamasıdır. Belirlenmesi gereken üye devletlerin vereceği asker sayısı, silahların mahiyeti ve niceliği ile kurulması planlanan gücün niteliği konusunda anlaşmazlıklar çıkmıştır¹⁷⁶.

BM Antlaşması'nın VIII Bölümünde öngörülen işbirliği tüm bölgesel örgütlerle aynı seviyede gerçekleşmedi. Bazı bölgesel örgütler, meydana gelen çatışma ve savaşlarda çok daha küçük bir rol oynamıştır. Bunlar temelde Arap Devletleri Birliği ve daha sonra kurulan Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) idi. Bu durum ilk yıllarda Afrika Birliği Örgütü (OAU) için de geçerliydi. 1963-2002 tarihleri arası dönemde görev yapan Afrika

¹⁷⁴ Fen Osler Hampson, "Can Peacebuilding Work?", *Cornell International Law Journal*, Vol: 30, Issue: 3, 1997, p. 708.

¹⁷⁵ *Charter of the United Nations*, a.g.e., pp. 31-34.

¹⁷⁶ Malanczuk, a.g.e., p. 27.

Birliği Örgütü bölgesel istikrarsızlığın önüne geçmek için başat rol oynamayı her zaman istemişti. Bunun sonucunda örgüt üyeleri “Try OAU First” yaklaşımını geliştirdi. Bölgede meydana gelen herhangi bir çatışma veya anlaşmazlığı uluslararası arenaya taşımadan önce bölgesel çapta çözüme kavuşturma yönünde adımlar atmayı amaçlamaktaydı. OAU’nun başarısının en önemli nedenlerinden bir diğeri üye devletlerin, Avrupalı sömürgeciler tarafından çizilen sınırların kabul edilip toprak mücadelesine tutuşmamaları idi. Afrika devletleri, egemenlik ve toprak bütünlüğü konularında anlaşmaya vararak bölgesel güvenlik sisteminin çalışmasını sağlamışlardı. Bu durum Filistin-İsrail çatışması başta olmak üzere günümüze kadar gelen birçok sorun ve çatışma yüzünden Arap Devletleri Birliği için geçerli olduğu söylenemez¹⁷⁷.

Bölgesel örgütler ile BM arasındaki işbirliğini bir takım koşul belirlemektedir. Örneğin, bazı bölgesel örgütlerin yapısal zayıflıkları, bölgesel siyasi dengelerin karmaşık doğası, bölgesel güçler arasındaki uyum/uyumsuzluk seviyesi, Güvenlik Konseyi ile bölgesel örgütler arasındaki güven eksikliği nedeniyle aradaki işbirliğinin aktif biçimde gerçekleşmemesine neden olmuştur. Buna ek olarak Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD ve Batı ile SSCB arasında süregelen örgüt içi rekabet bazı örneklerde bölgesel örgütlerin barış operasyonlarına yardımcı aktör olarak belirmesinin önünde engel oluşturmıştır. Buna Arap Devletleri Birliği’nin, Filistin-İsrail çatışması bağlamında 1976 yılında Lübnan’a gönderdiği barış gücü örnek olarak gösterilebilir. Zira belirtilen nedenler yüzünden Güvenlik Konseyi 1978 yılında müdahale etmiş ve UNIFIL kurulmuştu¹⁷⁸. Bazı örneklerde uluslararası meşru müdahalenin ve dış aktörler tarafından sağlanan yardımın ilgili ülkede durumu iyileştirmek yerine hassasiyet yarattığı ve barışın restore edilmesinin daha da zorlaştığı görülmüştür. Uluslararası aktörler istenmeyen taraf olarak görüldükleri halde yerel altyapı güçlenmek yerine zayıflama olasılığı ile karşı karşıya kalmaktaydı. Tabii bazı örneklerde hassasiyeti artırmamak adına bölgesel aktörlerin süreç dışında kalması BM tarafından uygun görüldü. Böylece barış operasyonlarının görev kapsamının

¹⁷⁷ Henrikson, a.y., pp. 46-49-50.

¹⁷⁸ Alan K. Henrikson, “The United Nations and Regional Organizations: King-Links of A Global Chain”, *Duke Journal of Comparative and International Law*, Vol: 7:35, 1996, p. 46.

açık, gerçekçi, ölçülü, tutarlı, tarafların rızasının alınması ve bazı ülkelerin ulusal politik amaçlarına alet edilmesinin önüne geçmek amaçlanmıştır¹⁷⁹.

Aynı bağlamda BM, 1950'lerden itibaren genelde Güvenlik Konseyi'nin daimî üyeleri ile çatışma yaşayan ilgili ülke/ülkelerin yakın komşularından barış gücü kabul etmemekteydi. Bu durum, bir yandan Güvenlik Konseyi daimî üyelerine olan güvensizliği yansıtırken, diğer yandan ilgili ülke/ülkelerin komşularının katkısı durumu iyileştirmek yerine çatışmayı körükleyeceği kanaatinden doğmaktaydı. Bu düşünce, BM eski Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld tarafından şöyle açıklanmıştı: “Muhtemel görüş farklılıklarının kapsamını sınırlamak için BM, barış operasyonlara Güvenlik Konseyi'nin daimî üyelerinin birliklerinin dahil edilmemeli, yanı sıra hassas coğrafi konumu veya başka nedenlerle, operasyon için çağrılan duruma özel bir ilgisi olduğu düşünülebilecek herhangi bir devletten birlikler kabul etmeme ilkelerini izlemiştir”. Gerçi bu durumun her zaman geçerli olduğu veya uygulndığı söylenemez. Zira barış operasyonlarında Fransız, İngiliz, Rus ve Çinli askerleri görmek mümkündür¹⁸⁰. Sakıncalar, hassasiyetler ve uluslararası siyasetin o dönemki doğası ile parametrelerini göz önünde bulundurarak BM, ilk bölgesel örgüt ortaklı barış operasyonunu 1965 yılında sevk ettiğini burada zikretmekte yarar vardır. BM ile Amerikan Devletler Örgütü'nün ortaklaşa kurduğu barış operasyonu Dominik Cumhuriyeti'ne yukarıda belirtilen yılda gönderildi. DOMPER ve (Inter-American Peace Force - IAPF) adları altında kurulan ve 1965-1966 yıllarında görev yapan barış gücü, iç savaşın durdurulması ve düzenin yeniden tesis edilmesi konusunda önemli rol oynamıştır. Dominik Cumhuriyeti örneğinin burada anılmasının nedeni ise BM ile bölgesel örgütler arasındaki işbirliğinin başlangıcına ışık tutmaktır¹⁸¹.

Bölgesel örgütlere barış gücü oluşturma olanağı tanıyan 53. Madde, çeşitli bölgelerde meydana gelen çatışmaları durdurmak amacıyla işbirliği seviyesini

¹⁷⁹ Hampson, a.y., p. 708.

¹⁸⁰ Paul D. Williams and Thong Nguyen, “Neighborhood Dynamics in Peacekeeping Operations, 1990-2017”, **Providing for Peacekeeping**, No: 16, April 2018, p. 3.

¹⁸¹ Dominican Republic – DOMPER Background, ‘Çevrimiçi’, <https://peacekeeping.un.org/mission/past/domrepbackgr.html>, 14 Ocak 2020.

artırmaktaydı. BM'nin bu uygulamaya destek vermesinin nedeni ise barış güçleri tanımına giren güçler, Antlaşma'nın 2 Maddesinin 4. Fıkrasını ihlal etmediği görülmüştür. Bu bağlamda 1961'de Kuveyt'e gönderilen Arap Birliği Gücü, 1965'te Dominik Cumhuriyeti'nde kurulan Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) tarafından kurulan Inter Amerikan Barış Gücü, 1976 yılında Lübnan'ın isteği üzerine Arap Birliği tarafından gönderilen Inter Arap Barış Gücü ve 1994'te Bosna Hersek'e konuşlandırılan (Stabilization Force in Bosnia and Herzegovina - SFOR) adı ile görevine devam eden (Implementation Force in Bosnia and Herzegovina - IFOR) belirgin örneklerin bazılarıdır. Ama bu güçlerin bir kısmı ilgili devlet/devletlerin izni olmadan konuşlandırıldığı ve zorlama içerdiği için bazı görüşler yukarıda bahsi geçen güçlerin barış gücü kapsamına girmeyeceğini tartışmıştır. Şurada belirtilmesi gereken en önemli nokta ise bu güçlerin Güvenlik Konseyi kararı olmadan asla oluşturulup konuşlanamayacağıdır. Sonuç itibarıyla bu operasyonların yasalılığından kuşku duymak doğru değildir¹⁸².

Bölgesel örgütlerin rolü ile ilintili olarak adını kıdemli Cezayirli diplomat Lakhdar Brahimi'den alıp 2000 yılında yayınlanan Brahimi Raporu dünyanın değişime ihtiyacı olduğunu vurgulayarak barış operasyonlarına verilen desteğin etkili olabilmesi için yardımın devlet esasına dayandırılmayıp bölgesel çapta yapılmasını önermekteydi. Rapor, devletler tarafından BM'ye verilen desteğin nitelik ve nicelik bakımından güçlendirilmesi, potansiyel çatışma bölgeleriyle ilgili BM Genel Merkezi'nde yapılan bilgi toplama ve değerlendirme işlemlerinin iyileştirilmesi için erken uyarı sisteminin kurulması, BM'nin yaptığı çalışmaların Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi ve uluslararası insancıl hukuk ilkelerine uyması gerektiği, önleyici tedbir ve çatışma sonrasında müdahalede bulunabilecek barış operasyonlarında yer alan birliklerin güç kapasitesinin yükseltilmesi, acil müdahale edebilecek güçlerin konuşlandırma ve planlama çalışmalarının geliştirilmesi için BM ile bölgesel örgütlerin işbirliğine gitmesi, barış operasyonlarında görev yapacak asker ve polislerin iyi eğitilmiş ve kalite bakımından üstün yeteneklere

¹⁸² Keskin, a.g.e., s. 174-155-156.

sahip olmaları, son olarak personellerin yetenekli ve BM ilkelerini ihlal edecek her türlü davranıştan kaçınmaları gerektiğini tavsiye etmekteydi¹⁸³.

Bölgesel örgütlerin katkıları bazı barış operasyonlarında sonuç verirken bazılarında başarısız olmuş veya diğerlerinde, hassasiyet yaratabilir diye operasyonda yer almasına izin verilmemiştir. Ayrıca bölgesel dengeler ve çatışmanın taraflarının konumları göz önünde bulundurularak barış operasyonları bazı yerlerde diğerlerinden daha önemli sonuçlar elde etmişti. Başka örneklerde ise bölgesel örgütler, bölgelerindeki güvenlik sorunlarına müdahale etmekte isteksizce davranmıştı. BM ile Amerikan Devletleri Örgütü arasında gerçekleşen işbirliğinin başarılı olmasının ana nedeni bölgesel örgütün, bölgesel güvenlik konusunda rol üstlenmeye ve görevi paylaşmaya hazır olmasından kaynaklanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında meydana gelen güvenlik sorunlarıyla ilgilenen veya o sorunlara müdahil olan NATO, AGİT ve Afrika Birliği Örgütü sıcak bakarken Arap Devletleri Birliği yukarıda belirtilen nedenlerden ötürü müdahil olmama yoluna gitmişti¹⁸⁴. Afrika Birliği Örgütü'nün ardılı olarak 2002 yılında kurulan Afrika Birliği (AU) ile BM arasında en ileri seviyede işbirliği geliştirilmişti. Bu işbirliğinin en önemli başarılarından BM Güvenlik Konseyi ile Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi arasında sağlanan mutabakat sonucu, BM Güvenlik Konseyi'nin 27 Şubat 2019 tarihinde oybirliğiyle aldığı 2457 sayılı karar ile taçlanmıştı. Karar, 2020 yılını Afrika'da silahları susturma yılı ilan ederek, çatışmaların son bulması amacıyla iki taraf arasındaki işbirliğini ileri seviyelere çıkarmıştı¹⁸⁵.

1990'lı yılların başlarına gelindiğinde BM ile bölgesel örgütlerin işbirliği seviyesinin artış kaydettiğini yukarıda belirtmiştik. Bu işbirliği tüm bölgelerde aynı seviyede gerçekleşmese de dünyanın birçok yerinde olumlu biçimde sonuçlanmıştı. Belirli bölgelerde devletler, diplomasi ve çatışma çözümü girişimleriyle sınırlı kalmayıp bölgelerinde meydana gelen çatışma ve istikrarsızlığa son vermek üzere barış

¹⁸³ Identical Letters dated 21 August 2000 from the Secretary General to the President of the General Assembly and the President of the Security Council, A/55/305 - S/2000/809, 21 August 2000, pp. 1-2.

¹⁸⁴ Barnett, a.y., p. 423.

¹⁸⁵ UNSC Resolution S/RES/2457 (2019), 27 February 2019, p. 6.

operasyonlarında yer alma eğilimi göstermiştir. Bunun en önemli örneği devletlerin, kendi bölgelerinde çıkan çatışmalara müdahil olma ve asker gönderme oranının 1990'ların başında %3 iken, 2017 yılında bu oran %20'lere kadar yükselmesidir¹⁸⁶. BM, sadece barış ve güvenliği tehdit eden eylemleri durdurmak için değil, istikrarsız süreçlerden geçen devletlere yardım etmek amacıyla bölgesel örgütlerin rolü ve önemine vurgu yapmaktaydı. BM'nin bölgesel örgütler ile işbirliğini gösteren örneklerden biri de Avrupa Birliği'dir. 1990'ların başından itibaren BM, daha aktif biçimde AB ve NATO gibi örgütlerle işbirliği yaparak bölgesel istikrara katkıda bulunmalarını sağlamıştı. Çatışmadan yeni çıkan devletlere toplumsal reform, yeniden yapılanma ve kalkınma konularında gerçekleşmekteydi. 2000'li yıllarda yeni kriz bölgelerinin ortaya çıkma olasılığına karşı BM ile AB arası sağlıklı işbirliğinin ortaya çıkacağı sinyali vermiş ve bu işbirliği barış operasyonlarına verilen katkılara yansımıştır. AB'nin kendi güvenlik ve savunma politikasını geliştirmesi, BM'nin Avrupa kıtasındaki görevini kolaylaştırdığı söylenebilir. Bu işbirliğinin her iki taraftan desteklenmesi ve geliştirilmesi yönünde gerekli adımların atılması çağrıları hem BM hem de AB tarafından yayınlanan resmi belgelere yansımıştır¹⁸⁷. SSCB'nin dağılması ile başlayıp 2000'li yıllarda daha güçlü bir stratejik ortaklık olarak karşımıza çıkan BM-AB ortaklığı özellikle Brahimi Raporu sonrası dönemde barış koruma ve barış inşası alanlarında kendini göstermeye başlamıştır. AB, çalışmalarını Avrupa kıtasının ötesine taşıyıp Afrika, Orta Doğu ve diğer bölgelerde BM ile işbirliği içerisinde çeşitli çalışmalar gerçekleştirmiştir. AB, Afrika kıtasındaki sorunları ele almak üzere BM ve Afrika Birliği Örgütü ile işbirliğine giderek, üçgen ilişki sisteminin yaratılmasını sağlamıştır. Operasyon yapmak ve/veya belli projeleri hayata geçirebilmek için BM/AB/Afrika Birliği Örgütü'nün üçlü ilişkisi Afrika kıtasının barış ve güvenliğine büyük katkılar sağlayıp barışı koruma ile barış inşası çalışmalarına olumlu biçimde yansımıştır¹⁸⁸.

¹⁸⁶ Williams and Nguyen, **a.g.r.**, p. 1.

¹⁸⁷ Hürsoy, **a.y.**, s. 206-207.

¹⁸⁸ Thierry Tardy, "The European Union in Africa: A Strategic Partner in Peace Operations", Report on A Seminar Co-Organized by the Geneva Centre For Security Policy (GCSP) and the International Peace

Son olarak bölgesel örgütler ile BM arasında işbirliği ve ortaklıkları yansıtan bir diğer örnek de Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) ile BM arasında gerçekleşen çalışmalardır. Ekonomik işbirliğini önceleyen bir birlik olarak ortaya çıkan ASEAN, bölgesel gelişmelere ayak uydurmak amacıyla görev kapsamında genişleme yoluna gitmiştir. ASEAN, 1976'dan sonra Güneydoğu Asya'da Dostluk ve İşbirliği Antlaşması (Bali Antlaşması) ile birlikte bölgesel yaşamı düzenlemek için güvenlik ilkelerini oluşturmuştu. Barış operasyonlarının Güneydoğu Asya'da veya komşu bölgelerde faaliyet göstermesi neticesinde ASEAN ile BM, barış ve güvenlik konularında işbirliği ve ortaklıklar kurmayı kolaylaştıran çalışmalara başlamıştı¹⁸⁹. Bu çalışmalar öncelikle ASEAN üye devletlerinin barış operasyonlarına daha fazla asker, polis ve sivil eleman gönderme konusunu uygulamaya koymaya yönelikti. Ayrıca terörle mücadele, bulaşıcı hastalıkların önlenmesi ve iklim değişikliği konuları da ele alınmaktaydı. Son olarak 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ASEAN Topluluk Vizyonu 2025 arasında ortak zemin bulmak için belirlenen yol haritası 2019 yılında ASEAN tarafından kabul edilmişti¹⁹⁰.

Academy, New York, Seminar No: 5, 7 July 2006, p. 12, 'Çevrimiçi', https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/publications/report_20gcsf_20gb.pdf, 28 Aralık 2019.

¹⁸⁹ Michael Barnett, "Partners in Peace? The UN, Regional Organizations and Peacekeeping", **Review of International Studies**, No: 21, 1995, p. 420.

¹⁹⁰ United Nations Cooperation with South-East Asian Nations Association Vital for Fight Against Climate Change, Terrorism, Organizations' Chief Tells Security Council, SC/14093, 30 January 2020, 'Çevrimiçi', <https://www.un.org/press/en/2020/sc14093.doc.htm>, 27 Şubat 2020.

İKİNCİ BÖLÜM

LÜBNAN, KIBRIS VE KOSOVA'YA YAPILAN BM BARIŞ OPERASYONLARI: NEDEN VE SONUÇLAR

2.1. BM'NİN LÜBNAN'DAKİ BARIŞ OPERASYONU

2.1.1. LÜBNAN İÇ SAVAŞI VE İSRAİL İLE ÇATIŞMANIN NEDEN VE SONUÇLARI

BM Lübnan Geçici Gücü'nün, (United Nations Interim Force in Lebanon – UNIFIL), kurulduğu günden beri Lübnan'da ne tür bir işlev gördüğünü anlamak için kurulma nedenini ve aslında biraz daha öncesini, yani 1945'ten sonra Lübnan'da meydana gelen gelişmeleri ele almak konuyu daha iyi anlama açısından yararlı olacaktır.

Arap-İsrail çatışması sonrası süreçte Lübnan'a yapılan Suriye ve İsrail'in dış müdahaleleri neticesinde ülkede yaşanan iç savaşın bedeli çok ağır olmuştur. Aslında Lübnan, hem iki devlet tarafından işgal edilmiş hem de bölgede meydana gelen devrim ve darbelerden olumsuz biçimde etkilenmiştir. Ancak Lübnan krizinin sadece dış müdahaleler sonucu meydana geldiğini söylemek doğru olmayacaktır. Zira Lübnan toplumunun çok-dilli, çok-milletli, çok-dinli ve çok-mezhepli yapısı iç çatışmanın ana nedeni olduğu rahatlıkla söylenebilir. Sonuç itibarıyla bu çeşitlilik, Orta Doğu ülkesi olan Lübnan'ı çöküntüye sürüklemiştir¹⁹¹.

Fransa'dan 1943 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra siyasi güç dağılımını düzenleyen Ulusal Pakt olarak bilinen kurucu belge kabul edilmişti. Pakt, Maruni Hristiyanları ülkenin en büyük grubu konumuna getirmişti. Marunilerin ardından sırasıyla Sünni Müslümanlar, Şii Müslümanlar, Hristiyan Ortodokslar ve Dürziler gelmekteydi. Siyasi güç dağılımı konusundaki eşitsizlik iç savaşın önemli nedenlerinden

¹⁹¹ Sandra M. Saseen, "The Taif Accord And Lebanon's Struggle to Regain its Sovereignty", **American University International Law Review**, Article 3, Vol: 6, Issue: 1, 1990, pp. 58-59.

biriydi. Ulusal Pakt, cumhurbaşkanının Maruni, başbakanın Sünni, parlamento başkanının Şii ve onun yardımcısının Ortodoks olmasını karara bağlamıştı. Güç paylaşımını ülkedeki dinsel/mezhepsel dağılıma göre belirleyen Ulusal Pakt, kötü şöhretli *mezhepsel demokrasi* ilkesini siyasi terminolojiye kazandırmıştı¹⁹².

İsrail devletinin 14 Mart 1948 tarihinde kurulmasının ardından Filistin Sorunu olarak bilinen çözümsüz olgu, BM'nin ilgilendiği siyasi krizler arasındaki yerini almıştı. Yeni kurulan devletin varlığını yıllarca kabul etmeyen Arap devletleri, İsrail ile sırasıyla 1948-1949, 1956, 1967 ve 1973 yıllarında savaştılar. Yeni devletin kuruluş ilanının üzerinden daha 24 saat geçmeden Mısır, Suriye, Lübnan, Ürdün ve Irak orduları İsrail'e karşı savaş açmıştı. 15 ay süren savaşta 6000 İsraillinin yaşamını yitirmesine rağmen Araplar açısından da kazanılmış bir savaş olarak görülemezdi. Zira gün geçtikçe İsrail hem güçlenmiş hem de daha fazla toprak kazanmıştı. Ayrıca 11 Mayıs 1949 tarihinde İsrail, BM'nin 59. üyesi olarak örgütte yerini almayı başarmıştı. 1948 Savaşı bittikten hemen sonra, İsrail'in kuruluş felsefesi olan "Sürgünlerin Ülke İçinde Toplanması" sloganı uyarınca yeni devletin kapıları dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan Yahudilere açılmıştı¹⁹³. Meydana gelen savaş ve çatışmalar sonucunda Filistinliler, Lübnan başta olmak üzere Arap ülkelerine göç etmek zorunda kalmışlardı. Filistinlilerin, göç ettikleri devletlerde örgütlenip İsrail'a karşı direnişe geçmesi bölgesel dengeleri altüst etmişti. Lübnan'da da örgütlenip İsrail'e karşı gerilla savaşı yürüten Filistin Kurtuluş Örgütü FKÖ ve diasporada kurulan diğer direniş örgütleri Lübnan'ın siyasi, sosyal ve ekonomik yapısına büyük zarar vermişlerdi¹⁹⁴.

1967 Arap-İsrail Savaşı bölgenin kaderi açısından dönüm noktası teşkil etmesinin ana nedeni ise İsrail'in, Arap devletleri karşısında kazandığı zafer sonucu topraklarını savaştan öncekinin dört misline çıkarmasıdır. Bu durum, Arap-İsrail sorununa yeni boyut

¹⁹² Ümit Çelik, "İç Çatışmalar ve Dış Müdahaleler Arasında Lübnan", **History Studies: International Journal of History**, Vol: 4/1, 2012, s. 130.

¹⁹³ **İsrail Hakkında Gerçekler**, Haz. Ruth Ben-Haim, Kudüs, İsrail Enformasyon Merkezi (IIC), Keter Pres, 2008, s. 36-37.

¹⁹⁴ Sönmezoglu, **Uluslararası İlişkiler, a.g.e.**, s. 46.

kazandırmış ve etkisi günümüze kadar görünen olumsuz sonuçlar doğurmuştu. Lübnan'ı da etkisi altına alan bölgesel düzeydeki gelişmeler, günümüze kadar süregelen istikrarsızlığın temel nedenlerini ortaya çıkarmıştı. FKÖ'nün Lübnan'daki varlığı ve sığınmacı kamplarındaki Filistinlilere askeri eğitim vermesi İsrail'in, defalarca FKÖ'ye karşı yürüttüğü savaşın ve 2000'li yıllara kadar sürecek bir işgalin somut zeminini oluşturmuştu¹⁹⁵.

Lübnan'a sığınan Filistinliler hem ülke içinde hem de günümüze kadar süren birçok bölgesel sorunun ortaya çıkmasına neden olmuşlardı. Örneğin FKÖ ile bazı Lübnanlı gruplar arasında çatışmalar yaşanmış ve yıllar süren iç savaşa dönüşmüştür. Bunun dışında 1978 yılında İsrail, Filistinli militanlara üs sağladığı gerekçesiyle Lübnan topraklarını işgal etmişti. Yine 1982'de Filistinlilerin askeri eğitim kamplar kurduğu gerekçesiyle İsrail, Beyrut ve Güney Lübnan'a hava saldırıları düzenlemişti¹⁹⁶. Lübnan içinde devam eden iç savaş ve İsrail ile sınır bölgesinde meydana gelen çatışmalar üzerine Güvenlik Konseyi, olağanüstü toplanarak 508 (1982) sayılı karar almıştı. Kararda Lübnan'ın egemenliğinin hiçe sayılması ve toprak bütünlüğünün tehdit edilmesinden derin endişe duyulduğu ifade edilmekteydi. Dolayısıyla İsrail güçlerinin derhal Lübnan topraklarından geri çekilmesi, çatışmalara son verilmesi, Güvenlik Konseyi'nin Lübnan ile ilgili kararlarının hemen uygulanmasını öngörmekteydi. Yanı sıra çatışan taraflar üzerinde etki yaratabilen devletleri arabuluculuk yapmaya davet etmekteydi¹⁹⁷.

Aynı yıl seçilmiş devlet başkanı Bachir Gemayel'in öldürülmesi ile artış kaydeden istikrar bozucu olaylar sonucunda İsrail, kısa süreliğine Beyrut'u yeniden işgal etmiş ve bunun üzerine FKÖ lideri Yasser Arafat Atina'ya gitmek zorunda kalmıştı¹⁹⁸. Görüldüğü gibi sorunların kaynağı bir yandan FKÖ, İsrail ve Suriye'nin peş peşe Lübnan'ın egemenliğini yok sayması, diğer yandan çeşitli milisler arasında devam eden iç savaş durumuydu ve bu durumu ele almak üzere Güvenlik Konseyi, 520 (1982) sayılı kararı

¹⁹⁵ Özge Özkoç, "Lübnan Savaşı Üzerine", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C: 61, S: 3, 2006, s. 310.

¹⁹⁶ Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkiler*, a.g.e., s. 47.

¹⁹⁷ UNSC Resolution 508 (1982), 5 June 1982, pp. 5-6.

¹⁹⁸ Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkiler*, a.g.e., s. 47.

oybirliğiyle almıştı. Karar, Gemayel suikastını kınamış, yabancı güçlerin derhal Lübnan topraklarını terk etmesi, İsrail ordusunun geri çekilmesi, son olarak Lübnan'ın egemenliği ve toprak bütünlüğü ile bağımsızlığına saygı gösterilmesi konusunda taraflara çağrıda bulunmaktaydı¹⁹⁹.

Uluslararası ve bölgesel güçler, Lübnan içindeki farklı sınıf ve inançlara mensup aile ile cemaatleri, kendi çıkarları doğrultusunda birbirlerine karşı yıllarca kullanmışlardı. Sonuç olarak toplumsal bölünme yaşanmış ve 1975 yılına gelindiğinde Lübnan'da iç savaş patlak vermişti. Silahlı grupları ayırmak ve iç savaşa son vermesi beklenen Lübnan hükümeti/hükümetlerinin zayıflığı iç savaşın uzun sürmesine neden oldu. Birçok hükümetin siyasi istikrarsızlık sonucunda yıkıldığını göz önünde bulundurulduğunda uygulanan yönetim modelinin Lübnan'ı hiçbir yere götüremeyeceği daha belirgin hale gelmektedir. Ülkede meydana gelen iç savaşı engellemesi gereken bir diğer kurum ordu idi. Ama Fransızlar tarafından kurulan bu güç teçhizat ve sayı bakımından bir çeşit polis teşkilatı gibiydi ve iç savaşa son verme kapasitesi yoktu²⁰⁰. Diğer yandan 1975-1990 yılları arası dönemde Orta Doğu'da meydana gelen olaylar Lübnan'daki siyasi ve sosyal gelişmeleri etkilemiş, Lübnan'daki olaylar da bölgede ve özellikle Filistin'deki olaylarda etkisini göstermiştir. Çeşitli Lübnanlı gruplar arasında meydana çatışmaya FKÖ de eklenince istikrarsızlık ülkenin en büyük ve köklü sorunu haline gelmişti. Lübnan'da hem yerel gruplar birbiri ile çatışıyordu hem de bölgesel aktörler Lübnan topraklarında savaşıyordu. Statükocu taraflar ile statükoyu değiştirmek isteyen taraflar arasında meydana gelen iç savaşa hem bölgesel güçler hem de bölge dışı aktörler katılmıştı. Bu aktörler farklı grupları destekleyerek zaman zaman müttefik değişikliğine gitmiş ve Lübnan üzerinden birbirleri ile stratejik hesaplaşmalara girmişlerdi. Nitekim 1975-1990 arası dönemde meydana gelen iç savaşın, vekalet savaşı olduğu kuşku götürmez²⁰¹.

¹⁹⁹ UNSC Resolution 520 (1982), 17 September 1982, p. 10.

²⁰⁰ Aygöl Muran, "Hizbullah: Devlet Olan Örgüt", **21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü**, Özel Rapor 16, Haziran 2013, s. 8.

²⁰¹ Kamal Salibi, "Lebanon and the Middle Eastern Question", **Papers on Lebanon**, Centre for Lebanese Studies, 8 May 1988, p. 4.

Lübnan iç savaşı, Marunilerden oluşan Lübnan Phalanges Partisi üyelerinin Filistinli sığınmacıları taşıyan bir otobüse ateş açması ile birlikte 13 Nisan 1975 tarihinde başlamıştı. FKÖ, Lübnan sığınmacı kamplarında güçlendikçe sağcı Hristiyanlar ülkenin yönetiminin ellerinden gittiğini düşünmeye başlamışlardı. Bu durum, on beş yıl süren ve etkisini günümüze kadar hissettiren iç savaşın başlamasına neden olmuştu²⁰². Lübnan genelinde siyasi istikrarsızlık ve toplumsal çatışma durumu, İsrail ve FKÖ'nün baskısı sonucunda hükümet ile ordu görevlerini icra edemez hale gelmişlerdi. Suriye ve bazı Arap devletlerinin orduları, barışı sağlama bahanesi ile çatışmaya müdahil olmuş ve Lübnan hükümeti üzerinde otorite kurmuşlardı. İşte bu yüzden Lübnan'ın dış politikası ve özellikle Lübnan-İsrail ilişkileri on yıllarca Arap devletleri ile Suriye'nin kontrol ve etkisi altında kalmıştı. Zaten İsrail-Suriye arası ilişkiler, tüm yönleri ile Lübnan'ın iç meselelerine yansımıştır. 1976 yılında, iç savaşa son vermek ve Filistinlileri ezmek amacıyla Lübnan'a müdahale eden Suriye ordusu 40.000 askerden oluşmaktaydı. Lübnan'a müdahalenin krize dönüşmesine engel olmak için Arap Devletleri Ligi dışişleri bakanları acil toplanmış ve Lübnan'a Arap ordularından oluşan sembolik bir güç gönderme kararı almıştı. Arap gücünün görevi, barışı korumak ve Suriye ordusunun aşamalı geri çekilmesini sağlamaktı. Altı Arap devleti ve FKÖ'nün katılımıyla oluşturulan barış gücü görevini yerine getiremeyince iş BM'ye düşmüş ama Lübnan iç savaşı 1990 yılına kadar sürmüştü²⁰³.

Savaşa son vermek ve Lübnan'da barışı yeniden inşa etmek amacıyla Riyad ve Kahire Zirveleri yapıldı. Barış inşasını üstlenecek ve istikrarı yeniden sağlayacak 30.000 kişilik Arap Caydırıcı Gücünün kurulmasına karar verildi. Gücün görevi ilk olarak Kahire Zirvesinde alınan kararları uygulamak; yani Filistinli güçlerin Lübnan'ın kuzeyinden güneyine geri çekilmesi; ikinci görevi çatışan güçlerin geri çekilmesini sağlamak ve hepsinin Nisan 1975 öncesi sınırlarına dönmeleri; üçüncüsü ise ağır silahların caydırıcı

²⁰² Özlem Altan, "Temmuz Sonrası Ortadoğu'da Lübnan ve Barış", **Birikim: Lübnan Merceğinden Ortadoğu ve Türkiye**, S: 209, Eylül 2006, s. 17.

²⁰³ Saseen, a.y., pp. 61-62-63.

gücün kontrolüne verilmesi idi²⁰⁴. Ancak bu gücün Lübnan'daki iç savaşı bastırması ve FKÖ'nün yeniden güneye yerleştirilmesi ile birlikte İsrail'in kuzey sınırına yönelik yeniden saldırılar düzenlemesine yol açtı. Bu durum İsrail'in güvenlik kaygılarının artması ve Lübnan topraklarına defalarca hava ve kara saldırıları düzenlemesi sonucunu doğurdu. 1978 yılında İsrail'in Lübnan'a girip ülke topraklarının %10'unu işgal etmesi Güvenlik Konseyi tarafından kınandı ve müdahalede bulunan birliklerin geri çekilmesini gözetmek için 425 sayılı karar gereğince 6000 kişilik BM Lübnan Geçici Gücü yani UNIFIL'in kurulmasına karar verildi. Ancak sürekli olarak İsrail'e saldırılar düzenleyen FKÖ, geçtikçe eylemlerini genişletmekteydi. Bunun üzerine İsrail, defalarca Güney Lübnan'a hem hava saldırıları hem de kara harekâtı düzenledi. İsrail'in 1982 yılında başlattığı geniş çaplı Celile Barış Harekâtında 120.000 İsrail askeri görevlendirilmişti. FKÖ ve Arap Devletleri Ligi ordularının toplam sayısı ise 40.000 idi. Operasyon süresince Lübnan altyapısı ciddi hasar gördü. Çok sayıda sivil hayatını kaybetti ve İsrail, FKÖ'yü bölgeden uzaklaştırmayı başardı. Amerikan, Fransız ve İtalyan askerlerden oluşan uluslararası güç de FKÖ üyelerini Tunus'a götürecek gemilere yüklediği sırada Phalanges Partisi militanları, İsrail'in desteği ile Sabra ve Şatila mülteci kamplarında Filistinlilere karşı katliam gerçekleştirdi. BM'nin katliamı durdurma çabaları başarısız olurken yüzlerce Filistinli yaşamını yitirdi²⁰⁵.

Günümüzde sadece Lübnan'da değil, Suriye ve Irak'ta da söz sahibi olan Hizbullah 80'li yılların başında ortaya çıkıp İsrail'e karşı savaşan gruplara katılması bir tesadüf değildi. Aslında Hizbullah, İsrail'in Lübnan'ı defalarca işgaline tepki olarak ortaya çıkmış bir örgüttür. 1979 yılında İran'da İslam Devrimi'nin yaşanması ve Şii mezhebine dayanan değerlerini Lübnan'a ihraç edilmesi ülkedeki krizi daha da karmaşık hale getirdi. Aslında devrim, bölgesel dengelere yeni bir boyut kazandırdı. Dolayısıyla Hizbullah, sürekli olarak İran rejimi ile ama zaman zaman da Suriye Hükümeti ile üst düzey ilişkiler kurmayı başarmıştı. Hizbullah'ın Lübnan'daki diğer partilerden farklı bir

²⁰⁴ Are J. Knudsen, "Lebanese Armed Forces: A United Army for a Divided Country", **CMI Insight**, No: 9, November 2014, p. 2.

²⁰⁵ Ben-Haim, **a.g.e.**, pp. 44-45.

yapılanma biçimine sahip olması, İslam Devrimi'nin verdiği heyecan ve İsrail'e karşı savaşma isteği geniş kitlelerin hızlıca yeni örgüte katılmasına neden oldu. Aslında Hizbullah'ın kurucuları, 1975'ten beri askeri faaliyete başlamışlardı. Filistinliler ile Güney Lübnan'da işbirliği içerisine giren Şii gruplar, İsrail ordusuna karşı saldırıya geçmişlerdi. Sonraki süreçlerde İsrail'in Hizbullah'a yönelik saldırıları partiyi militanlaştırdı²⁰⁶. İran Devrim Muhafızları (Farsça adıyla *Pasdaran*), Hizbullah'ın milis gücüne askeri eğitim verme görevini üstlendi. Hizbullah, sonuç itibarıyla Suriye ile İran'a yakın gözükmesi ve ortak düşmanın İsrail olmasına rağmen İran ile Suriye arasında Lübnan'da zaman zaman nüfuz mücadelesi yaşanmıştı. Suriye destekli Emel Hareketi, Lübnan'ın güneyinde İran'ın desteklediği Hizbullah ile defalarca çatıştı. Sonuç olarak devlet otoritesi ciddi biçimde zayıfladı ve Lübnan'ın istikrarı her geçen gün daha da bozuldu²⁰⁷.

İsrail ile Lübnan arasında savaş, Hizbullah'ın izlediği siyaset yüzünden 12 Temmuz 2006 tarihinde başlamıştı. İsrail, Hizbullah'ın gerçekleştirdiği saldırıları savaş nedeni sayarak Lübnan Hükümeti'ni sorumlu tutmuştu. İsrail, Hizbullah'a karşı Yön Değiştirme Operasyonunu (*Operation Change of Direction*) başlatmıştı. Aslında bu operasyon, öldürülen askerlerin intikamını almak ve tutuklu askerleri kurtarmanın ötesinde bir amaç gütmektedir. Bu amaç, Güney Lübnan'da stratejik durumu değiştirmek; Hizbullah'ı sınır bölgesinden uzaklaştırarak İsrail'in hem güvenliğini sağlamlaştırmak hem de genel caydırıcılığını güçlendirmek; uluslararası müdahale ve 1559 sayılı kararın uygulanmasına zemin hazırlayacak diplomatik sürecin başlatılması idi. Bir aydan fazla süren savaş hem İsrail ve ABD hem de Hizbullah ve Filistin'de İslami Direniş Hareketi (*Hamas*)'ı destekleyen Suriye ile İran açısından kritik sonuçlar doğuracaktı²⁰⁸. Savaşın şiddetlenmesi sonucu Güvenlik Konseyi 11 Ağustos 2006 tarihinde olağanüstü oturum ile 1701 sayılı kararı almıştır. Konsey, savaşın hemen durması; İsrail ordusunun geri çekilmesi, Lübnan ordusunun güneyde kontrolü yeniden sağlamak amacıyla UNIFIL

²⁰⁶ Muran, a.y., s. 14.

²⁰⁷ Saseen, a.y., p. 66.

²⁰⁸ Charles D. Freilich, "Israel in Lebanon-Getting it Wrong: The 1982 Invasion, 2000 Withdrawal, and 2006 War", *Israel Journal of Foreign Affairs*, VI: 3, 2012, p. 49.

gücünün çatışma bölgelerine konuşlandırılması ve İsrail ile Hizbullah arasında çatışmanın yeniden başlamaması için gerekli adımların atılmasını kararlaştırıyordu²⁰⁹. Aslında bu operasyonun sadece 96 saat sürmesi ve Güney Lübnan'ı kontrol altına alması kararlaştırılmıştı. Ama Hizbullah'ın gösterdiği direniş, İsrail'in değişikliğe gitmesine neden olmuştu. Sonuç olarak operasyon altı hafta sürmüştü. İsrail, ancak bu büyüklükteki bir operasyonun istenilen amaçlara ulaşabileceğini ve başka seçeneğin olmadığını ısrarla vurgulamıştı. İsrail, Lübnan topraklarından geri çekildiğinde arkasında toplu yıkım ve yüzlerce sivil ölüm bırakmıştı²¹⁰. Savaş durduğunda Hizbullah kazandıklarını duyurmaktaydı. Tabii bunun doğru olmadığını anlamak için Lübnan'da meydana gelen yıkım ve insan kaybı sayısına bakmak yeterliydi. Hizbullah, savaşta 700'den fazla militan kaybetmiş, 1000'den fazla örgüt üyesi yaralanmış ve söz konusu örgütün askeri yapılanması ciddi bir darbe almıştı²¹¹.

Lübnan'ın savaşı kaybetmesinin nedenlerinden biri ülkenin farklı din ve mezheplere ev sahipliği yapmasından kaynaklanmaktadır. Müslüman Sünniler ve Şiiler, Dürziler, Hristiyan Maruniler, Yunan Ortodokslar, Katolikler ve Yahudiler Lübnan'ın dini ve mezhepsel gruplarını oluşturmaktadır. Bu bölünmeler ülkenin geleceğini etkilemekle kalmamış, aynı zamanda sorunların çözümünün uzun yıllar süreceğini göstermekteydi. Lübnan'da hiçbir mezhep çoğunluğa sahip olmadığı için her Lübnanlı dinsel azınlıklardan birinin üyesidir. Bu karmaşa, devletin istikrara kavuşmasına engel olmuş ve siyasi çalkantılara yol açmıştır. 1975-1990 yılları arası dönemde Lübnan'da meydana gelen iç savaşta 130.000 ile 200.000 arası kişi yaşamını yitirdiği düşünülmektedir. Buna ek olarak Lübnan'a yapılan dış müdahaleler, kırılgan ve hassas dengeler üzerine kurulu sistemi felç etmiş ve ülkede var olan etno/dinsel ayrılıkları daha da derinleştirmişti. Sonuç itibarıyla Lübnan'ın adı parçalanmışlık ile eşdeğer hale gelmiştir²¹². Öyle ki ülkede sürüp giden kargaşa ve ardı arkası kesilmeyen siyasi

²⁰⁹ Benjamin S. Lambeth, "Israel's Second Lebanon War Reconsidered", **Military and Strategic Affairs**, Vol: 4, No: 3, December 2010, p. 49.

²¹⁰ Freilich, a.y., p. 53.

²¹¹ Lambeth, a.y., pp. 46-47.

²¹² Çelik, a.y., s. 130.

cinayetler, uluslararası ilişkiler literatürüne *Lübnanlaşma* kavramını eklemiştir. Bu kavram günümüzde benzer süreçler yaşayan devletler için kullanılmaktadır²¹³

2.1.2. TAİF ANLAŞMASI

Bilindiği üzere Lübnan devletinin temel sorunu yönetim sisteminin vatandaşlığa değil mezhepsel ve dinsel bölüşüm temeline dayandırılmasıdır. Bu sorunun temeli 1943'te Fransa'ya karşı yürütülen bağımsızlık mücadelesi döneminde atıldı. Lübnan'da bağımsızlık sonrası kabul edilen Ulusal Pakt, devlet kurum ve kuruluşlarına memur ve bürokrat alımını ehliyet ve yeterliliğe göre değil, mezhepsel aidiyet ve toplumsal grupların oranına göre dağılım yapılmasını yasalaştırdı. Kurumsallaşmak yerine mezhepsel sistemin temelini atan bu Pakt, Lübnan'ı krizden krize ve daha sonra on binlerce kişinin ölümüne neden olan iç savaşa sürükledi. Taif Anlaşması, Lübnan'ın istikrar planını üç temel ilke etrafında düzenlendi. Bunlar, Lübnan'ın birliği ve siyasi sistemi ile ülkenin sosyal ve siyasi çeşitliliği arasında dengenin inşa edilmesi; yürütme gücünün cumhurbaşkanlığından kolektif organ niteliği taşıyan bakanlar kuruluna devredilmesi; parlamento, bakanlar kurulu ve memuriyet hizmetinin üst kademelerinde Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında eşitliğin sağlanması, yanı sıra siyasi mezhepçiliğin kaldırılması için özel bir komisyonun kurulmasını öngörmekteydi²¹⁴.

On beş yıl süren iç savaşa son vermek üzere Lübnan'ın çeşitli gruplarını temsil eden kişiler, 22 Ekim 1989 tarihinde Suudi Arabistan'ın Taif kentinde bir araya gelerek iç savaşı durduran Anlaşma'yı imzalamışlardı. Anlaşma ile mezhepsel paylaşıma dayalı yönetim biçiminin terk edilmesi, şeffaf seçim yapıldıktan sonra laik bir devletin yaratılması amaçlanmaktaydı. Halk temsilcilerinin etnik kökenine bakmaksızın politik

²¹³ Lara Setrakian, "Beirut in Baghdad: Is the Lebanonization for Iraq Complete?", **Foreign Policy**, 24 August 2010, 'Çevrimiçi', <https://foreignpolicy.com/2010/08/24/beirut-in-baghdad-is-the-lebanonization-of-iraq-complete/>, 10 Nisan 2017.

²¹⁴ Joseph Bahout, "The Unraveling of Lebanon's Taif Agreement: Limits of Sect-Based Power Sharing", **Carnegie Endowment for International Peace**, May 2016, p. 4.

program bağlamında seçilmesini öngörüyordu. Ayrıca Lübnan'ın bağımsızlığına saygı gösterilmesi ve ülkede bulunan yabancı güçlerin iki yıl içerisinde çekilmesini öngörmekteydi. Buna ek olarak Lübnan'da eşitlik ilkesine vurgu yapılmıştı. Anlaşma, devlet-dışı aktörlerin silahsızlandırılması, devlet düzeninin yeniden tesisi iktidara yardım Suriyeli askerlerin Lübnan'da kalmasına izin verilmesi, ama askerlerin birkaç yıl zarfında Bekaa Vadisi'ne çekilmesi ve birkaç yıl içerisinde tahliyelerini karara bağlamıştı. Anlaşma ile Hizbullah hariç tüm milis güçleri dağıtılmış, Lübnan Ordusu'nun profesyonel bir ordu olarak yeniden düzenlenme çalışmalarına başlanmış ve Lübnan Hükümeti kısmen de olsa otoritesini yeniden tesis etmişti²¹⁵. Ancak bu Anlaşma ve tarafların kabul ettiği ulusal uzlaşma paktı, iç savaşa son verse de eski sistemi değiştirmekte başarısız oldu. Yanı sıra Lübnan'da asırlardır devam eden siyasal mezhepçiliği kaldırmak yerine daha da güçlendirdi. Birçok devletin Lübnan'ın içişlerine müdahalede bulunması, günümüze kadar devam eden sorunları derinleştirdi. Zira başlatılan uzlaşma çabalarının tamamı başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Böylece Anlaşma eski sistemden radikal bir kopuş değil de mezhepsel demokrasi sisteminin düzeltilmiş haliydi²¹⁶.

Lübnan'da kriz niteliği taşıyan köklü sorunları çözüme kavuşturacak siyasi reform paketi maddelerinin hiçbiri gerçekleşmedi. Yani ne siyasi reform yapıldı ne de Lübnan devletinin ulusal egemenliği geri kazanıldı. Toplumsal kesimler arasında öngörülen yeniden güç dağılımı yapılamadı, milisler silah bırakmadı ve dış güçler Lübnan topraklarından çekilmedi. Dolayısıyla Anlaşmanın Lübnan devleti lehine bir durum yarattığı söylenemez. Çünkü Lübnan'ın iç güvenliğini sağlama yetkisini Suriye'ye vermiş ve Arap Devletleri Ligi bu kararı onaylamıştı. Zaten Suriye'nin 1989 öncesinde Lübnan'da 40.000 civarında askeri bulunmaktaydı. Ama Suriye Hükümeti, çekilme yaşandığı takdirde güvenlik sorunu yaşanacağı ve Lübnan Hükümeti'nin yönetimi devralmaya hazır olmadığını öne sürerek ülke topraklarından çekilmeyi reddetmişti. Zaten Suriye Hükümeti, Lübnan'ın devlet kurumlarında söz sahibi olma siyaseti uygulamaya

²¹⁵ Muran, a.y., s. 9-10.

²¹⁶ Bahout, a.y., p. 9.

başlamış ve Lübnan'daki nüfuzundan vazgeçmeyeceğini göstermişti²¹⁷. 1992, 1996 ve 2000 yıllarında yapılan seçimlerde Suriye yanlısı milletvekiller Lübnan parlamentosunun çoğunluğunu oluşturmaktaydılar. Buna ek olarak Suriye yanlısı kişiler orduda hassas mevkilere atanmış, yanı sıra önemli sivil kurumlara sızmayı başarmışlardı. Böylece Hizbullah başta olmak üzere Suriye'ye yakın siyasi gruplar, Lübnan'ın iç ve dış politikasını şekillendirmişlerdi²¹⁸. Taif sonrası dönemin en belirgin özelliği Lübnan'ın, adı konulmamış bir Suriye vesayeti altına girmesidir. Nitekim mezhepsel kimliklere dayalı iktidar bölüşümü, sosyoekonomik eşitsizlik ve farklı siyasi ajandalara sahip dış aktörlerin etkisi günümüze kadar devam etmektedir²¹⁹. Bu duruma son vermek için Güvenlik Konseyi, 1559 (2004) sayılı kararı almıştı. Karar, Lübnan'ın egemenliği ve toprak bütünlüğüne Suriye tarafından saygı gösterilmesi, yapılan ihlallere son vermek ve Suriyeli askerler dahil olmak üzere yabancı askerlerin Lübnan'dan derhal çekilmesini talep etmekteydi. Buna ek olarak Lübnan'daki tüm milislerin silahsızlandırılması ve resmi ordunun silahlanma tekeli elinde bulundurmasını talep etmekteydi. Bunu gerçekleştirmek için taraflar, Güvenlik Konseyi ile işbirliği yapmaya davet ediliyordu²²⁰. 1990 yılında Lübnan iç savaşı sona ermiş ancak savaşın başlamasına neden olarak gösterilen hiçbir sorun çözüme kavuşmamıştı²²¹. Anayasal güç ve idari pozisyonlara liyakat yerine mezhepsel dağılım kriteri devam etmişti. Müslüman toplum içerisindeki Sünni-Şii ayrımı daha da derinleşince Suriye, mezhepsel çatışmada önemli rol oynamıştı. Suriye, bazen çatışmayı alevlendirdi ve bazen de yatıştırıp tarafları uzlaştıran arabuluculuk yaptı. Mezhepsel ayrışma 2005 yılında Başbakan Refik Hariri'nin suikast sonucu öldürülmesiyle birlikte tırmanışa geçmişti. Siyasi, sosyal ve ekonomik krizlere 2006 yılı Hizbullah-İsrail savaşı eklenince Lübnan çöküşün eşiğine gelmişti²²².

²¹⁷ Saseen, **a.y.**, p. 68.

²¹⁸ Oussama Sifa, "Getting to Arab Democracy: Lebanon Springs Forward", **Journal of Democracy**, Vol: 17, No: 1, January 2006, pp. 27-28.

²¹⁹ Muran, **a.y.**, s. 10.

²²⁰ UNSC Resolution S/RES/1559 (2004), 2 September 2004, pp. 1-2.

²²¹ Altan, **a.y.**, s. 19.

²²² Bahout, **a.y.**, p. 1.

Lübnan Başbakanı'nın öldürülmesiyle ilgili Güvenlik Konseyi, 1664 (2006) ve 1757 (2007) kararları ile birlikte suikastı araştırmak üzere Lübnan Özel Mahkemesinin (Special Tribunal for Lebanon - STL) kurulmasına karar vermişti. Bu Özel Mahkeme, belirli bir kişiye karşı işlenen terör suçunu yargılayan BM merkezli uluslararası ceza mahkemelerinin ilkidir²²³. Lübnan Ceza Hukunu göre çalışan Özel Mahkeme, 18 Ağustos 2020 tarihinde Hariri'nin öldürülmesinden Hizbullah üyelerinin sorumlu olduğu hükmüne varmıştı. Bu hüküm, Hizbullah'ın genel olarak Lübnan siyaseti üzerindeki olumsuz ve istikrarsızlaştırıcı etkilerini, yanı sıra yerel ve uluslararası hukuku hiçe sayan eylemlerini gözler önüne sermekteydi. Özel Mahkemenin yetki kapsamından yola çıkarak ve verilen hükmün Hizbullah üyelerine karşı olması, Hizbullah'ın Güvenlik Konseyi tarafından terörist oluşumlar listesine eklenme olasılığını ortaya atmaktaydı²²⁴.

Lübnan'da yaşanan mezhepsel çatışmalar telafisi hayli zor olan sorunlar doğurmuştu. Zira toplumsal bölünmüşlük derinleşmiş ve ülke birliğini eski haline getirme çabaları sürekli olarak sekteye uğramıştı. Böylece Lübnan, bölgesel ve uluslararası politikaların kurbanı haline gelmişti. Bunun önüne geçmek için Lübnan Hükümeti'nin egemen, bağımsız ve laik bir devlet yaratma çabaları BM ile büyük devletler tarafından desteklenmesi gerektiği savunulmaktaydı. Ayrıca dış güçlerin müdahalesine son verilmesi ve İsrail ile uzlaşma konusunda ciddi adımların atılması Lübnan'a istikrar getirecek diye düşünülmekteydi²²⁵.

²²³ UNSC Resolutions S/RES/1664 (2006), 29 March 2006, pp. 1-2; S/RES/1757 (2007), 30 May 2007, p. 2.

²²⁴ Special Tribunal for Lebanon, Case No: STL-11-01/T/TC, 18 August 2020, Çevrimiçi, <https://www.stl-tsl.org/crs/assets/Uploads/20200818-F3840-PUBLIC-Summary-of-Judgment-FILED-EN-FINAL.pdf>, 3 Eylül 2020.

²²⁵ Saseen, a.y., p. 71.

2.1.3. BM'NİN BARIŞI KORUMA ÇABALARI VE UNIFIL'İN KURULMASI

UNIFIL, Lübnan'da meydana gelen iç savaş ve İsrail'in ülkeye defalarca müdahale ve saldırılarına son vermek üzere, Kıbrıs'taki barış gücünden sonra kurulan ikinci gerçek barış gücü operasyonudur. UNIFIL beklenmedik bir şekilde kurulduğu için yetkisi ve görev kapsamına bazı belirsizlikler vardı. ABD, İngiltere ve Fransa'nın desteklediği bu plan Güvenlik Konseyi tarafından 24 saat zarfında karara bağlanmıştı. BM tarafından oluşturulması ve Güney Lübnan'a yerleştirilmesi planlanan bu gücün göreve başlayabilmesi için İsrail ve Lübnan'ın rızası yetmemekteydi. BM, çatışmanın taraflarına ek olarak FKÖ ve binbaşı Saad Haddad liderliğinde İsrail destekli Lübnanlı Hristiyanlar Milisi'nin rızasını aramıştı. Gerçi bu milis, BM raporlarında (De Facto Force – DFF) olarak anılır ama birçok kaynakta Güney Lübnan Ordusu (South Lebanon Army - SLA) şeklinde adlandırılır. UNIFIL'in, birbirinden farklı amaçlara sahip dört grup arasında çalışması durumun vahametine işaret etmekteydi. Barış gücünün işini zorlaştıran bir diğer neden Lübnan'daki otorite boşluğuuydu. Ancak UNIFIL'in Lübnan'daki sayısız sorundan kendisini soyutlama yeteneği göstermesi ve çatışmaya sürüklenmeden çalışmalarını devam ettirmesi bir mucize sayılırdı²²⁶.

İsrail, Güney Lübnan'da konuşlanan FKÖ'nün saldırılarını durdurmak amacıyla 14 Mart 1978 tarihinde bahsi geçen bölgenin tamamını işgal etmişti. BM, askerî faaliyetlere son vermesi ve Lübnan topraklarından geri çekilmesi için İsrail'i defalarca uyarılmıştı. İsrail'in yapılan uyarılara uymaması Güvenlik Konseyi'ni harekete geçirdi. Konsey'in Mart 1978'de aldığı 425 ve 426 sayılı kararlar bağlamında kurulan UNIFIL, genel olarak uluslararası barış ve güvenliğin korunması, yanı sıra yerel düzeyde barış ve istikrarın tesis edilmesi için Lübnan Hükümeti'ne destek verecekti²²⁷.

UNIFIL'in ayrıntılı olarak görev kapsamı Lübnan'da istikrarı sağlamak ve devlet otoritesini tesis etmek, tarafları ayırmak ve İsrail askerlerinin Lübnan'dan geri çekilmesini

²²⁶ Findlay, **a.g.e.**, pp. 103-104.

²²⁷ UNSC Resolutions 425 (1978), 19 March 1978, p. 5; 426 (1978), 19 May 1978, p. 5.

sağlamak ile uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehdit niteliği taşıyan tüm olayların sonlandırılması idi. Ancak yukarıda da kısaca değindiğimiz gibi Güvenlik Konseyi'nin Lübnan'ın bazı temel sorunlarını göz ardı edince, UNIFIL'in özellikle sınır bölgesindeki çalışmaları sırasında birçok engel ile karşılaşmıştı. Ama her şeye rağmen UNIFIL, İsrail ordusunun Güney Lübnan'ın bölgelerinden çekilmesini sağlamıştı. Yanı sıra insani faaliyetler yürütmeye devam etti ve bazı milis güçlerinin silahsızlandırılma sürecini denetledi²²⁸.

UNIFIL, Güney Lübnan'ın İsrail'e oldukça yakın bir yerleşim bölgesi olan Nakura'da 23 Mart 1978 tarihinden itibaren Mavi Hat (*Blue Line*) üzerine konuşlandırıldı. UNIFIL'in asker sayısı önce 4000 ve üç ay sonra 6000'e ulaşmıştır. UNIFIL, piyade gücü ve lojistik destek gücü olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı. Piyade gücü 500 Fijili, 644 Fransız, 599 İranlı, 661 İrlandalı, 642 Nepalli, 673 Nijeryalı, 703 Norveçli ve 643 Senegal asker İsrail'in geri çekilmesini gözetlemek için çatışma bölgesine konuşlandırılmıştı. Lojistik destek görevini yürütenlere gelince 117 Kanadalı, 537 Fransız ve 218 Norveçli elemandan oluşmaktaydı²²⁹.

Lübnan'ın yaşadığı zorlu koşullar hakkında bazı gözlemci ve araştırmacılar, UNIFIL'in bir (peacekeeping) değil barışa zorlama (peace enforcement) olduğu ve normal bir barış gücüne verilen yetki kapsamından daha fazlasına sahip olduğu yönünde yorum yapmaktaydı. Bu görüşü savunanlar 425 sayılı Kararın, Lübnan ile İsrail arasında savaşa son vermek, çatışan yerel grupları ayırmak ve ülke topraklarında devlet otoritesini yeniden kurmak için UNIFIL'i görevlendirdiğini gerekçe göstermektedir. Güvenlik Konseyi'nin UNIFIL'e verdiği geniş yetkilerin sınırlarının belirlenmemesi barışı zorlama konusunda bazı siyasi ve yasal tartışmaların meydana gelmesi ile sonuçlandı. Zaten UNIFIL'in silah donanımı sınırlı ve barışı zorlamanın nasıl yapılacağı hakkında ayrıntılı bir planı yoktu. O yüzden bazı BM üyeleri, UNIFIL'in krizlerle dolu bu ülkenin içinden çıkılamaz sorunları

²²⁸ Ünsal Sıgır ve Mustafa Kemal Topçu, "Barış Gücü Operasyonlarında Kullanılan Kültürlerarası Bütünleştirme Yöntemlerinin Kültürel Boyutlar Bağlamında İncelenmesi: UNIFIL Örneği", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C: 67, S: 1, 2012, s. 208-209.

²²⁹ Farah Elias Chidiac, "UNIFIL's Success: Political Deterrence and Peacemaking in a Complex Enviroment", Lebanese American University, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014, pp. 24-25.

ile başa çıkmasının zor olacağı ve BM'nin büyük olasılıkla Lübnan'da başarısız olacağını düşünmekteydi²³⁰. Aslında İsrail askerlerinin Lübnan topraklarından tamamen çekilmeyi reddetmesi, FKÖ ve Lübnanlı bazı milislerin anlaşmaya yanaşmaması UNIFIL'in çalışmalarını sekteye uğratmaya yetiyordu. Nitekim FKÖ, Güney Lübnan'daki varlığını etkin biçimde korumaya devam etmişti. İsrail de bunu bahane edip ne askerlerini Güney Lübnan'dan çekti ne de FKÖ ile çatışan Hristiyan milislere verdiği desteği kesmişti. Zira İsrail vekalet savaşı yürütüp, bu milislerin bölgede güçlenmesi ile FKÖ'ye ve daha sonra Hizbullah'a karşı bir denge unsuru olarak kullanılması yönünde politika izlemekteydi²³¹.

1980'lere gelindiğinde Lübnan'ın güneyinde Filistinliler ile İsrailliler, Doğu Beyrut'ta Hristiyanlar, yine güneyde ve Beyrut'un bazı bölgelerinde FKÖ ile Emel Örgütü, kuzeyde ise Müslüman cemaatler birbiri ile çatışmaktaydı. Bu dönemin en belirgin özelliği yabancı misyonlara yönelik bombalama ve suikast girişimleriydi. Yine FKÖ'nün saldırıları bahane edilerek İsrail'in 1982'de Lübnan topraklarına bir daha müdahale etmesi denge değiştirici bir gelişme niteliğindeydi. FKÖ'nün Beyrut ile Güney Lübnan'daki siyasi ve askeri varlığına son verilmiş, Suriye Ordusu ise Dağlık bölgeler ve Beyrut'tan çekilmişti. Yetmiş gün süren saldırı ve çatışmaların ardından İsrail, Ağustos 1985'de Lübnan'ın bazı topraklarından çekilmişti²³².

2000'li yıllarda ise İsrail, Güvenlik Konseyi'nin 1978 yılında aldığı 425 ve 426 sayılı kararları bağlamında Lübnan topraklarından çekilmiştir. Aynı yıl BM, Lübnan Hükümeti'nin ülke topraklarında egemenlik ve otoritesini yeniden tesis edebilmesi için tüm imkanların seferber edileceğini duyurmuştur. Ancak yerel gruplar arasındaki çatışma ve Suriye'nin Lübnan içişlerine müdahalesi devam etmiştir. Silahsızlandırma çabalarının en belirgin örneği Güvenlik Konseyi'nin 2004'te kabul ettiği 1559 sayılı karar uyarınca tüm Lübnanlı ve Lübnanlı olmayan milisler (Hizbullah ve FKÖ) dahil silahlarını bırakacak ve Suriye ordusu Lübnan'dan çekilecekti. Ayrıca iki taraf, ulusal egemenliğe

²³⁰ O'Neill and Rees, **a.g.e.**, p. 34.

²³¹ Findlay, **a.g.e.**, pp. 104-105.

²³² Muran, **a.y.**, s. 9.

saygı ilkesine dayanarak dengeli diplomatik ilişkilerin kurulması için gerekli çalışmaları yapacaktı²³³.

İsrail, 2006'da, Lübnan topraklarından yapılan saldırılara maruz kaldığını ileri sürerek hava kuvvetleri üssü ile Beyrut'un bazı bölgelerini bombalamıştır. Buna karşılık Hizbullah, İsrail topraklarına füzeler ile saldırmaktaydı. Ancak Hizbullah, İsrail'in Lübnan topraklarını işgal etmeye devam ettiğini gerekçe göstererek iki İsrail askerini kaçırmıştı. Bunun üzerine İsrail, Lübnan'ın güneyini yeniden işgal etmiştir. Savaş, çoğu sivil olmak üzere 1200 Lübnanlının hayatını kaybetmesi, 4100 kişinin yaralanması ve 30.000 evin yıkılması ile sonuçlanmıştır. Lübnan'ın maddi zararı 3.6 milyar ABD Doları civarındaydı. Bu savaşta İsrail'in 120 askeri ve 40 sivil vatandaşı yaşamını yitirmişti. Çatışmanın son bulması için UNIFIL 2007 yılında maksimum gücüne ulaşmıştır. Otuza yakın ülkenin katılımıyla 15.000'lik güç birçok alanda Lübnan halkı ve hükümetine hizmetler sunmaya devam etmekteydi. UNIFIL, kara ve deniz kuvvetleri ile siviller olarak üçe ayrılmıştır. Ayrıca İsrail tarafından Güney Lübnan'daki birçok bölgeye yerleştirilen binlerce bomba ve mayınları imha etmeye, çatışmalarda zarar görenlere insani yardım vermeye, yanı sıra çeşitli alanlarda hizmet sunmaya devam etmekteydi²³⁴.

2.1.4 UNIFIL'IN BARIŞI KORUMA VE ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ ÇABALARI

BM'nin UNIFIL'i kurmasının ana amacı Güney Lübnan'da çatışan gruplar arasında tampon bölge oluşturmak ve silahlı faaliyetlerden arındırılmış bir bölge yaratmaktır. Güvenlik Konseyi'nin 1701 ve 1559 kararları bağlamında Lübnan ordusunun ülke toprakları üzerinde egemenlik sağlaması amaçlanmıştı, yani Hizbullah ve diğer milis güçleri BM'nin hedefindeydi. Lübnan Hükümeti'nin rızası olmadan İsrail ile çatışan milisler silahsızlandırıldığı zaman bölgenin istikrara kavuşacağı düşünülmüştü. Böylelikle hem devlet-dışı aktörlerin silahsızlandırılıp üyelerinin terhis edilmesi, hem de

²³³ Altan, a.y., s. 20.

²³⁴ **The United Nations Today**, Department of Public Information, United Nations, New York, 2008, pp. 110-111.

İran ve Suriye gibi bölgesel güçlerin Lübnan üzerindeki etkinliğinin azaltılması amaçlanmaktaydı. Zira Lübnan'ın kırılgan yapısı ve istikrarsız durumu UNIFIL'e kapsamlı sorumluluklar yüklemişti. Bunlar özetle sınır güvenliği, insani yardım, ateşkes gözetimi ve devlet-dışı silahlı güçlerin terhis sürecini denetlemektir. Ancak UNIFIL'in Lübnan'da karşılaştığı en önemli sorunlardan biri Güvenlik Konseyi kararlarına uymayan, uluslararası barış ve güvenliğe tehdit niteliği taşıyan davranışlar sergileyen taraflara karşı tedbirlerin soyutluğu ile ilgiliydi. Yani silahsızlandırma ve terhisten bahsedilmiş ama bu sürecin nasıl yapılacağı ve ne biçimde ilerleyeceği, yanı sıra uymayan tarafları cezalandırma konusunda büyük belirsizlik vardı. Nitekim UNIFIL, BM'nin benimsediği demokratik barış teorisini uygulama ile gerçek durum arasındaki açığı kapatmak ve sahadaki koşulların tanıdığı imkanlar çerçevesinde çalışmalarını yürütmeye devam etti²³⁵.

UNIFIL'in ana görevi Güney Lübnan'ı silahsızlandırarak çatışmasız bir bölge yaratmak, diğer yandan bölge halkı ve orada görev yapan barış gücünün özgür dolaşım ve emniyetini sağlamaktır. Tarafların kabul ettiği ateşkes veya barışçıl uzlaşa ile UNIFIL'in varlığının ilgili taraflarca onaylanmama durumu göz önünde bulundurulduğunda barış gücünün elindeki tek yöntem barış anlaşmasına giden sürecin tüm taraflar ile müzakere edilerek uluslararası barış ve güvenliğin yeniden sağlanması olarak belirtilmekteydi. Bu anlaşmaların yapılması UNIFIL'in Güney Lübnan'daki görevini icra edebilmesi ve aktif biçimde çalışabilmesi için hareket özgürlüğü olanağı sağlama amacı gütmekteydi²³⁶.

UNIFIL'in yetkisi ve gerçekleştirmek istediği amaçlar, 1978'den beri meydana gelen gelişmeler ve değişen koşullar ile birlikte değişime uğramıştı. Lübnan'da istikrarsızlık yaratan ve krize neden olan tarafların aynı olmadığını göz önünde bulundurarak kırk yıla yakın süre içerisinde yerel aktörlerin bazılarının devre dışı bırakıldığı gözlemlenmiştir. Hizbullah gibi bazı devlet-dışı aktörler ise krizin önemli figürü haline gelip etkinliklerini günümüze kadar sürdürmektedir. Lübnan'daki krize taraf

²³⁵ Karim Makdissi 'et. al.', "UNIFIL II: Emerging and Evolving European Engagement in Lebanon and the Middle East", **EUROMESCO Paper**, No: 76, January 2009, pp. 13-14.

²³⁶ Report of the Secretary General on the United Nations Interim Force in Lebanon (For the Period from 18 July 2000 to 18 January 2001), S/2001/66, 22 January 2001.

aktörleri kabaca sıralamak gerekirse FKÖ, Hizbullah, Lübnan Ordusu, Güney Lübnan Ordusu, Emel Hareketi, İsrail, Suriye ve İran'dır. Bu gruplar Lübnan'ın güneyi ve diğer bölgelerde çatışarak parçalı egemenlikler kurmayı amaçlamışlardı. Nitekim Lübnan-İsrail sınırı dünyadaki en militarize sınırlardan biri olarak gösterilmektedir. Bu durum UNIFIL'in kırk yıla yakın süredir ne denli zor koşullarda görevini icra ettiğine dair ipucu vermektedir²³⁷.

UNIFIL'in FKÖ ile anlaşma yapma girişiminin amacı örgütün İsrail topraklarına yönelik saldırılarına son vermek ve değişik kaynaklardan Filistinlilere gönderilen silah ve mühimmatın durdurulması idi. FKÖ'nün, ilk başta bu durumdan memnun olmasa da daha sonra siyasi çalışma yoluyla elde edilen kazanımların daha fazla ve kalıcı olduğuna kanaat getirdiği söylenebilir. Bu yüzden FKÖ, UNIFIL ile işbirliğine yanaşmış ve barış gücünün bulunduğu bölgeye silah ve mühimmat sızma girişimlerine son vermişti. Ama ilerleyen süreçte bu anlaşma Filistinliler tarafından defalarca ihlal edilmişti. Nedeni ise kamplarda bulunan Filistinlilerin tümünün FKÖ çatısı altında birleşmeyi reddetmesi ve anlaşmayı tanımadıklarını belirtmeleriydi. Bunun üzerine İsrail, 1980'li yıllarda Lübnan'ın ulusal egemenliği ve BM'nin ilgili kararlarını tekrar hiçe sayarak Beyrut ve Güney Lübnan'a toplu yıkımla sonuçlanacak saldırılar düzenlemiştir. Tarafların uluslararası barış ve güvenliğe saygı göstermemesi UNIFIL'in misyonunu başarısızlığa uğratma riski taşımaktaydı²³⁸. Buna ek olarak UNIFIL, Hizbullah ile de anlaşma yapmaya çalışmıştı. Ama bir yandan İran'ın Lübnan siyasetine müdahalesi ve örgüte silah göndermesi, diğer yandan Hizbullah'ın İsrail topraklarına füze saldırılarının devam etmesi bu girişimlerin başarısızlığa uğramasına neden olmuştu. Başarısızlıkla sonuçlanan tüm girişimlere rağmen BM, Lübnan'da görev yapan barış gücünün çatışmalara çözüm üretmekten taraflar ile sağlam temellere dayalı anlaşmalar yapması için büyük çabalar sarf etmeye devam etmiştir/etmektedir²³⁹.

²³⁷ Chidiac, **a.g.e.**, p. 39.

²³⁸ Findlay, **a.g.e.**, p. 108.

²³⁹ Report of the Secretary General on the United Nations Interim Force in Lebanon (For the Period from 21 January 2006 to 18 July 2006), S/2006/560, 21 July 2006.

UNIFIL ile İsrail arasında anlaşma müzakerelerinin başlamasına rağmen somut sonuçlara ulaşmayı engelleyen birçok sorun vardı. FKÖ ve Hizbullah'ın Güney Lübnan'daki varlığı, İran'ın nükleer güç zenginleştirme girişimleri gibi nedenler UNIFIL ile İsrail arasında barış anlaşmasının yapılmasını engellemektedir. Bunun üzerine İsrail Güvenlik Konseyi'nin 1559 sayılı kararının uygulanmadığı yani ne milislerin dağıtıldığı ne de Lübnan ordusunun güneye yerleştirildiğini bahane ederek sürekli olarak ateşkes anlaşmasını ihlal edip Lübnan'a saldırılar düzenlemektedir. Aslında Hizbullah'ın Lübnan Hükümeti'nin benimsediği komşuluk politikasına uymayıp silahlı mücadeleye devam etmesi, İsrail'e meşru savunma hakkı vermektedir. UNIFIL'in Güney Lübnan'ın çatışma bölgelerine geniş biçimde konuşlanması ve İsrail'in geri çekilme sürecini 7 Kasım 2006 tarihinde tamamlaması ve ateşkesin ilan edilmesi taraflar için barışın sağlandığı anlamına gelmiyordu. Nitekim, Lübnan'daki durumun kırılganlığı UNIFIL'in barışı koruma ve barış inşası görevlerini başarısızlığa uğratma olasılığını yükseltmektedir²⁴⁰.

Lübnan krizinin hem iç hem de bölgesel boyutu vardı. Zira çatışan tarafları uzlaştırma görevi bir yandan uluslararası ve bölgesel aktörler diğer yandan BM ve özellikle UNIFIL'e düşmekteydi. Bu bağlamda çeşitli taraflarla anlaşma yapma sürecinde toplumun farklı kesimlerinin görüşü alınmıştı. Müzakere süreçlerinin halkları göz ardı etmeyip geniş kitlelerin görüşlerine başvurma yöntemi BM tarafından benimsendi. Yani din adamları, gazeteciler, iş adamları, akademisyenler ve toplum içinde sözüne itibar edilen her kişinin bu süreçte yer alıp düşmanlıkların hiçbir tarafa yarar sağlamayacağı ve refahın yolunun barış ile uzlaşma aracılığıyla gerçekleşebileceğini topluma yaymaları, yanı sıra barış sürecini sekteye uğratabilecek dış müdahalelere karşı koymak ve ilgili tarafların sürece dahil edilmesi yönünde çalışmalar yapılmıştı²⁴¹.

Lübnan'da barışın yeniden tesisi için Güvenlik Konseyi kararlarının uygulanması ve bazı adımların atılması öngörülmektedir. İran ile Suriye'nin müdahaleci politikalarına

²⁴⁰ William K. Money JR, "Stabilizing Lebanon: Peacekeeping or Nation-Building" **Parameters**, Vol: 37, No: 3, Autumn 2007, p. 31.

²⁴¹ Sune Haugbølle, "Dealing with Lebanon's Past: Remembering, Reconciliation, Art and Activism", **Accord**, Issue 24, 2012, pp. 15-16.

son verilmesi, silah sevkiyatının durdurulması ve Hizbullah'ın aşamalı olarak silahsızlandırılması; sınır kontrolü ve ihlallerin durdurulması; barış kültürünün toplumsal bütünleşmenin bir parçası haline gelmesini sağlayacak eğitici araçların BM tarafından güçlü biçimde kullanılması; toplumsal diyalog sürecinin başlatılması ve seçim sisteminin adil temsili sağlayacak biçimde bütünleştirici yapıya dönüştürülmesi; Lübnan ordusunun milislerden güçlü hale getirilmesi; ulusal kalkınmayı destekleyen bölgesel ticaret ve ekonomik işbirliği girişimlerinin hayata geçirilmesi BM'nin uygulamaya çalıştığı çalışmalar arasındaydı²⁴².

2.2. BM'NİN KOSOVA'DA BARIŞ OPERASYONU

2.2.1 SİRBİSTAN'DA MEYDANA GELEN GELİŞMELER

Kosova'nın tarihsel ve demografik yapısını anlatmaya başlamadan önce sorunun kaynağı ile ilgili bazı bilgileri paylaşmakta yarar vardır. Kosova'nın, bir yandan Sırp ve Arnavutların milli belleklerinde önemli bir yere sahipken, diğer yandan Büyük Sırbistan ve Büyük Arnavutluk rüyalarının vazgeçilmez bölgesi olduğu bilinmektedir. Milliyetçiliğin yükselişte olduğu bir bölgede olanları anlamak Kosova'da meydana gelenleri kavrama konusunda yardımcı olacaktır. Zira uluslararası toplum, Kosova sorununun Balkanlar'daki geniş Arnavut sorununun bir parçası olduğunun bilincindedir. Nitekim Kosova sorunu, her şeyden önce bir etnik sorundur²⁴³.

Kosova'daki olayları ele almaya başlarken araştırmanın ülke ile ilgili bazı bilgileri içermesi, sorunu anlama açısından önem arz etmektedir. Kosova'nın yüzölçümü 10.887 kilometredir. *The World Factbook* verilerine göre Kosova'nın 2020 yılında nüfusu 1.932.774'tür. Ülkenin etnik dağılımı şöyledir: Arnavutlar %92, Boşnaklar %1.6, Sırlar

²⁴² Talha Köse ve Selin Bölme, "SETA Lübnan Raporu: Lübnan'da İstikrar Arayışları", **SETA**, Aralık 2006, s. 38-39.

²⁴³ Willian W. Hagen, "The Balkans Lethal Nationalism", **Foreign Affairs**, Vol: 78, No: 4, July-August 1999, pp. 57-58.

%1.5, Türkler %1.1, Ashkali %0.9, Mısırlı %0.7, Gorani %0.6, Roman 0.5, diğer gruplar ise %0.2 oluşturmaktadır. Kosova'nın dini dağılımına gelince %95.6 Müslüman, %2.2 Roman Katolik ve %1.5 Ortodoks'tur. Devletin resmi dili Arnavutça ve Sırpçadır. Kosova ekonomik olarak Avrupa'nın en yoksul bölgelerinden biridir²⁴⁴. Ayrıca belirtilmesi gereken temel bilgilerden bir diğeri Kosova'nın 1974'ten 1998'e kadar Yugoslavya içerisinde özel statüye sahip bir bölge olmasıdır. Yugoslavya'nın parçalanmasından sonra Kosova, Karadağ ve Sırbistan Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin içinde kalmıştı. Böylelikle Kosovalı Arnavutlar anayasal haklarını yitirmiş ve azınlık konumuna düşmüşlerdi. Ancak Sırbistan'ın on beş yıl sonra yani 1989 yılında tek taraflı olarak özerklik statüsüne son vermesi sonucunda Kosova bağımsızlık çalışmalarına başlamış, ki bu çalışmalar ilk başlarda sivil itaatsizlik ve daha sonra devlet içerisinde devlet şekli aldığı söylenebilir²⁴⁵. Aslında soğuk Savaş sonrası dönemde oluşan yeni koşullar içerisinde, dünyanın başka bölgelerinde olduğu gibi Balkanlar'da da birçok olay meydana gelmişti. Kosova, Soğuk Savaş sonrası dönemde bölgede meydana siyasi olay ve gelişmeler neticesinde ortaya çıkmış yeni bir devlettir. Sırbistan aksini iddia etse de Kosova bugüne kadar 114 BM üyesi tarafından tanınmaktadır²⁴⁶. Nitekim yeniden yapılandırma sürecinin Kosova'da nasıl bir yol çizdiği konusuna geçmeden önce Kosova'nın Sırbistan içerisinde ve meydana gelen olaylar üzerinde durmak gerekmektedir. Daha sonra uluslararası toplumun müdahalesi ve rolü, bağımsızlık ve yeniden yapılanma süreçleri değerlendirilecektir.

Sırpların Kosova'ya verdiği önemin kaynağı büyük ölçüde Kosova'yı Sırp ulusunun beşiği olarak kabul etmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu algı, Sırp Prens Lazar'ın önderliğindeki koalisyon ordusunun Sultan I. Murad'ın Komutasındaki Osmanlı Ordusuna karşı 1389 yılında kaybettiği I. Kosova Savaşı'dır. Bu Savaş, 19. Yüzyılın başlarında güçlenmeye başlayan Sırpların milli belleğinin merkezinde yer almaktadır.

²⁴⁴ The World Factbook: Kosovo, 'Çevrimiçi', <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>, 21 Temmuz 2020.

²⁴⁵ Şule Kut, "Kosova: Milliyetçiliğin Kördüğümü", **Foreign Policy**, Yıl: 1, S: 3, Güz 1998, s. 55.

²⁴⁶ International Recognition of the Republic of Kosovo, 'Çevrimiçi', <http://www.mfa-ks.net/?page=2,224>, 22 Temmuz 2018.

Aynı bağlamda Kosova, Birinci Dünya Savaşı öncesi dönemde Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın bir parçası olup Sırp milliyetçiliğinin odağı haline gelmişti. 1945 yılında ise Kosova, yeni kurulan Sosyalist Yugoslavya Federal Cumhuriyeti sınırları içerisinde kalmıştı. Yugoslavya halkını oluşturan Sırp, Hırvat, Karadağlı, Makedon ve Boşnaklar devletin kurucu unsurları sayılıp kendilerine Yugoslavya içerisinde federal cumhuriyet kurma hakkı verilirken Kosovalı Arnavutlar göz ardı edilmişti. Bunun yerine Kosova'ya, kuzeyde bulunan Voyvodina ile birlikte 1963 yılında Sırbistan'a bağlı özerk bölge statüsü tanınmıştı. Bu statü 1974'te yapılan anayasal düzenleme yoluyla hukuki zemine oturtulmuştu. Aslında diğer cumhuriyetlere tanınan hakkın Kosova'ya verilmemesinin nedenlerinden biri özerk bölge nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Arnavut asıllı vatandaşların Arnavutluk Cumhuriyeti ile birleşme olasılığına yakın olmalarından kaynaklandığı düşünülebilir. Arnavutların taleplerini karşılamayan anayasal düzenleme ile birlikte verilen özel statü kararı ve *Sırplastırma* politikası 1945-1992 yılları arası dönemde Kosovalı Arnavutların milli duygularını iyice beslemişti. Bu gelişmeler Sırplarla çatışmaların çıkmasına neden olmuş ve Kosova meselesi modern uluslararası ilişkiler gündeminde yerini almıştı²⁴⁷. Yugoslavya Federasyonu, altı federe devlet ve iki özerk bölgeden oluşan ademi-merkeziyetçi sistemle yönetilmekteydi. Federal sistem her devletin kendi ulusunu kurma yoluna gitmesine zemin hazırlamıştı. 1980 yılında Yugoslavya'nın kurucusu Josip Broz Tito'nun ölümüyle birlikte devlet nüfusunun yaklaşık %36'sını oluşturan Sırplar, diğer grupları kışkırtan ırkçı kararlar alınca kırılgan yapıya sahip Yugoslavya'da birçok etnik olay meydana gelmeye başlamıştı²⁴⁸.

Kosova'nın çatışmaya sürüklenmesi Avrupa kıtasındaki bütünleştirici ve birlik yolunda atılan adımları baltalama riski taşımaktaydı. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), çatışmayı önlemek adına konuyu yasal yollarla çözme yoluna gitmişti. Çatışmanın çözüme bağlanması için hakemlik aracına başvurma kararı verilmişti. Ama bu

²⁴⁷ Osman Karatay, "Kosova: Bağımlı Bir Bağımsızlık ile Nereye", **Karadeniz Araştırmaları**, S: 16, Kış 2008, s. 2.

²⁴⁸ Zeynel Levent, "Tarihi Süreçte Kosova", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S: 52, Güz 2013, s. 858, 859.

uyuşmazlığa bakacak daimî yargı organının bulunmamasından AET, 27 Ağustos 1991 tarihinde *ad hoc* bir komisyonun kurulmasını kabul etti. Hakemlik Komisyonu üyeliğine ise Fransa Anayasa Konseyi Başkanı Robert Badinter, İtalya Anayasa Mahkemesi Başkanı Aldo Cora Saniti, Almanya Anayasa Mahkemesi Başkanı Roman Hertzog, İspanya Anayasa Mahkemesi hakimlerinden Francisco Tomás y Valiente ve Belçika Hakemlik Mahkemesi hakimlerinden Irene Petry atanmıştı. Aslında Sırbistan Meclisi, 28 Eylül 1991 tarihinde kabul ettiği anayasal düzenleme ile birlikte Kosova'nın özerk statüsüne son vermişti. Dolayısıyla Badinter Komisyonu, yayınladığı mütalaalarda Slovenya, Makedonya, Bosna-Hersek, Sırbistan ve Karadağ'a bağımsızlıklarını ilan etme hakkı tanınırken Kosova'nın, Sırbistan'ın bir parçası olarak geleceğine devam etmesini önermekteydi²⁴⁹. Hakemlik görüşüne karşı Kosova halkı, Eylül 1991'de bir referandum yapıp ezici çoğunlukla bağımsızlıktan yana oldukları demokratik yollarla teyit ettirmişlerdi. Arnavutlar bununla yetinmeyip kurdıkları Kosova Kurtuluş Ordusu adı altında teşkilatlanıp Sırlara karşı saldırıya geçmişlerdi. Bu saldırılara karşılık Sırlar, Kosova'da aşırı güç kullanarak birçok katliam yapmışlardı²⁵⁰. Kötüleřen duruma tepki olarak Güvenlik Konseyi "Temas Grubu" stratejisini desteklemiş ve 1160 (1998) sayılı karar bağlamında Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'ne silah ambargosu uyguladı²⁵¹. Ama Sırp güçleri uluslararası baskıyı göz ardı edip Arnavutlar'a karşı hamlelerini yoğunlaştırmıştı. Netice olarak sadece dört ayda 230.000'den fazla insan evinden yerinden olmuştu. Güvenlik Konseyi'nin 1199 (1998) sayılı kararı baskıya son verilmesi, ateşkesin derhal kabul edilmesi ve Kosova Arnavut liderleri ile Federal Yugoslavya Cumhuriyeti arasında diyalogun başlatılması çağrısında bulundu²⁵². Zira 1203 (1998) sayılı kararı hem önceki kararların içeriklerini vurguluyor hem de çatışma sonrası süreçte NATO ve AGİT'in rolünü onaylıyordu²⁵³.

²⁴⁹ Alain Pellet, "The Opinion of the Banditer Arbitration Committee: A Second Breath for the Self-Determination of People", 3 *EJIL*, 1992, pp. 183-184.

²⁵⁰ Ezeli Azarkan, "Devletlerin Tanınmasında Dönüm Noktası: Banditer Komisyonu ve Kosova'nın Tanınması", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: 7, S: 1, 2016, s. 161.

²⁵¹ UNSC Resolution S/RES/1160 (1998), 31 March 1998, p. 2.

²⁵² UNSC Resolution S/RES/1199 (1998), 23 September 1998, p. 2.

²⁵³ UNSC Resolution S/RES/1203 (1998), 24 October 1998, pp. 2-3.

2.2.2. NATO MÜDAHALESİ, UNMIK'İN KURULUŞU VE KOSOVA'NIN ULUSLARARASI MEŞRUIYET KAZANMASI

Kosova'nın uluslararası toplum tarafından yönetilme süreci ve yeniden yapılanma çalışmaları NATO müdahalesinin hemen sonrasında başladı. Kosova'da meydana gelen çatışmaların başka bölgelere sıçrayacağı ve bölünmelerin Yugoslavya ile sınırlı kalmayacağı olasılığı yüksekti. Yanı sıra olaylar, yeni kurulan Avrupa Birliği'nin bölgesel bütünleşme girişimini başarısızlığa uğratacak potansiyele sahipti. Arnavutlar'ın, özel statünün kaldırılma kararını kabul etmeyerek Kosova Kurtuluş Ordusunu kurmasıyla birlikte çatışmalar zirve yapmıştı. Sırp Ordusu, insani değer kaygısı taşımadan Kosova'da Arnavutlara karşı orantısız güç kullanmıştı²⁵⁴. Güvenlik Konseyi, 24 Eylül 1998 tarihinde 1199 sayılı kararı kabul ederek Arnavut bölgelerine karşı yapılan saldırıların durdurulması, Sırp güçlerinin Kosova'dan çekilmesi, sığınmacıların güvenli bir şekilde evlerine geri dönmeleri ve Kosova'nın siyasi statüsü için taraflar arasında görüşmelerin başlamasını talep etmekteydi²⁵⁵.

Güvenlik Konseyi 1199 sayılı kararı NATO Daimî Konseyi'nde çok kısa bir süre sonra kabul edilmiş ve gereken adımların Sırbistan Hükümeti tarafından atılması talep edilmişti. Sırbistan'ın işbirliğini reddetmesi ve saldırılara devam etmesi sonucunda Kosova halkının yarısından fazlası olumsuz koşullarda yurtlarını terk etmek zorunda kalmıştı. Bunun üzerine 24 Mart 1999 tarihinde NATO müdahalesi, Güvenlik Konseyi onayı olmadan bombardımana başlamıştı. NATO güçleri 12 Haziran 1999'da Kosova'nın tümünü kontrol altına almayı başarıp çatışmalara son vermişti²⁵⁶.

Hava harekâtı boyunca NATO liderleri, Sırbistan Cumhurbaşkanı Slobodan Milošević'in kabul etmesi gereken beş noktayı defalarca vurguladı. Bunlar savaş faaliyetleri ile cinayetlerin doğrulanabilir bir şekilde kesilmesi; Sırp askeri, polis ve milis güçlerinin Kosova'dan çekilmesi; uluslararası bir askeri gücün konuşlandırılması ve tüm

²⁵⁴ Andrew Cottey, "The Kosovo War in Perspective", *International Affairs*, 85:3, 2009, pp. 597-598.

²⁵⁵ UNSC Resolution S/RES/1199 (1998), 23 September 1998, p. 3.

²⁵⁶ John J Merriam, "Kosovo and the Law of Humanitarian Intervention", *Case Western Reserve Journal of International Law*, Vol: 33, No: 1, 2001, p. 146.

sığınmacıların iadesi ile insani yardım için engelsiz erişim sağlanması talep edilmekteydi. Bunu takiben Sırp güçleri Kosova'dan çekilip yerini (Kosovo Force – KFOR) yani NATO güçlerine bıraktı. KFOR'un asker sayısı ilk etapta 50 bin civarındaydı. Ama güvelik koşullarının iyileşmesi sonucunda bu sayının 2010 yılında bin askere düştüğü kaydedilmişti²⁵⁷. Bugün yani 2020'de KFOR, 27 ülkenin sağladığı yaklaşık 3.500 askerden oluşmaktadır. KFOR, Kosova'daki topluluklar için güvenli ve barışçı bir ortamın sağlanması, yanı sıra hareket özgürlüğünün korunmasına yardımcı olmaya devam etmektedir²⁵⁸.

Kosova'da meydana gelen olaylar, Avrupa devletlerinin güçlendirmeye çalıştığı AB'nin kurumsal temellerini ciddi biçimde tehdit etmekteydi. Dolayısıyla NATO'nun Kosova'daki kıyımı durdurması iki açıdan önem taşıyordu. Birincisi NATO, kendi topraklarında gerçekleştirdiği eylemler nedeniyle bir devlete karşı güç kullanma kararı almıştı. İkincisi ise, savaş kararı alınırken NATO'nun Güvenlik Konseyi'nden kesin onay almamasıdır. Zira NATO, Kosova savaşına girmesi ile birlikte hem kararlılığını göstermiş hem de yeni yapılanmayla birlikte harekât alanını genişlettiği biçiminde yorumlara yol açmıştır²⁵⁹. Aynı bağlamda Avrupa devletleri NATO müdahalesini gerçekleştirmekle yetinmeyip Kosova meselesinin BM gündeminde sürekli olarak yer alması için diplomatik adımları hızlandırdı. Bunun sonucunda Güvenlik Konseyi, 1244 (1999) sayılı kararı kabul ederek (United Nations Interim Mission in Kosovo - UNMIK) adında bir barış operasyonunun kurulmasını onaylamıştı. UNMIK'in konuşlandırılmasıyla birlikte BM, Kosova Kurtuluş Ordusunu da terhis etmişti²⁶⁰.

²⁵⁷ Adam Roberts, "NATO's Humanitarian War over Kosovo", *Survival*, Vol: 41, No: 3, 1999, p. 103.

²⁵⁸ NATO's Role in Kosovo, 26 May 2020, 'Çevrimiçi', https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm, 15 Ağustos 2020.

²⁵⁹ Kut, a.y., s. 57.

²⁶⁰ UNSC Resolution S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, pp. 1-3.

2.2.3. UNMIK'İN KONUŞLANDIRILMASI: KRİZ YÖNETİMİ VE ÇÖZÜME KAVUŞTURMA ÇABALARI

Kosova'da meydana gelen etnik çatışmalar, uluslararası toplumun müdahalesi ile sonuçlanınca bağımsızlığa kadar giden süreç başlamış oldu. Güvenlik Konseyi'nin 10 Haziran 1999 tarihinde aldığı 1244 sayılı kararın en belirgin yanı UNMIK'in kurulması ve Kosova'da kurumların özerkliğinin kabul edilmesidir. Ayrıca karar, insan güvenliği ile barış inşası arasında bağlantı kurmuştu. Liberal görüş, herhangi bir devlet veya oluşumun başarılı barış inşası girişimi yürütebilmesi için en azından asgari düzeyde etkinlik ve meşruluğa sahip olmasını şart koşmaktadır. Zira 1244 sayılı kararda Kosova'daki kurumların dolaylı olarak özerkliğinin tanınması, liberal görüşün ileri sürdüğü görüş ile bağlantılı olduğu iddia edilebilir²⁶¹. Kararda öne çıkan başlıca yaklaşımlar aşağıdaki gibi sıralanabilir²⁶²:

1. Bölgesel durumun kırılganlığı, insani durumun ciddiyetini koruduğu, dolayısıyla Kosova'da istikrarın sağlanması için BM'nin her türlü yardımı sağlayacağını teminatı verilmişti.
2. Kosova sorunu için önerilen çözüm özerklik yönetimidir. Nihai statü gerçekleşene kadar Kosova'yı yönetme sorumluluğu BM tarafından yürütülecek ve Genel Sekreter Özel Temsilcisi UNMIK'e başkanlık edecekti. UNMIK'in yetki alanları ise başlıca sivil işlevleri icra etmek, Kosova'da esaslı özerklik ve anlamlı özyönetim, nihai statünün belirlenmesine yönelik siyasi süreci hazırlamak, uluslararası kuruluşların yaptığı yardımların lojistik süreçlerini tamamlamak, kamu güvenliğini sağlamak, tahrip edilen altyapının yeniden inşa sürecine destek vermek, ayrıca zorla göç ettirilenlerin güvenli ve düzenli biçimde evlerine dönmelerinin güvence altına alınması ve genel olarak insan haklarının korunması idi.

²⁶¹ Dragana Dulic, "Peace Building and Human Security", **HUMSEC Journal**, Issue 3, 'w.date', p. 3.

²⁶² UNSC Resolution S/RES/1244..a.g.e., pp. 1-8.

Bu bağlamda 1244 Kararının amacı yargı ve güvenlik kurumları dahil olmak üzere özerk demokratik kurumlar tarafından yönetilen bir Kosova yaratma olduğu belirtilmelidir. BM Genel Sekreter Özel Temsilcisi'nin 15 Mayıs 2001 tarihinde yayınladığı kapsamlı raporda yasama, yürütme ve yargı yetkileri 1244 sayılı kararın çizdiği ana hatlar çerçevesinde belirlenecekti. Özel Temsilcinin dört yardımcısı sırasıyla Geçici Özyönetim, İnsani Yardım Faaliyetleri, Kurumların İnşası ve Yeniden Yapılanmadan sorumlu olacaktı. Diğer yandan 1244 sayılı karar, Kosova'da nihai bir statüye varılana kadar geçici anayasal çerçeveyi çizmekte, özyönetim kurumlarının tesis edilmesi ve işleyiş biçimi, yanı sıra ilişkilerin uluslararası ortaklarla hangi bazda ele alınacağını ayrıntılı olarak sıralamaktaydı. Geçici özyönetim, hukukun üstünlüğü, insan hakları, demokratik ilkeler ve özgürlüklere uygun biçimde hareket edecek; yasama, yürütme ve yargı arasında kuvvetler ayrılığı ilkesinin geliştirilmesi; toplulukların hak ve çıkarlarının korunmasını sağlama; Meclisi feshetmek ve seçim tarihi belirlemek; bütçeyi onaylamak; hakim ve savcıların görevlendirilmesi, görevden alınmalarda nihai yetkiyi kullanmak; uluslararası alanda hukuki yetki ve sorumlulukları yerine getirmek; koruma güçleri üzerinde denetim ve yetki kullanmak; 1244 sayılı karar kapsamında devletler ve uluslararası örgütlerle herhangi bir konuda anlaşmaya varmak; sınır denetleme, kamu güvenliği ve savunma konularında KFOR ile işbirliği yapmak; Özel Temsilci, kendi inisiyatifi veya Meclis üyelerinin üçte iki çoğunluğunun desteğiyle anayasal çerçeve üzerinde değişiklikler yapabilecekti²⁶³. UNMIK, KFOR ve Geçici Özyönetim, Kosova'da güvenliğin sağlanması ve istikrarlı bir ortamın yaratılması yönünde çalışmalar yürütmüştü. Aslında BM'nin belirleyici rolü, bazen zorla da olsa Kosova'da iç çatışma sonrası intikamcı girişimlere engel olmuş ve bütünleştirici politikaların herkes tarafından kabul edilmesini sağlamıştı. Anayasal çerçevenin, Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi, İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Korumaya İlişkin Avrupa Sözleşmesi ve İlgili Protokollerine uygun biçimde tasarlanıp uygulamaya konulması göreceli başarının en

²⁶³ Kosova Geçici Özyönetimi Anayasal Çerçevesine İlişkin 2001/9 Sayılı Yönetmelik, 'Çevrimiçi', http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/06turkish/CF_Turkish_Anayasal_Cerceve.pdf, 26 Temmuz 2019.

belirleyici örneğidir²⁶⁴. Daha önce belirtildiği gibi Kosova'daki çatışma Balkanlar ve Avrupa'nın diğer bölgelerine yayılma riski taşıdığı nedeniyle güvenliğin yeniden tesisi için BM ile AB arasında yüksek koordineli işbirliği somut adımlarla uygulanmıştı. Dolayısıyla Kosova ve Balkanlar'da güvenliğin sağlanmasının büyük ölçüde çeşitlilik esasına dayalı demokratik Kosova devletinin oluşturulmasına bağlı olduğu taraflarca yeğlenmekteydi. Zira UNMIK ve Özel Temsilci, AB yardımıyla ilk olarak Kosova Kurtuluş Ordusu'nun silahsızlandırılması, üyelerin terhisi ve topluma kazandırılması, güvenliğin sağlanması, göçe zorlananların evlerine geri dönmesi, kamu hizmeti verecek kurum ve kuruluşların yapılması konusunda başarı kaydetmiştir. Aslında etnik çatışmanın durdurulması, çatışma çözümü ve barışın korunması konusunda başlı başına bir ilerleme görülürken istikrar ve demokrasinin Kosova'da yerleşmesi olumlu gelişmeler olarak nitelendirilmiştir²⁶⁵. Sırbistan, Kosova'nın de facto statüsünü tanımama ısrarı, 1244 sayılı kararda öngörülen nihai statü görüşmelerinin başlamamasına neden olmakta ve Kosova'da Sırlara karşı bazı saldırıların meydana gelmesi ile sonuçlanmaktaydı. Bu durum Arnavutların BM'ye güveninin azaldığı şeklinde yorumlandı. Kosova'daki barış inşası projesi, çatışmanın temel nedenlerini ortadan kaldıramadığı, liberal demokratik devleti yaratmaktan veya uluslararası terörizmle mücadele çabalarında etkili bir müttefik yaratmaktan uzak olduğu yönünde yorumlandı. Zira çatışmadan sonra bir devleti yeniden inşa etmek, hasarlı binaları onarmak ve kamu kurumlarını yeniden kurmaktan çok daha fazlasını gerektirir. Temel olarak, insanların yönetime ve hukukun üstünlüğüne olan güvenini yeniden tesis etmek, her düzeyde ilişkileri yeniden kurmak ve toplumun geleceğini güvence altına almakla ilgilidir. Bu süreçlerin tümü, kırılgan çatışma sonrası durumlarda barış ve güvenliğin sağlamaştırılması için kritik öneme sahip olduğu bilinmektedir²⁶⁶.

²⁶⁴ Osini Tansey, "Democratization Without A State: Democratic Regime-building in Kosovo", **Democratization**, Vol: 14, No: 1, 2007, pp. 134-135.

²⁶⁵ Report of the Secretary General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/1999/987, 16 September 1999, pp. 9-12.

²⁶⁶ Dulic, a.y., p. 3.

2.2.4. KOSOVA’NIN GELECEĞİNE İLİŞKİN MÜZAKERE SÜRECİ

BM’nin AB yardımıyla Kosova’da 8 yıla yakın güvenlik, istikrarın yeniden sağlanması, özyönetim ve entegrasyon alanlarında kaydettiği başarılarla rağmen 1244 sayılı kararın en önemli dayanaklarından biri olan nihai statü ve taraflar arasında görüşmelerin başlaması konusunda hiçbir ilerleme kaydedilmemişti. Kosova’nın uluslararası aktörler gözetiminde başlattığı özyönetimi göz önünde bulundurarak geriye dönüşün Sırbistan dışında hiçbir tarafın planının bir parçası olmadığını belirtmek gerekmektedir²⁶⁷.

Kosova’da uluslararası yönetimin kaç yıl süreceği sadece ilgili tarafların değil uluslararası toplumun yanıt aradığı bir soru haline gelmişti. İşte burada Genel Sekreter Özel Temsilcisi Martti Ahtisaari’nin raporu Kosova’nın geleceği konusunda dönüm noktası oldu. Dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan, 2005 yılında Finlandiya eski Başkanı Martti Ahtisaari’yi Kosova’nın nihai statü sürecinden sorumlu Özel Temsilci olarak atadı. Ahtisaari, 2006 yılının başında BM Kosova Özel Temsilci Ofisini Viyana’da kurdu ve yaklaşık bir ay sonra Arnavutlar ile Sırlar arasında görüşmelerin başlamasını sağladı. Görüşmelere katılan tarafların Kosova’nın nihai statüsünün uluslararası hukuk, insan hakları ve demokratik prensipler, diğer yandan Avrupa standartlarına uygun ve bölgesel güvenliğe katkı sağlaması konularında mutabakata varmışlardı. Ancak aylar süren görüşmelerde güvenlik, göç, ademi-merkeziyetçi sistem, kültürel ve dini yerlerin korunması, azınlık hakları ve kurumsal yapılanma gibi konularda belli belirsiz ilerlemeler kaydedilmesine rağmen nihai statü konusunda taraflar arasında derin görüş ayrılıkları bulunmaktaydı. BM gözetiminde 14 ay süren toplantılardan hiçbir sonuç alınamamış ve görüşmeler tıkanmıştı. Ancak Güvenlik Konseyi, Özel Temsilci Ahtisaari’den Kosova için bir çözüm planı hazırlaması talep etmişti²⁶⁸. Bunun üzerine Özel Temsilci Ahtisaari, eski Genel Sekreter Ban Ki-moon’a Kosova’nın nihai statüsüne ilişkin ünlü raporunu

²⁶⁷ Tansey, **a.y.**, p. 133.

²⁶⁸ Shkëndije Geci, “Kosovo’s Final Status Negotiation Process”, University of Malta, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malta, 2008, pp. 29-32.

2007 yılında sundu. Raporun elde ettiği bulgular, içerdiği sonuç ve tavsiyeler Kosova'nın bir yıl sonra bağımsızlığını ilan etmesiyle taçlanmasına neden oldu. Raporun ana hatları şöyleydi²⁶⁹:

1. Etnik çatışma sonucu Kosovalı Arnavutlar ile Sırlar arası ilişkiler derin yaralar almıştır. 1990'larda Miloseviç rejiminin eylemlerinin Arnavutlar tarafından unutulması zordur. Miloseviç'in baskıcı politikaları, Kosova özerkliğinin lağvedilmesi, sistematik ayrımcılık ve kamu görevinden uzaklaştırma gibi adımlar Arnavutların silahlı direnişe başvurmalarına neden oldu. Bu durum Sırlar ve Arnavutlar arasındaki tarihsel düşmanlığı daha da derinleştirmişti.
2. Geçen sekiz yıl boyunca Kosova ile Sırbistan adım adım birbirinden tamamen ayrılmışlardı. Güvenlik Konseyi 1244 sayılı kararı uyarınca UNMIK'in kurulması ve Kosova'daki yasama, yürütme ve yargı üzerinde Sırbistan'ının herhangi bir otorite kullanmadığı bir durum yarattı. İnkâr edilemeyen statükodan geri dönülemeyeceği kesindir. O yüzden Sırbistan'ın Kosova üzerindeki yönetim talebi, Kosova halkının ezici çoğunluğu tarafından kabul edilmemektedir.
3. UNMIK'in Kosova'da önemli başarılar elde etmesine rağmen uluslararası müdahalenin devam etmesinin doğru olmadığı kanısına varılmıştı. UNMIK yetkisi altında kurumsallaşma temelini atılması, Kosovalıların kendilerini yönetme sorumluluğunu gün geçtikçe aldıkları görülmektedir. Bu durum, Kosova halkının yönetim ve sorumluluk konusundaki meşru beklentilerini güçlendiren dinamik bir siyasi süreci başlatmıştır. Bu beklentilerin devam eden uluslararası yönetim çerçevesinde gerçekleştirilemeyeceği görülmüştür.
4. Ayrıca, UNMIK yerel özyönetim kurumlarını kolaylaştırırken, kalıcı bir ekonominin gelişmesini sağlayamadı. Kosova'nın belirsiz siyasi statüsü, uluslararası finans kurumlarına erişmesini engellediği, bölgesel ekonomiyle tam olarak bütünleşemediğini veya temel altyapıya yatırım yapmak için ihtiyaç

²⁶⁹ Report of the Special Envoy of the Secretary-General on Kosova's Future Status, S/2007/168, 26 March 2007, pp. 2-5.

duydukları yabancı sermayeyi Kosova’da yatırım yapmaya teşvik edemedi. Bu durum hem BM hem de AB’ye üye olmasını engellemektedir. Kosova’nın zayıf ekonomisi, sosyal ve politik istikrarsızlık kaynağını oluştururken uluslararası yönetim gözetiminde toparlanması mümkün gözükmemektedir. Dolayısıyla Kosova’nın ekonomik kalkınması, yalnızca bağımsızlığın sağlayabileceği açıklık ve istikrar yoluyla gerçekleşebilir.

5. Bağımsızlık, siyasi istikrar ve güçlü ekonominin hâkim olduğu bir Kosova için tek seçenektir. Yalnızca bağımsız bir Kosova, demokratik kurumların eylemlerinden tamamen sorumlu tutulabilir. Bu öneri, hukukun üstünlüğüne saygı duyulması ve azınlıkların etkin biçimde korunması için önem arz etmektedir. Siyasi belirsizliğin sürmesi hem Kosova hem de bölgenin barış ve istikrarını riske atmaktadır. Dolayısıyla bağımsızlık bu riske karşı en iyi koruma yöntemidir. Ayrıca Kosova ile Sırbistan arasında uzun vadeli ve sürdürülebilir ortaklık için iyi bir fırsattır.
6. Kosova için bağımsızlık tek gerçekçi seçenek olmasına rağmen Kosova’nın azınlıkları koruması, sürdürülebilir kalkınma ve sosyal uzlaşma konularında zorluklarla karşılaşmaktadır. Kosova’nın yasama, yürütme ve yargı kurumları, uluslararası toplum gözetiminde daha da geliştirilmelidir. Bu, Kosova’nın en savunmasız nüfusunun korunmasını ve kamusal yaşama katılımlarını geliştirmek için özellikle önemlidir.
7. Bölgesel istikrarın tesisi ve devamı için en rasyonel seçeneğin bağımsızlığın ilan edilmesi ve Kosova Devleti’nin kurulması olduğu savunulmaktaydı.

2.2.5. BAĞIMSIZLIK SÜRECİ SANCILARI VE UAD’NİN VERDİĞİ DANIŞMA GÖRÜŞÜ

Genel Sekreter Ki-moon tarafından Güvenlik Konseyi’ne sunulan Ahtisaari Raporu, Kosova statüsünden geri dönüşün mümkün olmadığı ve tek çıkış yolunun bağımsızlık olduğunu tavsiye etmesi, Arnavutların yıllardır elde etmeye çalıştığı kendi

kaderlerini tayin etme hakkına verilen açık destek niteliğindeydi. Zira Kosova Meclisi 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığı ilan etmişti. Bağımsızlık bildirisinde demokratik, laik ve çok etnikli yapısına vurgu yapılmış, azınlıkların haklarının korunacağı ve hiç kimseye karşı ayrımcı davranışta bulunulmayacağı teminatı verilmişti. Ayrıca UNMIK ile yardımlaşmanın devam edeceği ve NATO'nun güvenlik konusunda yardımı talep edildi²⁷⁰. Nitekim Arnavutlar, UNMIK'in ülke siyasetinde artık önemli bir rol oynamaması gerektiğini düşünüyordu. Ama BM'ye göre 1244 geçerli olduğu sürece bağımsızlık bildirisi geçerli sayılamazdı. Bu durum UNMIK ile Kosova Hükümeti'nin arasının açılmasına neden oldu. Bu arada Sırp azınlık, güvenliklerinin tehlikede olduğu, Kosova'nın bağımsızlığını tanımadıkları ve UNMIK'in ülkedeki çalışmalarına devam etmesi gerektiğini savunmaktaydılar²⁷¹. Aynı bağlamda Sırbistan'nın pozisyonunu tahmin etmek gözlemciler için zor olmayacaktı. Zira Sırp Hükümeti Kosova'nın bağımsızlığını asla tanımayacağını ilan etmişti. Nedenine gelince Yugoslavya Anayasası, kendi kaderini tayin etme hakkını Federe Cumhuriyetlere tanımakla yetinmişti. Kosova'nın özerk bölge statüsüne sahip olduğu önceki sayfalarda belirtilmişti. Ama diğer yandan Kosova Meclisi'nin tarihi kararından hemen sonra ABD, İngiltere, Fransa ve birçok AB ülkesi ve dünyanın her tarafından onlarca ülke Kosova'nın bağımsızlığını tanıdı. Ancak Rusya ve Çin Sırbistan'ın yanında yer alınca Güvenlik Konseyi'nde görüş birliğine varılmayacağı kanısına varıldı²⁷². Çünkü Antlaşması'nın üyelik ile ilgili 4. Maddesinin 2. Fıkrası koşullara uyan devletlerin BM üyeliğine kabulünü Genel Kurul'a vermesine karşı, Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi gerekmekteydi. Ki Rusya ve Çin, pozisyonlarını önceden belli etmişti²⁷³.

Kosova'nın bağımsızlık kararına verilen uluslararası desteğin arka planında Sırbistan yönetiminin sivil halka karşı kullandığı şiddetin boyutundan kaynaklandığı

²⁷⁰ Maria Derks-Normandin, "Linking Peace, Security and Durable Solutions in A Multi-Ethnic Society: The Case of Kosovo", **Brookings Institution**, 4 September 2014, p. 5.

²⁷¹ Kosovo: The Untold Story of the Breakthrough, 'Çevrimiçi', <http://www.un.org/en/events/tenstories/08/kosovo.shtml>, 26 Temmuz 2019.

²⁷² Vincent L. Morelli, "Kosovo: Background and US Relations", **Congressional Research Service**, R44979, 13 August 2018, p. 1.

²⁷³ **Charter of the United Nations**, a.g.e., p. 8.

söylenebilir. Yani Sırbistan'ın doğru olmayan politik uygulamaları ve kendi halkına karşı acımasızca orantısız güç kullanması Kosova'nın bağımsızlık kararına uluslararası meşruiyet kazandırdı. Nitekim Kosova, birçok devlet tarafından tanınması yanında sırasıyla 2009 yılında Uluslararası Para Fonu (IMF) üyeliği, 2012'de Avrupa Kalkınma ve Yeniden Yapılanma Bankası (EBRD) üyeliği, 2013'te Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası (CEB) üyeliğine kabul edilmişti²⁷⁴.

Kosova Meclisi'nin aldığı bağımsızlık kararı hem Kosova özelinde hem de Balkanlar'da istikrarsızlığın yeniden meydana gelme potansiyelini taşımaktaydı. Karara yönelik uluslararası reaksiyon keskin bir şekilde bölünmüş durumdaydı. Gerilim arttıkça BM ve AB, şiddetin yeniden başlamasına müsaade edilmemesi, sorunun uzlaşma ve müzakere yoluyla çözülmesini önermekteydi. Sırbistan Hükümeti, Kosova'nın bağımsızlığını asla tanımayacağı açıklamış ve Güvenlik Konseyi'ne başvurmuştu. Olağanüstü toplanan Güvenlik Konseyi keskin biçimde bölünmüş durumdaydı. Konsey'in üç daimî üyesi yani ABD, İngiltere ve Fransa Kosova'nın bağımsızlığını tanıırken Rusya, Sırbistan'ın Kosova üzerindeki egemenlik iddialarını desteklemeye devam etti. Çin'e gelince tek taraflı bağımsızlık ilanının kabul edilemeyeceği, sorunun politik ve diplomatik yollara çözülmesini destekledikleri yönünde açıklama yapmıştı²⁷⁵. Aslında Sırbistan'ın fiilen olmasa da hukuki olarak Kosova üzerinde egemenliği devam etmekteydi. Sırbistan'a ek olarak bazı taraflar, Kosova'nın bağımsızlığının tek taraflı ayrılma, uluslararası toplum nezdinde hiçbir bağlayıcılığı olmadığını savunmuştu. Güvenlik Konseyi'nden bir kararın çıkmaması üzerine Sırbistan konuyu Genel Kurul'a taşımakta başarılı olmuştu. Bunun üzerine Genel Kurul 8 Ekim 2008'de toplanıp, BM Antlaşması'nın 96. Maddesi ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 65. Maddesine²⁷⁶ dayanarak, Kosova bağımsızlık bildirisinin uluslararası hukuka uygun olup olmadığı

²⁷⁴ Morelli, a.y., p. 1.

²⁷⁵ Security Council Meets in Emergency Session Following Kosovo's Declaration of Independence, with Members Sharply Divided on Issue, SC/9252, 18 February 2008, 'Çevrimiçi' <https://www.un.org/press/en/2008/sc9252.doc.htm>, 29 Temmuz 2019.

²⁷⁶ UAD Statüsü 65. Maddesinin 1. Fıkrası Divan'ın, BM Antlaşması gereğince ya da bu Antlaşma hükümlerine uygun olarak görüş istemeye yetkili kılınmış her organ ya da kuruluşun isteği üzerine her türlü hukuksal sorun konusunda görüş verebileceğini belirtmişti, **Charter of the United Nations, a.g.e.**, p. 102.

hakkında UAD'dan danışma görüşü istemeye karar vermişti. Genel Kurul'un sorduğu soru: "Kosova Geçici Özyönetim Kurumları tarafından tek taraflı bağımsızlık ilanı uluslararası hukuka uygun mudur?"²⁷⁷ şeklindeydi. UAD'dan, Kosova bağımsızlık ilanının soyut hukuk kurallarına aykırı olup olmadığını belirtmesi istenmişti. Bunun üzerine UAD, konuyla ilgili görüşünü 22 Temmuz 2010 tarihinde açıkladı. Ama Divan, soruyu düzelterek ele almış ve ona göre yanıtını vermişti. Yani Genel Kurul'un sorusunu doğrudan yanıtlamak yerine, "Uluslararası hukuk bağımsızlık bildirisini yasaklar mı" şeklinde ele almış ve Uluslararası Genel Hukukun bağımsızlık ilanını hiçbir şekilde engellemediğini belirtmişti. Buna ek olarak uluslararası hukuk düzenlemelerindeki boşluktan yararlanarak bağımsızlık kararının yarattığı sonuçlar akabinde siyasi tartışmaları dikkate almadan, uluslararası hukuk ilkelerinin bağımsızlık ilanını yasaklayan veya engelleyen hiçbir düzenlemenin bulunmadığı görüşüne varmıştı. 1244 sayılı kararın Kosova'nın bağımsızlığına engel oluşturup oluşturmadığını incelenmiş ve kararda Kosova'nın bağımsızlık ilanı ile ilgili ne açıkça ne de dolaylı biçimde yasaklayıcı bir hükmün var olduğunu belirtmişti. Verilen danışma görüşüne yöneltilen eleştirilere rağmen UAD, siyasi tartışmalara girme konusunda sakıncalı davranarak hukuki açıklamalarla yetinmeyi uygun gördüğü biçiminde yorumlanmıştı²⁷⁸.

Kosova'nın bağımsızlık kararının üzerinden on iki yıl geçmesine ve uluslararası sisteme üye devletlerin yarısından fazlasının tanımasına rağmen Kosova'nın BM üyeliği, Güvenlik Konseyi'nin gündemine getirildiği durumda, Rusya ve Çin'in vetosu ile karşılaşacağı bilinmektedir. Yalnız AB, Sırbistan ile Kosova arasındaki ilişkilerin normalleşmesi için tarafları sürekli olarak Brüksel'de bir araya getirmektedir. Kosova ile Sırbistan arasında ilk diyalog turu 2011 yılında AB arabuluculuğunda gerçekleştirmiştir. Kosova'nın statüsü dışında teknik işbirliği ile ilgili konuların hayata geçirilmesi ele

²⁷⁷ Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on whether the Unilateral Declaration of Independence of Kosovo is in Accordance with International Law, A/RES/63/3, 8 October 2008.

²⁷⁸ International Court of Justice, Reports of Judgments Advisory Opinion and Orders, Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion of 22 July 2010, pp. 52-53-54.

alınmıştı. AB arabuluculuğu sayesinde Sırbistan ile Kosova arasında mutabakat imzalanmıştır. Diyalogun antlaşma ile sonuçlanmasının ardından Avrupa Konseyi, Sırbistan’a AB adaylık statüsü vermişti. Kosova ise ortaklık anlaşması için müzakerelere başlamakla ödüllendirilmiştir. İki taraf arasında müzakerelerin devam etmesi durumunda önümüzdeki yıllarda ilerleme kaydetme olasılığı yüksek görünmektedir. Bu bağlamda, yaklaşık olarak yirmi yıldır Kosova’da devam eden barış ve istikrarın hem bölge hem de dünyanın genel durumuna olumlu biçimde yansıdığını söylemek mümkündür²⁷⁹. Bu bağlamda ABD arabuluculuğunda Kosova ile Sırbistan arasında imzalanan Ekonomik Normalleşme Anlaşması, çözüm konusunda günümüzde kadar gelinen en ileri noktadır. Bu konu ayrıntılı olarak Üçüncü Bölümde ele alınacaktır.

Aslında AB ülkeleri, Sırbistan’ın üyelik girişimleri ve Kosova’ya yönelik politikalarının eşgüdümlü yürümesi gerektiği yönünde bir yöntem benimsemektedir. Yani, Sırbistan’ın yeni bir üye devlet olması halinde Kosova’nın AB’ye doğru ilerlemesi karşısında durmaması gerektiğini savunmaktadırlar. Bu bağlamda komşularla iyi ilişkilerin geliştirilmesi her zaman AB genişlemesinin temel prensiplerinden biri olmuştur. AB ülkeleri de açıkça çözülmemiş bölgesel anlaşmazlıkları ve müzakere süreci tıkanmış sorunları Örgüt nezdinde ele alınmasına ilgi göstermektedir²⁸⁰.

²⁷⁹ Nedim Emin, “Kosova Siyasetini Anlama Kılavuzu”, **SETA**, No: 42, 1. bs, 2014, s. 28-29.

²⁸⁰ Stefan Lehne, “Kosova and Serbia: Towards a Normal Relationship”, **Carnegie Policy Outlook**, March 2012, p. 7.

2.3. KIBRIS SORUNU VE BM BARIŞ OPERASYONU

2.3.1. COĞRAFİ KONUM, TARİHSEL ARKA PLAN VE ÇATIŞMANIN KAYNAĞI

Kıbrıs, 5748.5768 km² yüzölçümüyle Akdeniz'in üçüncü büyük adası konumundadır. Doğudan batıya uzanan mesafe 140 km² uzunluğundayken kuzeyden güneye genişliği ise 60 km² enindedir. Ada'nın girintili çıkıntılı sahilleri Kıbrıs'a özgü bir jeolojik yapı kazandırmıştır²⁸¹.

Kıbrıs (CYPRUS) sözcüğünün etimolojisi konusunda farklı kaynaklarda çeşitli açıklamalara rastlanır. Türkçede *Kıbrıs*, başka dillerde *Cyprus*, *Cypre*, *Gipros*, *Cypren*, yanı sıra eski Mısır kayıtlarında *İsj* olarak adlandırılmaktadır. Ada, daha sonra *Alaşia* adını almıştır. Ancak İbrani kaynaklarında Ada, *Kittim* olarak adlandırılmıştır. Ada'nın *Kypros* adı ilk defa Homeros'ta kullanılmıştır. Bu sözcüğün kökeni ile ilgili kabul gören tez ise Latince de bakır anlamına gelen *aes Cyprium* ya da kısıtlanmış şekliyle *Cuprum* sözcüğünden türetildiği düşünülmektedir²⁸².

Haçlıların 1192 yılında Bizanslar karşısında kazandıkları zaferin ardından önce Frank Lusignan hanedanı, sonra da Venedikliler 1489 yılında Kıbrıs'a egemen olmuşlardı. Ada'yı kesintisiz ele geçirme hamlelerine rağmen Kıbrıs'ta yaşayan insanlar Yunan dilini ve Ortodoks inancını korudular. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1571 yılında Ada'yı egemenliği altına aldıktan ve Anadolu'dan getirilen Müslüman nüfusu iskân ettirdikten sonra da bu durum değişmemiştir²⁸³. 1878'de, Rusya'ya karşı yapılan bir savunma anlaşmasının karşılığında, Osmanlı İmparatorluğu Kıbrıs'ın idaresini İngiltere'ye bırakmıştı. Ada'daki İngiliz hakimiyeti kâğıt üzerinde kalsa da anlaşmadan doğan yasal

²⁸¹ Irene B. Taeuber, "Cyprus: The Demography of a Strategic Island", **Population Index**, Vol: 21, No: 1, January 1955, p. 4.

²⁸² Kamuran Gürün, **Dış İlişkiler ve Türk Dış Politikası (1939'dan Günümüze)**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 531, 1983, s. 379.

²⁸³ George S. Swan, "Constitutional Majority Rule and the Cyprus Constitution: The 1983 Cyprus Crisis in Critical Perspective", **Boston College Third World Law Journal**, Vol: 5, Issue: 1, Article: 2, 1984, p. 3.

hak bulunmaktaydı. Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere'ye karşı ittifak devletlerine katılınca, İngiltere Kıbrıs'ı ilhak etti. Bu fiili durum, taraflar arasında 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile onaylanıp Kıbrıs'ın, 10 Mart 1925 tarihinde İngiltere'nin kolonisi olduğu ilan edildi. Ancak Helen milliyetçiliği etkisi altındaki Ortodoks nüfus, İngiliz iktidarına karşı muhalefet hareketini başlattı ve Kıbrıs'ta istikrarsızlık bağımsızlık ilanına kadar devam etti²⁸⁴.

Osmanlı İmparatorluğu'nun (1571-1878) yıllar arası dönemde Ada'ya getirdiği sistem birçok uygulamanın olumlu yönde değişmesini beraberinde getirdiği kayıtlara düşmüştür. Örneğin serfler serbest bırakılıp toprak sahibi olmalarına müsaade edilmiştir. Dinsel baskıya müsaade edilmezken inanç özgürlüğü ilkesi öne çıkarılmıştı. Millet Sistemi'nin uygulanması ile birlikte Sultan ve Tahta bağlılık koşuluyla Ada'da yaşayanlara istedikleri gibi ibadet edebilme özgürlüğü tanınmıştı. Yanı sıra Rumca dili resmi dil olarak kabul edilmişti²⁸⁵. Geniş ticaret ağları sayesinde Ada'da yerleşen barış ve güvenlik, nüfus artışını beraberinde getirmişti. 1881 yılında Ada'da 186.000 kişi yaşamaktaydı. Bunların 138.000 (%73.9) Ortodoks, 45.000'i (%24.4) ise Müslüman idi. 3000 civarında insan ise kendilerini Yahudi, Ermeni ve Maruni olarak tanımlamaktaydı. Yönetimin el değiştirmesi Ada'da demografik değişikliğe neden olmuştu. Bu bağlamda Ortodoksların oranı 1946 yılında %80.3'e yükselmişti. İnsanların konuştukları dil ise, kabul ettikleri din ile ilişkilendirilmekteydi. Örneğin Ortodokslar Yunanca konuşurken Müslüman nüfus Türkçe konuşmaktaydı²⁸⁶. 19.Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Yunanistan ve ona ait olduğu düşünülen bütün toprakları birleştirme düşüncesi yani ENOSIS, eğitimli Kıbrıs Rumları arasında yayılmaya başlamıştır. Böylece Ada'daki Rumların Osmanlı yönetimine karşı ilk siyasi tepkileri, 1820'lerden sonra özellikle Yunanistan'da başlayan milliyetçilik ayaklanmalarının Kıbrıs'ta Rumlar tarafından desteklenmesi ile başlamıştır. ENOSIS ideolojisi, Yunanistan'dan gelen öğretmen ve Ortodoks Rum kiliselerinin toplum üzerinde uyguladığı propaganda ile yaygın hale

²⁸⁴ Etienne Copeaux ve Claire Mauss-Copeaux, **Taksim! Bölünmüş Kıbrıs 1964-2005**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 31.

²⁸⁵ Kıbrıs, 'Çevrimiçi', <http://users.metu.edu.tr/birten/adacogr.html>, 7 Ağustos 2019.

²⁸⁶ Taeuber, a.y., pp. 8-10.

gelmiştir. Dile getirilen *Megali Idea*, Türkçede (Büyük Ülkü) yani Helen milliyetçiliğinin Kıbrıs üzerindeki büyük etkisine rağmen Ada, hiçbir zaman Yunanistan’a ait olmamıştır²⁸⁷.

Yunanistan’ın güttüğü yayılcı politika Yunanların sadece Yunanistan sakinleri olmadığı; “Yanya’da, Selanik’te, Seres’te, Edirne’de, İstanbul’da İzmir’de, Trabzon’da, Girit’te, Samos’ta ve Yunan tarihi ve ırkıyla ilişkili toprakların hepsinin Büyük Yunanistan hayalini temsil ettiği” ileri sürülmekteydi. Böylece Kıbrıs da diğer topraklarla birlikte Helen milliyetçiliğinin bir hedefi haline gelmişti. Bu bağlamda, Osmanlı İmparatorluğu genelinde Helen milliyetçiliği yayılmış ve isyanlar başlamıştı. Kıbrıs Rumlarının Yunanistan ile birleşmek yönündeki mücadeleleri Ada’nın İngilizlerin yönetimine geçmesi ile birlikte yükselişe geçmişti²⁸⁸.

1878-1960 arası dönem yani Kıbrıs’ın İngiliz hakimiyeti altında kaldığı süreçte ENOSIS mücadelesinin düşünsel dayanağı “Kıbrıs’ın üç bin yıllık Helen Adası” idi. Bu slogan, kilise temsilcileri başta olmak üzere Ada’nın önde gelen kişileri tarafından dillendiriliyordu²⁸⁹. Kıbrıs Rumları, Ada’nın geleceği ile ilgili Kıbrıs Türkleri ile diyalog kurma düşüncesine yanaşmamışlardı. Kilise temsilcileri ve ulusal sağ olarak nitelendirilebilecek diğer milliyetçi hareketlerin tek arzusu ENOSIS idi. Türklerle işbirliği yapmanın ENOSIS düşüncesiyle örtüşmeyeceği kanısına varmışlardı. Kıbrıs Rumlarının çeşitli gruplarını temsil eden kişiler ENOSIS konusunda uzlaşarak Kıbrıs Türkleri ile olası işbirliğinin kapısını kapatmışlardı. Böylece ENOSIS düşüncesi, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde geniş kitlelere yayılarak Kıbrıs Rumlarının ezici çoğunluğunu etkisi altına almayı başarmıştı²⁹⁰.

²⁸⁷ Gürün, **a.g.e.**, s. 382.

²⁸⁸ Copeaux, **a.g.e.**, s. 32.

²⁸⁹ Andreas Varnavas, **A History of Liberation Struggle of EOKA: 1955-1959**, Trans. by Philippos Stylianou, Nicosia, Foundation of the EOKA Liberation Struggle, Epiphaniou Publications, 2004, p. 13.

²⁹⁰ İsmail Şahin, “Geçmişten Günümüze Kıbrıslı Rumlar: Dil, Din ve Kimlikleri”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C: 8, S: 39, 2015, s. 351-352.

Kıbrıs, 1925 yılında İngiltere'nin kolonisi olarak ilan edilmişti. İngiliz işgalinin, Kıbrıs'ta milliyetçi duyguları perçinleyeceği ve Yunanistan'a bağlanma sürecini başlatacağı düşünüldüğü için ilhak, Kıbrıs Rumlarınca memnuniyetle karşılandı. İngilizlerin ilk başta Yunan yanlısı bir siyaset gütmesi, sömürge statüsünün Yunanistan ile birleşme yolunda geçici bir süreç olduğu Rumlar tarafından düşünülmekteydi. Zaten İngiltere, Ekim 1915'te, İttifak Güçleri yanında savaşa katılması karşılığında Kıbrıs'ı Yunanistan'a teklif etmişti. Daha sonra İngiltere, 1919'da Batı Anadolu'nun Yunan Ordusu tarafından işgal edilmesini onayladı. Bu durumdan kendilerine pay çıkararak Kıbrıs Rumları, İngiliz himayesinin Ada'nın Yunanistan Krallığı'na devredilmesinin bir ön aşaması olacağı umudundaydılar. Ama Helen milliyetçiliğinden kaygılanan sömürge yönetimi, kendilerine müttefik bulmak amacıyla Müslüman nüfusun da idari mevkilere gelme fırsatı verdi. Denge politikası yürütmeye çalışan İngilizler Rumların bağımsızlık istekleriyle karşı karşıya kalmaktaydılar. Rum bağımsızlıkçı düşüncesi gün geçtikçe daha da yaygınlaşmakta ve etkinleşmekteydi. Nitekim Rumlar, ilk İngiliz karşıtı isyanı Ekim 1931'de çıkardılar. Ada'nın her yerinde İngiliz resmi binaları saldırıya uğrayıp Lefkoşa'da vali konağını bile yakmışlardı. Bu olaya tepki olarak sömürge yönetimi yasama meclisini feshetmekle kalmayıp parti ve sendikaları kapatma karar almıştı. İngilizler, Ada'da yükselen bağımsızlık yanlısı etnik hareketlere karşı her türlü önleyici tedbiri aldı. Örneğin belediye seçimleri de 1943'e kadar askıya alınacaktı. Diğer kararlar ise basının sansürlenmesi, Türk ve Yunan tarihi okul kitaplarındaki bölümlerin müfredattan çıkarılması, yanı sıra ulusal bayrakların kullanılması yasaklanmıştı²⁹¹. Neyse ki Yunanistan'ın, İkinci Dünya Savaşı'nda İngilizlerin yanında yer alması, Kıbrıs'ı ilhak etme hayali savaş sonrasında yeniden ivme kazanmıştı. Savaş bittikten sonra Yunanistanlı yetkililer ENOSIS hayali ve birleşme isteklerini her fırsatta dile getirmişlerdi. Ancak siyasi konjonktürün meydana getirdiği nedenler yüzünden Yunanistan, Kıbrıs ile birleşme girişimine sıcak bakmamaktaydı²⁹².

²⁹¹ Copeaux, **a.g.e.**, s. 35.

²⁹² Varnavas, **a.g.e.**, p. 20.

Yukarıda belirtildiği gibi Kıbrıs Rumları, ENOSIS dürtüsüyle, İngiliz yönetimine karşı ayaklanmaya başlamışlardı. Rumlar, birçok defa barışçı yollardan uzaklaşıp kamu kurumlarını kundaklamışlardı. Bu eylemler hem İngilizlerin siyaset değişikliğine gitmesi hem de Ada'da Türk milliyetçiliğinin yükselişe geçmesi ile sonuçlanmıştı. İngiltere'nin Ada'daki sömürge tarihi göstermiştir ki İngilizler, Türk milliyetçiliğini büyük risk olarak görmüş ve ona öyle de yaklaşmışlardı. Örneğin, İngiliz karşıtı içerikli kitapların Türkiye'den ithal edilmesine yasak getirilmiş ve Türkiye'de eğitim gören Kıbrıs Türklerine baskı yapılarak başka ülkelerde eğitimlerine devam etmeleri teşvik edilmişti. Bazı kaynaklar İngilizlerin, ENOSIS milliyetçiliğinin yükselişine göz yumarken Türk milliyetçiliğini acımasızca bastırma yoluna gittiklerini ileri sürmektedir. Sömürgeci yönetimin uyguladığı siyasetler günümüze kadar süregelen sorunların kaynağını oluşturmuştu. İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye tarafsızlığını korurken Yunanistan, özellikle 1940 yılında İtalya'nın saldırısına uğradıktan sonra Müttefik Devletler yanında yer aldı. Kıbrıs'ın üç garantör devletlinden ikisinin (İngiltere ve Yunanistan) savaşa katılmasına rağmen Ada, savaşın dışında tutulmuştu. Ama 30.000 Kıbrıs Rumu, İngiliz Ordusunun yanında yer almış ve Yunanlar ile yan yana İtalyan ve Alman ordularına karşı savaşmışlardı. Bu gelişme ENOSIS düşüncesinin savaş sonrasında güncelliğini koruyacağını sinyallerini verse de 1946-1949 Yunanistan iç savaşının patlak vermesi bunun bir süreliğine ertelenmesine neden oldu. Kıbrıs'ta 1950 yılında yapılan halkoylaması, Yunanistan ile birleşme meselesini uluslararası politikanın odak noktası haline getirmişti²⁹³.

Kıbrıs Rumları, Yunanistan'da meydana gelen eylemlerden etkilenirken Kıbrıs Türkleri de Türkiye'deki gelişmeleri yakından takip etmekte, iki kesim Yunanistan ve Türkiye ile bağlarını sıkılaştırmaktaydılar. Öyle ki yükselen ENOSIS'e karşı Türkiye'de sivil toplum kuruluşları nezdinde bulunan milliyetçi dernekler, üniversiteli öğrenci dernekleri ve Türk basını Ada'da meydana gelen siyasi gelişmelerin gündemde tutulmasını sağlamıştı. 1948 yılında Ankara'da ilk Kıbrıs Türkleri Cemiyeti kuruldu ve

²⁹³ Paul A. Skvarka, "Cyprus: The Road to Partition 1950-1974", University of Washington, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Washington D.C., 1994, pp. 24-25-27.

bunu kısa sürede Türkiye genelinde derneklerin açılması izledi. Örneğin Kıbrıs Türk Kültür Derneği ve Kıbrıs'ı Koruma Derneği gibi Türkiye'deki Kıbrıs Türklerinin örgütlenmeleri yoluyla Ada'daki gelişmeler Türkiye'nin gündeminde tutulmaktaydı. Buna Türk Milli Talebe Federasyonu ve daha sonra Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı dahil olunca hem Ankara hem de İstanbul'da Kıbrıs konusunda geniş çaplı protesto gösterileri meydana geldi²⁹⁴. Nitekim Türkiye'de gün geçtikçe artan Kıbrıs Türklerine yönelik destek dalgaları Ada'da büyük yankı uyandırmakta ve ENOSIS hayali ile milliyetçilik dalgasını canlı tutan Rumlarla çatışmalar kaçınılmaz duruma gelmekteydi²⁹⁵.

Aslında Kıbrıs meselesini Türk dış politikasının odak noktası haline getiren neden yalnızca Kıbrıs Türklerinin tehdit altında olması ve Yunanistan'a ilhakı değildi. Türk dış politikası söyleminde sıkça başvurulanan yavru vatan ana vatan metaforlarıyla Kıbrıs Türkleri ile Türkiye'nin güvenliğinin özdeşleştirilmesi, iki tarafın kaderinin birbirinden ayrılmazlığı; Ada'nın jeopolitik, ekonomik ve kültürel öneminden ötürü Kıbrıs, Türkiye'nin güvenliği ve savunması açısından arz ettiği yaşamsal önem, Kıbrıs'ın ticari güzergah üzerinde olması, petrol hatlarının birbiriyle buluştuğu noktalardaki hakim konumu, Ada'nın yüzer bir askeri üs temsili, kuşatılma/çevrelenme korkusunun sürekli olarak dile getirilmesi, Kıbrıs'a ilişkin resmi söylemlerde çokça başvurulanan temalar arasındadır. Zira Türkiye ve Kıbrıs Türkleri arasında, tüm yönleriyle, var olan karşılıklı çıkar ilişkisinin realist yansımasıdır²⁹⁶. Aynı durum Kıbrıs Rumları ile Yunanistan için geçerliydi. Birbirlerine yönelik hissedilen kültürel yakınlık, hem başkalarına duyulan güvensizlik konusunda ortak düşünce yaratıyor hem de diğer tarafın kültürünün gelişmesi kendi kültürel miraslarının varlığının tehdit edileceği biçimde algılamaktaydılar. Bu yüzden Kıbrıs sorununun kaynağının ekonomik eşitsizlikten öte etno/dinsel yani kültürel nedenlerin kaynaklandığı kabul edilmektedir²⁹⁷.

²⁹⁴ Rebecca Bryant & Mete Hatay, Turkish Perception of Cyprus: 1948 to the Present, **Friedrich Ebert Stiftung & Peace Research Institute Oslo (PRIO)**, PCC Report 1/2015, p. 12.

²⁹⁵ Copeaux, **a.g.e.**, s. 35.

²⁹⁶ Alper Kaliber, "Türkiye'de Güvenleştirilmiş Bir Alan Olarak Dış Politikayı Yeniden Düşünmek: Kıbrıs Örneği", **Uluslararası İlişkiler**, C: 2, S: 7, Güz 2005, s. 39-40.

²⁹⁷ Taeuber, **a.y.**, p. 17.

2.3.2. EOKA'NIN KURULUŞU VE KIBRIS'TA ETNO/DİNSEL ÇATIŞMA

Kıbrıs Rumlarının ENOSIS düşüncesini gerçekleştirmek adına organize biçimde harekete geçmelerine ivme kazandıran en önemli olay Ortodoks Kilisesinin, İngilizlerin karşı çıkmasına rağmen, 8 Aralık 1949 tarihinde Yunanistan ile birleşmek için halkoylaması yapmaya karar vermesidir. 15-22 Ocak 1950 tarihleri arasında gerçekleşen halkoylamasında Kıbrıs Rumlarının %95.7'si, Yunanistan ile birleşmek istediği yönünde görüş bildirmişti. Cemaatçi ruh halinin egemenliğini ifade eden bu halkoylaması ile birlikte Ortodoks Kilisesi, Kıbrıs Rumları için milli belleğin taşıyıcısı ve siyasi ağırlığı günden güne artan bir aktör haline geldi. Halkoylamasından sonra Rum toplumu ENOSIS'in Ada'daki öncüsü olan III. Makarios'u Başpiskoposluğa seçmişti. Zira bu olay, ruhani ve dünyevi alanların iç içe geçmesini temsil etmekteydi. Ortodoks Kilisesi, halkoylamasının sonucunu İngiliz Hükümeti, Yunanistan Hükümeti ve daha sonra BM Sekreterliğine iletmisti²⁹⁸. Şunu belirtmek gerekir ki Yunanistan Hükümeti, siyasi konjonktürün meydana getirdiği nedenlerden ötürü o dönemlerde Kıbrıs'la birleşme girişimine pek yanaşmıyordu. Zaten 1951 yılına kadar Kıbrıs'a olan ilgisi yok gibiydi. Ama Yunanistan halkı nezdinde Kıbrıs'a olan ilgi 1930'lı yıllardan itibaren gözlemlenmiştir. Zira bu ilgi yardım komiteleri şeklinde kendini göstermekteydi. Yanı sıra Estia gibi bazı gazetelerde Kıbrıs'ın Rum oluşu vurgulanıyordu²⁹⁹. Yunanistan Hükümeti'nin Kıbrıs ile birleşme düşüncesine özellikle o dönemde sıcak bakmaması İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Yunanistan'da (1946-1949) yılları arasında patlak veren iç savaş, Batı ile Doğu blokları arasındaki Soğuk Savaş'ın dorukta olması, Komünizmin yayılmasının durdurulması amacıyla uygulamaya konulan Çevreleme Politikası, Marshall Planı kapsamında yapılan yardımlar ve BM nezdinde verilen destek gibi nedenlerden ötürüdür. Zira dönemin siyasi konjonktürü Yunanistan'ın ideolojik

²⁹⁸ Varnavas, **a.g.e.**, pp. 24-30-31.

²⁹⁹ Gürün, **a.g.e.**, s. 383.

amaçları ile ters düşmekteydi. Bu yüzden Kıbrıs'tan gelen birleşme girişimleri Yunanistan tarafından desteklenmedi. Bunun yerine özerklik planı gibi düşünceler ortaya atılmıştı³⁰⁰.

Halkoylaması ve hemen ardından atılan diplomatik adımlar, ENOSIS düşüncesi ve Helen milliyetçiliğini destekleyen toplumsal kesime cesaret vermişti. Uluslararası kamuoyunun konuya öncelik vermemesine rağmen Rumlar, Ada'da ayaklanma ve taşkınlık çıkarma hazırlıklarına başlamışlardı. İngiliz yönetimi buna müsaade etmeyince protesto ve grev gibi yöntemlere başvurmuşlardı. Halkoylamasının ardından, aşırı sağcılığıyla bilinen Yunanlı albay, Georgios Grivas İngilizlere karşı mücadele verilmesini incelemek üzere Kıbrıs'ta temaslarda bulundu. 1951 ve 1952 yıllarında Kıbrıs'ta bulunduğu sürede Grivas, Makarios'un yardımıyla Helen milliyetçiliği ile bilinen Rumları örgütleme faaliyetlerine başladı. 2 Haziran 1952 tarihinde Rum yeraltı örgütü olan Kıbrıslı Savaşçıların Ulusal Örgütünü yani (EOKA)'yi kurdu³⁰¹. Üç yıl sonra yeraltı örgütlenmesini tamamlayan EOKA, 1955 yılında Kıbrıs'ı Yunanistan'la birleştirmeyi amaçlayan direniş mücadelesinin başladığını duyurdu. EOKA'ya göre İngiliz sömürgeciliğine son verilmeden ve Yunanistan Hükümeti üzerindeki etkisi azaltmadan birleşme mümkün olmayacaktı³⁰². Aynı bağlamda EOKA, Türkleri milliyetçi ve dinsel düşman olarak görmekteydi. Direnişin ilk icraatı kamu kuruluşlarını bombalamak, yanı sıra İngilizleri, Türkleri ve işbirlikçi olarak damgalanan Rumlara karşı saldırılar düzenlemek idi³⁰³.

EOKA, 1 Nisan 1955 tarihinde koloni idaresinin merkez binalarına saldırdı, polis merkezleri kundaklandı. Bu olaylar kasaba ve köylerde yaşayan Rumlar arasında ayaklanmaların başlamasına neden oldu. Kıbrıs Rumlarının ilk amacı, İngilizleri Kıbrıs'tan atmak daha sonra Türklere karşı katliam yapmaktı. Bu amacın gerçekleşmesi için Yunanistan gizlice gereken desteği sağlamıştı. Silahlanma ve örgütlenme Yunanistan lojistik desteği ile gerçekleşirken, Atina radyosu da propaganda kısmını üstlenmişti.

³⁰⁰ Varnavas, **a.g.e.**, pp. 24-30-31.

³⁰¹ Skvarka, **a.g.e.**, p. 35. ve Copeaux, **a.g.e.**, s. 40.

³⁰² Bryant and Hatay, **a.g.r.**, p. 15.

³⁰³ Gürün, **a.g.e.**, s. 386.

Tırmanan olaylar karşısında Yunanlar, Kıbrıs'ta meydana gelenlere sessiz kalınmaması gerektiği ve EOKA'ya askeri yardımların devam etmesi yanında siyasi desteğin sağlanması için hükümetlerine baskı yapmaktaydılar. Bu bağlamda şunu belirtmek gerekir ki İngilizler, Yunanistan'dan Ortodoks Kıbrıslılara silah taşıyan gemileri birkaç defa yakalamışlardı³⁰⁴.

Türk toplumunun da çatışmaların hedefi haline gelmesi Kıbrıs'taki Türk milliyetçisi kesimi, Türkiye'nin yardımıyla, örgütlenmeye yöneltti. Kıbrıs Türklerinin direnişe geçmesini tetikleyen en belirgin örnek Türk polislerin hedef haline gelmesi idi. Kıbrıs Türkleri, bu saldırıları toplumun bireylerine yönelik yapıldığı şeklinde yorumlanınca, karşı atağa geçmek için teşkilatlanma başladı. Zira EOKA örgütlenmesine karşı saldırılar yaygın hale geldi. Bu saldırılar, yeraltı örgüt üyeleri tarafından yapılmaktaydı. 1957 yılının sonuna gelindiğinde Kıbrıs Türkleri, Türk Mukavemet Teşkilatı'nı (TMT) kurdular. Gerçi bu örgüt, iki toplumun artık bir arada yaşayamayacağı ve Ada'nın bölünmesi gerektiği düşüncesini savunuyordu³⁰⁵. Ada'da artış kaydeden etno/dinsel çatışma karşısında sömürge yönetimi çaresiz kalmıştı. Dönemin İngiliz Başbakanı Anthony Eden, uzlaşma yolu aramak üzere üç garantör devlet arasında görüşmelerin başlaması önerisinde bulundu. Taraflar öneriyi olumlu karşılık verince konferans, 29 Ağustos 1955 tarihinde Londra'da düzenlendi. Kıbrıs'ın geleceği ile ilgili taraflar arasındaki görüş ayrılığı nedeniyle konferanstan somut bir sonuç çıkmadı. İngilizler Ada'da statükoyu korumayı isterken Yunanistan, Kıbrıs'la ya birleşme ya da özerklik statüsünün tanınmasını istemekteydi. İlk etapta Türkiye'nin pozisyonu statükonun korunmasından yanaydı. Ama var olan durumun değiştirilmesi kaçınılmaz ise Ada'nın Türkiye'ye iade edilmesini talep etmişti. Nitekim çatışmaların tırmanarak devam etmesi ve bunun karşısında sömürge yönetiminin acizliği Türk toplumunda Ada'nın ikiye bölünmesi düşüncesini pekiştirdi³⁰⁶.

³⁰⁴ Varnavas, **a.g.e.**, pp. 43-44.

³⁰⁵ Skvarka, **a.g.e.**, p. 37.

³⁰⁶ Varnavas, **a.g.e.**, p. 45.

2.3.3. KIBRIS CUMHURİYET'İNİN KURULUŞU VE TAKSİM'E GİDEN SÜREÇ

Kıbrıs'ta Rum ve Türkler arasında meydana gelen çatışmalar özellikle 1958 yılında TMT'nin kurulmasıyla birlikte doruğa ulaşmıştı. Garantör devletlerin Kıbrıs sorununa yönelik yaklaşımlarındaki derin ayrılıklar nedeniyle etno/dinsel çatışma sonucu binlerce insan göçe zorlanmıştı. Çatışmalar çeşitliliği yok edince karma mahalle ve köyler yerini Rum ve Türk mahalle ve köylerine bırakmıştı. Zira Kıbrıs sorunu askeri, siyasi ve insani yönleri ile uluslararası toplumun gündemine oturmuştu. İngiltere, Türkiye ve Yunanistan çatışmanın son bulması ve görüşmelerin başlaması gerektiği kanısına varmışlardı. Nitekim garantör devletler ve ABD, Kıbrıs'ın geleceğine ilişkin ve özellikle bağımsızlık zemini üzerinde 11 ve 19 Şubat 1959 tarihlerinde sırasıyla Zürih ve Londra Konferanslarında anlaşmaya varmışlardı. Sonuç olarak, Zürih ve Londra Anlaşması çerçevesinde kabul edilen ilgili belgeler taraflarca imzalanarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulduğu 16 Ağustos 1960 tarihinde uluslararası topluma ilan edilmişti. Nisan 1959'dan Temmuz 1960'a kadar süren bir çalışma sonucunda hazırlanan anayasa ve imzalanan bir dizi anlaşma ile bu sonuca varılmıştı. Bir diğer gelişme ise Kıbrıs Cumhuriyeti, 1961 yılında BM üyeliğine kabul edilmişti³⁰⁷.

Üç garantör devlet ve Ada'daki her iki toplumun temsilcileri eşit statüde kurucu unsurlar olarak Londra Anlaşması'na imza atmışlardı. Bunun neticesinde Kıbrıs Anayasası iki uluslu, egemen, bağımsız, işlevsel federatif bir cumhuriyeti kurmuş oluyordu. Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması karşısında dış ve iç engeller vardı. Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyesi olması ve Soğuk Savaş'ın dorukta olduğu yıllarda Batı Bloğunun aktif üyeleri olarak Komünizmin yayılmasına engel olma çabalarının zayıflamaması nedeniyle Batı ülkeleri, Kıbrıs konusunda uzlaşmaya varılması için iki tarafa baskı yapmaktaydı. İç engel ise Kıbrıs Türklerinin ENOSIS karşısındaki mücadelesi

³⁰⁷ Faruk Sönmezoğlu, **Soğuk Savaş Döneminde Türk Dış Politikası 1945-1991**, İstanbul, DER Yayınları, 2016, s. 164-165.

ve Yunanistan'a bağlanmak yerine bağımsız bir cumhuriyetin doğmasına destek vermeleri idi. Türkler ile Rumlar yeni cumhuriyetin eşit ve kurucu unsurları olmuş, bir toplumun diğerine ve/veya çoğunluğun azınlığa hükmedemeyeceği anayasal teminat altına alınmıştı. Buna ek olarak *Kıbrıslı* kimliği, etnik ve dinsel kimliklerin üstünde olacaktı. Anayasaya göre Kıbrıs Cumhurbaşkanı Rum kesimi, yardımcısı ise Türk toplumundan seçilecekti. Bakanlar Kurulu ise 7 Rum ve 3 Türk üyeden oluşacaktı. Parlamentodaki etnik dağılım ise %70'i Rum ve 30'i Türk üye; Ordunun %60'ı Rum %40'ı Türk, devletin memur kadroları %70 - %30 oranı ile her iki toplumun üyelerinden oluşması karara bağlanmıştı. İki toplumun kendi iç işlerine bakacak birer Cemaat Meclisi olacak ve toplumsal harcamalar için vergi koyma hakkına sahip olacaktı. İç güvenliği polis ve jandarma sağlarken orantı olarak %70'i Rum ile %30'u Türklerden oluşacaktı. Cumhuriyetin resmi dili Rumca ve Türkçe olacaktı. Rumlar açısından Yunanistan ve Türkler açısından Türkiye anavatan olarak kabul edilmişti. Türkiye ve Yunanistan'ın Ada'daki toplumlara eğitim ve kültürel alanlarda finansal destekte bulunabileceklerdi. Bunun dışında ENOSIS ve Taksim gibi bölücü planlar yasaklanmıştı. Son olarak SSCB'nin bölgede yayılmasına karşı işlev görmek üzere iki İngiliz askeri üssü Ada'nın stratejik bölgelerindeki varlığı garanti altına alınmıştı³⁰⁸. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın ayrıntılı ve karmaşık özelliği, anayasaya dünyanın en katı yönetim belgesi sıfatını kazandırdı. Ayrıca Anayasanın kendine özgü doğası ve taşıdığı özellikler BM yetkilileri tarafından bir anayasal gariplik olarak görülmesi ile sonuçlandı³⁰⁹.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması sorunun bittiği anlamına gelmediği gibi Zürih-Londra Anlaşmasının ne tür yarar sağlandığına bakmak gerekir. Aynı bağlamda Zürih-Londra Anlaşması kalıcı istikrar ve sürdürülebilir barışı tesis etme kapasitesi var mıydı gibi sorulara yanıt aramaktaydı. Zürih-Londra Anlaşması, Kıbrıs Rumlarının Ada'yı bir arada tutması için son şanstı. Anlaşma, ENOSIS mücadelesinin amacına ulaşmadan sona

³⁰⁸ Memorandum Setting Out the Agreed Foundation for the Final Settlement of the Problem of Cyprus, 'Çevrimiçi', https://www.embargoed.org/wp-content/uploads/2018/02/1959_London_and_Zurich_-_Agreements.pdf, 31 Ekim 2019.

³⁰⁹ Swan, a.y., p. 12.

erdiğinin Yunanistan ve Kıbrıs Rumları tarafından resmi olarak tanınmasıydı. Kuşkusuz, son anlaşma Yunan diplomasisinin yenilgisiydi, ancak aynı zamanda Kıbrıs sorununu çevreleyen siyasi iklime göre tek çözüm yolu idi. Bununla birlikte, Türkiye gerçek kazanan olarak görüldü. Zira Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesine izin vermemeyi başardı, ulusal imajını uluslararası düzeyde, Kıbrıs ile ilgili nihai çözümü bulma konusunda büyük rol oynayarak düzeltti; aynı zamanda diplomatik ilişkilerini geliştirmeyi başardı³¹⁰.

Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti çözümü gerek Türkiye'nin gerekse Yunanistan'ın soruna ilişkin ana tezlerinden bazı fedakarlıklar yapmaları sonucu sağlanabilmişti. Uzlaşma sırasında Türk Hükümeti'nin tezleri ile Kıbrıs Türklerinin tezleri arasında belirgin anlaşmazlıkların olmamasına rağmen aynı şey Yunanistan ile Kıbrıs Rumları için söylenemezdi. Gerçekten de Zürih-Londra görüşmeleri sırasında, sorunu NATO üyeleri arasında bir sürtüşme yaratmadan çözüm yönünde ABD ve İngiltere baskısı neticesinde Türkiye'ye daha fazla taviz verdiği, Yunanistan Hükümeti ile Kıbrıs Rum liderliği arasındaki anlaşmazlıkları su yüzüne çıkardı³¹¹.

Rum liderliği EOKA üyelerini Kıbrıs Cumhuriyeti kurumlarının kilit noktalarına yerleştirmişti. Zaten Kıbrıs'ta Helen kimliğinin taşıyıcısı ve etnik belleğin koruyucusu olan EOKA siyasi sürecin dışında bırakılamazdı. Böylelikle EOKA üyeleri, ordu ve polis teşkilatında kilit pozisyonlara getirilmişlerdi. Buna ek olarak Cumhurbaşkanı Makarios, “bu anlaşmalar bir devlet yarattı ama bir millet yaratmadı” diyerek Helen milliyetçiliğine vurgu yaparak *Kıbrıslı* kavramına karşı çıkmış ve Uluslararası Hukuk alanında geliştirilen *Eşitsiz Anlaşmaların Geçersizliği* görüşünü savunmuştu³¹². Dahası, bir anayasanın uygulanabilir olması için toplumun bağrından çıkması ve bir insanı diğerinden ayıran iç ve dış ilişkilere göre uyarlanmaması gerektiğini ileri sürmekteydi. Bu gerçekleşmediği

³¹⁰ Spyros Litsas, “The Road to Cypriot Independence: A Study of the Factors Which Brought About the Zurich-London Agreement”, University of Durham, Department of Politics, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Durham, 2000, p. 86.

³¹¹ Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s. 165.

³¹² Skvarka, **a.g.e.**, p. 68.

takdirde anayasa, işlevsel olmadığını kanıtlar. Daha az ayrıntılı ve toplumsal koşullara uyan bir belgenin benimsenmesi kaçınılmaz olduğu Makarios tarafından savunulmaktaydı³¹³.

1963 yılına gelindiğinde Makarios, güç paylaşımı ile yönetimde ortaklık ilkesini baltalayan ve çoğunluk ilkesini benimseyen 13 maddelik Anayasa değişikliği paketini açıklamıştı. Buna ek olarak, ENOSIS'in devam ettiğini belirterek Türkler ile paylaşımlı yönetime karşı çıkmıştı. Zürih-Londra Anlaşmasının, Kıbrıs halkının gerçekliği dışında garantör devletlerce, 14. Yüzyılda şekillenen iki Kıbrıs toplumunun politik ve sosyolojik zihniyetlerine rağmen kurulduğu ve birbirine yabancı iki toplumun bir arada varoluşuna karar verildiğini savunmaktaydı. Buna ek olarak Yunanistan, Türkiye ile İngiltere'nin daha az ölçüde olsa da 19. Yüzyıl sömürgeci güçleri gibi davrandığı ve Kıbrıslıların geleceğini belirlediği için bahsi geçen Anlaşmaların hiçbir bağlayıcılığı olmadığını ifade etmişti³¹⁴. Zira Türkiye, Zürih-Londra Anlaşmasını korumak için Kıbrıs'a müdahale etti ve süreç Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulması ile tamamlandı. Ada, Kıbrıs halkı, İngiltere, Yunanistan, Türkiye ve ABD'yi ilgilendiren bir sorun olan sömürgecilik ve milliyetçiliğin bir özeti haline geldi. Bu sorun, Kıbrıslıları bölen, Anglo-Yunan ilişkilerinin bozulmasına neden olan, Yunanistan ve Türkiye'yi savaşın eşiğine getiren karmaşık bir konuydu. Ama her şeye rağmen Zürih-Londra Anlaşması, Kıbrıs'ı bağımsız bir devlet statüsüne taşımış ve Kıbrıslıların bağımsızlık hakkını kullanmalarını sağlamıştı³¹⁵.

Güç paylaşımı ile ilgili anlaşmazlıklar Rumlarla Türkler arasında çatışmaların yeniden başlamasına neden olmuştu. 23 Aralık 1963 tarihinde meydana gelen Kanlı Noel olayları ile birlikte EOKA-B, Türklere karşı katliam gerçekleştirdi. Akritas Planı çerçevesinde Türklere karşı gerçekleşen aşırı korkutma olaylarından sonra Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması amaçlanmıştı. Meydana gelen saldırılar sonucu dört yüze yakın

³¹³ Swan, **a.y.**, p. 13.

³¹⁴ Skvarka, **a.g.e.**, p. 68.

³¹⁵ Litsas, **a.g.e.**, p. 263.

Türk yaşamını yitirmiş, onlarca kişi ise evlerinden kaçırılarak rehin alınmış ve yirmi beş bine yakın insan yerlerinden göç etmek zorunda kalmıştı³¹⁶. Gelişen olayları durdurmak amacıyla Türkiye, garantör devletlerin duruma müdahale etmesini talep etmişti. İlk etapta bu çağrıya yanıt alınmayınca 25 Aralık'ta Türk jetleri Ada'nın üzerinde ihtar uçuş yapmıştı. Böylece garantör devletler, olayların durdurulması çalışmalarına ivedi biçimde başlamış, yanı sıra Ada'da bulunan İngiliz askerleri çatışmayı durdurmak amacıyla savaş düzeni almıştı. Bu bağlamda Türkler, elde ettiği statüyü korumaya çalışırken Rumlar, iki kurucu toplumdan oluşan bir devlet yapısı yerine Rum çoğunluğunun hakimiyetinde *üniter* (tekçi) bir devlet yapısının uygulamaya koyulması için Zürih-Londra Anlaşmasının ortaya koyduğu düzeni ortadan kaldırmayı istemekteydiler. 1964 yılında Yunanistan'da yapılan seçimlerde Yorgo Papandreu'nun Merkez Birliği iktidara gelmesiyle bu istekler büyük destek kazanmıştı. Yunanistan Hükümeti, Ada'da barışın sağlanması için Zürih-Londra Anlaşmasının uluslararası adalet ilkeleri bağlamında değiştirilmesi gerektiğini savunmuştu. Türkiye'nin, Garanti Anlaşması çerçevesinde Ada'ya müdahale hakkının bulunmadığını ve böyle bir hakkın olduğu garantör devletler tarafından kabul edilse bile Kıbrıs Cumhuriyeti'nin BM'ye üyeliği bu durumu değiştirdiğini ileri sürmüştü. Yunanistan'ın Kıbrıs'a yönelik siyasetinde değişikliğe gitmesi Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti tarafından memnuniyetle karşılanınca Ada'daki etno/dinsel çatışmalar tırmanışa geçmişti³¹⁷.

2.3.4. UNFICYP'İN KONUŞLANDIRILMASI VE BM'NİN KIBRIS SORUNUNA YÖNELİK ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ ÇABALARI

Kıbrıs sorunu, 1950 yılından yani halkoylamasının yapıldığı tarihten itibaren BM gündemine yerini almıştı. ENOSIS ile Kendi Kaderini Tayin Etme Hakkı arasında bölgesel ve uluslararası ortamdaki gelişmelere göre değişen bu talepler Kıbrıs

³¹⁶ Skvarka, **a.g.e.**, p. 74-75.

³¹⁷ Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s. 166-167.

Cumhuriyeti'nin 1960 yılında kurulması ve BM üyesi olması ile birlikte sorun kısa süreliğine de olsa uluslararası toplumun gündeminden düşmüştü. Yalnız Makarios ve EOKA'nın statükoyu değiştirme girişimleri ile birlikte yeniden başlayan etno/dinsel çatışmalar, barış ve güvenliğe karşı tehdit olarak algılanması; Türkiye ve Yunanistan'ı savaşın eşiğine getirmesi nedeniyle BM'nin müdahalesi kaçınılmaz hale gelmekteydi³¹⁸.

Kıbrıs'ta tırmanarak devam eden olaylar nedeniyle 15 Şubat 1964'te İngiltere ve Kıbrıs Cumhuriyeti temsilcileri, Güvenlik Konseyi'nin sorunu durdurmak için acilen harekete geçmesini talep etti. BM, Kıbrıs'a barış gücü konuşlandırması için tüm taraflarla görüşmeler yapmaktaydı. Zira dönemin BM Genel Sekreteri U Thant, barış gücünün yetkilendirilmesi ve görev kapsamı hakkında ilgili taraflarla yoğun istişarelerde bulunmuştu. Bunun üzerine Güvenlik Konseyi 4 Mart 1964 tarihinde 186 sayılı kararı oybirliğiyle kabul etti. Uluslararası barışı ve güvenliğin yeniden tesis edilmesi amacıyla, Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti'nin rızası bağlamında BM Kıbrıs Barış Gücü'nün (United Nations Peacekeeping Force in Cyprus - UNFICYP) kurulmasına karar veriyordu. Silahlı çatışmaların son bulması, düzenin yeniden sağlanması ve Kıbrıs'ta barışın korunması için gerekli önlemlerin alınacağı belirtilmekteydi. BM ayrıca, Örgüte üye devletleri, Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki durumun kötüye gitmesine neden olabilecek ve uluslararası barışı ve güvenliği tehlikeye atabilecek eylemlerden kaçınmaları çağrısında bulundu. Konsey, barış gücünün kompozisyonu ve büyüklüğünü Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan, Türkiye ve İngiltere hükümetleri ile müzakere edilerek kurulacağını bildirmekteydi. Operasyonun yetki alanı ise uluslararası barışı ve güvenliği korumak adına, çatışmaların önce durdurulması ve yeniden meydana gelmesini önlemek için gerekli adımları atması, düzenin yeniden tesisi ve normal koşullara geri dönülmesine katkıda bulunmaktı. Aynı bağlamda Karar, BM Genel Sekreterinin, barış gücü çatısı altında, Kıbrıs'a bir arabulucu

³¹⁸ Establishment of UNFICYP, 'Çevrimiçi', <https://unficyc.unmissions.org/establishment-unficyc>, 1 Kasım 2019.

atamasını uygun görmekteydi. Arabulucu, Rumlar ve Türklerle görüşmeler yapıp Güvenlik Konseyi'ne ayrıntılı raporlar sunmak üzere görevlendirilmişti³¹⁹.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmi talebi üzerine Güvenlik Konseyi 13 Mart 1964'te olağanüstü bir toplantı yaptı ve 187 (1964) sayılı kararı kabul etti. Kararda Genel Sekreter, UNFICYP'in kurulmak üzere olduğuna dair üye devletlere güvence vermekte, aynı zamanda soruna taraf devletlerin Kıbrıs'taki durumu bozacak veya uluslararası barışı tehlikeye atacak eylemlerden kaçınmaları çağrısında bulunmaktaydı. Genel Sekreter'in 186 (1964) sayılı kararı uygulamaya yönelik büyük çaba sarf ettiği belirtmekteydi. BM, politik ve teknik aksaklıkları giderdikten sonra UNFICYP 27 Mart 1964 tarihinde Kıbrıs'ta göreve başladı³²⁰.

Yukarıda belirtildiği gibi, kanlı Noel katliamı günümüze kadar gelen yaralar açmış ve Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti, iki toplumu da memnun edecek kabiliyetinin olmadığını farkına varmıştı. Nitekim, BM Genel Sekreteri Kıbrıs Arabulucusu Galo Plaza, 1965 yılında Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporda tarafların çatışma çözümü konusunda esneklik göstermedikleri, etnik nedenlere dayanan düşmanlık ve güç paylaşımı üzerindeki anlaşmazlık devam ettiği sürece barışın mümkün olmayacağını belirtmekteydi. Rumlar, Zürih-Londra Anlaşmaları ile kabul edilen iktidar paylaşımının adaletsizliğine işaret ederek anayasal değişiklik gerekliliğini vurgulamaktaydı. Böylece Kıbrıslılar, özgür iradeleri ile ENOSIS'e referandum yoluyla karar verebilirlerdi. Türkler ise ya statükonun muhafaza edilmesi ya da coğrafi taksim baz alınarak Ada'nın federatif bir rejimle yönetilmesini dile getirilmekteydiler. Arabulucu, ENOSIS girişiminin uluslararası barış ve güvenliği tehdit etme potansiyeline sahip olduğu sonucuna varmıştır. Nitekim Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsız kalması ve herhangi bir devletle birleşme yoluna gitmemesi gerektiğine vurgu yapılmıştı. Ayrıca Türklerin coğrafi temele dayalı federasyon önerisi kabul edilebilir olmadığından, bunun yerine hakların güvence altına alınması amacıyla

³¹⁹ UNSC Resolution 186 (1964), S/5575, 4 March 1964.

³²⁰ UNSC Resolution 187 (1964), S/5603, 13 March 1964.

uluslararası garanti önerilmişti. Son olarak Ada'nın silahtan arındırılması gerektiğine vurgu yapılmıştı³²¹.

UNFICYP'nin bilhassa yetki sınırlarının belirsizliği, özellikle güç kullanma konusunda ne kadar ileri gidebileceğini, genel görevinin kesin bir tanımı olmadan çok ağır bir sorumluluk üstlendiği bilinmekteydi. Güç kullanma yetkisi konusundaki belirsizlik ve netlik eksikliği, açıkça operasyonun işlevini yerine getirmesi önündeki önemli engellerden biriydi. O yüzden UNFICYP ilk yıllarda çok fazla güçlüklerle karşılaşmış, hatta zaman zaman çatışmaların meydana gelmesine engel olamamıştı. Bunun üzerine Genel Sekreter Thant, UNFICYP'nin etkinliğinin artırılması ve yetkisini genişletilmesi için Güvenlik Konseyi üyeleri ile yoğun müzakereler yürütmüştü. Böylece UNFICYP harekât alanını genişletmiş, bağımsız kararlar alma yetkisi elde etmiş ve barış gücünün kendilerini savunmak üzere silaha başvurabilmesi karara bağlanmıştı³²².

BM Kıbrıs arabulucusunun raporu Makarios ve Yunanistan Hükümeti tarafından memnuniyetle karşılanırken Türkiye'nin tepkisini çekmişti. Aynı bağlamda BM Genel Kurulu, 1965 yılında aldığı 2077 sayılı kararla Kıbrıs Hükümetini ırk veya dinlerine bakmaksızın tüm vatandaşlara insan hakları prensipleri gereğince eşit davranmaya ve azınlık haklarını teminat altına alma çağrısında bulunmaktaydı. Buna ek olarak hiçbir dış müdahale olmadan Kıbrıs'ın, bağımsızlık ve egemenlik haklarına vurgu yapılmaktaydı. Son olarak üye devletler Kıbrıs'ın birliği, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi çağrısında bulunmaktaydı. Böylece hem garantör devlet sıfatı dolaylı biçimde ortadan kaldırılıyor hem de coğrafi federasyon önerisi Genel Kurul tarafından desteklenmemekteydi³²³. Ada'nın geleceğiyle ilgili Rum ve Türk toplumları arasındaki anlaşmazlıkların derinliğine karşı hoşnutsuzluklara rağmen UNFICYP kuruluşundan bu yana, Kıbrıs'ta toplumlar arası negatif barışın tesisi ve sürdürülmesi konusunda başarılı olduğu söylenebilir. İç savaşın durdurulması ve etno/dinsel nedenlere dayalı cezalandırıcı

³²¹ Report of the United Nations Mediator on Cyprus to the Secretary General, S/6253, 26 March 1965, pp. 63-64-65-66.

³²² Findlay, **a.g.e.**, pp. 90-92.

³²³ UNGA Resolution 2077 (1965), 18 December 1965.

eylemlerin son bulması için büyük çaba sarf edilmişti. UNFICYP'in özellikleri, görev kapsamı ve işleyişinin analizi, iç savaş yaşayan bir Ada'da uluslararası barışı koruma gücünün kullanımı ve sınırları hakkında oldukça fazla şey ortaya koyuyor. Çatışan tarafları ayırdıktan sonra garantör devletler ve ilgili tarafların katılımıyla görüşmeleri başlatmıştı. Aralık 1964'ten günümüze, BM Genel Sekreteri gözetiminde ve UNFICYP aracılığıyla toplumlar arası görüşmeler sürmüştür. Ayrıca okullar, fabrikalar ve küçük işyerleri kapılarını yeniden açınca Ada'da yaşam biraz da olsa normale dönmüştü. UNFICYP, ilk günden beri, düzenin yeniden tesis edilmesi, olağanüstü duruma son vermek ve taraflar arasında görüşmelerin başlaması için çaba sarf etmiştir. Bu süre içerisinde, taraflar arasında sınırlı konularda bazı uzlaşmalar gerçekleşmiş olmasına rağmen, Zürih-Londra Anlaşmasını değiştirecek ya da sona erdiren bir ortak iradenin ortaya çıkması için taraflar arasındaki görüşmeler günümüze kadar devam etmektedir. UNFICYP, o dönemde görev yapan herhangi bir BM barış gücünden farklıydı. Zira Kıbrıs, dünyanın en hassas ve istikrarı bozulmuş bölgelerinden biriydi. UNFICYP, kendisini yalnızca bir iç savaşın ortasında değil, aynı zamanda taraflar arasında meydana gelebilecek potansiyel ve tehlikeli çatışmaları engellemek üzere Ada'ya konuşlandırılmıştı³²⁴.

2.3.5. TSK'NIN KIBRIS MÜDAHALESİ VE TAKSİM SÜRECİ

Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)'nin Kıbrıs'a yaptığı müdahalenin nedenlerini 1964'a ve hatta 1950'lere kadar götürmek mümkündür. Makarios'un Zürih-Londra Anlaşmasını feshetmesi Kıbrıs'ın ikiye bölünmesinin zeminini hazırlamıştı. Ada'da çatışmaların yeniden başlaması ile birlikte Türk Hükümeti, Ada'ya müdahale etme kararı almıştı. O sırada ABD Başkanı, Türkiye Başbakanına mektup yazarak Kıbrıs'a müdahale kararından vazgeçmesi yönünde uyarıda bulunmaktaydı. Aynı bağlamda NATO,

³²⁴ James A. Stegenga, "UN Peacekeeping: The Cyprus Venture", *Journal of Peace Research*, Vol: 7, No: 1, 1970, pp. 5-6.

Türkiye'nin Ada'ya müdahale etmeden önce müttefiklere danışması yönünde açıklamalar yapmaktaydı. Bunun üzerine müdahalenin bir süreliğine ertelendiği dönemin Türk Hükümeti tarafından açıklanmıştı. Ada'daki çatışmalar ise UNFICYP'nin katkılarıyla sona ermiş ama barışın kalıcı olmadığı herkesin malumuydu³²⁵.

1967 yılında Albaylar Cuntası Yunanistan'da darbe yapıp yönetime el koymuştu. İstikrarsızlaştırıcı bir siyasi gelişme olarak değerlendirilen darbenin etkileri Kıbrıs'a hemen yansınca etno/dinsel çatışmalar Ada'da yeniden patlak verdi. NATO çatısı altında gerçekleşen bazı girişimlere rağmen çatışmaları durdurma çabaları sonuçsuz kalmıştı. Bunun üzerine ABD'nin doğrudan devreye girmesiyle Ada'daki tansiyon bir kez daha düşürülecekti. Albaylar arasındaki görüş ayrılığı nedeniyle 1973 yılında Yunanistan'da Cunta yönetimi içerisinde bir darbe daha meydana gelmişti. Darbe yönetimi, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını öncelikli hedef olarak belirlemesine rağmen bu plan Kıbrıs'ta gereken karşılığı bulmadı. Bunun üzerine Makarios ile Yunan Hükümeti'nin arası açılmıştı. Sonuç olarak Albaylar Cuntası, 15 Temmuz 1974 tarihinde Makarios'u darbeye cumhurbaşkanlığından indirirerek yerine EOKA lideri Nikos Sampson'u geçirdiler. ENOSIS'i gerçekleştirmek üzere harekete geçen Kıbrıs Hükümeti, çatışmaların şiddetlenmesine neden olmuştu³²⁶.

Türk Hükümeti, Ada'nın birliğinin tehlikede olduğu ve Türklere yönelik saldırıların yeniden başlayabileceği olasılığını vurgulayarak uluslararası müdahalenin gerçekleşmesi için çağrıda bulunmaktaydı. Ada'ya müdahalenin birlikte yapılması için garantör devlet olan İngiltere'nin desteği aranmıştı. Yalnız İngiltere müdahalede doğrudan yer almayı veya üslerini kullandırtmayı reddedince Türkiye, 20 Temmuz 1974 sabahı Kıbrıs'a askeri müdahaleyi başlattı. İlk aşaması iki gün süren müdahalenin ardından garantör devletler bir araya geldi. Türkiye, Ada'da iki toplumun artık bir arada yaşayamayacağını öne sürerek iki bölgeyi federal bir yapının kurulmasını talep etti.

³²⁵ Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s. 86-87.

³²⁶ James H. Wolfe, "Federation Under International Safeguards", **Publius: Bicomunal Societies and Politics**, Oxford University Press, Vol: 18, No: 2, Spring 1988, p. 79.

Yunanistan ve Kıbrıs Rumları ise müdahaleden önceki durumun devam etmesi gerektiğini savundular. Görüşmelerden sonuç çıkmayınca TSK harekâtı yeniden başlatarak Ada'nın %37'sine hâkim oldu. Müdahale ile birlikte Kıbrıs bölündü ve bugün de geçerli olan idari sınırları çizildi. Ada'nın kuzeyine yerleşen Türkler, Kıbrıs'ta federal devlet önerisini yinelediler. Sonuç olarak Kıbrıs Türkleri, 1975 yılında tek taraflı olarak Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulduğunu ilan ettiler³²⁷. Bunun üzerine Güvenlik Konseyi 12 Mart 1975 tarihinde 367 sayılı kararı aldı. Kararda, 1964 yılında alınan 186 sayılı kararın geçerli olduğuna vurgu yapılmış, Ada'nın taksimi veya başka bir ülke ile birleşmesinin kabul edilemez olduğu, UNFICYP'in barış ve istikrarı korumak amacıyla Kıbrıs'taki görevine devam edeceği ve BM Genel Sekreteri'nin iyi niyet girişimi çerçevesinde toplumlar arası görüşmeleri kolaylaştırması öngörülmekteydi³²⁸. Bu bağlamda, Türk ve Rum toplumları arasında 1975 ve 1976 yıllarında Viyana, New York ve Cenevre'de yapılan görüşmelerde yönetim biçimi ve Ada'nın geleceği ile ilgili anlaşmazlıklar devam etti. 1977 yılında BM Genel Sekreter'inin arabuluculuğu sayesinde, Rauf Denktaş ve Makarios III, Dört Kılavuz (*Four Guidelines*) olarak bilinen yol haritası üzerinde anlaştılar. Bu kılavuzlar iki kesimli bir Kıbrıs Cumhuriyeti öngörmekteydi. Rum yönetimi, uluslararası arenada Kıbrıs'ı temsilen hükümet olarak kabul edilmelerinin avantajını kullanarak federe devlet önerisine karşı birçok devletin desteğini almayı başarmıştı. Nitekim toplantıların hemen hemen hepsinden kendi tezlerine uygun kararlar çıkartılmasını sağlamışlardı. Görüşmelerin çözümsüz kalması sonucunda Kıbrıs Türkleri 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) kurulduğunu ilan etmişlerdi. Türkiye dışında hiçbir ülke KKTC'yi tanımazken, Ada'nın kuzeyi ile bağları tamamen kopmuş bulunan güneydeki Rum yönetimi (GKRY), uluslararası arenada Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmi temsilcisi olarak tanınmaya devam etti/etmektedir³²⁹. Aslında bazı görüşler, Kıbrıs Türklerinin cumhuriyet oluşturma kararının, iki toplumlu ortaklık modelinin uygulanması için müzakerelerde daha güçlü pozisyon kazanmak amacıyla manevra niteliği taşıdığını ileri sürmüştü. Ki Türk liderlerin, acilen müzakerelere dönmek

³²⁷ Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s. 329.

³²⁸ UNSC Resolution 367 (1975), 12 March 1975, pp. 1-2.

³²⁹ Wolfe, **a.y.**, p. 82.

için hazır olduklarını belirtmeleri bu görüşü destekliyordu. Ancak gelinen nokta Taksim'den dönüş olmadığı ve her toplumun statükoyu kabullendiği ve kendi yolunda ilerlediğini gösterdi³³⁰.

2.3.6. UNFICYP'İN KIBRIS'TA BARIŞI KORUMA VE ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ ÇABALARI

Kıbrıs sorunu, 1950'lerden itibaren BM'nin gündeminde yer almaya başlamıştır. Ada'nın geleceği, sömürgeciliğin son ermesi, toplumsal çatışma, barış güçlerinin görev kapsamı ve konuşlandırılması, bölgesel güvenlik ve müdahale derken Kıbrıs sorunu çözümsüz durumu günümüze kadar süregelmiştir. Bu bağlamda UNFICYP'in, barışı sağlamak ve düzeni yeniden tesis etmek amacıyla Güvenlik Konseyi tarafından 1964 yılında kurulup, Kıbrıs'a konuşlandırıldığı daha önceki sayfalarda belirtilmişti. Ayrıca BM, barış gücünün kuruluş tarihinden itibaren toplumlar arası arabuluculuk yapmak üzere Genel Sekreter Kıbrıs Özel Temsilcisi atamıştır. Kıbrıs'a askeri müdahalenin gerçekleştiği gün, yani 20 Temmuz 1974 tarihinde Güvenlik Konseyi, 367 sayılı kararı almıştı. Söz konusu kararda üye devletlerin Kıbrıs'ın bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi; meydana gelen çatışmanın taraflarını ivedilikle ateşkes kararı alması; uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden eylemlere derhal son verilmesi; uluslararası anlaşmalar uyarınca yabancı askeri personelin Kıbrıs Cumhuriyeti'nden geri çekilmesini talep etmekteydi³³¹. Bahsi geçen kararda Türk toplumunun kaygılarının göz ardı edildiği görülmektedir. Bu yüzden Türkiye'nin Ada'daki askeri varlığını günümüze kadar devam ettirmektedir. Öte yandan UNFICYP, tarafların çatışmaya tutuşmasına engel olmak, adil ve kalıcı barışı tesis etmek, toplumlar arası görüşmelerin devam etmesi için gerekli koşulların yaratılmasına yardımcı olmak gibi çabaları günümüze kadar sürdürmüştür. Zira taraflar, UNFICYP ile hem askeri hem de sivil düzeyde işbirliğine devam etmişlerdi. Ada'nın *de*

³³⁰ Swan, a.y., pp. 32-33.

³³¹ UNSC Resolution 367, a.g.e., pp. 1-2.

facto durum olarak taksiminden sonra UNFICYP'e, ateşkesin sürdürülmesi gibi yeni işlevler yüklemiştir. Askeri statüko daha sonra netleştirildi, yanı sıra UNFICYP ve çatışan taraflar arasında çok sayıda yerel anlaşmayla düzeltilmişti. Bu anlaşmaların çoğu, 1989 yılında UNFICYP aracılığıyla kurallar dizisinde birleştirildi³³².

Kıbrıs Özel Temsilcisi, iki toplumun liderleri arasındaki görüşmeleri kolaylaştırmaya devam etmektedir. UNFICYP ile Özel Temsilci, hemen hemen tüm konularda işbirliği yapmaktadır. Aradaki ilişkinin doğasına açıklık getirmek gerekirse UNFICYP, barışı koruma görevini yürütürken, Özel Temsilci süregelen müzakereleri kolaylaştırmakla birlikte elverişli ve istikrarlı bir ortamda gerçekleşmesini sağlamaktadır. Özel Temsilci Ofisi, özellikle çalışma grupları, BM'nin ilgili komitelerde ve Güvenlik Konseyi'nde müzakere sürecini yürüten siyasal ilişkilerden sorumlu ve konunun uzmanlarıyla birlikte çalışır. Ofis, UNFICYP'in iletişim, lojistik ve yönetim konularındaki desteğini alır, karargâhı ise BM Koruma Alanı (UNPA) olarak bilinen bölgede konuşlanmaktadır³³³. KKTC ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kendi askeri hatlarının ötesinde askeri tatbikat yapmaması, resmi olmayan ateşkesin temel özelliğini oluşturmaktadır. Ortak Bölge (*Intermediate Zone*) olarak bilinen alanda UNFICYP, statükonun korunmasını sağlamaktadır. UNFICYP, ortak alandaki sorumluluklarını her iki tarafın güvenlik kaygılarını dikkate alarak yerine getirmektedir³³⁴.

UNFICYP, ortak alanda bazı toplumsal çalışmaların yapılmasını sağlıyor. Bu amaçla, tampon bölgedeki dört köy ve diğer bazı alanlar sivil kullanım alanları olarak belirlenmiştir, bu da serbestçe erişilebilir olduklarını ve yerel sivil polis tarafından denetlendiklerini gösterir. Güvenlik durumunun kırılganlığının bir göstergesi olarak UNFICYP tarafından özel izin alınmadıkça tampon bölgede hiçbir sivil harekete veya

³³² UNFICYP Operations Since 1974, 'Çevrimiçi', <https://unficyc.unmissions.org/operations-1974>, 6 Kasım 2019.

³³³ Abdullah Soydemir, "The Role and Effectiveness of United Nations Peacekeeping Mission in the Cyprus Island", **Güvenlik Stratejileri**, Yıl: 14, S: 27, p. 177.

³³⁴ UNFICYP Operations Since 1974, 'Çevrimiçi', <https://unficyc.unmissions.org/operations-1974>, 6 Kasım 2019.

etkinlik yapılamamaktadır³³⁵. Ancak UNFICYP'in iki topluma yönelik yardım faaliyetleri sürerken taraflar statükoyu korumaya devam ettiler. Çatışmaları önlemek için barış gücünün Yeşil Hat ve tampon bölgedeki varlığı vazgeçilmez hal almaktaydı. Zira 1990'ların başında itibaren çoğunlukla bölünmeyi protesto eden kadın ve öğrenci gruplarının tampon bölgeye düzenli aralıklarla girmeye çalışmaları dışında kayda değer bir sorun meydana gelmedi. UNFICYP, çatışma çözümü ve normalleştirme çabaları bağlamında tampon bölgede toplumlar arası toplantıları düzenleme ve sivil faaliyetleri teşvik etmeyi sürdürmektedir. Barış gücünün hem çatışmayı durdurması hem de krizi yatıştıracak güven artırıcı eylemlerde bulunması Türk ve Rum toplumlarının UNFICYP'in arabuluculuk yapmasına sıcak bakmalarıyla sonuçlanmaktaydı³³⁶.

UNFICYP, Ada'nın kuzey kesiminde yaşayan Kıbrıs Rumları için bazı insani hizmetleri yerine getirdiği belirtilmektedir. Zira barış güçleri, Kıbrıs Cumhuriyeti ve Kıbrıs Kızıl Haç Derneği tarafından sağlanan malzeme, ayrıca emekli aylığı ve sosyal yardımları bahsi geçen kişilere ulaştırma hizmeti vermektedir. Ada'nın güney kesiminde yaşayan Kıbrıs Türklerini düzenli olarak ziyaret eder ve kuzeydeki akrabalarıyla iletişim kurmalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca Ada'nın kuzeyinde üç köyde yaşayan Marunilere insani yardım yapmaktaydı. UNFICYP, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ile işbirliği yaparak Kıbrıs'ta zorla yerlerinden edilmiş kişilere (Internally Displaced Persons – IDP's) insani yardım sunmaya devam etmektedir. Ayrıca her iki topluluğa yönelik projelerin hayata geçirilmesini sağlamak amacıyla BM Proje Hizmetleri (*United Nations Organization for Project Services*) ile işbirliği yapmaktadır³³⁷.

BM Genel Sekreteri, 2004 yılı raporunda Kıbrıs'ta giderek iyileşen güvenlik durumuna dikkat çekmekte, ateşkes hattının etrafında askeri olayların oranının hayli azaldığını kaydetmekteydi. Bu nedenle UNFICYP'in asker ve polis sayısının %30

³³⁵ Soydemir, a.y., p. 178.

³³⁶ Neda Smiljanic, "United Nations Force in Cyprus: Success of Failure? The Comparison of Conflict Management and Conflict Resolution Perspectives", Masaryk University, Department of International Relations and European Studies, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Brno, 2014, p. 78.

³³⁷ UNFICYP Operations Since 1974, 'Çevrimiçi', <https://unficyp.unmissions.org/operations-1974>, 8 Kasım 2019.

oranında azaltılması gerektiğini önermekte, sadece irtibat güçlerinin görevlerine devam etmesi, ayrıca arabuluculuk ve çatışma çözümü gruplarının yürüttüğü faaliyetler neticesinde sivil elemanların sayısının arttırılması, yani Sivil İşler Bölümüne ekleme yapılması gerektiğine vurgu yapmaktaydı. Bunun üzerine Güvenlik Konseyi, 22 Ekim 2004 tarihli 1568 sayılı kararı kabul ederek raporda Sivil İşler Bölümü ile ilgili tavsiyeleri onaylamış, yanı sıra gücün sayısını 860'a düşürmüştü³³⁸.

UNFICYP'in Sivil İşler Bölümü, sivil nitelikli sorunlarla ilgilenmek üzere 1998 yılında kurulmuştur. Tampon bölgede sayısı gün geçtikçe artan sivil faaliyetlerin tamamını yapmıştır. Zaten barış gücünün sivil işlevinin kökü, Güvenlik Konseyi'nin 186 (1964) sayılı kararı bağlamında çalışmaktadır. Özellikle, Ada'daki normal koşullara geri dönülmesine katkıda bulunma çalışmaları yürütmektedir. Sivil alanda UNFICYP, her iki toplumu etkileyen konularda resmi makamlarla günlük olarak temaslarda bulunmak, Rum ve Türk toplumlarında önde gelen kişilerle yerel düzeyde görüşmeler gerçekleştirmektedir. Tampon bölgenin sivil faaliyetlerde kullanılmasının yönetilmesi; insani alanda ise güneydeki Türklere ve kuzeydeki Rumlarla Marunilere yardım sağlamak ve sosyal refah, eğitim, tıbbi ihtiyaçların karşılanması; güven oluşturmak amacıyla toplumlar arası diyalogu teşvik etmek, ortak kültürel mirası korunması, teknik düzeyde işbirliğini kolaylaştırmak ve her iki toplumun, Ada'nın iki kısmında bulunan dini alanlara erişimlerini kolaylaştırmaktır. Buna ek olarak, iki toplum arasında uyum ve uzlaşmayı destekleyen faaliyetlerin kolaylaştırılmasından sorumludur. Ayrıca sosyal, spor ve benzer etkinlikler düzenleyerek toplumlar arası diyalogun desteklenmesi, gerekli hizmetlerin insanlara ulaşması sağlamak için lojistik ve teknik hizmetlerin verilmesi idi. Zira bahsi geçen hizmetlerin tümü yumuşak güç enstrümanları bağlamında açıklanabilir³³⁹.

Bu çabaların bir sonucu olarak sivil toplum kuruluşları, yavaş yavaş ama istikrarlı bir şekilde toplumlar arası bağların yeniden kurulmasını sağladı. Sorununun bağlamı ve içeriğini belirleyen etno/dinsel teze alternatiflerin ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. BM

³³⁸ UNSC Resolution S/RES/1568 (2004), 22 October 2004, pp. 1-2.

³³⁹ Civil Affairs, 'Çevrimiçi', <https://unficy.org/civil-affairs>, 10 Kasım 2019.

açısından, milliyet merkezli tarih, kimlik, toplum ve devletçilik kavramları etrafında şekillenen görüşmeler sonuçsuz kalmıştı. Bu nedenle, Kıbrıslı vatandaşın çatışmadaki rolüyle ilgili yeni kimlik arayışları ve farkındalık yaratma çabaları, 1990'ların sonlarından günümüze kadar BM tarafından her iki toplumda da geliştirildi. Bu girişim hâlâ yaygın olan milliyetçi siyasetin gelenekçiliğine bir alternatif olarak BM tarafından görülmektedir. Sayıları az da olsa Kıbrıs'ta bütünleştirici eğilim benimseyen barış kurucuları ortaya çıktığı belgelere yansımaktadır. Bir nevi geleceğe yatırım gibi görünen bu kesim, BM tarafından büyük destek sağlamaktadır³⁴⁰. Kadınlara gelince UNFICYP, Güvenlik Konseyi'nin 1325 (2000) sayılı karar çerçevesinde çalışmaktadır. Kıbrıslı kadınların, çatışma esnası ve sonrası tecavüz, seks kaçakçılığı ve diğer cinsiyet şiddetine maruz kalmamaları yönünde caydırıcı çalışmalar yürütmektedir. Ayrıca Kıbrıs'ta çatışma çözümü ve barış inşası çabalarında yer almaları ve dahası katılımlarının arttırılması için çalışmaktadır³⁴¹. Aynı bağlamda UNFICYP, mayın temizleme eylemi yürüten (*United Nations Mine Action Service – UNMAS*) ile Ada'nın mayından temizlenmesi için günümüze kadar büyük projeler yürütmektedir. UNMAS, Kıbrıs'ta "*Removing threats, building confidence and facilitating lasting peace*" sloganı altında faaliyet göstermektedir. Bu çalışmalar, belli bölgeleri yalnızca mayından temizlemekle sınırlı değildir. Aşamalı olarak mayın tarlalarını temizleyip alanları yaşanabilir duruma getirmektedirler. UNMAS'ın verilerine göre sadece 2016 yılında Kıbrıs'ta yüzbinlerce metrekaare mayın ve patlayıcı maddeden temizlenip çiftçilik ve sanayiye kazandırılmıştır³⁴².

UNFICYP'nin, çatışma çözümü, arabuluculuk ve güven artırıcı girişimlerinden biri barış gücünün çalışma kapsamı ve faaliyetlerini özetle anlatan Mavi Bere (The Blue Beret) dergisidir. Dili İngilizce olan derginin ilk baskısı 20 Nisan 1964 tarihinde yayınlanmıştır. Dergi, yıllarca haftalık yayın yapmış, daha sonra aylık ve şimdi ise daha

³⁴⁰ Smiljanic, **a.g.e.**, s. 85.

³⁴¹ UNSC Resolution S/RES/1325 (2000), 31 October 2000.

³⁴² UNMAS Factsheet on Mine Action in Cyprus, 'Çevrimiçi', <https://unficy.org/unmissions.org/unmas-factsheet-mine-action-cyprus>, 10 Kasım 2019.

kapsamlı bir biçimde yılda dört veya beş kez yayınlanmaktadır. Ada'daki barış gücünün çalışmaları ve görev alanına getirilen yenilikler, kadın ve çocuklara yönelik yürütülen programlar, barış güçlerinin görev alanları çerçevesinde uyguladıkları kişisel gelişim projeleri, toplumsal bütünleşme ve farkındalık yaratma hakkında yayın yapmaktadır. Kıbrıs'ta yeni göreve başlayan asker, polis ve sivil eleman ekipleri hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca mayın temizleme eylemi yürüten UNMAS'ın Ada'da yürüttüğü faaliyetleri ve UNFICYP ile işbirliği hakkında bilgileri Kıbrıslılara sunmaktadır. Bu nedenle UNFICYP'in geleneksel barış operasyonlarının yaptığı görevlerin ötesine geçtiği söylenebilir. Ama Ada'daki kırılgan güvenlik durum, zıt ideolojilerin etksi ve taraflara sponsor devletlerin pozisyonlarındaki farklılık nedeniyle UNFICYP, geleneksel barış operasyonları arasında yerini korumaktadır³⁴³.

Barış gücünün görev alanı, askeri ağırlıklı olmak yerine insani yardım, arabuluculuk, çatışma çözümü ve müzakerelerin sürmesi konularıyla öne çıkmaktaydı. Örneğin, çatışmaları durdurmak konusunda bölgeye asker sevkiyatı yapmak yerine mekik diplomasiye başvurulmaktaydı. Buna ek olarak Ada genelinde hareket özgürlüğü sağlamak, dengeli ekonomik gelişme ve özellikle Kıbrıs Türklerine yönelik ekonomik kısıtlamaların kaldırılması, kamu hizmetlerinin desteklemesi, okul ve sanayinin yeniden açılması; arazi kayıtlarının bulunması, adli sistemin normal şekilde işlemlerini sağlanması, tarımsal faaliyetlerin kolaylaştırılması, ticari ilişkilerin düzenlenmesi ve insan haklarının desteklenmesi idi. Bunun nedeni ise hem Kıbrıs'taki ortamın doğası hem de Genel Sekreter'in UNFICYP'in, doğal olarak Güvenlik Konseyi daimî üyelerinin onayını aldıktan sonra, görev alanını kişisel inisiyatifle genişletmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla BM barış gücü, Kıbrıs sorununu kökünden çözme de müzakere sürecinin sürdürülmesi ve çatışmanın başlamaması konularında başarılı olmuştu. Güvenlik Konseyi 186 (1964) sayılı kararında geçtiği gibi normal koşullara dönme amacı kısmen de olsa yerine getirilmiş oldu³⁴⁴.

³⁴³ The Blue Beret, 'Çevrimiçi', <https://unficy.unmissions.org/blue-beret>, 10 Kasım 2019.

³⁴⁴ Aksu, a.g.e., pp. 144-145.

BM, Ada'da tarafları uzlaştırma ve kalıcı barışı tesis etmek amacıyla çalışmalarına devam etmektedir. Bunların en önemlilerinden biri Annan Planı ve referandum idi. Aslında Genel Sekreter Annan, çözümün zeminini hazırlayacak müzakere sürecinin oluşturulması için arabulucu faaliyetlerine 1990'lı yılların sonlarında başlamıştı. Bu müzakereler belli aralıklarla birkaç yıl devam etmiş ve Annan Planı 11 Kasım 2002 tarihinde açıklanmıştı³⁴⁵. KKTC ve Türkiye, diğer yandan Kıbrıs Cumhuriyeti ve Yunanistan'ın uzlaşmaya yanaşmalarını isteyen/teşvik eden/baskı yapan sadece BM değildi. Avrupa Birliği de tarafların anlaşması durumunda birleşik Kıbrıs'a örgüt adaylığı sunmaktaydı. Aslında AB, Kopenhag Zirvesi'nde Kıbrıs'ın 1 Mayıs 2004 tarihinde Örgüt üyesi olacağı kesinleştirmişti. Yalnız sonuç bildirisinde, tarafların bahsi geçen tarihten önce sorunu çözmelerini istemekte, aksi durumda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tüm Kıbrıs'ı temsilen AB üyesi olacağı ve KKTC'nin bölgesel örgüt dışında kalacağı belirtilmekteydi. KKTC ve Türkiye'de meydana gelen siyasi gelişmeler sonucu iki taraf Plana destek verdiklerini açıkladılar. Ancak BM ve AB'nin baskılarına rağmen Kıbrıs Cumhuriyeti, Plana karşı çıkacaklarını açıklamaktaydılar³⁴⁶. Planın içeriği, temelde Garanti Anlaşmalarıyla örtüşmekteydi. Plan, paylaşımlı yönetim, iki toplumlu, iki bölgeyi bir federasyon devlet öngörmekteydi. Ada'nın birleşmesi ile birlikte kademli olarak hem barış gücü hem de diğer yabancı güçler geri çekilecekti. Plan, 24 Nisan 2004 tarihinde Ada'nın iki tarafında referanduma sunuldu. Ada'nın iki kısmında yapılan referanduma katılım %88'i bulmuştu. Türklerin % 64.9 Plana evet derken %35.1 hayır oyu kullanmıştı. Aynı biçimde Rumların %75.8 hayır demiş ve %24.2 Plana evet demişti. Referandum sonucunun Ada'nın bir tarafında reddedilmesi yüzünden uygulanması mümkün olmadı ve beş yıldan fazla yürütülen müzakereler sonuçsuz kaldı³⁴⁷.

³⁴⁵ Furkan Şenay ve Mehmet Uğur Ekinci, "Birleşik Kıbrıs için Son Şans: Federal Çözüm Müzakereleri", **SETA**, S: 94, Mayıs 2014, s. 11.

³⁴⁶ Viola Drath, "The Cyprus Referendum: An Island Divided by Mutual Mistrust", **American Foreign Policy Interest**, No: 26, 2004, p. 341.

³⁴⁷ Report of the Secretary General on His Mission of Good Offices in Cyprus, S/2004/437, 24 May 2004, p. 18.

Referandum sonucunun Kıbrıs'ın yeniden birleşmesini engellemesine rağmen Annan Planı, dengeli bir çözüm önerisi olarak değerlendirilmişti. Referandumun sonucunu belirleyen faktörler o günün siyasi ve ekonomik konjonktürü olmuştu. KKTC'de milliyetçi kesimlerin endişe ile baktığı Planın kabulü karşılığında AB üyeliği, izolasyonun son bulması ve müreffeh yaşam öğeleri ağır basmaktaydı. Ama Kıbrıs Cumhuriyeti, Ada'nın tümünü temsilen AB'ye üye olacağı referandumdan önce kesinleşince Kıbrıs Rumları için Annan Planı'nın sunduğu şartları kabul etmeye zorlayacak siyasi ve ekonomik faktörler ortadan kalkmıştı. Plan, Ada'nın güney kesimi tarafından reddedildi. Nedenleri güvenlik, sığınmacılar, yerleşimciler ve yönetim olarak gösterilmekteydi. 1974 müdahalesi sonrasında meydana gelen gelişmeler, TSK'nın Ada'daki varlığı, çatışmalar sonucu yerlerinden edilmiş kişilerin sorunu, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Kıbrıs'a yerleşme iddiaları ve paylaşımlı yönetim üzerinde mutabakat sağlanamaması yüzünden referandum Ada'nın güney kısmında reddedildi³⁴⁸. Referandumun reddedilmesi beş yıl süren müzakerelerin başarısızlıkla sonuçlanması anlamına gelmekteydi. Genel Sekreter, Kıbrıs'ın yeniden birleşmesi için büyük ve önemli bir fırsatın kaçmasını esefle karşıladığı ama müzakerelerin devam edeceğini belirtti³⁴⁹. Uluslararası girişimin Kıbrıs Türkleri nezdinde kabul görmesi BM ve AB tarafından memnuniyetle karşılandı. Diğer yandan Kıbrıs Rumlarının Plana karşı çıkması, uluslararası toplumun çözüme yönelik çabalarına bir meydan okuma olarak algılandı. Zira BM Genel Sekreteri Kıbrıs Cumhuriyeti'ni, uluslararası topluma meydana okumakla suçladı. Ancak daha sonra referandumun sonuncuna saygı gösterilmesi ve müzakerelerin yeniden başlamasını mümkün kılan adımların atılması kararlaştırıldı. Çünkü Annan Planı'nın başarısızlıkla sonuçlanması, taraflar arasındaki görüşmelerin durması ve müzakerelerin tıkanması anlamına gelmiyordu. Nitekim diplomasi, arzu edilenin, en azından şimdilik ulaşılamayacak bir yerde kalması olasılığının ilerlemesi anlamına gelmekteydi³⁵⁰. Konu daha ayrıntılı bir şekilde son bölümde işlenecektir.

³⁴⁸ Şenay ve Ekinci, **a.g.r.**, s. 12.

³⁴⁹ Report of., **a.g.e.**, S/2004/437, p. 27.

³⁵⁰ Drath, **a.y.**, pp. 343-349.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUMUŞAK GÜCÜN UNIFIL, UNMIK VE UNFICYP'TAKİ ROLÜ VE ÖNEMİ: ANALİZ VE DEĞERLENDİRME

Birinci bölümde yumuşak gücün işlevi, unsurları ve barış operasyonlarında kullanılan yöntemlerin yumuşak güç enstrümanlarıyla bir bağı olup olmadığını araştırmaya çalıştık. Yumuşak gücün kaba güçten farklı olduğu, şiddete başvurma ve zor kullanmaya gerek olmadığı, aksine taraflar üzerinde etki yaratarak belli bir modeli kabul etme yönünde çalıştığına değindik. Yumuşak gücün siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel kazanımlar elde etmek üzere devletler tarafından bir dış politika aracı olarak kullanıldığının farkında olmakla birlikte yeni bir perspektif ortaya koymaya çalıştık. Bu perspektif, uluslararası örgüt olan BM'nin, yumuşak güç enstrümanlarına başvurup başvurmadığını araştırdık. Araştırmanın bu bölümünde görüleceği gibi barış operasyonları ya da BM'nin diğer organları aracılığıyla Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ta yürütülen çalışmaların ne tür etkiler yarattığını inceledik. BM'nin, yumuşak güç enstrümanlarını kullanarak belirtilen barış operasyonları ve ilgili organların, ayrı ayrı görev tanımlarında belirlenen amaçlarına ulaşip ulaşmadığına bakmaya çalıştık. Zaten BM'nin görevi Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ta çatışmayı durdurmakla sınırlı kalmayıp, sonraki aşamalarda neler yaptığını inceledik ve incelemeye devam edeceğiz. Çatışmanın durdurulmasından barış inşası ve kalıcı barışın uygulanabilmesi için BM'nin attığı adımlar ve geliştirdiği programların ne biçimde çalıştığı, BM'nin ne tür kazanımlar elde ettiği ve yapılan çalışmaların değerlendirilmesini bu bölümde yapacağız. BM barış operasyonlarının, tarafların güvenilirliğini kazanarak işe koyulduğu, barışın korunması aşamasından barış inşası ve kalıcı barışa geçiş konusunda neler yaptığını bakacağız. Şunu belirtmek gerekir ki tüm bu çalışmalar, çok-taraflılık sistemin temellerinin sağlam zemine oturması ve çatışma bölgelerinin dünyanın farklı yerlerinde uygulanan sürdürülebilir kalkınma süreçlerinden geriye kalmalarını engelleyeceğini ve BM'nin sunduğu barışçı yaşam modelinin benimsenmesi ile sonuçlanacağını düşünmekteyiz.

3.1. YUMUŞAK GÜCÜN BARIŞ OPERASYONLARINADKİ ROLÜ VE BM’NİN İMAJINA KATKISI: SÖZ KONUSU ÜÇ ÖRNEKTE BARIŞI KORUMADAN BARIŞ İNŞASINA İLERLEYEN SÜREÇ

13 Mayıs 1954 tarihinde ABD’nin Kaliforniya Üniversitesi öğrencilerine konuşan o dönemin BM Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld şöyle demektedir: *“Birleşmiş Milletler bize cenneti getirmek için değil, bizi cehennemden kurtarmak için yaratıldı”*. BM’nin kuruluş amacının genel olarak ebedi barışı sağlamak olmadığını hatırlatmakla birlikte çatışma düzeyinin düşürülmesi, kaba güce başvurma yerine işbirliği ve rekabet gibi barışçı yöntemlerin teşvik edilmesi yönünde yürütülen çalışmalar olduğu söylenebilir³⁵¹. Özellikle Soğuk Savaş’ın sonra ermesi ile birlikte önleyici tedbirler, caydırıcı diplomasi ve çatışma dönüşümü gibi yöntemler geleneksel güvenlik odaklı politik önlemlerin yerini almaya başlamış ve bu değişim sisteme üye aktörlerin dış politikaları üzerindeki etkilerini açık biçimde göstermiştir. Barış inşası çalışmaları ile özdeşleşen bu yöntemler dış politika araçları haline gelmekteydi. Zira demokrasi ve insan hakları gibi alt politik unsurlar, uluslararası ilişkilerde meydana gelen gelişmelerden kaynaklanıyordu. İki kutuplu sistemin sona ermesi ve devlet-içi çatışmaların artışa geçmesi BM’nin cevapverebilirlik ilkesinde değişikliğe gidilmesini gerektirmekteydi. Zaten herhangi bir devlette çıkan iç çatışma durumu komşu devletlere sıçrama ve uluslararası barış ve güvenliği bozma potansiyeline sahipti. Bu yüzden iç çatışma yaşayan devletin güvenliği bir yandan kendisini, öte yandan bölgesindeki devletler ve dahası diğer uluslararası aktörleri ilgilendirmeye başlamıştı³⁵².

Uluslararası sistemin dinamiklerinde meydana gelen değişim sonucu BM de üye devletlerle birlikte yönetsel değişim ve politika değişikliğine gitti. Bunlar özellikle

³⁵¹ Press Release SG/382, 13 May 1954, s. 7, ‘Çevrimiçi’, <https://ask.un.org/loader.php?fid=11125&type=1&key=6bf400a0db526933d8577cce49f39ad2>, 25 Aralık 2019.

³⁵² Doğu Ulaş Eralp and Nimer Beriker, “Assessing the Conflict Resolution Potential of the EU: The Cyprus Conflict and Accession Negotiations”, *Security Dialogue*, Vol: 36, No: 2, June 2005, p. 176.

Örgütün uluslararası sistemde meydana gelen çatışmalara ne biçimde yaklaşacağı konusunda belirmişti. Gerçi BM'nin uyguladığı politik reform ile yapısal dönüşümün, barış ve güvenliği koruma konusunda ne oranda başarılı olduğu tartışma konusudur. Bu bağlamda BM'nin yumuşak güç enstrümanlarına başvurarak Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ın barış süreçlerine katkı sağladığı veya en azından durumun kötüye gitmesine engel olduğu bilinmektedir. Üç örneğin tarihsel sürecinde meydana gelen politik gelişmeler ve akabinde BM'nin yürüttüğü çalışmalar o devletlerde nihai çözümle sonuçlanmamasına rağmen uluslararası müdahalenin doğru olmayan bir adım olduğu iddia edilmemelidir.

Daha önceki sayfalarda görüldüğü gibi barış operasyonlarında yumuşak güç enstrümanlarına başvuruldu/başvurulmaktadır. Zira bu sav ileriki sayfalarda daha iyi bir şekilde kavranacaktır. Yumuşak güç enstrümanlarına işlevsellik kazandırarak BM'nin imajına katkı ve üye devletler nezdinde düzeltme, yanı sıra Örgütün *meşruiyet* sorununa çözüm bulduğu düşünülebilir. Zira BM, üye devletlerin gözünde meşru görüldükçe ve sorunlara getirdiği çözümlerin kabul edilebilirliği sürdürükçe istikrarı bozacak eylemlerin sayısı düşecektir. Böylece uluslararası barış ve güvenlik korunabilecektir³⁵³. Bu varsayım Kant'ın ortaya attığı düşüncelerle kolaylıkla bağlantılandırılabilir. Yani uluslararası liberal düzen ve demokratik barış teorisinin savunduğu düşünceler, BM'nin yürüttüğü çalışmaların özünü oluşturmaktadır.

Barış inşası, çatışma çözümü aşamasından sonra uzun vadeli toplumsal dönüşümü sağlayarak çatışmanın esas nedenlerini ortadan kaldırmak ve kalıcı barış ortamını yaratma çabası olarak açıklanabilir. Yani çatışmanın başlamasına neden olan istikrarsızlaştırıcı eylemlerin önüne geçme sürecidir³⁵⁴. Devlet inşası çalışmaları, savaş veya iç çatışmalardan yeni çıkmış devlet/devletlere konuşlandırılan karma barış operasyonlarının odağı haline gelmiştir. Ancak meşru, etkili devlet kurumları inşa etme çabaları gerginlik ve çelişkilerle doludur ve bazı örneklerde ters tepmektedir. Bu gerilimleri ve çelişkileri anlamak, uluslararası kurumların devlet inşası operasyonları sırasında karşılaştıkları

³⁵³ Pallaver, **a.g.e.**, p. 86.

³⁵⁴ Teresa Almeida Cravo, "Peacebuilding: Assumptions, Practices and Critiques", **ASPJ**, Vol: 9, Issue: 1, Spring 2018, p. 4.

pratik sorunların çoğunu tahmin etmek ve gelecekteki görevler için daha ayrıntılı ve etkili devlet inşası stratejileri tasarlamak için gereklidir³⁵⁵. Barış inşası sözcüğünün tanımı ve anlamı/içeriği hakkında farklı görüşler vardır. Terimin kendisi ilk olarak 1976 yılında şiddetli çatışmanın temel nedenlerini ele alarak ve barış yönetimi ile çatışma çözümü sürecini güçlendirmek maksadıyla yerli kapasiteleri destekleyerek sürdürülebilir barışı teşvik etmek için barış inşası yapılarının oluşturulmasını amaçlamaktaydı. Bu bağlamda savaş nedenlerini ortadan kaldırmak ve savaşların meydana gelebileceği durumlarda savaşa alternatifler sunan yapıların oluşturulması ve desteklenmesi anlamına gelmekteydi. Bu terim, yukarıda belirtilen tarihte Norveçli Sosyolog Johan Galtung'un çalışmasıyla birlikte ortaya çıkmıştı. Şiddetin sonlandırılması anlamına gelen *olumsuz barış* ile yaşamın her sahasında barışın tesis ve yerleştirilmesini amaçlayan *olumlu barış* olarak ikiye ayrılmaktaydı. Bu yaklaşım, barışı koruma sürecinden sonra arabuluculuk yoluyla çatışma çözümü (çatışmanın müzakere edilmesi) ve daha sonra barış inşası sürecine geçişle görevini tamamlamaktaydı. Çatışma ile ilgilenmenin amacı ise uluslararası barış ve güvenliğin korunmasından sonra sürdürülebilir barışın tesis edilmesi idi³⁵⁶. Barış inşası, “çatışmaya dönüşü önlemek ve risk potansiyelini ortadan kaldırmak için barış sürecini uygulamaktan sorumlu kurumların çalışmalarını destekleme eylemi” olarak da tanımlanır. Barış operasyonlarının görev yaptığı bölgelerde uygulanmasına ihtiyaç duyulduğu için BM tarafından Soğuk Savaş sonrasında gerekli adımlar atılmıştı. Barış inşası, bir devletin patlak verme veya savaşa dönme riskini azaltmayı amaçlayan uluslararası girişimler olarak da açıklanmaktadır³⁵⁷.

BM Genel Sekreter Ofisine bağlı Politika Komitesi barış inşasını şu şekilde tanımlamıştır: “Barış inşası, çatışma çözümüne yönelik ulusal kapasiteleri her düzeyde güçlendirerek çatışmalara yol açabilecek nedenleri ortadan kaldırma veya bu çatışmaların

³⁵⁵ Roland Paris and Timothy D. Sisk, “Managing Contradictions: The Inherent Dilemmas of Postwar Statebuilding”, **International Peace Academy**, November 2007, p. 1, ‘Çevrimiçi’, <http://chede.org/chede/wp-content/uploads/2011/08/26-02-09-IPA-Statebuilding.pdf>, 9 Ocak 2020.

³⁵⁶ Johan Galtung, **Peace, War and Defense: Essays Peace Research**, Vol: 2, Copenhagen, 1976, pp. 297-298.

³⁵⁷ Michael Barnett, Hunjoon Kim, Madalene O'Donnell and Laura Sitea, “Peacebuilding: What is the Name?”, **Global Governance**, S: 13, 2007, p. 35.

tekrarlanma riskini azaltmayı, sürdürülebilir barış ve kalkınmanın temellerini atmayı amaçlayan bir dizi önlemden oluşur. Barış inşası stratejileri, ilgili ülkenin yaşadığı koşullara aynı zamanda özgül ihtiyaçlarına uygun olarak belirlenir”³⁵⁸.

İzlenen strateji bağlamında işbirliğine dikkat çekilmekte ve çatışma alanı ne kadar büyük olursa, döngüsel çatışma olasılıkları o kadar fazla olacağını belirtmekteydi. Döngüsel çatışmalar arttıkça, çok taraflı açıklık alanının olasılığı da artar diye ifade edilmişti. Dolayısıyla çok taraflı sistemin genişletilmesi ve çatışma alanının daraltılması gerekmektedir. Bu duruma ilişkisel barış inşası adı verilmişti³⁵⁹. Zira BM’nin, üye devletler, bölgesel örgütler ve ihtisas kuruluşlarla işbirliği seviyesini yükseltmesi sonucunda barış inşası gün geçtikçe geniş kapsamlı bir proje haline geliyordu. Netice itibarıyla tanım üzerine anlaşılamama durumu doğdu. Gün geçtikçe kapsadığı alanlar genişleyen barış inşası, çatışmaların durdurulması sonrasında yapılan her çalışmanın ilgili devlet/devletlerde barış inşasının, kurumsal reform ve yapısal dönüşüm, kamu diplomasisi, kalkınma, demokratikleştirme ve insan hakları durumunu uluslararası standartlara yükseltme çabalarını kapsadığını savunmaktaydı. Nitekim devletin kurumsal dönüşümü ve demokratikleştirme çabaları barış süreci çalışmalarının bir parçası haline geldiği takdirde yumuşak güç de doğal olarak uygulanan projelerde yerini alır³⁶⁰. Barış inşasına ilginin artması ve kavramın gelişmesinin önemli nedenleri özellikle 1990’larda meydana gelen iç savaş, toplumsal çöküş ve şiddet dolu geçmişi olan devletlerin tehdit kaynağı olmaya devam etmesindendir. Zira araştırmalar, çatışmadan çıkmış devletlerin yarısından fazlasının beş yıl içerisinde yeniden çatışmaya sürüklendiğini göstermekteydi. Bunun üzerine BM, barış operasyonlarının kazanımlarını sürdürebilmek için kurumsallaşma yönünde adımlar atmıştı. Barış inşası çalışmaları, aşağıda görüleceği gibi,

³⁵⁸ UN Peacebuilding: An Orientation, UN Peacebuilding Support Office, September 2010, ‘Çevrimiçi’, https://www.un.org/peacebuilding/sites/www.un.org.peacebuilding/files/documents/peacebuilding_orientation.pdf, 26 Aralık 2019.

³⁵⁹ Galtung, **a.g.e.**, p. 301.

³⁶⁰ Hampson, **a.y.**, p. 703.

1990'lı yıllarda çok-boyutlu barışı koruma, 2000'li yıllarda ise devlet-inşası şeklinde karşımıza çıkmaktaydı³⁶¹.

Çatışmaların yeniden patlak vermesine engel olmak için barış inşasının işlevinin kapsamı, ilgili ülke/bölgelerde politik, sosyal ve ekonomik yönlerin yeniden yapılanması gibi faaliyetler olarak tasarlanmaktaydı. Bunun bir neticesi olarak BM eski Genel Sekreteri Ghali'nin girişimiyle 1992 yılında başlayan ve aynı Barışı Koruma Operasyonları Departmanının kurulmasıyla sonuçlanan adımların amacı, daha önce de belirtildiği gibi, çatışma bölgelerinde barışı koruma sürecinden barış inşasına geçişi sağlamak veya katkıda bulunmaktı. 2000 yılında yayınlanan Brahimi Raporu, siyasi taahhütlerin yenilenmesi, BM'de devam eden kurumsal değişimin desteklenmesi ve mali sıkıntıların giderilmesi için üye devletlere çağrıda bulunmuştu. Barışı operasyonlarının yeterli kaynaklara sahip olması, yanı sıra açık ve belirli yetkiler altında çalışması gerektiğini kaydetmişti³⁶². BM barış operasyonlarının çatışma bölgelerinde yıllarca çalışıp daha sonra barış inşasını izleyebilme ve değerlendirebilmeleri için güven artırıcı eylemleri devam ettirmeleri gerekmekteydi. Aynı zamanda BM reformu ve barış ile güvenlik direğinin yapısal dönüşümü ile desteklenecekti. BM'nin barış inşası anlayışı o zamandan beri gelişmeye devam etmektedir³⁶³. Barış inşası, çatışma çözümü ve düşmanlıklara dönüş riskini önemli ölçüde azaltmak için gerekli olan önleyici araçları harekete geçirmektedir. O yüzden barışı koruma ve barış inşası ayrılmaz ortaklardır. Barış güçlerinde yer alanlar erken dönem barış inşacıları olarak adlandırılır. Çünkü barış inşası, barışı koruma olmadan işini yapamaz, barış inşası olmadan barışı koruma çıkış stratejisine sahip değildir³⁶⁴.

³⁶¹ Cravo, a.y., p. 7-8.

³⁶² Bu Konunda Daha Fazla Bilgi İçin Bkz: Identical Letters dated 21 August 2000 from the Secretary General to the President of the General Assembly and the President of the Security Council, A/55/305 - S/2000/809, 21 August 2000

³⁶³ Reforming Peacekeeping, 'Çevrimiçi', <https://peacekeeping.un.org/en/reforming-peacekeeping>, 26 Aralık 2019.

³⁶⁴ Cravo, a.y., p. 8.

Çatışma sonrası dönemde barış sürecine yatırım yapılmasının gerekliliği BM nezdinde gelişip evrilmesine rağmen akademi için aynı şeyi söylemek mümkün gözükmemektedir. 1990'lı yıllarda dünyanın birçok yerinde patlak veren çatışma ve başarısızlıkla sonuçlanan barış süreçleri, barış inşası düşüncesinin uluslararası barış ve güvenliği koruyamayacağı görüşlerini destekler niteliktedir. Neyse ki barışa yapılan yatırımın savaşın maliyetinden çok daha az olduğu ve insanlığı felaketlerden koruyabileceği düşüncesinden yola çıkarak barış inşası çalışmaları tam hız devam etti³⁶⁵.

1992 yılında açıklanan barış planının tamamlayıcı bir evresi olarak görülen ve sürdürülebilir barış sürecine ulaşmak için sistemleri dönüştürme niteliği taşıyan girişimlere ihtiyaç duyulduğu BM tarafından dillendirilmekteydi. Böylelikle eski Genel Sekreter Ghali, bu sefer demokrasi ile ilgili ikinci girişimini ilan etti. Rapor şeklinde yayınlanan bu girişim BM Genel Kurulu tarafından, (*Support by the United Nations System of the Efforts of Governments to Promote and Consolidate New or Restored Democracies*) olarak adlandırılan gündem maddesi altında 20 Aralık 1996 tarihinde kabul edildi. Bu rapor, çatışmalara sahne olan ülkelerde barışın korunması ve daha sonra kurumsal dönüşümü öngörmekteydi. Barışın korunmasından öte demokratik barışın tesis edilmesini amaç belirleyerek şeffaf ve katılımcı demokrasiler tesis etmekle çeşitli kurum ve mekanizmalarda halkın iradesine dayanan siyasi güç idealini somutlaştırma yönünde adımlar atmayı planlamaktaydı, ki öyle de oldu. Barışın korunması/yeniden inşa etme ve demokratikleştirme süreçleri arasındaki bağ gün geçtikçe sıkılaştı³⁶⁶. Ancak temel insan hakları ilkeleri ve demokratik değerlerin küresel nitelik taşımasına rağmen toplumlar nezdinde farklı biçimde algılandığı ve uygulandığı görülmüştü. O yüzden, demokratik süreçlerin süreklilik kazanması, sürekli bir siyasi yenilenme ve kalkınmayı gerektirdiği ileri sürülmekteydi. Bunun gerçekleşmesi için BM'nin, duruma göre, üye devletlerin genel olarak insan hakları durumunun pekiştirilmesi ve seçim yardımı isteklerini yanıtızsız bırakmamasını talep etmekteydi³⁶⁷.

³⁶⁵ Hampson, a.y., p. 701.

³⁶⁶ UNGA Resolution A/51/761, 20 December 1996, pp. 3-4.

³⁶⁷ Cravo, a.y., p. 16.

Barışın korunması ve uluslararası güvenliğe yönelik artan tehditleri durdurma/azaltma çabaları BM'nin çalışma yöntemini değişime uğrattığı ve hatta barış güçlerinin, bu tezin birinci bölümünde belirtilen tanımın kapsamının genişlemesini beraberinde getirmiştir. Barış güçleri, “BM görevlisi olan veya olmayan, ancak barış sürecini destekleyerek silahlı çatışmanın önlenmesine yardımcı olmak, çatışma sonrası ateşkes gözlemi yapmak veya barış anlaşmalarının uygulanmasına yönelik bir araç olarak hizmet vermek, yanı sıra istikrarlı bir barışı inşa etmek amacıyla kurumsal destek vermek, barış anlaşmaları veya BM Güvenlik Konseyi'nin iradesini yerine getirmek için görevlendirilen üniformalı veya sivil personellerin toplamı” olarak tanımlanmaktaydı. Bu tanımla birlikte barış güçleri, çatışmayı durdurmakla kalmıyor, söz konusu devlet veya bölgede barış inşası sürecinin öncüleri haline geliyorlardı. İşte bu durum BM'yi, uzman kişiler ve yetenek sahiplerini işe almaya yöneltti³⁶⁸.

1990'lar ile 2000'lerin başında barışı koruma ile demokratikleştirme arasındaki bağlantı giderek gelişirken Genel Kurul, 16 Eylül 2005 tarihinde aldığı kararla Dünya Zirvesinin kısa süre önce verdiği sonuç ve önerileri onaylamıştı. Aslında sonuç ve öneriler Barış İnşası Komisyonu'nun (PBC) görev kapsamı ve yetkileri ile ilgiliydi. Bunlar koordinasyonu ve tutarlılığı teşvik etmek, kaynak seferberliğini desteklemek, barış inşası stratejisinin uygulanmasını kolaylaştırmak, bilgi merkezi olarak hizmet vermek ve ilgili ülkelerin ihtiyaçları doğrultusunda planlar geliştirmek olarak belirtilmekteydi³⁶⁹. Bahsi geçen önerilerin BM üyeleri tarafından ilgiyle karşılanması sonucunda Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi paralel biçimde kararlar alarak Barış İnşası Komisyonu'nun kurulmasına karar vermişlerdi. Komisyon, barışı koruma çabalarının ötesine geçilmesini önermekteydi ve o yönde çalışmalar yürütecekti. Aslında PBC'nin ortaya çıkışı, Dünya Bankası, bölgesel ekonomik kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları (STK) ve BM sisteminde yer alan birçok teşkilatın ortak eylemi sonucunda mümkün olmuştu³⁷⁰.

³⁶⁸ Williams and Nguyen, **a.g.r.**, p. 5.

³⁶⁹ UNGA Resolution A/RES/60/1, 24 October 2005, pp. 24-25.

³⁷⁰ UNGA Resolution A/RES/60/180, 30 December 2005. UNSC Resolution, S/RES/1645 (2005), 20 December 2005.

Çatışma bölgelerinde barışın korunmasının yeterli olmadığı (yani olumsuz barış), yeniden inşa edilen barışın sağlam temeller üzerine oturtulup sürdürülmesi (olumlu barış) düşüncesinden yola çıkarak BM Barış İnşası Komisyonu (Peacebuilding Commission - PBC) 2005 yılında kurulmuştu. Barış İnşası Komisyonu, Barış İnşası Destek Ofisi ve Barış İnşası Fonu daha geniş bir BM barış inşası oluşumunun parçaları olduğunu belirtmekte yarar vardır. Komisyon, çatışmadan etkilenen devletlerde barış çabalarını desteklemek ve uluslararası toplumun geniş barış gündemindeki kapasitesine önemli katkılar sağlayan hükümetler arası bir danışma organı olduğunu daha önce belirtilmişti. Komisyon 31 üye devletten oluşur. Üyeler Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından ayrı ayrı seçilirler. Çatışma bölgelerinde uygulamaya konulan çalışmaların ilerlemesi ile ilgili Genel Kurul'a yıllık rapor verir. Üye dağılımı ve seçilme mekanizması birçok kriteri göze alarak oluşturulmuştu. Komisyonun 7 üyesi Genel Kurul'dan, 7 üyesi Güvenlik Konseyi'nden, 7 üyesi Ekonomik ve Sosyal Konsey'den seçilir. Güvenlik Konseyi üyeleri hariç, diğer 14 üye BM'nin beş bölgesel grubundan, her grubun üye sayısı göz önünde bulundurularak, bölüştürülür. Geriye kalan 10 üye ise BM misyonlarına en fazla asker, polis ve sivil eleman sağlayıcı devletler ile BM bütçesine katkı ve gönüllü bağış yapan devletler arasında eşit biçimde dağıtılır. Yani ilk gruba beş üye, ikinci gruba beş üye hakkı verilir. Barış İnşası Komisyonu'nun üyeleri iki yıllığına seçilir³⁷¹.

Barış İnşası Komisyonu'nun uygulamaya koymaya çalıştığı birçok konu vardır. Bu dizin konuların hangisinin belirli çatışma bölgesinde uygulanması sahada var olan güvenlik durumu, siyasal yapı, sosyal bütünleşme ve ekonomik gelişme durumuna göre değişmekte ve uygulanan plan ve projelerin kapsamı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bu durum, barış inşası projelerine katkıda bulunan üye devletlerin dış politika önceliklerine göre de değişmektedir. Konuya açıklık getirmek adına, yapılan araştırmalara göre İngiltere güvenlik ve askeri sektöre; ABD demokratikleştirme ve ekonomik iyileştirmeden istikrara kadar; Japonya ise çatışma sonrası yeniden yapılanma,

³⁷¹ United Nations Handbook..., a.g.e., pp. 129-130.

kalkınma, insani yardım ve stabilizasyon; Kanada ise siyasi, güvenlik yargı sistemi ve uzlaştırma normları ile öne çıkarken; Almanya ve Fransa çatışma sonrasında acil istikrar ile uzun vadeli demokrasi teşviki ve güçlendirilmesini öncelik olarak belirlemişlerdi. Bahsi geçen devletler, ihtisas kuruluşları ile birlikte projeler yürütmektedir. Dolayısıyla birçok taraf barış inşasını, ilgili devletin yeniden yapılanması ve kurumsal düzenin reform edilmesine devlet inşası (state-building) adı vermektedir³⁷².

BM'nin ilgili devletlerde gerçekleştirmeye çalıştığı kurumsal yapılanmanın altında tümevarım düşüncesi yatmaktadır. Zira uluslararası barış ve güvenliğin yerel düzeyde başladığı ve devletlerin istikrarı uluslararası sisteme istikrar getireceği inanıldığı için BM, tüm imkanların kurumsal yapılanma ve barışın kalıcı hal alması yönünde kullanmaktadır. Başka bir deyişle caydırıcılıktan güvenceye geçişin sağlanması, kuşku ve korkuların düzeyini düşürmek ve ortak kazanımları gerçekleştirmek için oluşturulabilecek yerel kurumsal yapılanmaya ağırlık vermek yoluyla mümkün olacağı öngörülmektedir. Ulusal kurumsallaşmaya verilen önemin nedeni ise devlet-içi çatışmaların sayısının devletler arası çatışmalardan çok daha fazla olduğundandır. Devlet-içi çatışmaların dramatik biçimde artış gösterdiği ve toplumsal kırımlara neden olduğunu fark eden BM, demokratik barış teorisi ve uluslararası liberal düzen bağlamında temel demokratik değerleri benimseyen kurum ve kuruluşların inşa edilmesi yönünde projeler uygulamaktaydı³⁷³. Gerçi başından beri yani 1992 yılından itibaren barışı korumanın barış inşası ile tamamlanacağı, devletlerin çatışmaya yeniden sürüklenmesine engel olmak için yetersiz ulusal yapıların dönüştürülmesi ile demokratik kurumların güçlendirilmesi için BM'nin çalışma yapması öngörülmektedir. Bu da bizi devlet inşası ve demokratikleştirme çalışmalarına yöneltmişti. Ki bazı örneklerde ters tepip negatif sonuçlar da doğurabilmekteydi. Barış inşasının karşılaştığı en büyük zorluk demokratik kurumların gelişimi ve hukukun üstünlüğünün BM başta olmak üzere dış aktörler tarafından inşa edilmesidir. Çünkü barış inşası, paylaşımlı egemenlik ilkesinden yola çıkarak yerel kurumlar ile politik uygulamaların şekillenmesinde yabancılara söz hakkı olma olanağı

³⁷² Barnett 'et. al.', a.y., pp. 36-49.

³⁷³ Barnett, "Partners in Peace...", a.y., p. 416.

tanır ve ilgili ülkenin halkı/yöneticileri tarafından egemenliğe bir tehdit olarak algılanabilir³⁷⁴. Barış ile demokrasinin ilişkilendirilmesine ek olarak istikrarlı bir siyasi düzenin adil olması gerektiği üzerinde tartışmalar devam etmektedir. Bu durum barış ve demokratikleştirme arasındaki ilişkinin birçok soruna gebe olduğunu kanıtlamaktadır. Demokrasiye geçiş sürecindeki devletler ile savaşın patlak vermesi arasında güçlü bir istatistiksel ilişki olduğunu daha önce belirtmiştik. Barış inşasının başarılı olmasının koşullarından biri tarafların güç paylaşımı konusunda anlaşmaya varmaları, aksi takdirde çatışmaların yeniden başlaması an meselesidir. Bu durum ilgili ülkeyi demokratikleştirme sürecinin bir parçası haline gelmesinin kaçınılmaz olduğunu göstermektedir³⁷⁵.

Barışı pekiştirmek amacıyla BM'nin başvurduğu önemli yöntemlerden biri çatışma sonrasında kalkınma projelerini desteklemektir. Çatışmaların yeniden başlamasını önlemenin en iyi yolu sağlıklı ve dengeli bir kalkınma olduğu savunulmaktadır. Aslında BM, mültecilerin yurtlarına geri dönmesi, kara mayınlarının temizlenmesi, altyapının onarılması, kaynakların seferber edilmesi ve ekonomik canlanmanın tetiklenmesi yönündeki çalışmalarına devam etmektedir. BM Kalkınma Programı (UNDP), BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Dünya Gıda Programı (WFP) ve BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)'in aralarında bulunduğu birçok ihtisas kuruluşu, yerlerinden edilmiş insanlara yardım ve ulusal ile yerel kurumlara yönelik güvenin artırılmasını sağlama bağlamında önemli rol üstlenmektedir. Zira barış inşası denince BM'nin Kamboçya, El Salvador, Guatemala, Doğu-Timor, Haiti, Mozambik, Liberya, Gine Bissau, Burundi, Kosova, Bosna-Hersek, Sierra Leone, Etiyopya ve Eritre'deki çalışmaları akla gelmektedir. Bu çalışmalar, çatışmanın yeniden başlamasını önlemek ve sürdürülebilir barışın tesis edilmesi yönünde ilerlemektedir³⁷⁶.

³⁷⁴ Cravo, a.y., pp. 14-15.

³⁷⁵ Hampson, a.y., pp. 702-709.

³⁷⁶ Report of the Secretary General on Peacebuilding and Sustaining Peace, A/73/890-S/2019/448, 30 May 2019.

3.1.1. LÜBNAN

Lübnan'ın dışa bağımlı ekonomisi, kırılğan siyasi ve sosyal yapısı, sorunlu sınırları, Hizbullah'ın varlığı, FKÖ ve Filistinli sığınmacı ikileminden ötürü barış operasyonunun görevi uzun yıllar taraflar arasında çatışmaya engel olmaktan öteye geçmekte zorluk çekmişti. 1975-1990 Lübnan İç Savaşı ve 1979 ile 1982 yıllarında ülkenin İsrail işgaline uğraması Lübnan'da kaotik bir durumun yaşanması ve gelişmelerin bölgedeki birçok ülkeyi etkilemesiyle sonuçlanmıştı³⁷⁷. Ancak 2006 savaşının patlak vermesi, 1978'den beri Lübnan ile İsrail arasında çatışmanın durmasını sağlayan UNIFIL'in görev kapsamında değişikliğe gidilmesine neden olmuştu. Güvenlik Konseyi'nin 1978 yılında aldığı 425 ve 426 aylı kararlar, uluslararası barış ve güvenliğin tesisi ile İsrail'in Lübnan topraklarından adım adım çekilmesi için gözlem faaliyetlerini sürdürürken 2006 yılında alınan 1559 sayılı karar devlet-içi odaklıydı. Güvenlik Konseyi'nin 1701 sayılı kararı ise barış operasyon personel sayısının 4000'nden 12000 ve daha sonra 15000'e çıkarılmasına karar vermişti. Çatışmanın nedeninin Lübnan Hükümeti'nin ülkenin güneyinde hakimiyet ve otorite kurma konusunda yetersiz kaldığı, savaşa Hizbullah'ın neden olduğu ve bu nedenle Lübnan'da kurumsal yapılanmanın gerçekleşmesine (barış inşası – devlet inşası) gerektiğine karar vermekteydi. Daha sonra oluşturulan PBC, bahsi geçen karar bağlamında Lübnan'da gerekli projeler uygulamaya başlamıştı. Yeni kararlar birlikte Lübnan'da çalışmalar yürüten barış gücü UNIFIL II adını almıştı³⁷⁸. Ayrıca Güvenlik Konseyi'nin, 2004 yılında aldığı 1559 sayılı kararın uygulanması ve özellikle Lübnan ordusunun güneyde konuşlandırılması, Lübnan'da milis ve devlet-dışı silahlı örgütlerin silahsızlandırılıp dağıtılması, yanı sıra Lübnan Hükümeti'nin ülkenin tamamını kontrolü etmesi gerektiğine 1701 sayılı kararda yer verilmekteydi. Buna ek olarak UNIFIL II, Lübnan'ın sınır güvenliğini sağlamakla görevlendirilmişti. Bu konuda hem Hizbullah'a silah ihracı ve cephane akışını durdurması, hem de İsrail'in sınır ihlallerini engellemesi açısından önem taşımaktaydı.

³⁷⁷ Muran, **a.g.r.**, s. 9.

³⁷⁸ Jan Daniel, "Navigating Hybrid Political Order: UNIFIL II in South Lebanon", **Austrian Study Centre for Peace and Conflict Resolution (ASPR)**, Report No: 2, p. 31.

Yine söz konusu karar çerçevesinde kurulan UNIFIL II'nin donanma gücü Lübnan'ın deniz sınırlarını büyük ölçüde kontrol altına almıştı³⁷⁹.

Görüldüğü gibi yeni karar Lübnan sorununun devlet-içi bir sorun olduğu ve İsrail ile çatışmanın yeniden patlak vermemesi için devlet-dışı aktörlerin dağıtılması/silah bırakması ve kurumsal yapıların güçlendirilmesi öngörülmekteydi. Ne 1701 sayılı karar ne de UNIFIL II, Hizbullah'ı meşru bir aktör olarak görmüş, üstüne üstlük UNIFIL II'ye asker gönderen AB, Hizbullah'ın askeri kanadını Lübnan'ın toprak bütünlüğü ve egemenliğine karşı bir tehdit unsuru olarak görmeye devam etmişti. Hizbullah'ın ülkenin güneyinde güvenlik yönetimini elinde tutması anılan taraflarca Lübnan'ın egemenliğinin başarısızlığı olarak görülmüş ve BM, Lübnan'a sahadaki mevcut koşullar bağlamında davranmıştı³⁸⁰.

BM'nin ve özellikle Güvenlik Konseyi 1701 sayılı kararın Lübnan hakkında vardığı sonuçlar yerinde sayılırdı. İsrail'in Lübnan topraklarından çekilmesi, ülkede yeni dönemin başlangıcının habercisi niteliğindeydi. Şu kesindir ki Lübnan'ın yaşadığı güvenlik ikilemi, siyasi istikrarsızlık, ekonomik sıkıntılar, devlet kurumlarının kırılgan özelliği, Filistinli ve Suriyeli sığınmacı sorunu nedeniyle meydana gelen insani krizler, Hizbullah'ın hem İsrail ile hem de Orta Doğu'nun farklı bölgelerinde giriştiği olayların önüne geçilmesi gerektiği düşüncesi uluslararası toplum tarafından desteklenmektedir. Sınır ötesi maceraların Lübnan'ı daha da istikrarsızlaştıracığı, bunun yerine devlet kurumlarının güçlendirilmesinin kalıcı barışın tesisi ile sonuçlanacağı kanısı BM'nin uyguladığı planın omurgasını oluşturmaktaydı³⁸¹. Diğer yandan 1701 sayılı kararın ana amaçlarından silahın devlet tekeline olması, yani Hizbullah ve diğer devlet-dışı aktörlerin ya silahsızlandırılması ya da ordu ve polise katılımlarını sağlamaya yönelikti. Ancak milis üyelerinin ordu veya polis üniforması giymeleri Hizbullah ile ideolojik

³⁷⁹ UNSC Resolution, S/RES/1701 (2006), 11 August 2006.

³⁸⁰ Daniel, a.y., p. 34.

³⁸¹ Spillover of the Syrian Conflict into Lebanon, RAND Cooperation, 2014, s. 29, 'Çevrimiçi', https://www.jstor.org/stable/pdf/10.7249/j.ctt1287mxx.11.pdf?ab_segments=0%252Fbasic_SYC-5152%252Ftest&refreqid=excelsior%3Ae9788209536860784f9654f6d4c0f716, 15 Ocak 2020.

bağlarının kesileceği anlamına gelmiyordu. Dahası milis üyelerinin güvenlik birimlerine katılması ordu ve polisin içeriden çökertilmesine neden olabilme riski taşımaktaydı. Öte yandan Hizbullah'ın siyasi süreçte yer alması hem İsrail ile çatışmaların ara sıra meydana gelmesi hem de UNFIL II'nin çalışmalarını sekteye uğratmaktaydı³⁸². Zira Mavi Hattın kuzeyinde Hizbullah tarafından tünel araştırmasına müsaade edilmiyor ve barış gücü ara sıra belirsiz kişilerce saldırılara maruz kalıyordu. Bu durum Lübnan'da kırılgan ve hassas güvenlik durumunun devam ettiğini göstermekteydi. Nitekim BM, Lübnan Hükümeti'nin tek meşru taraf olduğu ve ulusal ordunun Güney Lübnan'da bulunması gerektiği, yanı sıra işbirliğinin sürdürülmesi yönünde çalışmalar yürütmekteydi³⁸³. Ayrıca Hükümetin, Hizbullah tarafından gerçekleştirilen eylemleri örtbas etmekten kaçınması, milislerin orduya tam entegrasyonunun sağlanması, barış güçlerine karşı ihlallere son verilmesi, UNIFIL II'nin görev kapsamında belirtildiği gibi hareket serbestisinin önündeki engellerin kaldırılması ve küçük silahların ticareti ile sevkiyatının önüne geçilmesine vurgu yapılmaktaydı. Bunların dile getirilmesi Lübnan'ın barış inşası konusunda gerçek bir hamleye ihtiyacı olduğunu göstermektedir. İran ile ideolojik ve stratejik bağının olması, yanı sıra teröre karşı savaşın dünya siyasetinde ana gündem maddesi haline gelmesi ile birlikte Orta Doğu'da birçok direniş grubuyla ilişkilerini geliştiren Hizbullah, Lübnan siyasetinin daha da karmaşıklaşmasına neden olabilmektedir. Bu durum BM'yi, 1701 sayılı kararı uygulamak için Batı devletleri ve İsrail'in baskısıyla karşı karşıya bırakıyor. Lübnan Hükümeti'nin tek egemen meşru güç olduğu ve ulusal ordunun silah tekeli elinde bulundurması konusu BM nezdinde ağırlık kazanmaktadır³⁸⁴. Hizbullah'ın hükümette önemli bakanlıkları elinde bulundurması ve ülkenin özellikle güvenlik politikalarında rol oynaması Lübnan'a bağış yapan Suudi Arabistan ve Avrupa Birliği gibi tarafları Lübnan'a yapılan bağış ve insani yardımları kesme uyarılarıyla karşı karşıya

³⁸² Assaf Orion, "Tips of the Iceberg: Report of UN Secretary General on Resolution 1701", **INSS Insight**, No: 1242, 5 January 2020, p. 1.

³⁸³ UNSC Resolution, S/RES/2485 (2019), 29 August 2019.

³⁸⁴ Orion, **a.y.**, pp. 3-4.

bırakmıştı. Bu durum ülkede ayaklanmaların meydana gelmesi ve siyasi istikrarsızlık seviyesinin artış kaydetmesi ile sonuçlanmaktaydı³⁸⁵.

Orta Doğu'da potansiyel savaş kaynaklarının önüne geçilmesi ve Lübnan'ın karşı karşıya kaldığı birçok iç sorun çözüme kavuşturulmak isteniyorsa Hizbullah'ın bölgedeki istikrarsızlaştırıcı faaliyetlerine son vermesi, yanı sıra iç siyaset bağlamında yapıcı rol oynamasına vurgu yapılmaktadır. İran ile ilişkilerin düzene girmesi, ideolojik bağların siyasi amaçlara hizmet etmesi bağlamında bölgede yaşayan Şiilere yapılan yardım hamlelerinin durdurulması, İsrail ile düşmanlığın son bulması veya en azından tansiyonun düşürülmesi, silah bırakma ve devlet kurumlarına tam entegrasyonun gerçekleşmesi gibi siyasi düzenlemelerin söz konusu olması BM tarafından öngörülmektedir. Ya da en azından 1559 ve 1701 sayılı kararların uygulanması gerekmektedir. Zira gelişmeler göstermektedir ki Hizbullah, İsrail ile yeni bir savaşa girişmek yerine statükoyu korumaya çalışmaktadır. Özellikle örgütün son yıllarda Suriye iç savaşına dahil edilmesi ve yaklaşık 11.000 örgüt üyesinin bir kısmının ölmesi ve diğer kısmının yaralanması sonucunda Hizbullah, ölü ve yaralı üyelerin ailelerine bakmak zorunda kalmıştı. Bu mali yükümlülüğün büyüklüğünü göz önünde bulundurarak Hizbullah'ın yaşadığı zorluklar kavranabilecektir. Diğer taraftan ABD ve bazı Batı devletleri örgüte yaptırım uygulamakla kalmamış, aynı zamanda ticari bağlantılarının birçoğunu kesmişti. Yanı sıra ABD'nin baskısı sonucunda bazı önemli devletler Hizbullah'ı terör örgütü ilan etmiş ve ülkedeki faaliyetlerine son vermiştir. Maksimum baskı karşısında Hizbullah'ın, İsrail ile savaşa girişmekten ziyade Lübnan'daki güç ve otoritesini korumaya yöneldiği düşünülmektedir³⁸⁶.

Suriye krizi yüzünden Lübnan'ın sosyoekonomik yapısı ciddi darbe almıştır. Bir yandan yoksulluk ve muhtaç insan sayısı artarken diğer yandan ülkede önceden var olan kalkınma kısıtlamalarını şiddetlendirmiştir. Yerel halkın sığınmacılara karşı tavrı özellikle

³⁸⁵ Julia Lisiecka, "What if Israel and Hizbullah Fight Another War", **European Union Institute for Security Studies (EUISS)**, Report No: 34, June 2017, p. 22.

³⁸⁶ Orna Mizrahi and Yoram Schweitzer, "Does Hezbollah Want a War with Israel Now?", **INSS Insight**, No: 1170, 23 Mayıs 2019, p. 2.

ekonominin yaşadığı türbülanslar ve BM'nin verdiği desteğe göre değişmiştir. Lübnan halkı ve hükümeti, bir buçuk milyon Suriyeli sığınmacıya yardım ve ülkenin yavaşlayan kalkınmasına katkıda bulunacak yeterli desteği sağlama gerekliliğinin dile getirilişiydi³⁸⁷.

Yukarıda belirtilen nedenlerden ötürü BM, özellikle 1701 sayılı kararın kabul edilmesi ve Barış İnşası Komisyonu'nun kurulmasından sonra Lübnan'da birçok barış inşası projesini başlatmıştı. Zira kurumları güçlendirmeden ve demokratik değerleri baz alan bir sistem inşa etmeden ne Lübnan ne de bölgedeki bazı ülkeler istikrara kavuşacaktır. Dolayısıyla Lübnan halkı ile iyi ilişkiler kurarak, onların gözünde meşru ve tarafsız birlikler olarak görünmek amaçlanmıştı. Özellikle Güney Lübnan'da yaşayan halk ile birebir temas sağlama çalışmaları artış kaydetmiş, hızlı etki yaratan projeler ve küçük kalkınma projeleri BM tarafından uygulamaya konulmuştu. Yapılan çalışmaların bazıları kültür merkezleri inşa etmek veya var olan binaları yenilemek, su ulaştırma, tarımsal altyapı oluşturma, elektrik temin etme, kanalizasyon atık yönetimi gibi projelerdi. UNIFIL II'nin, halkın gözünde meşruiyet kazanma girişimleri düşük fiyatlı dil ve yoga kursları açma aktivitelerini bile içermekteydi. Nitekim bu projeler, barış operasyonunun bir istikrar sağlama faktörü olduğu ve Lübnan'ı daha iyi bir yer yapmaya yönelik çalışmalar yürüttüğünü gösterme amaçlıydı³⁸⁸.

2006 yılında meydana gelen Lübnan-İsrail savaşından normalleşme sürecine geçişin sağlanması için BM, UNIFIL II'nin başarılı olması yönünde önemli adımlar atmıştı. AB de, ileriki sayfalarda görüleceği gibi Lübnan'ın barış ve istikrara kavuşma sürecinde başat rol oynamıştı. Barış operasyonunun özellikle ateşkesi kontrol altında tutması ve diğer görevlerini yerine getirmesi yanında BM'ye ait ihtisas kuruluşlarının Lübnan'da daha güçlü biçimde devreye sokulmasını sağlamıştı. Zira BM, toplumsal bütünleşme ve yapısal reform gerçekleşince uzun vadeli çatışma çözümü vizyonu yerleşip istikrarın sürmesinin teminat altına alınacağını vurgulamaktı. Yine demokratik barış teorisi bağlamında zenginleşen toplumların çatışmadan uzaklaşacağı varsayımından yola

³⁸⁷ Lebanon Crisis Response Plan 2017-2019 (2019 Update), pp. 8-11, 'Çevrimiçi', <https://www.unhcr.org/lb/wp-content/uploads/sites/16/2019/04/LCRP-EN-2019.pdf>, 18 Ocak 2020.

³⁸⁸ Daniel, a.g.r., pp. 36-37.

çıkarak barış inşası süreci kalkınma yoluyla ilerlemekteydi. Aslında UNDP gibi ihtisas kuruluşu, Lübnan'da 1960'lı yıllardan beri çalışmalarını sürdürmekteydi. Ancak 2006 savaşı sırasında ve sonrasında Lübnan'da birçok insani yardım ve kalkınma projesine imza atmıştı³⁸⁹. Ayrıca UNDP ve diğer ihtisas kuruluşları, çeşitli konularda Lübnan halkı ve hükümetine destek sağladı. Yargı sistemi reformu ve hukukun üstünlüğünün garanti altına alınması, seçim sistemi reformu, sivil toplum kuruluşları ile devlet kurumları arasında ortaklıkların güçlendirilmesi, yerel gruplar arası diyalogun sürdürülmesi ve kadınların barış süreçlerine dahil edilmesi bu çalışmaların arasındaydı³⁹⁰. Kanımızca BM tarafından yapılan çalışmalar, devlet kurumlarının uluslararası liberal düzenin belirlediği kriterler bağlamında yeniden inşası kapsamına girmektedir. Lübnan Başbakanlığı'nda UNDP'ye ofis tahsis edilmesi ve uluslararası yetkililerin hükümete çeşitli konularda danışmanlık yapması bunun açık göstergesidir. Ancak bu bilginin resmi makamlarca doğrudan dile getirilmemesine rağmen BM'nin Lübnan'da devlet inşası projeleri ve yapısal reform gerçekleştirildiği kabul edilmemektedir. Yani BM'nin Lübnan'da devlet inşası ile ilgili çalışmalar yürüttüğünü kabul etmeyip yapılan projelerin barış inşası bağlamında değerlendirilmesi yeğlenmektedir³⁹¹.

Sosyal Eylem Planı çerçevesinde gerçekleşen çalışmalar sürdürülebilir kalkınmanın sürekli iyileşme ile başladığı vurgulanmıştı. Bu çalışmalar, toplumlar arası görüşmelerin başlatılması, seçim sisteminin reform edilerek şeffaf ve katılımcı yapıya kavuşturulması, mayın tarlalarının temizlenip bölgelerin yaşanabilir hale getirilmesi, mayın kurbanlarının sosyoekonomik rehabilitasyonu, devlet-dışı silahlı örgüt üyelerinin orduya katılması, Lübnan ordusunun eğitime tabi tutulması, ekonomik yapının güçlendirilmesi, kalkınma projeleri uygulayarak işsizlik oranının düşürülmesi, savaşta zarar gören yeşil alanların yeniden ağaçlandırılması, özellikle Güney Lübnan'ın kırsal bölgelerinde tarımsal faaliyetlerin yeniden başlatılması, buna ek olarak Dünya Sağlık

³⁸⁹ UNDP's Participation in Lebanon's Recovery in the Aftermath of the July War 2006, pp. 4-5, 'Çevrimiçi', <http://www.undp.org.lb/proforma.pdf>, 25 Ocak 2020.

³⁹⁰ The Peacebuilding in Lebanon, **New Supplement**, Issue No: 22, August 2019.

³⁹¹ Lübnan'ın Birleşmiş Milletler Nezdinde Daimî Temsilcisi Büyükelçi Amal Mudallali ile 25 Ağustos 2020 Tarihinde Mülakat.

Örgütü (WHO), Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ile UNDP'nin ortaklaşa gerçekleştirdiği afet yönetimi programları uluslararası ortakların Lübnan'da gerçekleştirdiği çalışmalar arasındaydı³⁹². Doğanın korunması, kirliliğin azaltılması ve geri dönüşümün teşvik edilmesi bağlamında atık yönetimi projesi bile UNIFIL II ekipleri tarafından 2009 yılından beri uygulanmaktaydı. Avrupalı bir sivil toplum kuruluşunun finansal ve teknik yardımı ile bölgedeki belediyelerin yardımlaşmasıyla gerçekleşen proje, doğanın korunması yanında bölge halkıyla temasların kurulmasını sağlamıştı³⁹³.

UNDP'nin çıkardığı bültenin sayılarında Lübnan'ın çatışma sonrası istikrar süreci ve barış inşası konularına yer verilmekteydi. Örneğin, 2014 yılında BM'nin barış inşası çalışmaları kapsamında Güney Lübnan'da sosyal dayanışma stratejilerini geliştirmek amacıyla yerel halktan yüzlerce kişinin katıldığı kriz yönetimi ve arabuluculuk kursları düzenlenmişti³⁹⁴. Bültenin 2017 sayısı ise Lübnan'da sosyal istikrar mekanizmasının uygulanmasını ele almaktaydı. Barış inşasının bir aracı olan bu mekanizma dört alanda gerçekleşmişti. Bunlar yerel topluluklara yönelik ve onların yoluyla gerçekleşen barış inşası projeleri, çatışma çizelgesi analizi ve barış inşası çalışmaları, sivil toplum kuruluşlarının ortaklık ettiği barış inşası girişimleri ve çeşitli medya kuruluşlarının desteğiyle gerçekleşen barış inşası çalışmaları ele alınmıştır³⁹⁵. Aynı bültenin 2018'de çıkan sayısı ise sosyal istikrar mekanizmasını hedef kitlesinde değişikliğe gittiği görülmektedir. Yerel liderler yoluyla gerçekleşen barış inşası, eğitimcilerin yardımıyla ilerleme kaydeden barış inşası ve medya uzmanları aracılığıyla tamamlanan barış inşası sürecine dönüşmüştü. Aynı bağlamda işsizlik oranını düşürmek amacıyla küçük projelere destek vermek, yerel halkın tüm kesimlerini sosyal kaynaşmaya teşvik eden gezilerin düzenlenmesi ve okullarda şiddet olaylarına yol açan nedenlerin ortadan kaldırılması için

³⁹² UNDP's Participation in Lebanon's Recovery..., a.g.e., pp. 13-24.

³⁹³ **Al-Janoub**, UNIFIL Magazine, No: 4, February 2009, p. 14.

³⁹⁴ Peacebuilding in Lebanon Project's Newsletter, UNDP Peacebuilding Project, Issue: 5, 2014, 'Çevrimiçi', <http://www.undp.org/content/dam/lebanon/docs/CrisisPreventionRecovery/Publications/Peace%20Buildin%202.pdf>, 28 Ocak 2020.

³⁹⁵ Peacebuilding in Lebanon Project's Newsletter, UNDP Peacebuilding Project, Issue: 17, 2017, 'Çevrimiçi', https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/undp_newsletter_17_EN.pdf, 28 Ocak 2020.

düzenlenen kurs ve atölye çalışmaları BM'nin Lübnan'da gerçekleştirdiği barış inşası projesi kapsamındaydı³⁹⁶.

BM'nin Lübnan'da kalkınma yoluyla barış inşası projesi, 2015 yılında Örgütün tüm üyeleri tarafından benimsenen Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını çalışmalarının odağına yerleştirdiğini söyleyebiliriz³⁹⁷. Bunun son yıllardaki örnekleri çoktur ve bazı veriler sunmak amacıyla 2018 yılında yayınlanan BM Lübnan Raporu, yapılan çalışmaları ayrıntılarıyla ele almaktaydı. Bu çalışmalar şöyle sıralanabilir: 1 milyon insana nakit para dağıtımı; 1500'den fazla çiftçiye bitki ve hayvanlara yönelik hastalıkları önleme ile tarım ve su koruma uygulamalarını geliştirmek için destek ve eğitim kuruluşlarının verilmesi; kronik hastalığı olan 210000 kişi ile 140000 normal hastalıklı kişiye ilaç yardımının yapılması; yaklaşık 430000 çocuğa temel eğitimin verilmesi ile 22000 devlet okulu öğretmeni ve personele eğitim çalışmalarını geliştirme kurslarının verilmesi; 63000 kişinin cinsiyet ayrımına dayalı şiddetin önlenmesi için açılan bilinçlendirme kurslarından yararlanılması; su altyapısı ve dağıtım sistemine yapılan yatırım sayesinde 400000 falza kişinin temiz su içme fırsatını elde etmesi; elektrik kesintisinin neden olduğu aksaklıkların önüne geçmek için 21 köye güneş enerjisiyle çalışan sokak lambalarının takılması ve bu köylerde yaşayan toplulukların %35'ine güneş enerjisi panellerinin dağıtılması; işsizlik oranını düşürmek için bahsi geçen projelerde 26000 kişinin kısa süreli ve proje bazlı çalıştırılması; yaratıcılık ve girişimciliğin güçlendirilmesi amacıyla 56 işletme ile 18 kooperatif işletme yönetimi, ekipman, finansal hizmetler ve teknoloji transferi konularında eğitim verilmiş; Suriyeli sığınmacıların yoksulluk oranı 2017 yılında %76 iken BM'nin yaptığı para yardımı sayesinde bu oran 2018'de %69'a düşmüş; atık su arıtma tesisleri ve filtre sistemlerinin kurulması dahil olmak üzere gelişmiş teknolojiyle çalışan 11 işletme kurulmuş; Lübnan'ın kuzeyinde belediyelere yapılan yardımlar sayesinde hem çöp toplama çalışmaları hız kazanmış hem de insanlardan toplanan

³⁹⁶ Peacebuilding in Lebanon Project's Newsletter, UNDP Peacebuilding Project, Issue: 20, 2018, 'Çevrimiçi', https://www.undp.org/content/dam/lebanon/docs/NewsLetters/EN/undp_newsletter_20_EN.pdf, 28 Ocak 2020.

³⁹⁷ Lebanon Crisis Response Plan..., a.g.r., p. 22,

belediyecilik masrafları %50 oranında düşmüştü. Ekosistemi korumak ve iklim değişikliğini önlemek amacıyla 500 hektara fidan dikme çalışmaları; BM güçlerinin verdiği eğitim sayesinde polis teşkilatı, iş yöntemini değiştirerek devlet güvenliği odaklı çalışmadan insana hizmet çalışma yönetimini benimsemiş; ve son olarak Lübnan Hükümeti, yeni sürdürülebilir sanayi bölgeleri yaratmak amacıyla 90 milyon avroluk yardım elde etmişti³⁹⁸. Aynı bağlamda 2019 yılında gerçekleşen Lübnan'daki Kriz Müdahale Planı kapsamında BM, barış inşasının başarılı olması sığınmacılar ile yoksul sınıfları kalkındırmaya bağlı olduğuna inandığını göstermekteydi. Dolayısıyla BM, planı şu aşamalarda gerçekleştirdi: savunmasız insanların korunmasını sağlamak; savunmasız insanlara acil yardım sağlamak ve ulusal sistemler yoluyla hizmet sunumunu desteklemek; çevreyi korumak, ekonomik ve sosyal istikrarı güçlendirmek olarak sıralanmaktaydı³⁹⁹.

Barış inşası ve kalkınma gibi uzun vadeli reformlar yoluyla istikrarı desteklemek günümüze dek ne yazık ki sadece göreceli biçimde olumlu sonuçlar göstermektedir. Derin mezhepsel düşmanlıkların devam etmesi siyasi istikrarsızlık ve sivil çekişme potansiyelini artırmakta ki bu durum Lübnan'ın kırılgan yapısını daha da zayıflatmaktadır⁴⁰⁰. Ama BM'nin Lübnan'daki varlığı farklı biçimlerde önümüze çıkmakta ve ülkedeki güvenlik, siyasi, sosyal, ekonomik sorunları tek tek ele alarak ilerlemektedir. Lübnan'ın karmaşık yapısı, zayıf kurumları, müdahaleye açık oluşu, Suriyeli ve Filistinli sığınmacıların beraberlerinde getirdikleri çeşitli sorun ve yükümlülükler, Hizbullah gibi örgütlerin devletinkinden farklı bir siyasi gündeminin olması ve başka ülkelerin işlerine karışması, ülke ekonomisinin dışa bağımlılığı nedeniyle Lübnan'ın istikrara kavuşması zaman alacaktır diye düşünülmektedir. Bu bağlamda BM tarafından yürütülen çalışmaların kesintisiz biçimde sürdürülmesi öngörülmektedir. Aksi takdirde Lübnan'ın, uluslararası

³⁹⁸ UN Lebanon Annual Report 2018: Working Together For a Secure, Stable and Prosperous Lebanon, 'Çevrimiçi', <https://www.un.org.lb/library/assets/Annual%20UN%20Lebanon%20Report%202018%20ENGLISH-123819.pdf>, 10 Şubat 2020.

³⁹⁹ Lebanon Crisis Response Plan., **a.g.r.**, pp. 18-20.

⁴⁰⁰ Duccio Bandini, "International Peacebuilding in Lebanon: What Role for the EU?", **Accord**, Issue: 24, July 2012, p. 83.

barış ve güvenliği tehdit eden ülkeler kategorisinden çıkması uzun zaman mümkün olmayacaktır. Bu nedenle Lübnan'a 2011 yılından beri yapılan uluslararası bağışlar 7 milyar dolar civarındaydı. Yapılan çalışmalara ek olarak Lübnan'ın toprak bütünlüğünün korunması ve güvenliğinin sağlanması kapsamında uluslararası toplumun yardım seviyesinin artırılması, etkili sınır yönetiminin geliştirilmesi, terörle mücadele bağlamında yargı sisteminin reform edilmesi; ulusal güvenlik ve düzenin evrensel insan haklarına uygun olarak çalışması kapsamında hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi ile Lübnan topraklarının mayın ve diğer patlayıcı maddelerden temizlenmesi; yerel barış inşası ve çatışma çözümü girişimleri kapsamında ise sosyal gerilimleri düşürmek ve istikrar bozucu güvenlik olaylarını azaltmak, toplumsal istikrar ile çatışma yönetimini geliştirmek, özellikle hapishanelerde meydana gelen şiddet içeren aşırılığın önlenmesi idi⁴⁰¹.

Hükümetin reform gündeminin desteklenmesi, aynı zamanda katılımcılık ve hesap verebilir olması ile kurumların güçlendirilmesi kapsamında yapılan demokratik seçimlerin teknik ve siyasi yardımların sağlanması; insan haklarının geliştirilmesi, hukukun üstünlüğü ve herkesin adalete erişebilme çabaları bağlamında ise insan hakları dernek ve enstitülerin kurulması, hapishanelerdeki sosyal ve insani durumun düzeltilmesi, adil yargı ilkelerinin yerleşmesi konusunda yardım verilmesi, çocuk haklarının korunması, erken evliliğin yasaklanması, düzgün eğitimin verilmesi ve sağlık sisteminin geliştirilmesi idi. Böylelikle tüm vatandaşların kolay biçimde hizmetlere erişiminin sağlanması yönündeydi⁴⁰².

Bahsi geçen çalışmalar BM'nin Lübnan'da uyguladığı barışı inşası projeleri çerçevesinde gerçekleşmiştir. BM ve Güvenlik Konseyi Daimî üyelerinin bir kısmı (ABD, İngiltere ve Fransa), Lübnan'da milisler var oldukça barışın sağlanacağına zor olduğuna inanmaktadır. Ama aynı zamanda 1559 (2004) sayılı Güvenlik Konseyi kararının Lübnan Hükümeti'nin tam rızası olmadan alındığı ileri sürülmekteydi. Karar uyarınca tüm Lübnanlı ve Lübnanlı olmayan milislerin DDR bağlamında silah bırakması

⁴⁰¹ UN Lebanon Annual Report 2018., **a.g.r.**, p. 7-8.

⁴⁰² UN/DPPA/DPO Lübnan Ekibi Başkanı ve Siyasi İşler Sorumlusu Nicola Davies ile 8 Eylül 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

kararlaştırılmıştı. Ancak bu kararın içeriği henüz yerine getirelemedi. Zira İsrail'in Güney Lübnan'da bazı toprakları işgal etmeye devam etmesi, Hizbullah gibi devlet-dışı aktörlerin varlığına yerel bazda kısmi meşruiyet sağladığı inanılmaktaydı. İki taraf arasında çatışmaları önlemek için UNIFIL II, 1701 sayılı Güvenlik Konseyi kararı bağlamında bahsi geçtiği gibi çoğu güvenlikle alakalı birtakım çalışmaları yerine getirmeye devam etmekteydi. Gerçi yine BM raporlarında ele alındığı gibi barış operasyonu personellerinin, asıl görevlerine ek olarak UNDP gibi ihtisas kuruluşlarının yürüttüğü projelerin uygulanmasına yardım ettikleri bilinmektedir. Bu durum BM'nin, özellikle Güney Lübnan'da yaşayan halk nezdinde meşruiyet kazanması ile sonuçlanmaktadır. Ayrıca belli sektörlerde barış inşası/ devlet inşası çalışmaları uygulayarak uluslararası liberal düzen ve demokratik barış teorisinin benimsediği kriterlere uygun kurumların ortaya çıkması amaçlanmaktadır. Sonuç olarak Lübnan ile İsrail arasında imzalanmış resmi ateşkes olmadığına göre, sınır bölgesinde çatışmaların meydana gelmemesi iki taraf arasında pozitif veya negatif barış olarak algılanmayabilir. Lübnan ile İsrail arasında meydana gelen gelişmeler ve günümüze dek birbirini besleyen zıt ideolojiler göz önünde bulundurularak sınır bölgesindeki durum kontrollü huzur (controlled tranquility) olarak görülebilir⁴⁰³.

3.1.2. KOSOVA

İkinci bölümde ayrıntılı olarak ele alınan gelişmeler göz önünde bulundurularak Kosova'nın karşılaştığı engeller ve çatışma çözümü bağlamında uluslararası toplumun çabaları ele alınacaktır. Tartışmalı devlet statüsünün devam etmesi ve uluslararası toplumun üyesi olamamasına rağmen UAD'nin 2010 yılında bağımsızlık lehinde danışma görüşü, 2009'da Uluslararası Para Fonu IMF üyeliği ile uluslararası toplumun yarısından fazla üyesinin tanıma yoluna gitmesi Kosova'nın devletleşme ve uluslararası toplumla

⁴⁰³ Lübnan Büyükelçisi Amal Müdallali ile 25 Ağustos 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

bütünleşme yönünde attığı en önemli adımlar olmuştur⁴⁰⁴. Buna ek olarak Kosova, yine 2009’da Dünya Bankası üyeliği, 2012’de Avrupa Yapılanma ve Kalkınma Bankası üyeliği, 2013’te Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası üyeliği ve son olarak 2014 yılında Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu ile Uluslararası Olimpiyat Komitesinin üyeliğine kabul edilmiştir⁴⁰⁵.

Güvenlik Konseyi’nin 1999 yılında aldığı 1244 sayılı karar Kosova’yı uluslararası koruma altına alma niteliği taşımaktaydı. UNMIK’in kurulması ile birlikte BM bir yandan Sırbistan’ın Kosova üzerindeki etkisine son vermiş olsa da diğer yandan Kosovalıların bağımsızlık girişimlerini aşağı yukarı on yıl ertelemişti⁴⁰⁶. NATO müdahalesi ve BM’nin Kosova sorununa el atması, 1244 sayılı kararla biçimlenerek birbirini tamamlayan dört evrede ilerleyecekti. Dört sütun olarak bilinen görev dağılımının birincisi BM Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından yürütülen insani yardım, ikincisi BM tarafından yürütülen sivil yönetim, üçüncüsü Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) tarafından yürütülen demokratikleştirme ve kurumsal yapılanma, dördüncüsü ise Avrupa Birliği tarafından yönetilen yeniden yapılanma ve ekonomik kalkınma idi. Ancak ABD’nin de bazen demokratikleştirme ve kurumsal yapılanma, yanı sıra Sırbistan ile diyalog sürecine müdahil olduğu gözlemlenmiştir⁴⁰⁷.

Uluslararası tanınma eksikliğine ve buna karşılık gelen belirsizliklere rağmen iç gelişmeler ve BM ile AB’nin güçlü biçimde Kosova’da varoluşu, Sırbistan’la normalleşme ve sisteme üye devletler tarafından kabul sürecinin olumlu sonuçlar vereceği ileri sürülebilir. Her ne kadar uluslararası toplum üyelerinin tamamı tarafından tanınmış bir devlet olmasa da demokratik ilkelerle yönetilen siyasal rejim yapılarının oluşturulma süreci devam etmektedir. Zira Kosova, demokratik özyönetim tarzında bir rejimin oluşturulması yönünde önemli adımlar atmaktadır. Ayrıca anayasal kriterlere uygun siyasi

⁴⁰⁴ Bülent Sarper Ağır, “Bağımsızlık Sonrası Dönemde Kosova’da Barış”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 14, S: 53, 2017, s. 70.

⁴⁰⁵ Morelli, a.y., pp. 1-2.

⁴⁰⁶ UNSC Resolution S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, pp. 3-4.

⁴⁰⁷ Şafak Oğuz, “The Evolution of Peace Operations and the Kosova Mission”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 13, S: 51, 2016, p. 105.

partiler ortaya çıkmış ve temsili kurumlar inşa edilmiştir. 1999 yılından sonra Sırbistan'dan bağımsız hareket ederek seçim ve kurumsal yapılanma yönünde atılan adımlar, demokratik özyönetim ve daha sonra bağımsızlık ilan etmesiyle sonuçlandı⁴⁰⁸. Aslında BM ve AB bu sürecin istikrarlı biçimde yürütülmesinde büyük katkı sağladı/sağlamaktadır. Bu bağlamda BM Genel Sekreter Özel Temsilcisi'nin, dört evrenin uygulanmasından sorumlu olduğu daha önce belirtilmişti. Aynı zamanda Özel Temsilcinin yardımcısı AGİT tarafından seçilecekti. Böyle bir düzenin uygulamaya konulması BM ile AGİT arasındaki yüksek işbirliği ve koordinasyonu yansıtmaktadır⁴⁰⁹.

1999-2008 arası Kosova'daki süreç, parçalanmış ve çoğu zaman düşmanca bir iç siyasi elit ile demokratik özerklik kurumlarının gelişmesi bağlamında açık ve belirgin yetkilerle donatılan güçlü bir uluslararası misyonun varlığıyla anılmaktaydı. Kosova'nın kurumları bir yandan Kosovalı Arnavutlar ile Kosovalı Sırpplar arasındaki çatışma, diğer yandan uluslararası dayatma olarak nitelendirilen siyasi eylemler yığınının oluşturduğu baskı arasında sıkışıp kalmaktadır. Ancak Kosova'nın yeniden Sırbistan'ın bir parçası olamayacağı uluslararası toplum tarafından bilinmektedir. Dolayısıyla uluslararası taraflar, Doğu Avrupa'da çatışmaların yeniden alevlenmesine mahal vermeyecek biçimde yirmi yılı aşkın süredir sıkı çalışmalar yürütmektedir⁴¹⁰.

Bağımsızlık sonrası dönemde Kosova, devlet olma yolunda önemli adımlar atmıştır. Zira Kosova Hükümeti, bağımsız bir devlet olmanın gerekliliklerini yerine getirmiş, ayrıca semboller bile oluşturulmuştu. Ama bu unsurlar, vatandaşların ihtiyaçlarına yanıt veren demokratik bir devlet yaratmak için yeterli olduğu söylenemez. Nitekim Dünya Bankası Kosova'yı, kalkınma sorunları yaşayan, yanı sıra kötü yönetim ve siyasal istikrarsızlık gibi faktörleri içinde barındıran kırılgan devlet olarak nitelendirmişti. 2007-2010 yılları arasındaki dönemde Kosova hükümetinin önceliği, uluslararası toplumla ortaklaşa gerçekleştirilmesi planlanan devlet inşası olmuştur⁴¹¹.

⁴⁰⁸ Tansey, **a.y.**, p. 134.

⁴⁰⁹ Oğuz, **a.y.**, p. 106.

⁴¹⁰ Tansey, **a.y.**, p. 135.

⁴¹¹ Ağır, **a.y.**, s. 74.

Yugoslavya yıkıldıktan sonra Sırbistan, NATO müdahalesi gerçekleşene kadar Kosova'nın idaresini tamamen elinde tutmuş ve Kosovalı Arnavutların büyük çoğunluğu devlet kurumlarından atılmıştı. 1999-2008 yılları arasında BM ve AB desteğiyle Kosova'daki kurumlar parlamenter demokrasi sistemi çerçevesinde düzenlenmişti⁴¹². 15 Haziran 2008 tarihinde yürürlüğe giren Kosova Anayasası, devletleşme sürecinin tamamlanması bakımından önem taşımaktaydı. Aslında modern ve Avrupa devletleri standartlarında olan bu Anayasa'da etnik ve dini topluluklara bir takım özel haklar tanınmıştır. Anayasa, Arnavut kimliğinin dışında Sırlar ile diğer etnik grupların kendi kimliklerini koruyup yeniden üretebilecekleri bir ortam yaratmaya çalışmıştır⁴¹³.

Bu bağlamda Sırbistan ile ilişkilerin normalleşmesi konusu üzerinde durmakta yarar vardır. Sırbistan'ın Kosova'yı tanımamasına rağmen Priştine, 2011 yılında Sırbistan'ın AB üyelik yolunda ilerlemesini şart koşan Belgrad ile müzakerelere başladı⁴¹⁴. Sırbistan'ın masaya oturmaya yanaşmasının en önemli nedeni NATO'nun on bir hafta boyunca Sırbistan ekonomisi ve altyapısına verdiği büyük zarar gösterilebilir. Müdahale süresince 1500'ü sivil olmak üzere 6500 Sırp hayatını kaybetmiş, 45 köprü devre dışı bırakılmış ve petrol rezervlerinin %57 tahrip edilmişti. NATO müdahalesinin Sırbistan'a maliyeti yaklaşık 30 Milyar Amerikan Doları olmuştu⁴¹⁵.

Aslında Sırbistan-Kosova diyalogu özellikle 2008 sonrası dönemde tamamıyla AB tarafından yürütölmekteydi. BM'nin rolü ise barış inşasına yoğunlaşmıştı. AB, Sırbistan'ın Örgüte üyeliğini Kosova ile normalleşme ve yeni kurulan devletin uluslararası topluma entegre olma süreci ile ilişkilendirmekteydi. Öte yandan Kosova Hükümeti'nin etnik ve dinsel çeşitliliğe saygı göstermesi, yanı sıra barış inşası ve

⁴¹² Ylber Hysa, "Kosovo: A Permanent International Protectorate?", **The UN Role in Promoting Democracy**, ed. Edward Newman and Roland Rich, United Nations University, Tokyo-New York-Paris, 2004, pp. 282-283.

⁴¹³ Ağır, **a.y.**, s. 74.

⁴¹⁴ Morelli, **a.g.r.**, p. 9.

⁴¹⁵ Hysa, **a.g.e.**, p. 284.

toplumsal entegrasyon sürecini layıkıyla yerine getirmesi yani AB standartlarından bir yönetimin yerleşmesine bağlamaktaydı⁴¹⁶.

Uluslararası toplumun baskısı sonucunda iki taraf arasında başlayan görüşmeler genellikle teknik meseleleri ele almıştı. Kişilerin serbest dolaşımı, gümrük, sınır idaresi, üniversite diplomalarının karşılıklı tanınması, gayrimenkul kayıtlar, sivil kayıtlar (doğum, ölüm, evlilik vb.) ile ilgili anlaşmalar yapılmıştı. Bu anlaşmaların birçoğunun uygulanması, kapsamı ve icrası konusundaki anlaşmazlıklar nedeniyle gecikmiştir. İki taraf, anlaşmaların uygulanmasını izlemek ve ortaya çıkabilecek sorunları ele almak için Belgrad ve Priştine'deki AB ofislerinde personel bulundurmaya kabul etmişti. 19 Nisan 2013 tarihinde "İlişkilerin Normalleşmesini Düzenleyen İlk İlkeler Anlaşması", diğer adıyla Brüksel Anlaşması Kosova ve Sırbistan hükümetlerince kabul edildi⁴¹⁷. Anlaşma, Kosova topraklarında Kosova hükümetine meşruiyet kazandırdığı söylenebilir. Güç dağılımı ve nüfus ağırlığına göre temsil göz önünde bulundurularak yargı sistemindeki anlaşmazlık, iki taraf arasında Ekim 2017'de yürürlüğe giren Yargı Anlaşması'nın uygulanmasıyla benzer biçimde çözülecekti. Normalleşme sürecinde atılan adımlara rağmen Kosovalı siyasi partiler arasındaki anlaşmazlık ve hükümet üzerindeki baskı nedeniyle iki taraf, sonraki adımlar konusunda anlaşamadılar ve 2018 yılı taslak planı uygulanamadı⁴¹⁸.

Kosova ile Sırbistan arasındaki diyalog süreci günümüze kadar devam etmektedir. Kosova'nın bağımsızlığını tanımayacağını her fırsatta vurgulayan Sırbistan, sürecin hem nihai amacına ulaşmasını engellemekte hem de görüşmelerin yavaşlaması ve bazen aksamasına neden olmaktadır. Ama tabii ki bu durum, statü dışındaki konuları ele almanın karşısında bir engel değildir. Kosova, Martti Ahtisaari planının çoğu maddesini

⁴¹⁶ UN/DPPA/DPO Kosova Ekibi Başkanı ve Siyasi İşler Sorumlusu Akylbai Eleusizov ile 19 Ağustos 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

⁴¹⁷ First Agreement of Principles Governing the Normalization of Relations, 'Çevrimçi', http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/FIRST_AGREEMENT_OF_PRINCIPLES_GOVERNING_THE_NORMALIZATION_OF_RELATIONS,_APRIL_19,_2013_BRUSSELS_en.pdf, 19 Şubat 2020.

⁴¹⁸ Morelli, **a.g.r.**, p. 10.

Cumhuriyet Anayasası'na uyarlamış ve Sırbistan ile ilişkilerin normalleşme çalışmaları yanında uluslararası toplumun desteğini artırma girişimlerine devam etmektedir. Normalleşme sürecinde Priştine tarafından önemsenen diğer husus ise Sırbistan ile sınır hattının çizilmesi ve kuzey bölgesinin yani Mitrovica'nın, siyasi anlamda Kosova'ya tam katılımıdır. Bunların gerçekleşmesinin iki tarafın siyasi, toplumsal ve ekonomik istikrarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir⁴¹⁹.

Kosova'nın kendi yolunda ilerleyeceğine kanaat getiren Sırbistan Hükümeti cüretkâr adımlar atmış, realist politika izlemiş ve pragmatik seçimler yapmıştır. Yukarıda görüldüğü gibi Brüksel Anlaşması ile birlikte Sırbistan hem diyalog sürecinin yolunu açmış hem de teknik konularda Kosova ile bazı anlaşmalar yapmıştır. Ancak bu konudaki en önemli gelişme ve ilerleme ABD arabuluculuğunda Kosova ile Sırbistan arasında 4 Eylül 2020 tarihinde Ekonomik Normalleşme Anlaşmasının Sırp Cumhurbaşkanı Aleksandar Vučić, Kosova Başbakanı Avdullah Hoti yanı sıra ABD Başkanı Donald Trump tarafından imzalanmasıdır⁴²⁰. Anlaşmanın barış sürecine büyük katkılar yapacağı, Kosova'ya BM'nin kapılarını aralayacağı, yanı sıra Sırbistan ile Kosova'ya AB üyeliğini de kazandıracağı muhtemeldir. Bu gelişme hem Kosova hem de Doğu Avrupa'ya sürdürülebilir barışı da getirebilir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki BM yetkisi ile diyalog sürecini üstlenen AB açısından olumsuz bir gelişmedir. Çünkü Ekonomik Normalleşme Anlaşması, AB'nin yıllardır yapmakta başarısız olduğu ama ABD'nin yaptığı bir Anlaşma olarak tarihe geçecektir. Ayrıca AB'nin, süreç dışında bırakıldığı tahmin edilmektedir. Bu yüzden Genel Sekreter'in Kosova ile ilgili son raporu, dolaylı da olsa AB'nin yürüttüğü diyalogun BM tarafından tercih edildiğine işaret etmektedir. Çünkü zaten 1244 Sayılı Güvenlik Konseyi kararı gereğince bu görevin AB tarafından yapılması üzerine anlaşma sağlanmıştır⁴²¹.

⁴¹⁹ Emin, **a.g.r.**, s. 30.

⁴²⁰ Economic Normalization Between Kosovo and Serbia, 4 September 2020, 'Çevrimiçi', <https://www.state.gov/economic-normalization-between-kosovo-and-serbia/>, 6 Eylül 2020.

⁴²¹ United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, Report of the Secretary-General S/2020/964, 1 October 2020, pp. 6-7.

Kosova’da etnik temelli şiddet oranının düşük olduğunu belirtmekte yarar vardır. Zira etnik temelli şiddet olayların olumsuz etkiler doğrucağının farkında olan taraflar barışı bozacak davranışlara karşı sert önlemler almaktadır⁴²². Mitrovica ve başka bölgelerin Kosova Hükümeti için yarattığı sorunların önüne geçme yolunun kapsamlı kalkınma olduğunu belirtmiştik. Kosova Hükümeti, Mitrovica’da Arnavut ve Sırp halkları için ayrı paralel sistemler geliştirmişti. Örneğin iki grup arasındaki köprü, şehirdeki bölünmeyi sembolize ediyordu. Ancak uluslararası toplumun desteğiyle kurulan ticaret merkezleri, farkında olmadan şehir sakinlerinin ticari nedenlerle şehrin öbür yakasına geçmesi için teşvik edici bir neden yaratmış ve halkların birbirine karışmasını sağlamaktadır. Aslında bu örneğe burada değinmenin nedeni, ticari teşebbüslerin karşıt tarafları bir araya getirme ve ortak alanlar yaratma yönünde özendirici etmen olduğunu göstermekti⁴²³.

Uluslararası toplumun, 2011-2015 yılları arası Kosova çalışma planı, kabaca, devletin hakim olduğu makro ekonomik yapılardan yatırım dostu bir piyasa ekonomisinin ortaya çıkmasını desteklemek; sermaye yatırımı dahil olmak üzere kapsamlı kamu sektörü modernizasyonu yoluyla yaşam koşullarının iyileştirilmesi; yerinden edilmiş kişiler dahil olmak üzere hukukun üstünlüğü ve güvenilir bir yargı sisteminin yeniden kurulması ve geri dönenlerin yeniden entegrasyonu; son olarak etnik bölünmeleri ve ayrımcılığı en aza indirerek uzlaşma yönünde çalışmaktı⁴²⁴.

Uluslararası toplumun Kosova’daki çalışmaları, kalkınma ve kurumsal yapılanma alanlarında ilerlemekteydi. BM Kalkınma Programı tarafından yürütülen Kosova’nın kalkınması projesi, siyasi istikrar ve barış inşası çalışmaların devam etmektedir. Zira UNDP, Kosova’daki çalışmalarına 1 Ağustos 1999 tarihinde başlamıştı. Program, 2002 yılına kadar acil yeniden yapılanma, rehabilitasyon, konut sektörüne yardım sağlama ve

⁴²² Ağır, a.y., s. 77.

⁴²³ Olivia Caeymaex, Darjin Zwart & Terri Beswisk, **Barışı Birlikte İnşa Etmek: Pratik Bir Kaynak**, Çev. Esin Gülsen ve Sırma Başak Yanardağ, Avrupa İşleri Quaker Konseyi ve Friedrich Ebert Stiftung, İstanbul, 2019, s. 141.

⁴²⁴ United Nations Common Development Plan 2011-2015, ‘Çevrimiçi’, https://www.undp.org/content/dam/kosovo/docs/UNKT_CDP-English.pdf, 20 Şubat 2020.

hızlı istihdam yaratma çalışmalarına öncülük etmişti. 2002'den bu yana, Kosova'da kurumların inşası, geliştirilmesi ve güçlendirilmesi, ekonomik büyümenin teşvik edilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin artırılmasına yardımcı olan uzun vadeli kalkınma çalışmalarına odaklanmaya başlamıştı⁴²⁵. 2008 yılından sonra UNDP'nin Kosova projeleri ülkedeki sorunlara yanıt verecek biçimde tasarlanmıştı. Bu projelerde görüldü ki insani yardım girişimleri evresini tamamlamış ama aynı zamanda kurumsallaşma çalışmaları öne çıkmaya başlamıştı. 2008 yılından sonraki projeler yolsuzlukla mücadele, hukukun üstünlüğü, barışçıl ve müreffeh bir Kosova için genç kesimlerin desteklenmesi, özellikle terörizm ve diğer suçlarla mücadelede Kosova güvenlik programının uygulamaya konulması, ortak mirasın korunması ve toplumlar arası diyalogun teşviki, Kosova ile Sırbistan arasındaki çatışma mirasının ele alınıp çözüme kavuşturulması biçimindeydi⁴²⁶. Çünkü yüksek işsizlik oranı, suç örgütlerinin artan faaliyetleri, gençlerin uluslararası terör örgütlerine katılma sorunu, yargı sisteminin zayıflığı ve sağlık sektöründeki sorunlar nedeniyle Kosova, Avrupa'nın en kötü koşullarına sahip bir ülke konumundaydı⁴²⁷. Savaşın darmadağın ettiği Kosova'da yeniden yapılanma, hesap verebilir ve demokratik bir yönetim oluşturmak, AB entegrasyon hedeflerine ulaşma konusunda önem taşımaktaydı. Dolayısıyla, kurumların iyileştirilmesi ve yolsuzlukla mücadele uluslararası toplum ile Kosova hükümeti için öncelik oluşturuyordu⁴²⁸.

Bu bağlamda BM, şeffaf ve demokratik yönetimi güçlendirme, sivil toplum ve kadınların karar alma süreçlerine katılımının sağlanması çalışmalarına hız verdi. Buna ek olarak BM, yasama, bütçe ve hükümet programının uygulama süreçlerinin iyileştirilmesinin yanı sıra yasama izleme mekanizmalarının güçlendirilmesinde çeşitli yönetim kurumlarını destekleyerek Kosova'nın günlük siyasi, sosyal ve ekonomik

⁴²⁵ UNDP in Kosovo 2011-2013, 'Çevrimiçi', <https://www.undp.org/content/dam/kosovo/docs/UNDP%20in%20Kosovo%202011-2013%20Final.pdf>, 20 Şubat 2020.

⁴²⁶ UNDP in Kosovo, Democratic Governance and Peacebuilding, 'Çevrimiçi', <https://www.ks.undp.org/content/kosovo/en/home/democratic-governance-and-peacebuilding/in-depth.html>, 20 Şubat 2020.

⁴²⁷ Ağır, a.y., s. 79.

⁴²⁸ Hysa, a.g.e., p. 285.

çalışmalarında birebir yer almaya devam etmişti⁴²⁹. Kosova'daki sorunların ancak uluslararası toplumun katkısıyla gerçekleşebileceği kanaatinin Arnavutlar ile Sırlar arasında yerleşmiş olması, barış inşası ve devlet inşası süreçlerinin bu gruplar tarafından bir çeşit içişlere müdahale olarak nitelendirilmemesine, ayrıca BM ve AB'nin Kosova'daki varlığının meşru görülmeye devam etmesine katkı sağlamıştı. Aslında bu durumun uzun vadede Kosova halkının lehine olduğu söylenebilir⁴³⁰. Kalkınma Programı'nın 2017 yılı raporunda, Kosova'da 10 yılda 16000 iş imkânı yaratıldığı ama yine işsizliğin Kosova'nın en önemli sorunlarından biri olmaya devam ettiğine işaret etmekteydi⁴³¹.

Savaş, binlerce Kosovalı kadının ya öldürülmesi ya da tecavüze uğramasına neden olmuştu. Hafızalara kazınan böyle bir olayı unutturabilmek ve Arnavutlarla Sırları birlikte yaşamaya ikna etmek kolay bir iş değildi. BM ve AB işbirliği Kosovalı kadınların güvenlik, barış ve insani duyarlılık meselelerinde yer almaları gibi çalışmalar yapıldı. Kadınların, Kosova'da hayatın her alanına erkeklerle yan yana çalışması ve kurumlarda eşit biçimde temsil edilmesi gibi projeler BM tarafından gerçekleştirilmekteydi⁴³². Eşitlikçi yaklaşım bağlamında Kosovalı kadınların temel haklarını elde etmeleri ve güvenlik dahil resmi kurumlarda adil biçimde temsil edilmeleri AB kriterleri, Güvenlik Konseyi'nin 1325 (2000) sayılı kararı ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (The Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women - CEDAW) gibi uluslararası belgeler çerçevesinde gerçekleşti. BM'nin Kosova'da yerleştirmeye çalıştığı iyi yönetim porjesi demokratik barış teorisi savunduğu düşüncelerle örtüşmekte ve uluslararası liberal düzenin uygulamaya çalıştığı ilkeler çerçevesinde çalışmaktaydı. Bu durum hem Batı devletlerinin kesintisiz desteğini sağlıyor

⁴²⁹ UNDP in Kosovo, Democratic Governance and Peacebuilding, 'Çevrimiçi', <https://www.ks.undp.org/content/kosovo/en/home/democratic-governance-and-peacebuilding/in-depth.html>, 20 Şubat 2020.

⁴³⁰ Hysa, a.g.e., p. 286.

⁴³¹ UNDP Achievements Report 2017, 'Çevrimiçi', <https://www.undp.org/content/dam/kosovo/docs/ResearchAndPublications/UNDP-AchievementsReport2017-ENG-INTERACTIVE.pdf>, 20 Şubat 2020.

⁴³² Hysa, a.g.e., p. 285.

hem de Kosova'nın istikrarını uluslararası teminat altında tutuyordu. Nitekim Kosova'nın devletleşme sürecini bu biçimde yürütmesi, uluslararası sisteme entegre olma yolunu açmasa bile üye devletlerin yeni kurulan devlete yönelik pozisyonlarında yumuşama yaratacağı tahmin edilmekteydi⁴³³.

3.1.3. KIBRIS

Kıbrıs'ın kendine özgü güvenlik, siyasi ve sosyal durumu BM'nin Ada'da resmi olarak bütünleşmiş bir misyonu kuramamasını beraberinde getirmişti. Halihazırda UNFICYP, BM İyi Niyet Misyonu olarak da bilinen BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisi Ofisi ve UNDP kendi küresel vizyonları ile örtüşen çalışmalarını Ada'da yürütmeye devam etmektedir. Bu bağlamda UNFICYP, ateşkes gözetimi üzerine yoğunlaşmaktadır. BM İyi Niyet Misyonunun görevi, barış sürecini kolaylaştırmak ve desteklemektir. UNDP ise, bazı kalkınma projeleri uygulama ve yine Ada'da barış inşası ile toplumsal uzlaşma çabalarını desteklemeye yöneliktir. UNFICYP, Özel Temsilci ve UNDP'nin Kıbrıs'ta koordineli biçimde çalıştıklarını belirtmekte yarar vardır⁴³⁴. Yalnız BM'nin başlattığı girişimler ve asırlardır uygulanan proje ve programlara rağmen Ada'nın yakın tarihe kadar başarısız müzakereler ve reddedilen yeniden birleşme planları ile dolu bir çatışma geçmişi olduğu bilinmektedir. Rum ve Türk toplumlarının siyasi arzuları arasındaki farklılıkların üstesinden gelmek amacıyla görüşmeler uzun yıllardan beri devam etmektedir. BM sponsorluğunda gerçekleşen müzakereler, Ada'nın federal bir sistem bünyesinde yeniden birleştirilmesine yönelik Annan Planı referandumda kabul edilmemiş olsa da devam eden

⁴³³ Marta Foresti and Adriana Gashi, 'Evaluation of UN Women's Contribution to Increasing Women's Leadership and Participation in Peace and Security and Humanitarian Response', September 2013, 'Çevrimiçi', <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/8965.pdf>, 20 Şubat 2020.

⁴³⁴ Kıbrıs'ta Yurttaşlar Barışı İnşa Ediyor: Yeşil Hat Üzerinden Gerçekleştirilen bir İşbirliği ve Güven Hikayesi, 2013, s. 13, 'Çevrimiçi', https://www.undp.org/content/dam/cyprus/docs/ACT%20Publications/Reports/Citizen%20Peacemaking%20in%20Cyprus_TR.pdf, 9 Ocak 2020.

müzakerelerin yeni boyut kazandığına işaret etmekteydi⁴³⁵. Sorunun karmaşık yapısı hem Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu anlaşması hem de dış tarafların konuya yaklaşımları arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktaydı. Önceki sayfalarda ele alınan Lübnan ve Kosova sorunlarından farklı olarak Kıbrıs sorunu ele alınırken hem Ada'da yaşayan toplumları hem de soruna taraf devletlerin tutumları göz önünde tutulmadan doğru bir analiz yapmak olası gözükmemektedir. Kıbrıs sorununda dıştan gelen karar ve/veya etkinin içteki siyasi iradede çok daha güçlü olması nedeniyle nihai çözümün toplumlar arası uzlaşılı yoluyla gerçekleşeceğine inanmak gerçeği yansıtmayabilir. Zürih-Londra Anlaşması gereğince barış içinde birlikte yaşama prensibi taraflarca kabul edilmiştir. Zaten bu prensibe zarar veren herhangi bir değişiklik Garanti Anlaşmasında belirlenen iki toplumlu devlet formülünü geçersizleştirme riskini beraberinde getirdi/getirmektedir. Bu yüzden herhangi bir çözümün benimsenmesi iç ve dış tarafların tümünün onayını gerektirir⁴³⁶.

Sorunun karmaşıklığı ve çoğu zaman çözümsüzlüğün tercih edilmesi yerel taraflar, ilgili devletler ve uluslararası toplum için elverişsiz bir durum meydana getirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ama Ada'nın ikiye bölünmüşlüğüne önüne geçmek ve Rumlar ile Türkler arasında siyasi birliğin yeniden oluşturulması ve federal çözümün ilgili tarafların yararına olacağı düşüncesiyle BM, Ada'da kalıcı çözümün toplumlar arası diyalog ile mümkün olacağına inanmaya devam etmektedir. Toplumlar arası diyalogun 1968 yılında başlamasına rağmen göreceli ilerleme kaydetmek ancak 1970'lerin başında mümkün olmuştu. Zira BM üst düzey yetkililerinin Ada ziyaret, UNFICYP'in durumunu görüşmek üzere Rum ve Türk toplum liderleriyle görüşmeler yapmaları diyalog ve arabuluculuğun öne çıkacağına işaret etmekteydi. Ancak Kıbrıs'ta meydana gelen darbe girişimi ve onu takiben TSK müdahalesinin meydana gelmesi

⁴³⁵ Harry Tzimitras and Mete Hatay, "The Need for Realism: Solving the Cyprus Problem Through Linkage Politics", **Turkey Project Policy Paper**, No: 9, Center on the United States and Europe at BROOKINGS, October 2016, p. 8.

⁴³⁶ Füsün Arsava, "Kıbrıs Sorununun Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C: 51, S: 1, 1996, s. 48.

nedeniyle liderler bazında görüşmeler ve toplumlar arası diyalog sonuçsuz kalmıştı⁴³⁷. O dönemde üye devletlerin büyük çoğunluğunun BM'nin normatif hedefi olan uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesinden öte Kıbrıs'ta *barışın restorasyonu* olarak nitelendirmeyi tercih ettiği gözlemlenmekteydi. Bu retorik tercih, esasen çatışmanın devlet-içi ile devletler arası çatışma arasında ayırım yapmanın zorluğu ve BM Antlaşması'nın siyasi açıklamalara açık olduğu, dahası maddelerin farklı biçimde yorumlanabileceğine işaret etmekteydi. Aktörlerin bölgesel istikrarı korumaya yönelik tutumu göz önünde bulundurulduğunda, uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesinin BM için öngörülen mutabakat hedefi olduğu iddia edilebilir⁴³⁸. Kıbrıs müzakereleri yalnızca ilgili taraflar ve iki toplum liderleri bazında gerçekleşmekle sınırlıydı. Müzakerelerin tümünün BM Genel Sekreteri arabuluculuğuyla gerçekleşmesine rağmen o dönemde somut bir sonuç elde edilememişti⁴³⁹. Kıbrıs çatışmasına uluslararası tepkinin başka bir özelliği de egemenlik söyleminin hâkim olmasıydı. Güvenlik Konseyi görüşmelerinin ilk aşamalarında üye devletlerin tamamı, konuya yönelik politik duruşlarına bakılmaksızın defalarca egemenlik, toprak bütünlüğü, siyasi bağımsızlık ve müdahale etmeme ilkelerine atıfta bulunmuşlardı. Ancak ne insan hakları ihlalleri ne de Garanti Anlaşmasının Rumlar tarafından hiçe sayılmasına değinilmekteydi. Nitekim Ada'da bir toplumun diğer topluma uyguladığı insan hakları ihlallerinin göz ardı edilmesi bahsi geçen müzakerelerin sonuçsuz kalmasının ana nedenlerindendi⁴⁴⁰.

Kıbrıs'ın durumunun diğer iki örnekten yani Lübnan ve Kosova'daki süreçten farklı biçimde geliştiği daha önce de belirtilmişti. Örneğin Kıbrıs'ta barışı koruma süreci Lübnan ve Kosova'daki süreçlerine benzemesine rağmen barış inşası konusunda farklılaşma gözlemlenmişti. Zira Kıbrıs'ın iki toplumunun birbirinden farklı istekleri, yanı sıra soruna taraf devletlerin konuya bakışı ya da yaklaşımları paralellik göstermekten uzaktı. Rum toplumunun, paylaşımlı yönetim yani iki toplumlu devlet modelinden vazgeçip ulusal devlet inşası düşüncesine yönelmesi, çoğunluk prensibini zorla

⁴³⁷ Şenay ve Ekinci, **a.g.r.**, s. 8.

⁴³⁸ Aksu, **a.g.e.**, p. 137.

⁴³⁹ Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s. 371-372.

⁴⁴⁰ Aksu, **a.g.e.**, p. 137.

uygulamaya koyup iki toplumlu bir devletin ulusal devlete dönüştürülmesi ile sonuçlanmaktaydı. Toplumsal bölünmüşlüğü tetikleyen bu eylem 1974'te TSK'nın Ada'ya müdahalesinin meydana gelmesi ve Kıbrıs'ın ikiye bölünmesine neden olmuştu⁴⁴¹.

Sorunun karmaşıklığı BM'nin Ada'daki çalışmalarına engel olmamıştı. Kıbrıs müzakereleri defalarca başarısız olurken BM tarafından bazı görüşme platformlarının zemini atılmaktaydı. Durumun hassasiyeti açısından BM, Kıbrıs'ın iki toplum arasındaki diyalog sürecini 1974'ten başlayarak 1998 yılına kadar dikkat çekmeden desteklemekteydi. Yalnız toplumlar arasında yaklaşık olarak yirmi yıllık süreçte gerçekleşen toplantıların sayısı oldukça azdır. Kıbrıs Sorununun tartışılması daha önce de belirtildiği gibi genellikle BM, taraf devletler ve Kıbrıslı liderler bazında günümüze kadar devam etmesine rağmen toplumsal düşmanlık ve bölünmüşlük durumu BM'nin 1998 yılında İki Toplumlu Kalkınma Programı'nı oluşturmasıyla değişmişti. Barış inşasını amaçlayan ve yumuşak gücün enstrümanlarını kullanan Kalkınma Programı, Ada sakinlerini ilgilendiren sorunları ele almak, toplumlar arası çalışmalar finanse etmek, düzenlemek ve etkileşimi mümkün kılmak üzere uluslararası toplumun Kıbrıs'ta başlattığı ilk organize çabadır. Buna ek olarak sağlık hizmetleri ve çevre gibi tarafsız konulara odaklanmış olsa da iki toplum arasındaki düşmanlık duygularının ortadan kaldırılması, buzların erimesi ve tabuların yıkılması ile barış inşasının temelini atmayı amaçlamaktaydı. Kalkınma Programı, iki toplum arasında olası çalışmaların uygulanabilirliği konusundaki anlayışın değişmesinde önemli rol üstlenmişti. Zira 2004 yılına kadar uygulanan projelerin %70'i Türkler ile Rumlar arasında gerek Ada'da gerekse Ada dışında yüz yüze teması sağlamıştı. Bu çalışmalar, Kıbrıslıların barış sürecinin bir parçası olmalarıyla sonuçlandı⁴⁴². 1999'da Kıbrıs Cumhuriyeti'nde STK Destek Merkezi ve 2001'de KKTC'de Yönetim Merkezi'nin kurulmasıyla barış süreci yapıları oluşturulmuş oldu. Aslında BM Genel Sekreterleri, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Uluslararası

⁴⁴¹ Arsava, **a.y.**, s. 48.

⁴⁴² Kıbrıs'ta Yurttaşlar Barışı İnşa Ediyor: Yeşil Hat Üzerinden Gerçekleştirilen Bir İşbirliği ve Güven Hikayesi..., **a.g.r.**, s. 10-11.

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi bağlamında Ada'da yaşayan Rum ve Türklerin barış sürecine ortak olma gerekliliğini her fırsatta iki toplumun liderlerine iletmişlerdi. Aynı zamanda BM'nin Kıbrıs'la ilgili çıkan rapor ve kararların tavsiye bölümlerinde yer almıştı. Ancak Kıbrıs'taki hassas durum ile güvensizlik, liderlerin vatandaşları barış sürecinin siyasi ayağının bir parçası olmalarını engelledikleri veya uzaklaştırdıklarını göstermiştir⁴⁴³.

Genel olarak kalkınma, barış ve güvenlik ile insan hakları birbiriyle bağlantılıdır. Kalkınma, istikrar ve refah koşullarının yaygınlığı için araçlardan birini oluşturuyor. Çatışmanın bazı temel nedenlerini ele alıyor ve işbirliği ile güven ortamının oluşturulması için elverişli koşullar yaratıyor. Kıbrıs Cumhuriyeti, uluslararası toplum ve AB'nin kalkınma işbirliğini artırma ve geliştirme çabalarıyla aktif olarak ilgilenmekte, BM ve AB tarafından talep edildiğinde danışmanlar ve uzman hizmetleri sağlamaktadır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin UNDP ile işbirliği 1960 yılına dayanmaktadır. UNDP, özellikle Kıbrıs'ta toplumlar arası diyalog çerçevesinde, BM finansman programlarına erişim sağlamaya devam ediyor. Meydana gelen çatışmalara rağmen UNDP, 1960'lardan bu yana Lefkoşa'da atık su yönetimi konusunda işbirliği yapılmasını sağlamıştı. 1974'ten sonra Ada'nın fiilen bölünmesi ve nüfusun yaşadığı zor koşullara rağmen Lefkoşa'da yaşayan iki toplum, UNDP'nin yardımıyla ortak bir kanalizasyon sistemi üzerinde anlaşmaya varmıştı. Nitekim UNDP, barış sürecini destekleme çevresinde olumlu siyasi ortam yaratma çabalarına katkıda bulundu. Ayrıca Teknik Komitelerin çalışmalarının desteklenmesi ve kültürel mirasın korunması ile ilgili restorasyon projeleri günümüze kadar devam etmektedir⁴⁴⁴. Bu bağlamda kalkınmanın barış inşası sürecindeki önemine dikkat çekmekle birlikte Kıbrıs örneğinde bu yöntemin denenmesinde taraflardan birinin diğerinin gelişme ve kalkınmasını engellemek için çabayı sarf ettiği, dolayısıyla mevcut

⁴⁴³ Nicolas Jarraud, Christopher Louise and Giorgos Filippou, "The Cypriot Civil Society Movement: A legitimate Player in the Peace Process?", **Journal of Peacebuilding and Development**, Vol: 8, No: 1, 2013, p. 47.

⁴⁴⁴ Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler Nezdinde Daimi Temsilcisi Büyükelçi Andreas D. Mavroyiannis ile 1 Ağustos 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

koşullarda olumlu sonuç almanın gerçekçi görünmediği Türk yetkililer tarafından dile getirildiğini belirtmekte yarar vardır. Dolayısıyla, Kıbrıs'ta önce çözüme ulaşılması, sonra kalkınma ve refahın elde edilmesi gibi bir sıralamanın söz konusu olması gerektiği düşünülmektedir. Çözumsuzlüğün, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Türk tarafını eşit ortak olarak kabul etmemesinden kaynaklandığı iddia edilmektedir. Ayrıca UNDP veya diğer kuruluşların toplumlar arası diyalogu teşvik edecek çalışmaları uzun vadede fayda sağlayabilecek olmakla birlikte, Kıbrıs Rum tarafının *tanınma* korkusu çerçevesinde KKTC'ye herhangi bir yatırım yapılması ve dış dünya ile bağlantı kurulması hususlarında ortaya koyduğu engelleyici tutum nedeniyle kalkınmanın nihai çözümü getirmeyeceğine işaret ettiği ileri sürülmekteydi⁴⁴⁵.

İki toplumun liderlerinin katı tutumları ve soruna taraf devletlerin karşıt görüşlerine rağmen BM, vatandaşların barış inşasında yer almaları yönünde çalışmalar yapmaktaydı. Örneğin UNDP, 1 Ekim 2005 tarihinde Kıbrıs'ta barış inşası projesini başlatmıştı. Projenin adı İşbirliği ve Güven için Eylem (*Action for Cooperation and Trust - ACT*) idi. ACT, ilk olarak 1974'ten sonra Kıbrıs'ta çözülmemiş çatışma ve siyasi gerçeklerle başa çıkmak için tasarlanan uygulama düzenlemelerini devraldı. ACT, uzlaşmayı teşvik etmek için güven artırıcı önlemler bağlamında Rumlar ile Türklerin günlük yaşamlarına yarar sağlayacak somut projeler üzerinde birlikte çalışma fırsatı sunarken, aynı zamanda toplumlar arası hoşgörü ve karşılıklı anlayışı desteklemekteydi. ACT, ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı ile UNDP tarafından finanse ediliyor ama uygulanan projeler doğrudan UNDP tarafından yönetiliyordu. 2008 yılında ACT, ikinci aşamasına geçince yumuşak güç enstrümanları kullanarak barış inşası sürecine ivme kazandırma amacıyla STK'ların barış sürecini etkin biçimde destekleme ve katkıda bulunma yeteneğini güçlendirme, Kıbrıslılara ortak endişe duydukları sosyal ve politik konularda söz sahibi olma fırsatı sunmak ile işbirliği, ortak anlayış ve uzlaşmayı teşvik

⁴⁴⁵ Türkiye Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler Nezdinde Daimî Temsilcisi'nden İlgili Yetkili İle 5 Kasım 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

eden programları uygulamaya koymaktaydı⁴⁴⁶. Herhangi bir anlaşmanın liderler tarafından müzakere edilmesi gerekli olmasına rağmen kalıcı barışın toplumsal katılım dayanağının olması düşüncesinden hareketle siyasi sorunların üstesinden gelmek toplumsal uzlaşma yoluyla gerçekleşeceğine inanılmaktaydı. Nitekim uzlaşmanın ortak alanlar yaratmak, hoşgörü kültürünü yaymak, her iki toplumu etkileyen kilit sosyal konularda işbirliğini sağlamak, sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik entegrasyon, çevre koruma ile ortak kültürel mirasın korunması için toplumlar arası ortaklıklar yaratan projeler uygulanmaktaydı⁴⁴⁷. Ayrıca Kıbrıslı gençlerin çok kültürlü değerleri benimseme çalışmaları, sivil katılımın teşvik edilmesi için işbirliği ve karşılıklı güvenin benimsenmesi, çevreyi korumak için toplumlar arası ortaklık, kadın ile erkek arası eşitlik ilkesini desteklemek ve cinsiyet farkını azaltmaktır. Sonuçlara gelince ACT, barış inşası bağlamında 2005-2008 yılları arasında Ada bazında 120 proje uygulamış ve bu çerçevede 40.000 Kıbrıslı toplumlar arası çalışmalara katılmıştı. Ayrıca iki topluma ait kişilerin katıldığı 500'e yakın etkinlik düzenlenmiş, 350 STK'ya beceri geliştirme desteği verilmiş, 34 çok kültürlü proje uygulanmış ve son olarak iki toplumun birlikte yaşama projesini teşvik eden 600 medya çalışması yapılmıştı⁴⁴⁸.

BM ve AB'nin 1990-2018 arasında Ada'da yürüttüğü çalışmalar sonucu Kıbrıs'ın İnsani Gelişme Endeksi değeri %19.5 artışla 0.731'den 0.873'e yükselmişti. UNDP'nin elde ettiği veriler, Kıbrıs'ın İnsani Gelişme Endeksi göstergelerindeki ilerlemeyi gözden geçirmiş ve 1990-2018 yılları arasında Kıbrıslıların tahmini yaşam süresi 4,3 yıl artış gösterdiği kaydedilmişti. Kıbrıs'ın Kişi Başı Gayri Safi Milli Geliri belirtilen tarihler arasında yüzde 44,8 oranında artmıştır. Ayrıca endeks, eğitim alanındaki olumlu sonuçları da ele almaktaydı⁴⁴⁹. 2013 yılında BM'nin yaptığı bir anket, uluslararası toplumun yaptığı

⁴⁴⁶ Action for Cooperation and Trust: Building Lasting Relationships Islandwide, 2008, s. 1, 'Çevrimiçi', [https://www.undp.org/content/dam/cyprus/docs/ACT%20Publications/Reports/achievements%20report_eng%20\(2\).pdf](https://www.undp.org/content/dam/cyprus/docs/ACT%20Publications/Reports/achievements%20report_eng%20(2).pdf), 10 Ocak 2020.

⁴⁴⁷ Final Report: Action for Cooperation and Trust in Cyprus, 1 October 2005 – 31 December 2015, Cyprus, 2015, p. 8.

⁴⁴⁸ Action for Cooperation and Trust: Building Lasting Relationships Islandwide., **a.g.r.**, pp. 4-5-6.

⁴⁴⁹ Human Development Report 2019 (Cyprus), 'Çevrimiçi', http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/CYP.pdf, 20 Ocak 2020.

alışmalar ve uyguladığı uzlaşı projelerinin Kıbrıslılar üzerindeki olumlu yönünü gözler önüne seriyordu. Zira anketin sonucuna göre Kıbrıs Rumlarının %63'ü ve Kıbrıs Türklerinin %41'i, iki toplumu bir araya getiren çalışmaların uzlaşayı teşvik ettiğini düşünmekteydi. Aynı ankette, Türkler ile Rumların %54'ünün kapsayıcı ve yapıcı eğitim mevzuatının Kıbrıs geneline dağıtılmasını desteklediğini açıklamaktaydı. Ankete katılanlar, ortak eğitimin geçmişe ilişkin anlayışı değiştireceği ve çeşitliliği güçlendireceği yaklaşımını desteklemekteydi⁴⁵⁰. Gelişmeler gösterdi ki vatandaşlar, iki toplumun liderlerinin istediği biçimde Ada'da var olan sorunların sadece sosyal yanı ile uğraşmalarına müsaade ediliyordu. Nitekim UNDP'nin yaptığı bir ankette Rumlar ile Türklerin iki toplumun liderleri tarafından göz ardı edildiklerine, Ada'nın geleceği ve diğer siyasi konularda görüşlerinin önemsenmediğine işaret etmişti⁴⁵¹.

BM tarafından yürütölen müzakerelerde, siyasi eşitliğe sahip iki bölge ve iki toplumlu federe devlet sürecinde de ilerleme kaydedildiği söylenebilir. 2014 yılında iki taraf arasında imzalanan mutabakat metni bunun en iyi örneğidir. BM aracılığıyla Kıbrıs Cumhuriyeti ve KKTC arası müzakere şartları ve kurulacak federe devlete dair esasları ortaya koyan mutabakat metninin 2014 yılında imzalanması Kıbrıs sorununda olumlu gelişme ve göreceli bir ilerleme olarak nitelendirilebilir⁴⁵². Tarafların Kıbrıs'ı tek uluslararası tüzel kişilik ve tek vatandaşlıkla çağdaş ve işlevsel bir AB ülkesi olarak yeniden birleştirmeye mutabık olması önemli bir adımdır. Yıllar süren müzakereler sonucu birçok meselede yakınlaşma kaydedildi. 2017'de BM'nin arabuluculuğuyla yapılan görüşmeler ve Crans Montana Konferansı ile sonuçlanan, güvenlik ve garantileri ele almak için iki uluslararası konferans toplanmıştı. Gerçi ikinci konferans sonuçsuzdu ancak bir başarısızlık olarak görölemezdi. Kıbrıs barış sürecinin uzun tarihinde ilk kez, tüm konular eşzamanlı olarak masadaydı ve her şeyden önce Kıbrıslılar birlikte yaşama temalı girişimleri ele aldılar. BM Genel Sekreteri'nin kişisel temasları sonucunda taraflar

⁴⁵⁰ Kıbrıs'ta Yurttaşlar Barışı İnşa Ediyor: Yeşil Hat Üzerinden Gerçekleştirilen Bir İşbirliği ve Güven Hikayesi, **a.g.r.**, s. 69.

⁴⁵¹ Jarraud, Louise and Filippou, **a.y.**, p. 46.

⁴⁵² Şenay ve Ekinci, **a.g.r.**, s. 9.

anlaşma yapmaya her zamankinden daha fazla yaklaşmıştı⁴⁵³. Ama Crans Montana süreci de Rum tarafının siyasi eşitlik konusunda taviz vermek istememesi nedeniyle çöktüğü Türk yetkililer tarafından savunulmaktaydı. Zira Kıbrıs'ta bir siyasi ortaklık tesis edilecekse, siyasi eşitliğin tüm boyutlarıyla (dönüşümlü başkanlık, etkin katılım gibi) güvenceye alınmasına dikkat çekilmekteydi. Gerçi kaydedilen gelişmeler önemli olup, bunların diğer alanlarda da sürdürülmesi ve nihayetinde yarar sağlaması ileri sürülmekteydi. Burada görüldüğü gibi Türk tarafı sürece kuşkuyla yaklaşp gerçek bir çatışma çözümünün söz konusu olabilmesi için Rum yönetiminin Ada'nın kuzeyine adil biçimde davranması gerektiğini savunmaktaydı⁴⁵⁴. Ama bazı gözlemciler, uluslararası toplumun desteğine rağmen konferanstan somut sonucun çıkmamasının, bir yandan dış etkenler diğer yandan iç müzakere dinamiklerinden kaynaklandığını savunmaktadır. Bu bağlamda, Kıbrıs Cumhuriyeti'nde 2016 seçimlerine kadar olan seçim iklimi önemli bir faktör olarak da gösterilmektedir⁴⁵⁵. Taraflar arasındaki ayrıntılı müzakereler, altı ana başlık bağlamında devam etmektedir. Bunlar, federal devlet yönetiminin üzerine kurulacak temellerin mahiyeti, idari paylaşım şekli; KKTC'nin AB üyeliği ile birlikte oluşacak koşullara uyarlanması; ortak ekonomi politikaları üzerinde anlaşmaya varılması; diğer yaşam alanlarının AB müktesebatıyla uyumlu hale getirilmesi; Rumların Türk tarafındaki mülklerine erişimlerinin sağlanması; Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantörlük haklarının yeniden düzenlenmesi idi⁴⁵⁶. Ama 2010 yılından bu yana Doğu Akdeniz'de doğal gaz ve petrolün keşfi, bölgedeki gerçeklerin ve algıların yeniden şekillenmesini beraberinde getirmişti. Aynı şekilde verimli işbirliğine ve kıyı devletleri ile diğer ilgili taraflar arasındaki gerilimlerin artması ile sonuçlanmıştı. Zira doğal kaynaklar konusu Kıbrıs Rumlar ile Kıbrıs Türkleri arasında yeni bir çekişme noktası haline geliyordu. İki tarafın ve destek aldıkları devletlerin enerji kaynaklarına yönelik zıt

⁴⁵³ Kıbrıs Cumhuriyeti Büyükelçisi Andreas D. Mavroyiannis ile 1 Ağustos 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

⁴⁵⁴ Türkiye Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler Nezdinde Daimî Temsilciliği'nden İlgili Yetkili İle 5 Kasım 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

⁴⁵⁵ Tzimitras and Hatay, **a.g.r.**, p. 4.

⁴⁵⁶ Şenay ve Ekinci, **a.g.r.**, s. 14.

pozisyonları Kıbrıs sorununa yönelik karşıt tutumlarına eklenince çatışma zincirine bir sorun daha katılmış oldu⁴⁵⁷.

İki toplum arası anlaşmazlıklar ve sponsor devletlerin konuya farklı bakışları veya karşıt tutumları BM'nin çalışmalarını aksatmamış, tam tersi soruna daha fazla müdahil olmakla sonuçlanmıştı. Zira Genel Sekreter Antonio Guterres'in 2017 yılında önerdiği çalışma çerçevesi "*framework*" altı noktayı ele almaktaydı. Guterres'in Güvenlik konusunda önerisi, Kıbrıs Cumhuriyeti ve KKTC'nin Kıbrıs'ta mevcut olanın devamı değil, yeni bir güvenlik sistemine ihtiyaç olduğunu kabul etmeye başlaması gerektiğini öne sürmek gibi görünüyordu. Aynı zamanda önerilen yeni güvenlik düzenlemesi iki toplumun nüfus oranına göre belirlenmesi gerektiğinin altını çizmekteydi. Rapor, Rum tarafının endişelerini gidermek amacıyla KKTC'nin bazı toprak parçalarından vazgeçmesini de önermekteydi. Eşitlik konusunda ise Kıbrıs Türklerinin *eşitlikçi* bir kotaya sahip olmaları gerektiğini vurgulamıştı. Ancak eşitlikçi teriminden tam olarak ne kastedildiğine açıklık getirilmemesi, konu üzerinde daha ayrıntılı tartışmalara ihtiyaç duyulduğunu göstermekteydi. Son olarak, güç paylaşımı ile ilgili olarak sorunun özellikle dönemsel başkanlık meselesini ele alıp çözüme kavuşturması gerektiğini talep etmişti⁴⁵⁸. Her iki tarafın görüşlerini değerlendirme ve çıkmaza giren barış sürecinin önünü tıkayan sorunları ele almak amacıyla Genel Sekreter Guterres, 2018'de Kıbrıs'a yeni özel danışmanı olarak Jane Holl Lute'ü atadı. Lute'nin misyonu, Kıbrıs sorununun geleceğine ilişkin tarafların görüşlerini değerlendirmek ve müzakerelerin yeniden başlaması için yeterli koşulların mevcut olup olmadığını belirlemektir⁴⁵⁹.

Birçok kez kesintiye uğramasına rağmen BM ile AB gözetimi ve danışmanlığında GKRY-KKTC müzakerelerinin devam etmesi ve toplumlar arası diyalogun günümüze kadar süregelmesi barış inşasının yavaş ama aynı zamanda göreceli sonuç verdiğine işaret

⁴⁵⁷ Tzimitras and Hatay, **a.g.r.**, p. 13.

⁴⁵⁸ Report of the Secretary General on his Mission of Good Offices in Cyprus, S/2017/814, 28 September 2017.

⁴⁵⁹ Cyprus: Reunification Proving Elusive, CRS Report, 15 April 2019, p. 25, 'Çevrimiçi', <https://fas.org/sgp/crs/row/R41136.pdf>, 10 Ocak 2020.

etmekteydi. UNDP tarafından 2013 yılında yapılan bir ankette vatandaşların, (2011 ile karşılaştırıldığında) uzlaşma çalışmaları düşüncesine giderek daha fazla destek verdiklerini göstermekteydi. Özellikle Kıbrıs Türklerinin görüşlerinde kayda değer bir değişiklik söz konusuydu. Zira KKTC’de vatandaşların barış sürecine verdiği destek oranı %35’ten %50’ye yükselmiştir. Kıbrıs Rumlar için ise %54’ten %59’a küçük bir artış gözlemlenmişti. Veriler, Kıbrıs kamuoyunun barış ve uzlaşma çabalarına katılmak istediklerini ve geniş çaplı toplumsal katılımı desteklediklerini göstermektedir. Bunun diğer yansıması 2015’te yapılan bir ankette, Kıbrıs Rumlarının %80’inin ve Kıbrıs Türklerinin %78’inin barış sürecinde anlamlı rol almak için sivil toplum kuruluşlarının geniş kitlelerin temsilcisi olması gerektiğine inandıklarını göstermektedir⁴⁶⁰. Aslında Türkiye Cumhuriyeti yetkilileri, Kıbrıs’ta iki toplum arasında temas ve iletişimi geliştirmeyi amaçlayan projelerin uzun vadede faydalı olabileceği, ama Ada’da iki halk arasındaki dil, din, farklı kültür ve toplum yapıları gibi temel ayrılıklar ve geçmişteki tecrübeler nedeniyle bu farklılıkların yalnızca bu tür projelerle giderilmesinin mümkün olmadığını düşünmekteydiler. Zira Kıbrıs sorununa kalıcı ve yaşayabilir bir siyasi çözüm bulunması için toplumlar arası görüşmeler yetersiz kalmaktadır. Kapsamlı çözüm sağlanmadan iki toplum arasındaki sınırlı ilişkilerin devam etmesi tahmin edilmekteydi. BM’nin evsahipliğinde gerçekleştirilen toplumlar arası görüşmelerin, Ada’daki iki halk arasındaki ilişkiler ve güven tesisi açısından fark yaratacak bir noktaya gelebilmesi için eğitim sisteminin dönüşümü ve ırkçı yaklaşımlar yerine hoşgörü kültürünün esas alınmasını gerektirdiği savunulmaktaydı⁴⁶¹.

Kıbrıs’la ilgili yıllardır devam eden çalışmalar ve başarısızlıkla sonuçlanan sayısız müzakere turları Zürih-Londra Anlaşmasında belirlenen güç dağılımına dönmenin zor olduğu, Kıbrıs’ın birleşmesinin geçici uzlaşma noktası olacağı ileri sürülmektedir. Zira bazı gözlemciler, kültürel çatışmanın devam ettiğini hatırlatarak federasyon projesinin iki taraf için ana seçenek olmadığını savunmaktadır. Güç paylaşımı üzerindeki anlaşmazlık

⁴⁶⁰ Jarraud, Louise and Filippou, a.y., p. 55.

⁴⁶¹ Türkiye Cumhuriyeti’nin Birleşmiş Milletler Nezdinde Daimî Temsilcisi’nden İlgili Yetkili İle 5 Kasım 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

sürerken federe sistemin siyasi çoğunluğu mu yoksa siyasi eşitliği mi baz alacağı tartışma konusudur⁴⁶². Gerçi yıllar süren müzakereler tarafların pozisyonlarında değişikliğe neden olmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti, ilgili Güvenlik Konseyi kararlarında belirtildiği gibi Kıbrıs'ın iki bölge, iki toplumlu ve siyasi eşitliğe sahip bir federasyona dönüşmesi yönünde çözümleri kabul etmişti. Crans Montana Konferansında kaydedilen ilerleme sonucu BM Genel Sekreteri tarafından sunulan altı maddelik çalışma çerçevesi bağlamında hareket edilmesi Rumlar ve Türkler tarafından çözümün temel taşları olarak kabul edilmektedir⁴⁶³.

BM, barışı koruma ile arabuluculuk ve barış inşası alanlarında yürüttüğü çalışmalar pozitif barışın Ada'da yerleşmesi konusunda eksik kaldığı bazı taraflarca ileri sürülmesine rağmen BM'nin Kıbrıs'taki varlığı, uluslararası barış ve güvenliğe karşı tehdit niteliği taşıyan olaylara müsaade etmemesi ve etno/dinsel çatışmaların Ada'da yeniden başlama olasılığının düşük olması negatif barış açısından başarı olarak gösterilebilir. Kültürel farklılık ve yönetimin paylaşımı sorunun asıl kaynağı olmaya devam etmesine rağmen Ada'da etno/dinsel çatışmaların yeniden yaşanacağı düşünülmemektedir. İki toplumun liderleri nihai çözüme ulaşmaktan uzak olsalar da BM, Ada'daki negatif barışın devam etmesi amacıyla taktiksel yöntemler kullanarak göreceli başarı elde etmiştir. 2003 yılında turizm ve ticaret amaçlı açılan geçiş noktası toplumlar arası iletişimin yeniden başlamasını sağlamıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB üyesi olmasına rağmen KKTC'lilerin Güney'e geçişlerine uygulanmamaktadır. Çünkü GKRY, Kıbrıs Cumhuriyeti olarak Ada'nın tamamını temsilen AB'ye 2004 yılına katılmıştır. Kıbrıslıların tümünün dini faaliyetlerini özgürce yapabilmeleri bağlamında BM, Rumlar ile Türklerin Ada'nın iki tarafındaki cami ve kiliselere ziyaretlerini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca Yeşil Hat alanında tarımsal çalışmaları desteklemektedir. Gerçi bu alanın kime ait

⁴⁶² Kıbrıs Problemini Çözerken: Umutlar ve Korkular, Kıbrıs 2015 İnisiyatifi Raporu, International Organization for Peacebuilding (Interpeace), 2015, s. 18, 'Çevrimiçi', https://www.scoreforpeace.org/files/publication/pub_file/Hopes%20and%20Fears%20Report%20TURKISH%2002%20May%202011.pdf, 23 Ocak 2020.

⁴⁶³ Kıbrıs Cumhuriyeti Büyükelçisi Andreas D. Mavroyiannis ile 1 Ağustos 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

olduğu konusunda anlaşmazlıklar bazen su yüzüne çıkmaktadır. Ama genel olarak tarım çalışmaları, BM gözetiminde devam etmektedir. Ama bahsi geçen çalışmaların negatif barışı sağlamakla sınırlı kaldığı, nihai çözümü özendiren etmenlerin kaybolduğu BM yetkililerince açıkça dile getirilmektedir. Yalnız buna rağmen BM, AB'nin verdiği destekle birlikte Ada'daki çalışmalarını sürdürmektedir. Böylece BM'nin Kıbrıs'taki varlığının önümüzdeki yıllarda devam edeceğine işaret etmektedir⁴⁶⁴.

3.2. BM İLE BÖLGESEL ÖRGÜTLERİN SÖZ KONUSU ÜÇ ÖRNEK NEZDİNE GELİŞTİRDİĞİ DÜZENLEMELER VE İŞBİRLİĞİ

BM'nin barış ve güvenlik konusundaki çabalarının istenilen sonuçları elde etmesi için bölgesel örgütler ile işbirliğine gitmesi önem taşımaktadır. Söz konusu işbirliğinin yasal dayanağı, BM Antlaşması'nın 8. Bölümün 52, 53 ve 54 maddeleridir. Bu maddelerin bölgesel anlaşma ve kuruluşların varlığına ilişkin, BM amaç ve ilkeleri ile bağdaşır olması koşuluyla, engel oluşturmadığını belirtmekteydi. Anlaşmazlıkların, Güvenlik Konseyi'ne sunulmadan önce bölgesel evrede çözülmesini desteklenmişti. Buna ek olarak, Güvenlik Konseyi'nin zorlayıcı önlemleri uygulamak için bölgesel anlaşma veya kuruluşlardan yararlanma yönünde adım atabilecekti⁴⁶⁵. Aslında BM'nin bölgesel örgütlerle işbirliğine gitmesi genel olarak iki nedenden kaynaklanır. İlki, zorluklarla başa çıkabilecek barış operasyonları oluşturmak ve yetkinliği geliştirmeye çalıştıkça üstesinden gelinebilecek güvenlik sorunları olduğu tespit edilmiş; bu nedenle BM, yükü hafifletmek için sorumluluk paylaşma düzenlemelerini uygulamaya koymuştu. İkincisi ise Soğuk Savaş sırasında çoğu bölgesel örgüt süper güçlerin baskısı altında kalmıştı. Ancak SSCB'nin çöküşü ve süper güçlerin geri çekilmesi, birçok bölgesel örgütün, öncelikle ve en önemlisi, bölgesel güvenliği korumaya ve yeni mekanizmalar oluşturmaya yöneldiği görülmüştür. Böylece meydana gelen gelişmeler BM ile bölgesel örgütleri koordinasyonun bir sonraki

⁴⁶⁴ UN/DPPA/DPO Kıbrıs Ekibi Başkanı ve Siyasi İşler Sorumlusu Patrick Hein ile 10 Ağustos 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

⁴⁶⁵ *Charter of the United Nations*, a.g.e., pp. 34-35-36.

aşamasına itmiş ve işbirliği kaçınılmaz hale gelmişti. Bunun sonucunda BM Antlaşması'nın 8. Bölümünde belirtilen maddelerin ruhuna uygun işbirliği ve ortaklıklar kurarak barış bölgeleri yaratmak amaçlanmıştı⁴⁶⁶.

Antlaşma, BM ile Afrika Birliği, Avrupa Birliği, İslam İşbirliği Teşkilatı, Arap Birliği, NATO, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması gibi bölgesel örgütler ve antlaşma tarafı devletlerle barış ve güvenlik, insan hakları, kalkınma ile insani yardım konularından ortaklık kurulmasını talep etmesi yukarıda belirtilen nedenlere dayanmaktaydı. Böylece barışı koruma ile barış inşası konularında BM ile bölgesel örgütler arasında işbirliğinin temelleri atılmaktaydı. BM'nin başarısının kendi kapasite ve programlarını diğer bölgesel örgüt ve kuruluşlarla koordineli şekilde, ilgili devlet veya bölgelerin güvenlik, siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel koşullarını göz önünde bulundurarak hareket etmesini öngörmekteydi⁴⁶⁷. BM ile bölgesel örgütlerin işbirliğini analiz etmek için Arap Devletleri Birliği, NATO ve Avrupa Birliği'nin çalışmaları ele alınarak Lübnan, Kosova ve Kıbrıs örneklerini analiz edilecektir.

3.2.1. LÜBNAN

BM'nin herhangi bir bölgesel örgütün güvenlik ve barışı koruma konularında işbirliğine gidebilmesini sağlayan veya o işbirliğine engel olan birçok faktör olduğu daha önce belirtilmişti. Arap Devletleri Birliği'nin Lübnan'ın dış ilişkileri konusunda işbirliği ve söz birliğine gidememesi, yanı sıra devlet-içi çatışma ile istikrarsızlığın önüne geçme konusunda görüş ayrılığına düşmesi Birlik'in soruna yönelik istikrarlı bir siyaset yürütmesini engellemişti. Bu yüzden Arap Birliği'nin, iç savaş konusunda ayrılığa düşüp İsrail'e karşı savaşta Lübnan'ın yanında yer alması Arap Devletleri Birliği'nin barış

⁴⁶⁶ Barnett, a.y., p. 418.

⁴⁶⁷ Report of the Secretary General on the Cooperation between the United Nations and the Regional and other Organizations, A/71/160-S/2016/621, 15 July 2016.

operasyonlarına katkı sağlayamamasına nede olmuştu. Çünkü herhangi bir örgütün operasyonda yer almasının ana koşulları tarafsızlık ve çatışan tarafların gözünde meşru görünmesidir. Arap devletlerinin Hizbullah ve Şii gruplara karşı duyduğu güvensizlik, bazı Hristiyan taraflarla karmaşık ilişkileri, yanı sıra Filistinli sığınmacılar ile Hamas'a yönelik farklı yaklaşımları Arap Devletleri Birliği'nin Lübnan barışı koruma sürecini etkilemişti. Böylelikle Arap Devletleri Birliği, BM'nin barışı restore etme sürecinin dışında kalmış, bunun yerine AET üyeleri önemli rol üstlenmiş ve tabii 1993 yılından sonra AB bu rolü devralmıştır⁴⁶⁸. AET ve daha sonra AB'nin, dünyanın birçok yerinde uygulamaya konulan barışı koruma ve barış inşası süreçlerinde yer almasının birçok nedeni vardır. Ama en önemlisi özellikle teknolojik gelişmelerin meydana getirdiği yenilik sayesinde, dünyanın farklı bölgelerinin bağlantı ve iletişim açısından birbirine tamamen bağlı olduğu, siyasi ve sosyal karşılıklı bağımlılığın bir sonucu olarak izole bölge kalmadığı ve herhangi bir bölgedeki söz konusu olumlu veya olumsuz gelişmeler başka bölgelere kolaylıkla intikal ettiği ve/veya etkilerinin yansıdığı görülmüştür. AET/AB'nin birçok bölgeye müdahalesi veya oraya yönelik politik faaliyetlerinin doğurduğu tepkileri bir yana bırakarak, söz konusu bölgelerde meydana gelen çatışmaların Avrupa'ya sıçramasını engellemenin en uygun yolu BM'nin çatışma çözümü ve barış inşası girişimlerine destek vermekle mümkün olacağı düşüncesi Avrupalı liderler tarafından benimsenmişti⁴⁶⁹.

Kant'ın demokratik barış teorisi ile başlayıp liberal barış inşası ile son aşamasına gelen iyi yönetim modeli, BM ile AB'nin üzerine anlaştığı ve barış operasyonlarında uyguladığı yönetim biçimidir. Zira AGİT yurtda hukukun üstünlüğünün teminat altına alınması, yurtdışında hukukun üstünlüğünün sağlanması ile başladığını ileri sürmekte ve yurtdışında meydana gelen gelişmelerin yerel düzeyde etki bulacağı görüşünü benimsemektedir. Zira bu etkiler zorunlu göç, güvenlik sorunu, terörizm, insan hakları ihlalleri, zorba rejimlerin uyguladığı belli politikalar şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

⁴⁶⁸ Muran, **a.g.r.**, s. 7-8.

⁴⁶⁹ Jan Pospisil, "Complication Instead of Complexity: The EU As A Global Peacebuilding Actor", **Austrian Study Centre for Peace and Conflict Resolution (ASPR)**, No: 2, p. 12.

AGİT'e göre belli bir ülkede meydana gelen olaylar hem bulundukları bölgeyi hem de komşu bölgeleri etkileme potansiyeline sahipti. Dolayısıyla bölgesel güvenlik düzeninin barışçı ve istikrarlı zemin üzerine kurulması için demokrasi, insan haklarının korunması ve siyasi hoşgörü gibi kavramların benimsenip uygulanması gerekmektedir⁴⁷⁰. Aslında AB barış düşüncesi, çatışan taraflar arasında entegrasyon girişimine verilen destek sürecine dayandırılmaktaydı. Entegrasyon süreci, bir yanda yumuşak güç enstrümanlarına dayanan normatif yapı, diğer yandan devlet egemenliğini pragmatik kavrayışla devlet-içi çatışmaları çözüme kavuşturmak için yardımlaşmaya odaklanmayı dayanmaktaydı. Bu sürece *entegrasyon yoluyla barış* adı verilmişti. Zira günümüz AB'si, barış süreçlerine katkı konusunda başat rol üstlenerek 2012 yılında Nobel Barış Ödülüne laik görülmüştür⁴⁷¹.

Avrupalı devletler ve özellikle Fransa ile İngiltere 19. Yüzyıldan itibaren Lübnan ile önemli ilişkiler kurmuşlardı. Ama tabii AB-Lübnan ilişkilerinin daha iyi anlaşılması için ekonomik ilişkilere bakmak gerekmektedir. Ekonomik temeller üzerine kurulan AET, Lübnan dahil Akdeniz ülkeleri ile güçlü ilişkiler kurmuştu. Avrupa ülkelerine ait birlikler Lübnan iç savaşı sırasında UNIFIL'de yer almışlardı. İç savaş sonrası dönemde iki taraf arasında gelişen ekonomik ilişkiler sonucunda Lübnan ile AB arasındaki ticaret hacmi büyüme kaydetmişti. Aslında Lübnan'ın da aralarında bulunduğu 12 Akdeniz ülkesi, AB'nin Akdeniz ülkelerine yakınlaşma politikası bağlamında ve özellikle 1995 Barcelona Konferansı ile başlayan süreçte Avrupa-Akdeniz İşbirliğinin üyesi olmuştu⁴⁷².

AB ile Lübnan arasındaki ekonomik ilişkiler ve yardım paketlerinin doğasını anlamadan Avrupalı devletlerin Lübnan politikasını anlamak zor olacaktır. Bu bağlamda AB ile Lübnan arasındaki ticaret hacmi hayli büyüktür. AB'yi sırasıyla Suriye ve ABD izlemektedir. AB malları 2006 yılında Lübnan ithalatının %38'ini ve ihracatının %11'ini oluşturmaktaydı. Aynı yıl Lübnan, AB ihracatında 51'inci sırada ve AB ithalatında 118'inci sırada yer almaktaydı. 1990'ların ortasından günümüze AB, Resmi Kalkınma

⁴⁷⁰ Barnett, a.y., p. 422.

⁴⁷¹ Pospisil, a.y., p.13.

⁴⁷² Bandini, a.y., p. 82.

Yardımları (Official Development Assistance - ODA) rakamlarına göre (*Mesures d'accompagnement financières et techniques*) altında tutulan toplam fon miktarıyla, Lübnan'a önde gelen bağışçısı olmuştur. Sosyoekonomik reformların uygulanması için mali ve teknik yardım sağlayan Avrupa yardım paketleri 1995-1999 arasında 182 milyon avro, 2000-2006 dönemi için 235 milyon avro bağışta bulunmuştur. Yukarıda belirtilen Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Aracı (*European Neighborhood and Partnership Instrument - ENPI*) kapsamında 2007-2010 arası dönemde Lübnan'a 187 milyon avro tahsis edilmişti. Bunun 22 milyon avrosu demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, iyi yönetim, güvenlik ve adalet alanlarını kapsayan siyasi reformları destekleyecekti. Yardım paketinin 86 milyon avrosu ise sosyal ve ekonomik reformu desteklemek üzere tahsis edilmişti. Kapsadığı alanlara gelince enerji sektörü reformu, sosyal güvenlik ağlarının iyileştirilmesi, Filistinli sığınmacıların koşullarının iyileştirilmesi, ticaret ve gümrük reformlarının kolaylaştırılması, çevre koruma, mali yönetim ve borçların azaltılması ile kamu maliyesi reformu idi. Anılan paketin 79 milyon avrosu yeniden yapılanma, yerel kalkınma, mayın tarlaları ve patlamamış mühimmatların temizlenmesi için tahsis edildi⁴⁷³. Bunun yanı sıra, AB ve uluslararası toplum tarafından çatışma çözümü ve arabuluculuk çalışmalarını güçlendirmek amacıyla bir dizi Lübnanlı STK desteklenmişti. Sivil toplum güdümlü girişimler, öncelikle bölünmüş toplulukları kalkınma meselelerinde bir araya getirme ve temel çatışma ile ilgili meseleleri daha doğrudan ele almak yerine apolitik bir yaklaşıma öncelik vermeyi amaçlayan örtük bir barış inşası yaklaşımını benimsemişti. Bununla birlikte, iki taraf arasında bazen koordinasyon eksikliği meydana gelmekteydi. Bu durum, bireysel yerel topluluk düzeyindeki değişiklikler ile makro sosyal ve politik düzey arasındaki bağlantıların kurulmasını engelledi⁴⁷⁴.

Lübnan ile AB arasındaki büyük ticaret hacminin olmasına rağmen ülkenin ekonomik bakımdan dışa bağımlılığı devam etmektedir. Yardımların büyük çoğunluğu

⁴⁷³ Muriel Asseburg, "European Conflict Management in the Middle East: Towards a More Effective Approach", *Carnegie Papers*, No: 14, February 2009, pp. 9-10.

⁴⁷⁴ Bandini, a.y., p. 83.

BM yoluyla Batı ve özellikle Avrupa devletleri tarafından yapılmaktadır. Aynı bağlamda UNIFIL II’de görev yapan askerlerin çoğu Avrupa devletlerinden gönderilmekteydi. Nitekim AB, güçlü siyasi taahhütler eşliğinde uluslararası barış ve güvenliği korumak aynı zamanda barış inşası çalışmalarında öne çıkmış durumdaydı. Bunun en belirgin yansıması 2006 yılı savaşı sonrasında Lübnan’a yönelik gerçekleşen yardım girişimi idi⁴⁷⁵. Zira savaştan hemen sonra uluslararası toplumun önceliği, komşularıyla barış içinde, istikrarlı, egemen ve demokratik bir Lübnan’ı desteklemek olmuştur. Oysa istikrarsızlık ortamı ülkenin birçok siyasi, ekonomik ve sosyal gelişimini engelleyeceği, aynı zamanda reformun yolunu tıkayacağı düşüncesinde yatmaktaydı. Bu bağlamda, özellikle Güvenlik Konseyi’nin 1701 sayılı kararı ve Lübnan sınırlarının ortak kontrolünü sağlamak için sorumluluk üstlenen ve hesap verebilir güvenlik birimlerini destekleyecek projeler olmak üzere Lübnan’ın güvenlik sektörüne verilen yardımlar ışığında bir dizi uluslararası girişim öngörülmüştü⁴⁷⁶.

2006 yılından günümüze AB, uluslararası toplumun egemenliğini güçlendirirken Lübnan’ın istikrarını pekiştirme ve ülkeyi çok gerekli bir reform süreci boyunca destekleme çabalarına öncülük eden önemli bir aktör haline geldi⁴⁷⁷. Aslında 2004 yılında imzalanan Avrupa Komşuluk Politikası (*European Neighborhood Policy - ENP*) Akdeniz ülkeleri ile ortaklık anlaşmalarıyla taçlandı. AB’nin Lübnan ile anlaşması siyasi, sosyal ve ekonomik reform vurgusuyla 2007 yılında imzalandı⁴⁷⁸. AB’nin kabaca Lübnan politikası, bölgesel çatışmaların yaşandığı bir ortamda yardıma muhtaç bir ülke olmak yerine egemen, demokratik ve çoğulcu bir Lübnan’ı, aynı zamanda komşularıyla barış içinde yaşama modelini desteklediği bilinmektedir. Belirlenen amaçlara ulaşmak için AB politikaları ilk olarak merkezi hükümetin ülke toprakları ve sınırlar üzerindeki kontrolü dahil olmak üzere Lübnan egemenliğini güçlendirmeye çalışması, ikincisi kurumsal reform, üçüncüsü ise Lübnan-İsrail ateşkesinin, uluslararası taraflar aracılığıyla Lübnan

⁴⁷⁵ Pospisil, **a.y.**, p. 12.

⁴⁷⁶ Daniel, **a.y.**, p. 33.

⁴⁷⁷ Nicola Davies ile 8 Eylül 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

⁴⁷⁸ Bandini, **a.y.**, p. 82.

ile bölgenin istikrarına katkıda bulunması, aynı zamanda kalıcı bir Lübnan-İsrail barış anlaşması çerçevesinde bölgesel çatışmalara son vermektir⁴⁷⁹.

AB'nin Lübnan'a bağış ve yardımlarının devam etmesi için hükümetin AB'nin koyduğu politika çerçevesince hareket etmesi gerekmektedir. Bu durum daha önce de bahsettiğimiz gibi devlet inşası kategorisine girmektedir. Yukarıda anılan amaçlar dışında AB'nin Lübnan politikası şöyleydi: demokratik değerlerin yerleştirilmesi ve hukukun üstünlüğünün garanti altına alınması; yolsuzlukla mücadele; seçim kanunu reformu; insan hakları ve temel özgürlükler kapsamında medya ve düşünce özgürlüğü, toplanma ve dernek kurma özgürlüğü, BM'ye ait insan hakları antlaşmalarının tümünün Lübnan hükümeti tarafından saygı gösterilip uygulanması; kadın, çocuk, yaşlı, işçi ve engelli kişilerin sosyal statülerinin kanunla korunması; eşitlik ve adalet prensipleri gözetilerek bu durum azınlıklar için geçerli olmalıydı; ayrımcılık, ırkçılık, dinsel hoşgörüsüzlük, yabancı düşmanlığı ve ırksal nefret söylemine karşı çıkılması; temel sosyal hakların geliştirilmesi ve işçi haklarının yasal teminat altına alınması; güvenlik sektörü reformuna gelince yerel taraflar arasında siyasi diyalog ve işbirliğinin desteklenmesi sonucunda kimin dost ve kimin düşman olduğu açık biçimde belirlenmesi, uluslararası kurumların daha etkili çalışabilmesi, küresel yönetimin görevini yerine getirebilmesi ve güvenlik tehditlerinin giderilmesi için Lübnan hükümetinin BM-AB ile işbirliği ve koordinasyon seviyesini artırması; uluslararası ve bölgesel meseleler, çatışma çözümü ve kriz yönetimine gelince Lübnan hükümetinin diyalog ve işbirliğini güçlendirmesi, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden olaylara karşı uluslararası hukuk kuralları ve BM Antlaşması gereğince işbirliği yapması öngörülmüştü. Ayrıca kitle imha silahlarının edinilmemesi ve terörizmle mücadele konusunda Lübnan ulusal güçlerine gerekli eğitim verilecekti. Son olarak ekonomik işbirliğinin sürdürülmesi ve AB'nin Lübnan'ın en büyük ticari ortağı olmaya devam etmesi önemle vurgulanmaktaydı. Halbuki AB ve BM, Lübnan'a gerekli yardımları yaparak liberal demokrasi modeli ile yönetilen bir Lübnan yaratmaya çalıştılar. Tabii günümüze değin başarılı olup olmadıkları tartışma konusu ama politikaları bu yönde

⁴⁷⁹ Asseburg, a.y., p. 8.

ilerledi/ilerlemektedir⁴⁸⁰. Çünkü AB'nin Lübnan'dan beklentisi hemen hemen BM'nin ülkeye yönelik uyguladığı politikalar ve özellikle Güvenlik Konseyi'nin 1559 ile 1701 sayılı kararlarıyla örtüşmekteydi. Bunlar Lübnan'ın egemenliğinin desteklenmesi ve toprak bütünlüğünün korunması, silahların devletin tekelinde olması, toplumlar arası diyalog, sınır kontrolü, göçmen krizinin tüm boyutlarıyla ele alınması, sürdürülebilir barış ve kalkınma idi⁴⁸¹. AB, komşuluk politikası kapsamında Lübnan ile imzaladığı anlaşmalar sonucunda ülkeye yukarıda belirttiğimiz gibi büyük bağışlar yapmış ve yapmaya devam etmektedir. Bu bağışların büyük kısmı bahsi geçen alanlarda projeler şeklindedir. Ayrıca bu bağışlar BM'nin yaptığı planlama sonrasında tahsis edilebilmektedir. Yani AB'nin yaptığı yardımlar Lübnan hükümetinin verdiği bazı taahhütler sonrasında verilmekte, AB ile BM'nin belirlediği alanlarda kullanılmakta/gerçekleştirilmektedir⁴⁸².

Lübnan'ın karmaşık siyasi yapısı ve zıtlıklarla dolu toplumsal oluşumunun yerel siyasetçiler tarafından kullanılmasına karşı AB, katılımcı çatışma analizine dayanan barış ve uzlaşmayı daha açık bir şekilde güçlendirmeyi amaçladığı yetkililer tarafından dillendirilmekteydi. AB, BM yardımcı kuruluşları, ulusal ve uluslararası STK'lar ile çabalarını birleştirmekte, aynı zamanda vatandaşların ulusal kimlik anlayışını ve toplumsal çeşitliliği teşvik eden girişimlere destek veren bir imajla karşımıza çıkmaktaydı. Dolayısıyla AB'nin Lübnan'daki varlığı, Arap Devletleri Birliği'nin Lübnan barış sürecine katkı sağlamasına yeğlendiği söylenebilir⁴⁸³. Nitekim yukarıda görüldüğü gibi AB, BM ile işbirliği yaparak Lübnan'da çeşitli projelere imza atmış/atmaktadır. Liberal değerler çerçevesinde gerçekleşen sosyoekonomik çalışmaların, Lübnan halkının büyük çoğunluğu tarafından memnuniyetle karşılandığı iddia edilebilir. Bahsi geçen komşuluk politikası bağlamında AB kriterlerinin Lübnan gibi ülkelere transfer edilmesi, yapılan çalışmaların temel amacı olduğu bilinmektedir. AB, Lübnan'ın demokratik ve çoğulcu

⁴⁸⁰ European Neighborhood Policy: EU-Lebanon Action Plan, 'Çevrimiçi', https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/124062/lebanon_enp_ap_final_en.pdf, 27 Şubat 2020.

⁴⁸¹ Nicola Davies ile 8 Eylül 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

⁴⁸² Alexander Mattelaer, "Europe Rediscovered Peacekeeping: Political and Military Logics in the 2006 UNIFIL Enhancement", **EGMONT PAPER**, No: 34, 2009, pp. 9-10.

⁴⁸³ Bandini, a.y., p. 84.

değerleri benimseyen, yanı sıra komşuları ile barış içinde yaşamasını olası kılan girişimleri desteklediği bilinmektedir. Bu bağlamda BM ile AB'nin Lübnan'da nezdinde üst düzey işbirliği hem toplumsal bütünleşme girişimlerine ivme kazandırabilir hem de kurumsal reform çalışmalarını destekleyebileceği düşünülmektedir⁴⁸⁴.

3.2.2. KOSOVA

1999 yılı NATO müdahalesi sonrası dönemde uluslararası toplum, Çatışma Sonrası Devlet İnşası Bağlamında Ortaklık (*Partnership on Postwar Peacebuilding*) yaklaşımı ile işe başladığı için Kosova'da barış inşası aracılığıyla gerçekleşen devlet inşası süreci bu tezin iki örneğinden farklı biçimde gelişme kaydettiği söylenebilir. Zira barışın sürdürülebilir hal alması için devlet inşasının, yani meşru ve işleyen kurumların inşası gerekmektedir. BM ile AB ortaklığı ve koordinasyonu sonucunda ortaya çıkan UNMIK, evrensel değerlerin Kosova'da yerleşmesi ve devlet kurumlarının uluslararası toplumla küreselleşmesi/bütünleşmesi için bir mekanizma görevi görmekteydi. Bu arada UNMIK'in yaptığı çalışmalar, uluslararası liberal düzen ve demokratik barış teorisi bağlamında gerçekleştiğini hatırlatmakta yarar vardır⁴⁸⁵.

Kosova'nın coğrafi konumu, güvenliği, siyasi istikrarı ve ekonomik gelişmişliği uluslararası toplumu yakından ilgilendirmektedir. Kosova'da terörizm olaylarının yaşanması ve suç oranının yükselişe geçmesi Balkanlar ile Avrupa'nın olumsuz biçimde etkilenmesi ve belki de istikrarsızlaşması anlamına gelebilir. Dolayısıyla Kosova'nın Avrupalı Müslüman bir ülke oluşu ve demokratik yönetim potansiyeli, birlikte yaşama ve hoşgörü gibi kavramların bölgede yerleştiğini gösterir. Ayrıca dünyanın başka bölgelerine de olumlu mesajlar verir. Bu nedenlerden ötürü Kosova, uluslararası toplum ve özellikle

⁴⁸⁴ Lübnan Büyükelçisi Amal Mudallali ile 25 August 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

⁴⁸⁵ Paris and Sisk, **a.y.**, p. 2.

Avrupa için büyük önem taşımaktadır. Ama aynı zamanda Avrupa'yı Kosova için önemli yapan faktörler vardır ve onlara bakınca durum etraflıca anlaşılacaktır⁴⁸⁶.

Kosova, AB ile yüksek düzeyde ilişkiler kurmadan önce, katliamı durdurmak üzere uluslararası müdahale söz konusu olunca 1999 yılında NATO ile temasa girmişti. Zira Kosova-NATO ilişkileri AB ile olan ilişkilerden farklı bir düzlemde gerçekleşmişti. Güvenlik ikilemini gidermek ve olası Sırp saldırılarını püskürtebilmek için ilgili uluslararası kurumlar ile işbirliği yapma fırsatları değerlendirilmekteydi. Kosova'nın NATO ile üst düzey işbirliği kurmaya çalışması doğal karşılanabilir⁴⁸⁷. NATO'nun müdahalesi sayesinde 850000 Kosovalı Arnavut göçmen, hızlı biçimde diyarlarına geri dönme şansı yakalamışlardı⁴⁸⁸. Aslında NATO, BM ve AB, Avrupa'nın istikrarının bozulmasına izin vermemek için Kosova'da demokrasinin tesis edilmesinden önce, güvenliği önceleyen bir tutum ortaya koymuşlardı. Uluslararası toplum, bozulan istikrarın sadece Kosova'yı değil, Balkanlar ve büyük olasılıkla tüm Avrupa'yı sarsacağına farkındaydı. Nitekim Kosova'daki görev dağılımı NATO, BM, AGİT ve AB 1244 sayılı kararlarla belirlenmişti⁴⁸⁹. Bu alt bölümde AGİT ve AB'nin Kosova'daki rolüne ışık tutulmaya çalışılacaktır. 1999'dan sonraki dönem, AB ile Kosova arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerin tarihsel değişim ve dönüşümüne işaret etmekteydi. AB-AGİT, 1244 sayılı karar gereğince, savaş sonrası Kosova'nın ekonomik yeniden inşası, rehabilitasyonu ve gelişimine yardımcı olmayı amaçlamaktaydı. Bu bağlamda AB, Güneydoğu Avrupa İstikrar Paketi'nin (*Stability Pact for South-Eastern Europe*) kurdu. Pakitin temel amacı, Batı Balkan ülkeleri ile AB arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesini sağlamaktı⁴⁹⁰.

AB, 1244 sayılı kararın verdiği yetkiye dayanarak Kosova'da belli alanlarda çalışma yapmayı başlamıştı. Bunlar kamu yönetimi reformu, adli sistem reformu,

⁴⁸⁶ Adrian Toshev and Gregory Cheikhameguyaz, "The European Union and the Final Status for Kosovo", **Chicago-Kent Law Review**, Vol: 80, Issue: 1/12, December 2004, p. 273.

⁴⁸⁷ Emin, **a.g.r.**, s. 38.

⁴⁸⁸ Hysa, **a.g.e.**, p. 285.

⁴⁸⁹ Emin, **a.g.r.**, s. 39.

⁴⁹⁰ Novitet Xh. Nezaj, "The Development of Kosovo and its Relationship with the EU", **Discussion Paper**, No: 4/15, 2015, Europa-Kolleg Hamburg, Institute for European Integration, p. 9.

yolsuzlukla mücadele, suç örgütleri ile mücadele, temel insan haklarının korunması, iyi komşuluk ve bölgesel, ekonominin işlevsel hale getirilmesi ve son olarak AB, bahsi geçen çalışmaların Avrupa standartlarında olması ile ilgilenmekteydi⁴⁹¹. 1999 ile 2008 yılları arası dönem, AB ile Kosova arasındaki ilişkiler bakımından özellikle önemlidir. Savaştan kısa süre sonra AB, Kosova'nın kırılgan ekonomisini rahatlatma ve istikrara kavuşturma çabalarını destekledi. Uluslararası toplumun Kosova'daki görev bölüşümü gereğince ekonomik kalkınma esas olarak AB'ye bırakıldı. 1244 sayılı kararın dördüncü sütun (Yeniden Yapılandırma bileşeni) olarak biliniyordu ve BM misyonunun bir parçası olarak Avrupa Birliği tarafından yönetiliyordu. AB, Kosova'daki ekonomik kalkınma alanındaki tek aktördü⁴⁹².

2000'li yılların başında Sırbistan'ın güçlü biçimde karşı çıkması ve Rusya'nın Güvenlik Konseyi'ndeki tutumu nedeniyle Kosova'nın uluslararası toplumda yerini alması zor gözüküyordu. Dolayısıyla BM ile AB, Kosova'da *Statüden önce Standartlar* yaklaşımını benimseyip Kosova'da demokratik kurum inşası, suç ve terörle mücadele, hukukun üstünlüğü, ekonomik kalkınma ve çeşitlilik gibi konuların Avrupa standartlarına yükseltilmesini öngörmekteydi. Yani kalkınma ve kurumsallaşma yoluyla kalıcı barış ve demokratikleşmenin Kosova'da yerleşmesine yardımcı olunması amaçlanmaktaydı⁴⁹³. Bu bağlamda Avrupa Komisyonu ve Dünya Bankası yeniden yapılandırma ile kurtarma programı hazırlamıştı. Program, Kosova'da gelişen/büyüyen, açık, şeffaf ve serbest piyasa ekonomisini şekillendirmek, kamu yönetiminin yeniden çalışmasını desteklemek ve kurumların sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlamaktaydı. Ayrıca, Avrupa Komisyonu, Kosova için ekonomik bakımdan yeniden yapılanma programını kabul etmişti. Bu programın odak noktası altyapı çalışmaları, kamu yönetimi ve ekonomik kalkınma durumunu iyileştirmek idi⁴⁹⁴.

⁴⁹¹ European Commission Staff Document: Kosovo 2019 Report, Brussels, 29 May 2019, pp. 3-4-5, 'Çevrimiçi', <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-kosovo-report.pdf>, 3 Mart 2020.

⁴⁹² Nezaj, **a.y.**, p. 10.

⁴⁹³ Hysa, **a.g.e.**, p. 297.

⁴⁹⁴ Nezaj, **a.y.**, p. 10.

BM tarafından önerilen ve uygulamaya konulan *Statüden önce Standartlar* yaklaşımının 1244 sayılı karar çerçevesinde ilerleme kaydetmesi planlanmaktaydı. Bu bağlamda AB'nin 2002 yılında ortaya koyduğu standartlar, çalışma yöntemi ve Kosova'da hedeflenen alanlar şöyleydi⁴⁹⁵:

- İşlevini yerine getiren demokratik kurumlar: Ayrımcılık yapmayan, ırkçılığa fırsat vermeyen, vatandaşların hepsine eşit davranan geçici hükümetin adil ve şeffaf seçim yapması;
- Hukukun üstünlüğü: Adalet eşit erişim, etnik ve ekonomik temelli suçlara karşı etkili soruşturmanın sağlanması;
- Dolaşım serbestisi: Vatandaşların Kosova'nın her bölgesinde rahatça dolaşabilmeleri ve ana dillerini sakınca olmadan kullanabilmeleri;
- Toplumların sürdürülebilir geri dönüşü: Azınlık haklarının korunması, evlerine güvenli dönüşlerinin sağlanması ve bu konuda özellikle Avrupa standartlarına uyulması;
- Piyasa Ekonomisi: özelleştirmenin yaygınlaştırılması ve vergi sistemi reformu;
- Mülkiyet hakkı: Maddi ve manevi haklar ile kültürel mirasın korunması;
- Politik diyalog: Priştine ile Belgrad arasında olumlu ve yapıcı diyalogun sürdürülmesi;
- Güvenlik güçlerinin görev kapsamı: Kosovalı güçlerin görev kapsamının kamu güvenliğini sağlaması ve insani yardım temin etmesi kararlaştırmaktaydı.

Sonraki yıllarda AB'nin Kosova ile ilgili hedefi ekonomik gelişme, iç istikrar ve hukukun üstünlüğü olmuştur. Geriye dönüp baktığımızda, Kosova 2000 yılından bu yana *Toplumsal Yeniden Yapılanma, Kalkınma ve İstikrar Yardımı* aracından da yararlanmıştı. Bu araç demokrasi, yeniden yapılanma, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ve piyasa ekonomisi odaklı reform ve kalkınmayı desteklemek, alıcı ülkeler ile AB arasında bölgesel ve sınır ötesi işbirliğini desteklemek için kurumsal ve yasal bir çerçevenin

⁴⁹⁵ Toshev and Cheikhameguyaz, a.y., pp. 279-280.

oluşturulmasını amaçlamaktaydı. Kosova bu araçtan da iyice yararlanmıştı⁴⁹⁶. İlerleyen yıllarda, AB ve Kosova arasındaki ilişkiler, özellikle 2004 yılından günümüze ortaklığa dayanarak AB üyelik kriterlerini yerine getirme konusunda istikrarlı ilerleme gösterdi. Bu ortaklık, Kosova'nın demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü güçlendirme çabalarını destekler nitelikteydi. AB, Kosova'da siyasi ve kurumsal istikrara katkıda bulunmak, diğer yandan Kosova'nın ekonomik ve uluslararası alanda işbirliğini geliştirme konusundaki çabalarını ve mevzuatın AB ile olan uyumunu sağlamayı amaçlamaktaydı⁴⁹⁷.

AB, özellikle 2008 yılı bağımsızlık ilanından sonraki dönemde Kosova için en önemli uluslararası ve bölgesel aktör haline geldi. Zira AB, Kosova'nın Ahtisaari Planının uygulanmasını taahhüt etmesinden sonra barışı koruma ve polislik, devlet inşası ve idari reform alanlarında BM ve NATO'nun birçok sorumluluğunu devraldı⁴⁹⁸. Anlaşıldığı kadarıyla AB, devlet inşası ile ilişkilendirilebilecek projelerin tamamını elinde tutmaktaydı. Bun ek olarak AB, Sırbistan-Kosova diyalog sürecinde arabuluculuk rolünü üstlenmeye devam etmişti. Güvenlik durumunun iyileşmesi sonucunda BM, barış operasyonunun sayısını hayli düşürdü. Nitekim günümüzde Kosova'da görev yapan ekibin sayısı sadece üç yüz kişi kadardır. BM, AB ile görev paylaşımı kapsamında Kosova'da barış inşası, toplumsal entegrasyon, kriz yönetimi, çevre onarımı ve sosyal çalışmalar kapsamına giren işleri yürütmektedir. Yani yumuşak güç ile ilişkilendirilebilecek projeleri uygulamaktadır. Bu durum, BM'nin Kosova toplumu nezdindeki meşruiyetini güçlendirdiği düşünülmektedir⁴⁹⁹.

1244 sayılı kararın kapsamı ve belirlenen görevler AB'nin Kosova'ya ilgisinin kaynağını oluşturmaktaydı. AB'nin Kosova'ya ilgisi ve oradaki rolünün başlıca

⁴⁹⁶ Jitske Hoogenboom, The EU as a Peacebuilder in Kosovo, p. 9, 'Çevrimiçi', http://eplo.org/wp-content/uploads/2017/02/CSDN_MS-Meeting_Romania_Policy_Analysis_EU_as_a_Peacebuilder_in_Kosovo.pdf, 3 Mart 2020.

⁴⁹⁷ Nezaj, a.y., p. 11.

⁴⁹⁸ Abraham M. Verheij, "EU Peacebuilding in Kosovo: An Analysis of Dealing with Peacebuilding Paradoxes and Engagement with Civil Society", Radboud University Nijmegen, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nijmegen, 2010, p. 3.

⁴⁹⁹ Akylbai Eleusizov ile 19 August 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

nedenlerden kaynaklandığı söylenebilir. Bunlar: AB, Kosova'ya en yakın jeopolitik varlıktır; AB'nin küresel bir oyuncu olmak için belli kriterlere göre tasarlanan Kosova'ya mahsus istekleri ve çalışmaları vardır; Kosova'ya AB üyeliği olasılığı ve AB'nin bölgedeki ekonomik kapasitesinin Kosova'yı kalkındırabileceğidir⁵⁰⁰. Sürecin tamamlanması açısından Kosova 2008 yılından günümüze, AB ile ilişkiler bağlamında tamamen yeni bir gündem altında gelişti ve aynı yıl Kosova'nın bağımsız bir devlet olduğu ilan edildi. Avrupa bütünleşmesine katılım, Kosova'nın Bağımsızlık Bildirgesi ve Cumhuriyeti Anayasası gibi bir dizi ulusal belgede yer alması, sürecin müzakere ağırlıklı olduğuna işaret etmekteydi. Kosova'nın, herkesle iyi komşuluk ve işbirliği ilişkileri kurarak Balkanlar ve Avrupa'nın tamamının istikrarına katkıda bulunacağı Cumhuriyet Anayasası'nda yer almaktaydı⁵⁰¹.

AB, 2008 yılında bağımsızlık ilanından hemen sonra Kosova'da Avrupa Birliği Hukukun Üstünlüğü Misyonunu (*European Union Rule of Law Mission in Kosovo - EULEX*) kurdu. EULEX, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası çerçevesinde Avrupa'da kurulan en büyük ve en iddialı sivil misyondur. EULEX'in yaklaşık 1400 polis memuru, 300 yargı memuru (hapishane personeli, hakimler ve savcılar dahil), yaklaşık otuz gümrük memuru ve bazı destek personeli bulunmaktadır. Uluslararası personele ek olarak EULEX 1100 kadar Kosovalı da konuşlandırmaktadır. EULEX'in temel görevleri arasında, polis, yargı, reform hizmeti ve gümrük yönetmeliğini güncelleme şeklindeydi⁵⁰². EULEX Misyonu, siyasi müdahaleden arınmış ve AB'nin en iyi uygulamalarına tam uyum içinde olmak üzere, Kosova'daki ilgili hukuk kurumlarının artan etkinlik, sürdürülebilirlik, çok etnikli ve hesap verebilirlik konularını ele almakta ve ilerleme süreçlerini desteklemektedir. Görev, mevcut yetki dahilinde izleme faaliyetlerini yürütmekte ve sınırlı yürütme işlevlerine sahiptir. Misyon, ilgili Kosova mevzuatına göre adil yönetim

⁵⁰⁰ Toshev and Cheikhameguyaz, **a.y.**, p. 278.

⁵⁰¹ Nezaj, **a.y.**, p. 13.

⁵⁰² Verheij, **a.g.e.**, p. 46.

alışmalarını desteklemeye devam etmektedir⁵⁰³. AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası bütçesi tarafından finanse edilen yaklaşık 76 milyon avroluk yıllık bütçesi ile EULEX, Avrupa Birliği tarafından şimdiye kadar yürütölen en pahalı misyon konumundadır. EULEX'in yetkisi ve görev kapsamı, AB'nin Batı Balkanlar'da yürüttüğü bazı misyonların görevlerinden farklıdır. EULEX'in başarısızlığı, Kosova'daki ve potansiyel olarak batı Balkanlarda Avrupa projesinin başarısızlığı anlamına gelebileceği için AB, bu Misyona büyük önem vermekteydi. Ayrıca EULEX'e verilen önem AB'nin Kosova'da güvenliğin bir daha bozulmasına müsaade etmeyeceğini göstermekteydi⁵⁰⁴. Bu bağlamda Kosova organize suçla mücadelede konusunda ilk aşamalarda olduğunu belirtelim. Özellikle hukukun üstünlüğü alanındaki önemli yasal reformlar, üst düzey davaların soruşturulması ve kovuşturulması ile varlıkların ön dondurulması konusunda bazı ilerlemeler kaydedildiği söylenebilir. Kolluk kuvvetlerinin ve kovuşturmanın operasyonel faaliyetlerine hiçbir politik müdahalenin kesin olarak yapılmaması için EULEX çaba sarf etmektedir. Ancak Kosova'nın kuzeyinde organize suçla ilgili durum kolluk kuvvetleri için zorluklar oluşturmaya devam ediyor⁵⁰⁵.

EULEX, Kosova ile Sırbistan'ın ikili ilişkilerinin normalleşmesi konusunda arabuluculuk faaliyetlerini yürütmektedir. Kosova Hükümeti'nin Sırbistan'dan yapılan ithalat tarifelerini iptal etmesi yönünde Kosovalı yetkilileri ikna etti. Kosova'nın Sırbistan ile yasal olarak bağlayıcı bir anlaşma yapması ve elverişli bir ortamın oluşturulması için arabuluculuk faaliyetlerini hızlandırdı. Ayrıca Kosova ile Sırbistan'ın anlaşması durumunda AB üyelik sürecinde ilerleyebilecekleri kaydedilmekteydi. Pragmatik bir bakış açısı benimseyen AB, insanların kardeşliği gibi belagat dolu sözcükler kullanmak yerine pratik işbirliği yoluyla barış inşası yöntemini benimsediği söylenebilir. Bölgesel

⁵⁰³ Amending Joint Action 2008/124/CFSP on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX Kosovo), Council Decision (CFSP) 2018/856 (8 June 2018), **Official Journal of the European Union**, L 146/5, 11 June 2018, pp. 1-2-3.

⁵⁰⁴ Chris van der Borgh, Puck le Roy and Floor Zweerink, EU Peacebuilding Capabilities in Kosovo after 2008: An Analysis of EULEX and the EU Facilitated Belgrade-Pristina Dialogue, Center for Conflict Studies, Utrecht University, 2017, p. 15, 'Çevrimiçi', [https://www.woscap.eu/documents/131298403/131299900/Kosovo+report_PU+\(5\).pdf/Kosovo%20report_PU%20\(5\)/index.pdf](https://www.woscap.eu/documents/131298403/131299900/Kosovo+report_PU+(5).pdf/Kosovo%20report_PU%20(5)/index.pdf), 10 Mart 2020.

⁵⁰⁵ European Commission Staff Document, **a.g.e.**, p. 4.

kurumsallaşma, anlaşma ve antlaşmalarla karşılıklı bağımlılık ile sağlam temellere dayanan kesintisiz müzakerelerin öneminin altı çizilmekteydi⁵⁰⁶. AB aracılığıyla yürütülen Kosova-Sırbistan diyalogu, teknik meseleleri ele alıp, siyasi tartışmaya dönüşmeyeceği konusunda taraflarla anlaşmıştı. Bu pozisyon, resmi olarak olmasa bile, zamanla meydana gelen gelişmeler gereği değişti. Kosova'yı tanıyan devlet sayısı gün geçtikçe arttı ve ikili müzakerelerin devam etmesinden başka bir seçenek olmadığı taraflarca dolaylı biçimde kabul edilmiş oldu⁵⁰⁷. Sırbistan ile Kosova'nın Eylül 2020'de Ekonomik Normalleşme Anlaşması imzalaması bunun en iyi örneğidir. Ama bu işin trajikomik tarafı normalleşmenin AB aracılığıyla değil ABD'nin arabuluculuğu sayesinde gerçekleşmesi idi⁵⁰⁸.

Bu bağlamda AB-Kosova İstikrar ve Ortaklık Anlaşması (*EU-Kosovo Stabilization and Association Agreement - SAA*) Nisan 2016'da yürürlüğe girmişti. AB ile Kosova tarafından Kasım 2016'da başlatılan Avrupa Reform Gündemi (*European Reform Agenda - ERA*), Ortaklık Anlaşması bağlamında gerçekleşmekteydi. Temmuz 2018'de Avrupa Komisyon, Kosova'nın Avrupa Konseyi tarafından onaylanan vize serbestisi kriterlerini yerine getirdiği doğrulanmaktaydı. Mart 2019'da Avrupa Parlamentosu, Komisyon'un ilk okumasında vize serbestisi teklifini desteklemişti⁵⁰⁹.

Bazı AB üyesi devletler Kosova'yı tanımamış olmalarına rağmen Avrupa Birliği farklı kapasitelerde Kosova'da en etkili bölgesel örgüttür. AB'nin Kosova'daki çalışmaları hukukun üstünlüğü, Sırbistan ile ilişkiler ile Kosovalı Sırpların durumu gibi konular öne çıkmaktadır. Ancak bazı AB üyesi devletler, Kosova'nın statüsü konusunda farklı tutum göstermekte ve bu durum AB'nin etkinliğine zarar verdiği öne sürülmektedir.

⁵⁰⁶ Borgh, le Roy and Zweerink, **a.g.r.**, pp. 40-41.

⁵⁰⁷ Donika Emini and Isidora Staic, "Belgrade and Pristina: Lost in Normalization?", **European Union Institute for Security Studies (EUISS)**, Vol: 5, April 2018, p. 2.

⁵⁰⁸ Serbia, Kosovo Agree to Normalize Economic Ties in Pact Signed at White House, 4 September 2020, <https://www.dw.com/en/serbia-kosovo-agree-to-normalize-economic-ties-in-pact-signed-at-white-house/a-54822694>, 12 Kasım 2020.

⁵⁰⁹ European Commission Staff Document, **a.g.r.**, p. 3.

Bu yüzden AB, Kosova'nın statüsü üzerinde fikir birliğine varıncaya kadar, genişleme sürecinin resmi biçimde başlaması mümkün görünmemektedir⁵¹⁰.

Son olarak Avrupa standartlarına uyum konusunda Kosova'nın ilerlemesi yavaş da olsa devam ettiği belirtilmektedir. Bazı alanlarda mevzuat uyumunun devam etmesine rağmen uygulamanın zayıf olduğu AB tarafından tespit edilmiştir. Malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı ile finansal hizmetler, kamu alımları ve rekabet konularında bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. İstatistik ve mali kontrol alanlarında ise iyi düzeyde ilerleme kaydedilmiştir. Vergilendirme ve gümrük alanında, vergi gelirlerinin toplanması, gri ekonomi olarak adlandırılan gayri resmi ekonomik faaliyetlerin azaltılması, mülkiyet haklarının korunması amacıyla gümrük tedbirlerinin uygulanması konusunda bazı ilerlemelerden bahsedilebilir. Ancak Kosova kayıt dışı ekonomi ve vergi kaçakçılığına karşı mücadeleyi hızlandırması gerektiği AB tarafından tavsiye edilmekteydi. Çevre sorunlarını ele alan bazı ilerlemeler söz konusu olmuştu. Enerji sektörü, özellikle enerji verimliliği konusunda bazı ilerlemelere rağmen Kosova ciddi zorluklarla karşılaşmaya devam etmektedir. Genel olarak, müktesebatın Kosova'da etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak için çeşitli sektörlerdeki idari kapasitesi ve koordinasyonun iyileştirilmesi tavsiye edilmekteydi⁵¹¹.

3.2.3. KIBRIS

Önceki sayfalarda Kıbrıs sorununun karmaşık doğasına işaret edilmişti. Bazı kaynaklar, sorunu çözmek için müzakerelere katılan insan sayısının Ada'da yaşayan insan sayısını aştığını ileri sürmektedir. Kıbrıs sorunu zor ve etnik-ulusal düşmanlığın tüm özelliklerine sahiptir. Zira bu durum Kıbrıs'ın uluslararası siyaset gündemindeki en zorlu meselelerden biri olduğuna işaret etmektedir. Çatışmanın karmaşıklığı, sosyal ve politik

⁵¹⁰ Hoogenboom, a.y., p. 8.

⁵¹¹ European Commission Staff Document, a.g.r., p. 5.

yaşam üzerindeki kalıcı etkisi, varoluşsal korkular, yapıcı çözüme yönelik umut kaybı, etnik mağduriyet, tarihsel anlaşmazlık ve travmalar, ekonomik asimetriler, kaynakların eşitsiz dağılımı ile yapısal eşitsizlikler gibi sorunlar Kıbrıs'ın, 50 yılı aşkın uluslararası siyaset gündeminde yer almasına neden olmuştur⁵¹².

1990'ların başında meydana gelen gelişmeler, uluslararası siyasete hâkim olan iki kutuplu sistemin tek kutuplu sisteme geçişine zemin hazırlamıştı. Bu gelişmeler Kıbrıs sorunu dahil, uluslararası siyaset gündeminde yer alan birçok konunun gidişatında çeşitli değişiklikler meydana getirmişti. Bu dönemde AB'nin Kıbrıs sorununa yönelik aktif girişimleri, yanı sıra ABD'nin de BM'yi harekete geçirmesi sonucunda çözüm sürecinde olumlu gelişmeler kaydedilmişti. Daha önceki iki örnekte olduğu gibi AB, BM ile birlikte Kıbrıs müzakere sürecinde kritik ama karmaşık rol oynadı⁵¹³. Tabii her çatışma veya sorunun kendine has özelliği ve özgün süreci vardır. Bu sorunlar durgun olaylar kümesinden oluşmazlar ama belli süreçlerde yavalaşma benzeri durumlar söz konusu olabilir. Başlarlar, gelişirler, değişirler ve birçok kez sona ererler. Çatışma gelişiminin farklı aşamalarında farklı katılım türlerine ihtiyaç vardır. Özellikle çatışma öncesi ve çatışma sonrası ortamlarda, sosyoekonomik kalkınma ve insan haklarının gelişimi, insancıl hukuka ve demokratikleşmeye yatırım, barışı sağlamak ve çatışmaları önlemek için alınması gereken etkili tedbirlerdir. Bu bağlamda, erken uyarı ve çatışmanın önlenmesi iki önemli politika aracıdır ve AB, Kıbrıs dahil dünyanın birçok yerinde bu alanda kayda değer performans sergilediği gözlemlenmiştir⁵¹⁴.

Aslında Kıbrıs'ın AB ile ilişkileri 1970'lere uzanmaktadır. O yıllarda Kıbrıs Cumhuriyeti, AET ile gümrük birliği anlaşması imzalamıştı. Halbuki AB'nin Kıbrıs'a ilgisi Kıbrıs Cumhuriyeti'nin örgüt üyeliğine 4 Temmuz 1990 tarihinde resmi olarak başvurmasıyla arttı. Başlangıçta, başvuru Kıbrıs sorununun çözümü için yeni bir fırsat

⁵¹² Maria Hadjipavlou, "Prospects for Reunification of Cyprus in 2010", **Mediterranean Politics**, p. 151, 'Çevrimiçi', https://www.iemed.org/anuari/2010/aarticles/Hadjipavlou_Cyprus_en.pdf, 18 Mart 2020.

⁵¹³ Faruk Sönmezoğlu, **Soğuk Savaş Döneminde Türk Dış Politikası 1991-2015**, İstanbul, DER Yayınları, 2016, s. 250.

⁵¹⁴ Eralp and Beriker, **a.y.**, s. 189.

olacağı düşünölmekteydi. AB'nin, Rumlar ile Türklerin AB üyeliğı öncesinde müzakereleri olumlu biçimde sürdürmeleri için önemli ve teşvik edici neden sunabileceğı varsayılmaktaydı. Ada'nın iki tarafının tek devlet çatısı altında birleşmesi, siyasi ve yasal yapıların garanti altına alınabileceğı varsayımına dayanıyordu. Ancak ne yazık ki bahsi geçen girişim Kıbrıs Türkleri tarafından kuşkuyla karşılanınca müzakereler olumsuz biçimde etkilendi⁵¹⁵. Zira, Kıbrıs Cumhuriyeti ve ona 1974'ten beri dolaylı biçimde destek veren Yunanistan, Türkiye'yi Ada'dan çıkarmanın tek yolu BM ve AB/AET'yi soruna müdahil olmaya ikna etmekte yattığını düşünmekteydi. Başka bir deyişle Ada'nın birleşmesi ancak ve ancak Kıbrıs sorununun uluslararası siyasetin gündeminde yer alması, yani (*internationalization*) durumunda gerçekleşeceğine inanmaktaydılar⁵¹⁶. Tabii bu görüş, Kıbrıs'ta çalışan BM yetkilileri tarafından destekleniyordu. Çatışmanın nihai çözüme kavuşması ve barışın Ada'da sürdürülebilir hal alması için uluslararası toplumun soruna daha fazla müdahil olması onlar için önem arz etmekteydi. Ada'daki kırılgan güvenlik durumuna dikkat çekilerek bunun yapılmadığı durumunda bazı çatışmaların yeniden meydana gelebileceğı düşünölmekteydi⁵¹⁷. Ama başka bir görüş, Türkiye açısından AB'nin Ada'daki rolünün olumsuz yönlerine dikkat çekiyordu. AB'nin Kıbrıs sorununun çözümünde potansiyel rolünü göz önünde bulundurmakla birlikte 2004 yılında Ada'nın bölünmüş yapısına rağmen Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tam üyeliğı kabul edilmesi AB'nin, dürüst arabulucu rolünü üstlenme şansını kaybetmesine neden olduğu denilmekteydi. AB, birlik dayanışması adı altında verdiği koşulsuz destek Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tavizsiz tutumunun katılaşmasına neden olmakta, bu da nihai çözüme ulaşma şansını azaltmaktadır. Bu durum AB'nin objektifliğine gölge düşürmekte, diğer yandan Kıbrıs Türklerinin uluslararası topluma olan güvenin kaybolmasına neden olduğu Türkiye tarafından savunulmaktaydı⁵¹⁸.

⁵¹⁵ George Kyris, "The European Union and the Cyprus Problem: A Story of Limited Impetus", **Eastern Journal of European Studies**, Vol: 3, Issue: 1, June 2012, p. 88.

⁵¹⁶ Nathalie Tocci, "Cyprus and the European Union Accession Process: Inspiration for Peace or Incentive for Crisis?", **Turkish Studies**, Vol: 3, No: 2, Autumn 2002, p. 115.

⁵¹⁷ Patrick Hein ile 10 August 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

⁵¹⁸ Türkiye Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler Nezdinde Daimî Temsilciliğı'nden İlgili Yetkili İle 5 Kasım 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesinden sonra uluslararası toplum, Ada'daki varlığını genişletmeye başlamıştı. Örneğin AB, 1994 yılında BM ile koordineli biçimde Kıbrıs'ı genişleme sürecine dahil etmişti. AB, bu girişimin Avrupa ailesini yeniden birleştirme bağlamında gerçekleştirildiğini savunmaktaydı. Aynı yıl AB, BM kararlarına göre Ada'da herhangi bir siyasi anlaşmanın Kıbrıs'ın AB üyeliği için önkoşul olduğunu savunuyordu. Bu karar, 1995'te Cannes ve Madrid ile 1996 yılında Floransa'da yapılan toplantılarda Avrupa Konseyi tarafından yeniden teyit edilmişti. Avrupalı yetkililerden gelen çelişkili açıklamalara rağmen Ada'da yapılacak bir anlaşmanın Kıbrıs'ın AB üyeliği için bir önkoşul olduğu anlamına geliyordu. Ada'nın stratejik önemi, istikrarsızlığın doğrudan Avrupa kıtasını etkileyeceği endişeleri, başlatılan genişleme süreci ve AB-Türkiye ilişkilerinin inişli çıkışlı doğası nedeniyle Kıbrıs sorunu 1995 yılından günümüze önemli bir AB dış politikası konusu haline geldi⁵¹⁹.

Aslında AB'nin Kıbrıs'a sunduğu üyelik fırsatı ödül ve ceza yöntemi bağlamında gerçekleşti. Genişleme, bölge ülkelerinin siyasi ve ekonomik durumunu iyileştirilerek istikrar ve refaha katkıda bulunarak Ada'nın tamamının güvenliği pekişecekti. Ayrıca barış ve refah seviyesi artış kadedecekti. Bundan anlaşılmaktadır ki AB için genişleme projesi kapsayıcı (*inclusive*) barış ve çatışma çözümü projesi idi⁵²⁰. 1995-2000 yılları arası dönemde AB, Kıbrıs'ta yıkıcı katalizör (*subversive catalyst*) yaklaşımını benimsemişti. Bu yaklaşıma yıkıcı denir, çünkü açık baskıyı hedeflemekten öte yıkıcı bir karaktere sahip olması gerekir. Böylece baskı KKTC'ye değil Kıbrıs Cumhuriyeti'ne uygulanacaktı. Bu yaklaşım, Türkiye ve KKTC'ye karşı Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yumuşatmak için müktesebatın uygulanması ile ilgili üyelik müzakerelerinin teknik konuları kullanılarak yapılacaktı. Yeni-İşlevselci perspektif bağlamında algılayan AB liderleri dört özgürlük (malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin hareketi) gibi teknik sorunlar, uzlaşmayı mümkün kılacak değişimi beraberinde getirebileceğinin kanaatindeydiler. Kıbrıs Cumhuriyeti, daha fazla işbirliği veya KKTC'yi yanıt vermeye zorlamak için yaklaşma

⁵¹⁹ Meltem Müftüler-BAC and Aylin Güney, "The European Union and the Cyprus Problem 1961-2003", **Middle Eastern Studies**, Vol: 41, No: 2, March 2005, pp. 286-287.

⁵²⁰ Eralp and Beriker, **a.y.**, s. 178.

konusunda teşvik edebilir denilmektedir⁵²¹. Yalnız AB'nin Kıbrıs sorununa yaklaşımının açıklanan prensipten uzaklaştığı düşünülmektedir. Yunanistan'ın Kıbrıs Cumhuriyeti'ne verdiği dolaylı destek sonucunda üyeliğin çözümle ilişkilendirilmesine son verilmişti. Ada'nın tamamı Avrupa Birliği bölgesi ilan edilmesine rağmen sadece Kıbrıs Cumhuriyeti üyelik ayrıcalığına sahip oldu ve AB hukuku KKTC uygulanmadı/uygulanmamaktadır⁵²².

1990'ların sonunda, Ada'daki durum belirgin biçimde kasvetli görünüyordu. Brüksel, AB entegrasyonunun ilk aşamasında uzlaşmacı bir aktör olmayı başaramamıştı. AB'ye katılım koşulunu bir yana koyarsak Brüksel, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin KKTC ile birleşmesini teşvik eden hiçbir stratejik öneri sunmamıştı. Aynı biçimde AB, KKTC'ye yönelik çözüm yanlısı bir tavır sergilemedi. Bu doğrultuda pek çok yerel ve uluslararası taraf, AB'nin Kıbrıs Türkleri için sağladığı ekonomik yardım paketlerinin önemini abarttığını, aynı zamanda iki toplumlu bir devletteki potansiyel güvenlik endişelerini küçümsediğini dile getirmekteydi⁵²³. İki taraf arasındaki sayısız başarısız müzakere, ekonomik güvenliğin toplumsal güvenliğin önüne geçeceğinin gerçeği yansıtmadığını göstermekteydi. Zira Rumlar ile Türkler arasındaki çatışmada *milli kimlik* hala önemli bir yer tutmaktaydı. Türkler, AB'deki (bölgesel ve yapısal fonlar) ekonomik güvenliklerini garanti altına almak için yeterli olmadığını düşünmekteydiler. Bunun dışında uygulanan ticaret ambargosu nedeniyle KKTC, zengin komşularıyla rekabet edemeyecek duruma düşmüştü. Yıkım katalizörünün, bireyin evrensel ekonomik rasyonalitesine dayanırken, Kıbrıs sorununun baskın özelliği ekonomik güvenliğin toplumsal veya politik güvenliği ortadan kaldıramayacağını kanıtlamıştı⁵²⁴.

AB 1997 yılında genişleme sürecine girdiğinde Kıbrıs'ı katılım müzakerelerinin başladığı resmi adaylarından biri olarak dahil etti. AB'nin 1997'den 1999'a pozisyonu,

⁵²¹ Tonje Barbro Sommerset, "The European Union and the Cyprus Conflict: A Study of the EU Influence on Different Parts of the Cyprus Conflict", University of Oslo, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Oslo, 2005, p. 70.

⁵²² Eralp and Beriker, **a.y.**, s. 179.

⁵²³ Müftüler-BAC and Güney, **a.y.**, p. 282.

⁵²⁴ Sommerset, **a.g.e.**, p. 71.

Kıbrıs sorununun siyasi çözüme kavuşmadan, yani Ada'nın bölünmesinin çözüme bağlanmadan üyeliğin söz konusu olmayacağıydı⁵²⁵. Yunanistan'ın AB'ye katılması ve diğer yandan Türkiye'nin AB'den uzaklaşıp Orta Doğu'ya ağırlık vermesi, Kıbrıs Türklerinin AB'ye potansiyel katılımları konusundaki güvensizlik seviyesini arttırdı. Son olarak, Ankara ve Atina ilişkilerinin kötüleşmesi Kıbrıs'ta toplumlar arası uzlaşmayı ve müzakereleri olumsuz biçimde etkiledi⁵²⁶. Sorunun belki de uzun yıllar süreceği kanaatine varan AB liderleri 1999'daki Helsinki Zirvesinde Kıbrıs sorununun nihai çözüm koşuluyla ilişkilendirmeyi kaldırarak çözümün üyelik için gerekli bir koşul olmadığına karar verdi. Yunanistan'ın yürüttüğü güçlü lobicilik faaliyetleri sonucunda alınan bu karar, Kıbrıs'ın Ada'da bir çözüm bulunmadan AB'ye katılım yolunu açtı. Koşullandırmanın kaldırılması AB'nin yeni bir yaklaşım benimsediğine işaret ediyordu. Avrupa Konseyi'nin 2002'deki Kopenhag Zirvesinde Kıbrıs'ın üyelik kararını kesinleştirdi. 16 Nisan 2003 tarihinde dokuz diğer aday ülke ile birlikte Katılım Antlaşması'nı imzalandı ve Kıbrıs 1 Mayıs 2004'te AB'ye katıldı⁵²⁷. Aslında AB'ye katılım süreci, her iki toplumda da oldukça esnek olmayan tutumları tetikleyerek Kıbrıs sorununda ters tepki yarattığı ileri sürülmekteydi. Ancak diğer taraftan AB-Türkiye üyelik müzakere sürecinin 1997 yılında Lüksemburg'da başlaması ve 1998'de Kıbrıs'ın AB üyeliği için müzakerelerin resmi olarak başlaması Türkiye'nin Kıbrıs sorununa yönelik esnek politikasının ortaya çıkmasını beraberinde getirdiği ve toplumlar arası anlaşmazlığın çözümüne yeni bir ivme kazandırdığı iddia edilmekteydi⁵²⁸. Zaten Avrupa Adalet Mahkemesi (European Court of Justice - ECJ) 1994 yılında Türkiye'nin KKTC'ye ihraç ettiği malların Kıbrıs Cumhuriyeti'nin sağlık ve nakliye sertifikası olmadan yasadışı olduğuna karar vermişti. Buna ek olarak Kıbrıs Rumları, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) nezdine Rumlar, Türkiye hakkında çeşitli davalar açmışlardı. Bunların öncüsü sayılabilecek Kıbrıs Rumu Tatiana Loizidu davasında Türkiye, 1998

⁵²⁵ Müftüler-BAC and Güney, **a.y.**, p. 282.

⁵²⁶ Kyris, **a.y.**, p. 90.

⁵²⁷ Müftüler-BAC and Güney, **a.y.**, p. 282.

⁵²⁸ Jean-François Drevet, "The European Union and the Cyprus Issue", **Policy Paper: Cyprus and the EU: Appraisal and Challenges**, Cyprus Center for European and International Affairs, No: 58, p. 18.

yılında ciddi bir tazminat ödemeye mahkûm edilmişti. Ayrıca 2000 ile 2001 yıllarında Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından açılan kayıp kişiler ve mülkiyet davalarında Türkiye yine AİHM nezdinde suçlu bulunmuştu⁵²⁹.

Annan Planı, toplumlar arası çözümü AB üyeliği ile ilişkilendirmekteydi. Zira AB üyeliği, uluslararası toplumun elindeki tek teşvik/baskı faktör idi. İki toplum liderleri arasındaki görüşmeler, 16 Ocak 2002 tarihinde BM'nin gözetiminde başlamıştı. Tabii bu müzakerelerin ABD ile AB'nin arabuluculuğu sayesinde mümkün olduğu belirtmekte yarar vardır. Birkaç tur müzakereden sonra tarafların bir sonuca ulaşmayacağı kanaati hâkim olmuştu. Zira BM ve AB'den gelen baskılara rağmen müzakerelerden somut bir sonuç elde edilememişti. Böylece Annan Planı'nın kabul edilmemesi Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB'ye katılmasına engel oluşturmamıştı⁵³⁰.

Ada'nın AB'ye katılmasıyla birlikte Kıbrıs Türkleri dahil tüm Kıbrıslılar Örgüte üye devletin vatandaşı konumuna geldi. Ama topluluk müktesebatının uygulanması daha önce de belirtildiği gibi Kuzey'de askıya alındı. Zaten üyelik başvurusu Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından Ada'nın tamamı adına yapılmıştı. Üyelik süreci ile soruna taraf olanlar arasında var olan ilişkiler bağlamında birçok analiz yapılmıştı. Bazıları, kötü bir anlaşmanın hiçbir anlaşmanın yapılmamasından iyi olduğunu düşünürken diğerleri daha iyisini yapmanın mümkün olduğuna inanmaktaydı. Zira iki görüşü savunanlar arasındaki tartışma günümüze kadar devam etmektedir⁵³¹. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB üyeliği iki toplum arasındaki müzakerelerin birkaç yıl aksamasına neden olmuştu. Ama 2010 yılında BM gözetimi ve AB desteğiyle toplumlar arası görüşmeler yeniden başlamıştı. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, Türkiye ve KKTC'yi Avrupa Birliği zemininde sıkıştırma politikası izlediği için müzakerelerde pek fazla bir mesafe alınamamıştı. Tarafların tezleri arasındaki

⁵²⁹ Tocci, a.y., p. 114.

⁵³⁰ Sönmezoğlu, **Soğuk Savaş Döneminde Türk Dış Politikası 1991-2015**, a.g.e., s. 633.

⁵³¹ Drevet and Theophanous, a.y., p. 18.

uçurumlar ve esnekliğe mahal vermeyen siyasi tutumlar nedeniyle 2011, 2012 ve 2014 yıllarında yapılan görüşmelerden de hiçbir somut sonuç çıkmamıştı⁵³².

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Ada'nın temsilcisi olarak üye olmasından bu yana kayda değer bir gelişme AB'nin KKTC'ye yaptığı 249 Milyon avro tutarındaki ekonomik teşvik paketi olmuştu. Bu paket altyapı, vatandaşları AB yasaları ve ilkeleri hakkında eğitmek, STK'ların uzlaşma ve barış inşası çabalarına katkıda bulunmak için kullanıldı. Ayrıca AB, yeniden birleşme, uzlaşma ve işbirliğini ilerletmek amacıyla her iki toplumdan vatandaşların katıldığı seminerler ve halka açık forumlar düzenlemeye devam etmesi AB'nin barış sürecine desteğinin devam ettiği ve çözüm arayışı içinde olduğuna işaret etmekteydi⁵³³. Ancak AB, Kıbrıs sorununda çeşitli aktörler üzerindeki etkisinin karmaşık olduğunu görüyoruz. Sorun, AB'nin politik bir aktör olarak ortaya çıkmasından önce başlamıştı. AB'nin sorunun tarafları üzerindeki etkisi hem olumlu hem de olumsuz nitelikteydi. Ayrıca sorunu çözüme kavuşturmadan Ada'nın güney kısmını tam üyeliğe kabul etmesi iki tarafın liderleri arasındaki görüş farklılığını daha da derinleştirmiş ve AB'nin tarafsızlığına gölge düşürmüştü. Ama çözümün yakın zamanda söz konusu olmayacağı kanaatine varan AB, tarafların birini kalkındırma, yanı sıra Rumlar ile Türkleri yüz yüze getirip toplum nezdinde barış inşasının gerçekleşmesini hedeflemekteydi. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kalkınma ve entegrasyon sürecinden yararlanan taraf olmasının nedeni ise liberal demokratik düzen ve Örgütün kriterleri ile uyum yasalarını uygulamaya hazır olduğunu göstermesinden kaynaklanmaktadır⁵³⁴.

BM'nin uzlaşma çabalarının günümüze dek başarısızlığının farklı açıklamaları olduğu iddia edilebilir. Ne de olsa Kıbrıs sorunu birden çok tarafı ve bir dizi çözüm çabasını ve çeşitli kilitlenme süreçlerini içeren eski ve karmaşık bir konudur. BM destekli müzakereler esas olarak iki toplumun liderlerini hedeflemesine rağmen Türkiye'nin AB ile üyelik müzakereleri, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin katılım müzakereleri, AB'nin Doğu

⁵³² Sönmezoğlu, **Soğuk Savaş Döneminde Türk Dış Politikası 1991-2015**, a.g.e., s. 652-655.

⁵³³ Hadjipavlou, a.y., p. 153.

⁵³⁴ Sommerset, a.g.e., p. 89.

Avrupa’da genişlemesi, Türk-Yunan ilişkileri ve ABD-AB ilişkileri Kıbrıs sorunu müzakerelerinin önemli alt başlıklarıdır. Nitekim, bir barış politikası olarak algılanan AB genişlemesinin Kıbrıs çatışmasında beklenen değişikliği yaratmamasıyla sonuçlanmıştı⁵³⁵.

AB’nin Kıbrıs sorununa müdahalesi, çoğunlukla bir dizi ceza ve ödül içeren yapısal önlem şeklinde olduğunu gözlemlenmiştir. Müdahaleler cezalandırıcı önlemler, tehdit etme, mali ödüllendirme, üyelik umutlarını geri çekme veya ambargo uygulama şeklini aldı. Bu müdahalelerin BM destekli çözüm çabalarına yönelik yapıcı etkisi olduğu söylenemez. Zaten Annan Planı ile ortaya atılan çözümü, üyelik konusuna bağlama girişimi AB kararıyla geçersiz olmuştu. Geçmişe bakıldığında, AB’nin etkileşimi, KKTC ve Türkiye’nin müzakere pozisyonlarının sertleşmesi ile BM öncülüğünde gerçekleşen çözüm çabalarının çıkmaza girmesine neden olmuştu. Ayrıca AB, birçok kez taraf tutmakla suçlanmış ve bir topluma diğer toplum karşısında ayrıcalıklı muamele tanıdığı ileri sürülmüştü. AB, BM ile birlikte Ada’nın yeniden çatışmalara sahne olmasını engellemekte dengeleyici güç konumunda olmasına rağmen Yeşil Hattın iki tarafında öngörülebilir gelecekte bir çözüm bulma teşviki sağlamaktan uzaktır. Bu nedenle AB, Kıbrıs sorununda rol oynuyor gibi görünüyor, ancak bu rolün uzlaşmacı bir çözümün elde edilmesini kolaylaştıran rol olduğu söylenemez⁵³⁶. Bu nedenle Türkiye, BM Genel Sekreteri’nin İyi Niyet Misyonu Kıbrıs meselesinin çözüme kavuşturulmasında temel önemini kabul ediyor. BM Genel Sekreteri’nin geleneksel olarak iki taraf arasında denge gözeten, tarafsız tutumun sürdürmesi sonuç almak açısından gerekli olduğu savunulmaktaydı. Ama AB’nin Kıbrıs Cumhuriyeti’ni tam üye yapmakla sorunun tarafı haline geldiği ileri sürülmekteydi. Yanı sıra Kıbrıs Türklerine uygulanan izolasyon politikalarının barış inşası ile uyummadığı ve AB’nin yumuşak güç rolünü zayıflattığı belirtilmekteydi. Dolayısıyla başlatılacak müzakere sürecine AB’nin müdahil olmasının mümkün olmadığı düşünülmekteydi. Ayrıca AB’nin Kıbrıs’ta BM ile işbirliği, barış

⁵³⁵ Eralp and Beriker, *a.y.*, s. 188.

⁵³⁶ Kyris, *a.y.*, p. 95.

müzakerelerine karışmadan proje uygulamakla sınırlı kalması gerektiği Türkiye tarafından savunulmaktaydı⁵³⁷.

AB, kendisini liberal barış, istikrar ve refah ilkelerini teşvik eden küresel politikalar uygulayan politik bir varlık olarak tanımlamıştır. Bu felsefe veya ilkeler dizisi sağlam bir operasyonel yardıma ihtiyaç duymaktadır. AB dış politikasına çatışma transformasyon stratejilerinin ustaca dahil edilmesi, bu hedefin gerçekleştirilmesi için önemli bir adım olabilir. Bu, AB'yi özellikle Kıbrıs sorunda havuç ve sopa politikalarına başvurmaktan caydıracak ve çatışma durumlarında yaratıcı ve esnek dış politikaların oluşturmaya yardımcı olacaktır⁵³⁸. AB'nin Kıbrıs çözüm sürecinde daha aktif rol alması Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından desteklenmektedir. Kıbrıs'ın AB üyesi olması Örgütü sürece yakından dahil etme zorunluluğu getirdiği ileri sürülmektedir. Ancak Türk tarafının güvenlik kaygıları ve Türkiye-AB ilişkilerinin dengesizliği, bahsi geçen tarafların Örgütün aktif katılımına sıcak bakmamalarına neden olmaktadır⁵³⁹.

3.3. KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRME

Dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen çatışmalara son verme, barış ve güvenliğin korunması çalışmaları yerden yere farklılık göstermektedir. Bu tezde ortaya atılan varsayımların doğru biçimde anlaşılması ve nedenselliklerine uygun yanıtlar verebilmek adına üç örnek (Lübnan, Kosova ve Kıbrıs) arasındaki farklılıkları bulmak ve BM'nin her birine yönelik ne tür çalışmalar yürüttüğünü ele almak gerekmektedir. Ayrıca elde edilen sonuçlar ve çıkarılan derslere de bakacağız.

⁵³⁷ Türkiye Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler Nezdinde Daimî Temsilciliği'nden İlgili Yetkili İle 5 Kasım 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

⁵³⁸ Eralp and Beriker, *a.y.*, s. 189.

⁵³⁹ Kıbrıs Cumhuriyeti Büyükelçisi Andreas D. Mavroyiannis ile 1 Ağustos 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Söze başlarken barış operasyonlarının Güvenlik Konseyi yetkisi ile konuşlandırıldığını hatırlatmakta yarar vardır. Bu sayede Konsey'in görevlendirdiği güçler uluslararası meşruiyet kazanmış olur. Operasyon ve misyonların görevi, çatışmanın niteliği ve meydana getirdiği belirli zorluklar bağlamında durumdan duruma farklılık gösterir. Barış operasyonları normalde ateşkes, çatışma çözümü ve/veya barış inşası ile sonuçlanacak kapsamlı barış anlaşmasının uygulanmasını desteklemek amacıyla konuşlandırıldığından yetki ve görev kapsamı (*mandate*), çatışma taraflarınca varılan anlaşmanın niteliğinden ve içeriğinden etkilenir⁵⁴⁰. Aslında her barış operasyonu diğerinden farklı olmasına rağmen ana görevler kapsamında aynılık gösterirler. Bunlar, bir devletin sınırları içerisinde meydana gelen çatışmanın yayılmasını önleme ve başka devletlere sıçramasını engelleme; müzakerelerin başlatılması ve tarafların kalıcı bir barış anlaşmasını kabul etmelerini sağlamaktır. Çok-boyutlu barış operasyonları savaşıların silahsızlandırılması, terhis edilmesi ve yeniden entegrasyonu (Disarmament, Demobilization and Reintegration - DDR); mayın temizleme çalışmaları; güvenlik sektörü reformu (Security Sector Reform - SSR) ve hukukun üstünlüğü; insan haklarının korunması ve geliştirilmesi; seçim yardımı; devlet otoritesinin yeniden kurulması profesyonel biçimde çalışması için gerekli desteğin verilmesini kapsamaktadır. Ki UNIFIL, UNMIK ve UNFICYP bu kategoriye girmektedir⁵⁴¹.

BM'nin ilgili devletlerde genel olarak uygulamaya çalıştığı barış inşası/ devlet inşası/ toplumsal entegrasyon/ iyi yönetim ve çeşitli sektörlerde reform çalışmaları demokratik barış teorisinin gerçekleştirmek istediği amaçlarla birebir örtüştüğü söylenebilir. Zira bu çalışmaların odak noktasında tümevarım düşüncesinin yattığı daha önce belirtilmişti. Uluslararası barış ve güvenliğin yerel düzeyde başladığı, başka bir deyişle üye devletlerin istikrarının sisteme istikrar getireceği savına inanıldığı için liberal demokrasi kriterlerine uyan kurumsal yapılanmanın uluslararası toplum tarafından uygulamaya konulması gerekmektedir. İstikrarlı bir uluslararası düzenden bahsedebilmek

⁵⁴⁰ **United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines**, a.g.r., p. 16.

⁵⁴¹ Sean McFate, "The Link Between DDR and SSR in Conflict-Affected Countries", **USIP Special Report**, No: 238, May 2010, pp. 2-3-4.

için iç sorun yaşayan devletlerin kurumsal transformasyon geçirmesi BM tarafından kabul edilmekteydi. Üye devletlerin nasıl olduklarına değil, nasıl olmaları gerektiğine yönelik çalışmalar Soğuk Savaş sonrası dönemde önem kazanmaktaydı. Zira bu alt bölümde BM'nin Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ı tek tek ele alarak hangi faaliyetlerin öne çıktığı ve yapılan çalışmaların değerlendirilmesi yapılacaktır. Bu bağlamda Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ın siyasi, tarihsel, sosyal ve ekonomik yapısı ile coğrafi konumlarını göz önünde bulundurarak her birinin farklı özelliklere sahip olduğu ve yapılan çalışmalara farklı biçimde yanıt vermesinin nedeni ele alınacaktır. Lübnan, Kosova ve Kıbrıs küçük ölçekli devlet kategorisine girdikleri için Küçük Devletler Forumu (*Forum of Small States - FOSS*)⁵⁴² üyesidirler. Bu kısa girişten sonra sırasıyla UNIFIL'in Lübnan'daki çalışmalarını değerlendirmeye başlayabiliriz.

3.3.1. LÜBNAN

Coğrafi konumu, toplumunun etnik ve dinsel çeşitliliği, Hizbullah'ın İran ile kurduğu ayrıcalıklı ilişkiler ve yürüttüğü devlet-dışı tartışmalı bölgesel siyaset, Filistinli ve Suriyeli sığınmacıların ülkedeki varlıkları ile ekonomik kırılganlık nedeniyle Lübnan, Orta Doğu'daki sorunları hem etkilemekte hem de onlardan oldukça etkilenmektedir. Aslında UNIFIL II'nin yetkisi, 1701 Güvenlik Konseyi kararında açık biçimde belirtilmesine rağmen⁵⁴³, uluslararası toplumun Lübnan'daki temel zorlukla ilgili ne tür bir güç paylaşımı düzenlemesinin çeşitli grupların isteklerini karşılayabileceği, dış müdahale etkisini azaltacağı veya ılımlı hale getirebileceği, toplumsal entegrasyonu teşvik edebileceği, eşitlikçi ve sürdürülebilir yargı sistemini oluşturabileceği sorularına yanıt aramaya devam etmektedir. Lübnan'daki çatışma hem devlet-içi hem de devletler arası

⁵⁴² Küçük Devletler Forumu (FOSS) ile ilgili daha fazla bilgi için: Andrea Ó SÚILLEABHÁIN, "Small States at the United Nations: Diverse Perspectives, Shared Opportunities", International Peace Institute (IPI), May 2014, 'Çevrimiçi', https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/publications/ipi_e_pub_small_states_at_un.pdf, 9 Haziran 2020.

⁵⁴³ UNSC Resolution, S/RES/1701, a.g.r., pp. 3-4.

özelliğe sahiptir. UNIFIL II döneminde Lübnan'ın iç güvenliği ve İsrail ile savaşın yeniden başlamasının önlenmesi öncelik taşımaktaydı. Bu yüzden UNIFIL II, sayıca UNIFIL'den çok daha fazla ve ağır silahlarla donatılmıştı. Ama devlet inşası ile bağdaşan barış inşası, Hizbullah'ın silahsızlandırılması, kalkınma ve yapısal reform konuları UNIFIL II'nin görev kapsamında öne çıkmaktaydı. Zira önceki bölümlerde bahsedildiği gibi, Lübnan'ın İsrail ile savaş olasılığı zayıflarken devlet-içi çatışma, istikrarsızlık, hükümet krizlerinin son 15 yılda ülkenin gündemine oturduğu gözlemlenmiştir⁵⁴⁴.

BM Genel Sekreteri'nin Lübnan'ın son durumu ve UNIFIL II'nin çalışmaları ile ilgili raporunda Mavi Hat bölgesinde 1 Kasım 2019 ile 18 Şubat 2020 tarihleri arasında Lübnanlı siviller tarafından 313 kez sınır ihlali meydana geldiği, ayrıca bu bölgede 350 kez ruhsatsız silahlı taşıma vakasını gözlemledikleri ancak barış gücünün ateşkesi korumaya devam ettiği, yanı sıra askeri mayın temizleme birimleri 11.455m² alanı temizlediği ve UNIFIL operasyon alanında 393 mayını imha ettiği, ayrıca deniz gücünün tam teşekküllü görevine devam ettiği dile getirilmekteydi. Hizbullah'ın silahsızlanmayı reddettiği ve 1701 sayılı kararı ihlal ettiği, sonuç olarak Lübnan ordusunun güneye konuşlandırılabilmesi ve devletin kendi toprakları üzerinde tam egemenlik ve otorite kurma çalışmalarını kısıtlamaya devam ettiğini belirtmekteydi⁵⁴⁵.

Aynı bağlamda Güvenlik Konseyi'nin Lübnan'daki durumla ilgili raporu istikrarsızlık ve barış çalışmalarının *kısmi ilerleme* kaydettiğine işaret etmekteydi. Yanı sıra yumuşak güç enstrümanlarına başvuran barış inşası çalışmalarının Lübnan'da kalıcı barışı tesis etmekten uzak olduğunu dolaylı biçimde belirtmekteydi. UNIFIL operasyon alanının istikrarı, Orta Doğu'da giderek karmaşık çatışma dinamikleri ve İsrail ile Lübnan arasındaki çatışmanın altında yatan nedenleri çözmek için siyasi ilerlemenin hala mümkün olmaması nedeniyle siyasi durumun kırılganlığının devam ettiği belirtmekteydi. Bunun nedeni sürekli ateşkesin ilan edilmemesi, Lübnan'ın toprak bütünlüğüne ve egemenliğine

⁵⁴⁴ Imad Salamey, "Failing Consociationalism in Lebanon and Integrative Options", **International Journal of Peace Studies**, Vol: 14, No: 2, Autumn/Winter 2009, p. 99.

⁵⁴⁵ Implementation of Security Council Resolution 1701 (2006) During the Period from 1 November 2019 to 18 February 2020, Report of the Secretary-General S/2020/195, 10 March 2020, pp. 2-4-7-14.

saygı gösterilmemesi, sınırların halen çizilememesi ve ulusal savunma stratejisinin belirlenmesi için Lübnan Hükümeti'nin ciddi adımlar atmamasıdır. Ayrıca bölgesel gerilimler ve İsrail'in, Hizbullah'ın askeri yetenekleri konusundaki güvenlik kaygısı, Suriye iç savaşı ve günümüze değin çözülmemiş İsrail-Filistin çatışması, Mavi Hattaki kırılgan ateşkes durumu gibi nedenler Lübnan'ın istikrarını etkilemeye devam etmektedir. Ayrıca Lübnan ordusunun ülkenin güneyine gereken sayıda konuşlanamaması ve devlet otoritesini kuramaması UNFIL'in Lübnan'daki varlığının önümüzdeki yıllarda devam edeceğine işaret etmektedir⁵⁴⁶.

En güncel gelişmeleri ele alan Güvenlik Konseyi'nin bir diğer raporu, UNIFIL'in Lübnan'daki çalışmalarını sürdürmesine rağmen BM'nin barışı koruma ve barış inşası çalışmalarının bölgesel sorunları çözüme kavuşturma konusunda yetersiz kaldığına işaret etmekteydi. Ayrıca Konsey'in 1559 ve 1701 kararların uygulanması konusunda genel olarak ciddi sorunların olduğu dile getirilmekteydi. Mavi Hat bölgesinde meydana gelen istikrarsızlık, çatışmaların yeniden başlama olasılığını artırmaktaydı. Hizbullah'ın açık biçimde silahlı gösteriler yapmaya devam etmesi ve İsrail işgali altında olan bölgelere roket saldırıları düzenlemesi, diğer yandan İsrail'in Lübnan hava sahasını defalarca ihlal etmesi savaş riskini beraberinde getirebilmekteydi. Bu nedenle Genel Sekreter Guterres, durumun ciddiyetine dikkat çekerek birtakım tavsiyelerde bulunuyordu. Bunlar sosyoekonomik reform, mali krizin önüne geçilmesi için IMF gibi ihtisas kuruluşlarının tavsiyelerine uyulması, Lübnan'ın güneyi ve özellikle Mavi Hat bölgesindeki tansiyonun düşürülmesi, roket saldırı ve hava sahası ihlallerinin durdurulması, UNIFIL'e hareket özgürlüğünün tanınması, Hizbullah başta olmak üzere devlet-dışı aktörlerin silahsızlandırılması idi⁵⁴⁷.

Lübnan-İsrail arasında adı konulmamış savaşın devam etmesi ve resmi ateşkesin hala mümkün olmaması durumu daha da karmaşıktırmaktaydı. Uluslararası toplum

⁵⁴⁶ United Nations Interim Force in Lebanon, Report of the Secretary-General S/2020/473, 1 June 2020, p. 11.

⁵⁴⁷ Implementation of Security Council Resolution 1701 (2006) During the Period from 19 February to 16 June 2020, Report of the Secretary-General S/2020/710, 14 June 2020, pp. 14-15-16.

tarafından yapılan çalışmaların negatif barışı değil, kontrollü huzuru gerçekleştirdiği ileri sürülmektedir. Lübnan'ın geneli ama özellikle güneydeki durumun devam etmesi, BM'nin caydırıcı ve arabulucu taraf olarak görevini aktif biçimde sürdürüleceğine işaret etmektedir⁵⁴⁸. Bu durum BM'nin bir yandan başarısızlığına işaret etmekle, dolayısıyla barış inşası sürecinin hatırı sayılır ilerleme kaydettiğini gösterirken diğer yandan BM'nin, çeşitli nedenlerden ötürü halen tüm taraflarca meşruiyet sahibi bir taraf olarak görülmesine işaret etmekteydi. Nitekim yumuşak güç, diğer tarafların gözünde meşru görülme ve istenilen planı uygulama ile ilgili olduğunu hatırlatmakta yarar vardır. Sonuç olarak BM, ilgili tarafların katılımı ile Lübnan'ın siyasetini, toplumunu ve son olarak ekonomisini uluslararası liberal düzenin kriterlerine göre şekillendirmeye devam etmekteydi⁵⁴⁹. Ama tabii ki Lübnanlı yetkililerin bu bu yalın görüşe katıldıklarını söylemek doğru olmayacaktır. Uluslararası liberal düzen gibi kuramların hassasiyet yaratabileceği ve bunun yerine modern dünyaya ayak uydurma ile BM'nin benimsediği küresel planların bir parçası olmaya çaba sarf etme, yanı sıra Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının uygulanması için gayret etmek olarak değerlendirilmişti⁵⁵⁰.

BM, özellikle 2006 sonrası dönemde Lübnan'da çatışma çözümünden çatışma önleme yöntemlerine başvurmaya başladığı gözlemlenmiştir. Kalkınma yoluyla barış inşası ve toplum liderleriyle görüşmelerin yapılması önemli bir adımdır. Ayrıca UNIFIL ve genel olarak BM'nin Lübnanlıları örgütün çatısı altında çalışmaya teşvik etmesi olumlu sonuçlar vermektedir. Zira BM, toplum ile doğrudan iletişim kurarak hem çeşitli hizmetler sunmakta hem de Lübnan'daki meşru konumu sağlamlaştırmaktadır. Ama Lübnan'da nihai çözüme kavuşması, çatışan bölgesel taraflar yani Lübnan ve İsrail, yanı sıra Lübnan'daki yerel toplumlar arasında uzlaşma sağlanmadan barış inşası ve sürdürülebilir barıştan bahsetmek doğru olmayabilir. BM'nin arabuluculuğunun başarı kaydetmesi için Lübnanlı yetkililerin barış inşası konusunda ciddi adımlar atması gerekmektedir. 1559 karar uyarınca devlet-dışı aktörlerin silah bırakması ve diğer yerel taraflar ile barış ve

⁵⁴⁸ Lübnan Büyükelçisi Amal Müdallali ile 25 Ağustos 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

⁵⁴⁹ Nicola Davies ile 8 Eylül 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

⁵⁵⁰ Lübnan Büyükelçisi Amal Müdallali ile 25 Ağustos 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

istikrar amaçlı diyalog kurması önem taşımaktadır⁵⁵¹. ABD aracılığıyla Birleşik Arap Emirlikleri, Bahrain ve Sudan'ın İsrail ile ayrı ayrı barış anlaşmaları imzalaması hem Orta Doğu ve Kuzey Afrika hem de Lübnan üzerindeki etkilerini hemen göstermiştir. 15 Eylül 2020 tarihinde Beyaz Saray'da imzalanan ve *Abraham Accord* adını alan anlaşma birçok nedenden ötürü büyük önem arz etmekteydi. Arap ülkelerinde genç kesimlerin çoğunlukta ve aynı zamanda ülkelerinde işsizlik oranının yükselişte olması İsrail ile ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi, İsrail'in bölgesel izolasyonunun azaltılması ve İran'ın Lübnan siyaseti üzerindeki etkisinin göreceli olarak azalmasını beraberinde getirdiği düşünülmektedir⁵⁵². Barış anlaşmalarının en önemli sonucu veya belirtisi Lübnan Hükümeti'nin, güneydeki komşu ile deniz sınır anlaşmazlığını ele almak üzere BM ve ABD'nin arabuluculuğuyla İsrail ile müzakerelere başlamayı kabul etmesi idi. Bu müzakereler, İran destekli Hizbullah'ın Lübnan siyaseti üzerindeki etkisinin göreceli azaldığına işaret etmekteydi. Nitekim bu gelişmenin uluslararası toplum tarafından memnuniyetle karşılanması, üye devletler tarafından sürece verilen desteğin büyüklüğünü yansıtmaktaydı⁵⁵³.

3.3.2. KOSOVA

SSCB'nin dağılması ve özellikle 1999 yılında Sırbistan'a yönelik NATO müdahalesinden sonra Kosova sorunu uluslararası nitelik kazanmıştır. Mitrovica'da yaşayan Sırpların yeni kurulan devlete entegre olma konusunda isteksizliği sorunu Kosova'da devleti içi boyutuna ışık tutmaktaydı. BM'nin çatışmanın çözümünde etkin rolü sadece savaşın parçaladığı siyasi kurumlar inşa etmek değil, aynı zamanda kendi

⁵⁵¹ Nicola Davies ile 8 Eylül 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

⁵⁵² Gordon Lubold and Felicia Schwartz, US, Israel, UAE, Bahrain Sign Peace Accord, 15 September 2020, 'Çevrimiçi', <https://www.wsj.com/articles/u-s-israel-u-a-e-bahrain-sign-peace-accord-11600191303>, 20 Eylül 2020.

⁵⁵³ Bilal Hussein, Bassem Mroue and Josef Federman, Lebanon, Israel Begin Indirect Talks Over Maritime Border, 14 October 2020, 'Çevrimiçi', https://www.washingtonpost.com/world/middle-east/lebanon-israel-to-begin-indirect-talks-over-maritime-border/2020/10/14/3aeb10d4-0de6-11eb-b404-8d1e675ec701_story.html, 14 Ekim 2020.

kendini idame ettirene kadar yeni kurumlar oluşturmak ve sürdürmektir. İyi işleyen kurumlara sahip toplumlar kalıcı barışa daha yatkındır. Bu nedenle yerleşik kurumların kendi kendine sürdürülebilirlik bağlamında çalışıp çalışmadıklarına karar vermek için işlevsellik düzeyi önemlidir. Nitekim BM'nin savaş sonrasında kurumsal yapılanma ve kapasite geliştirme desteği ile Kosova'daki kurumları desteklemeye devam edeceği düşünülmektedir. Bu bağlamda meydana gelen geçici kesintilere rağmen Kosova'nın Sırbistan'la müzakereleri uluslararası toplumun arabuluculuğu sayesinde devam etmektedir. BM'ye üye 193 devletin yarısından fazlası Kosova'yı egemen bir devlet olarak resmen tanıyor. Öte yandan geriye kalan devletlerin tanıma konusuyla ilgili resmî açıklamada bulunulmamaları, Kosova'nın bağımsızlığına karşı oldukları anlamına gelmez. Bu durumun istisnası devletler Bolivya, İspanya, Suriye, Ukrayna, Çin ve Rusya, Sırbistan'ın Kosova konusundaki tutumuna açık destek vermektedir⁵⁵⁴. Ama her şeye rağmen Kosova bağımsızlığının meşruiyeti gün geçtikçe daha fazla uluslararası destek kazanmaktadır. Kosova'nın BM ve AB üyelikleri Sırbistan'la normalleşme ve Mitrovica Sırplarına tüm haklarının verilmesi ile mümkün olacağı düşünülmektedir. Uluslararası Sivil Ofis'in (*International Civilian Office*) yürüttüğü gözetim misyonunun 10 Eylül 2012 tarihinde sona ermesiyle birlikte devlet kurumlarının yönetimi BM'den Kosova Hükümeti'ne geçmesi başarı olarak görülebilir⁵⁵⁵. ABD aracılığıyla Kosova ile Sırbistan arasında 4 Eylül 2020 tarihinde imzalanan Ekonomik Normalleşme Anlaşması'nın, siyasi sorunları adım adım çözüme kavuşturacağı tahmin edilmektedir. Yani arada kurulan ekonomik bağların siyasi sorunların çözüm sürecine katkı yapacağı ileri sürülmekteydi. Görüldüğü gibi kalkınma yoluyla barış inşası girişimi bu sefer BM/AB aracılığıyla değil ABD'nin arabuluculuğuyla gerçekleşmiş durumdaydı⁵⁵⁶.

⁵⁵⁴ Kimutai Gilbert, Countries That Recognize Kosovo, 'Çevrimiçi', <https://www.worldatlas.com/articles/which-countries-recognize-kosovo-as-a-country.html>, 12 Haziran 2020.

⁵⁵⁵ Ağır, a.y., s. 70.

⁵⁵⁶ Serbia, Kosovo Agree to Normalize Economic Relations, 4 September 2020, 'Çevrimiçi', <https://www.wsj.com/articles/serbia-kosovo-agree-to-normalize-economic-relations-11599237632>, 8 Eylül 2020.

Güvenlik Konseyi'nin ilgili kararları ışığında AGİT ve UNMIK, 1999'dan itibaren Kosova'da kurumsal yapılanma ve çeşitli sektörlerde reform çalışmalarını ortaklaşa yürüttüler. UNMIK kurumsal yapılanma sürecini başlatırken, AGİT yerleşik kurumların kendilerini sürdürülebilir kılma çalışmalarını sürekli olarak destekledi. AGİT, güvenlik ve adli reform bağlamında bir Kosova polis okulu çerçevesi altında yeniden teşkilatlanma eğitimi, adli personelin eğitimi ve sivil yöneticilerin çeşitli alanlarda eğitim dahil olmak üzere insan kaynakları kapasitesinin artırılması çalışmalarını yürüttü. Buna ek olarak STK'ların desteklenmesi, siyasi partilere eğitim ve yerel medyanın geliştirilmesi, demokratikleşme ve iyi yönetim konularında önemli adımlar atıldı. Ayrıca seçim organizasyonu ve denetimi, insan hakları durumunun izlenmesi, korunması ve geliştirilmesi için Kosova Hükümeti ile sıkı ilişkiler kurmayı başardı. Bu gelişmeler, yumuşak güç enstrümanları kullanılarak sağlanınca BM ile AB'nin Kosova'daki meşruiyeti daha da pekişmiş oldu⁵⁵⁷. Bu bağlamda BM Genel Sekreteri'nin Kosova ile ilgili son iki raporu olumlu gelişmelere dikkat çekmekte ve nihai çözüm için uluslararası işbirliğinin önemine işaret etmektedir.

BM Genel Sekreteri Antonio Guterres'in Kosova ile ilgili Kasım 2019 yılı raporunda uluslararası toplum yardımıyla Kosova'da gerçekleşen demokratik ve şeffaf seçimlerin önemine dikkat çekilmekteydi. Yani sıra AB aracılığıyla süregelen Priştine-Belgrad diyalogunun yeniden başlaması için taraflara çağrı yapmaktaydı. Barış inşası çalışmaları bağlamında UNMIK'in yürüttüğü gençliğin desteklenmesi, insan haklarının güçlendirilmesi, çok dillilik, toplumlar arası diyalog, güvenlik ve yargı sistemlerinin tarafsızlığı gibi çalışmalar ele alınan konular arasındaydı. Dini ve kültürel mirasın korunması bağlamında BM Dini Yerleri Koruma Eylem Planının Eylül 2019'da ilan edilmesinin öneminden bahsetmekteydi. Sonuç olarak Kosova'da küçük çaplı olaylar

⁵⁵⁷ Verheij, **a.g.e.**, pp. 47-48.

dışında barış ve güvenliği karşı tehdit niteliği taşıyan durumların var olmadığına işaret etmekteydi⁵⁵⁸.

BM Genel Sekreteri'nin Kosova ile ilgili Mart 2020 raporunda Priştine-Belgrad diyalogunun yeniden başlamamasına rağmen iki ülke liderinin 2 Mart 2020 tarihinde Washington DC'de buluşması ve sonrasındaki yapıcı açıklamalarının müzakerelere olumlu yansımaları olacağı kanaatini doğurduğunu ileri sürmekteydi⁵⁵⁹. Ancak ABD'nin iki taraf arasında kolaylaştırdığı görüşmeler, AB'nin yıllardır yürüttüğü diyalog ile birçok açıdan paralellik arz etmesine rağmen sorunla ilgili iki mekanizmanın devreye girmesi olumsuz sonuçlar doğurabilmekteydi. Genel hatlar açısından ABD ile AB'nin anlaşmış olması ayrıntılarda ihtilafların olmadığı anlamına gelmemekteydi. Dolayısıyla diyalog süreci bağlamında ABD ile AB'nin daha yakın işbirliği içerisinde olmasının olumlu sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir⁵⁶⁰.

Kosova'da yapılan son seçimle birlikte barışçı bir iktidara geçiş sürecinde katkı sağladığı, seçim sonucunun Kosova nüfusunun büyük çoğunluğu tarafından siyasi değişim arzusunu yansıtan değişikliği temsil ettiği denilmekteydi. Bunun ardından Kosova yönetimi ile işbirliğine devam eden UNMIK diyalog, uzlaşma ve sürdürülebilir barış alanlarındaki çalışmalarına hız vermişti. BM'nin çabaları kadınlar, gençlerin, sivil toplumun ve profesyonel medyanın güçlendirilmesi ile Kosova'daki diğer olumlu değişim aygıtlarının desteklenmesi üzerine yoğunlaştı. Kurumsal yapılanma ve çok dilliliğin teşviki üzerine odaklanan projeler, UNMIK'in Kosova kurumlarına insan haklarını geliştirme ve koruma çerçevesinde gerçekleşmekteydi. Son olarak Kosova'da uluslararası toplumun meşruiyetinin güçlendiği ve BM-AB işbirliğinin Kosova'nın istikrarına katkıda bulunduğuna işaret edilmekteydi⁵⁶¹. Genel Sekreter'in son raporunda ise iki taraf arasında varılan Ekonomik Normalleşmenin önemine değinilmekteydi. Belgrad ile Priştina

⁵⁵⁸ United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, Report of the Secretary-General S/2019/797, 4 October 2019, pp. 11-12.

⁵⁵⁹ United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, Report of the Secretary-General S/2020/255, 31 March 2020, pp. 4-11-12.

⁵⁶⁰ Akylbai Eleusizov ile 19 August 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

⁵⁶¹ United Nations Interim Administration Mission, S/2020/255., a.g.e., pp. 4-11-12.

arasında ıgır açıcı nitelik taşıyan bu anlaşma, iki tarafın ayrı ayrı yollarına devam edecekleri ve aynı zamanda işbirliği yapmak zorunda olduklarına işaret ediyordu. Ama daha önce de belirtmiştik BM'nin tercih ettiğı yöntem, 1244 sayılı Güvenlik Konseyi kararı bağlamında AB güdümlü diyalog süreci idi. ABD'nin müdahil olup ağırlığını koyması hem AB'nin rolünü zayıflatacağı hem de iki taraf nezdindeki güvenilirliğine gölge düşüreceğinden endişe duyulmaktaydı. Ayrıca Amerikan dış politikasının BM'nin ilgili kararları ile ters düşme olasılığı da söz konusu olabilirdi. Bu yüzden son raporda, ABD'nin süreçteki rolü ve Ekonomik Normalleşmeyi gerçekleştirme çabasına kısaca yer virilmişti. Ama konunun raporda bu şekilde yanıtlanması ABD'nin rolü ve tarafları bir araya getirme başarısına gölge düşüremezdi⁵⁶².

Her şeye rağmen Kosova, güvenlik durumu açısından iyi ama politik ve ekonomik açılardan ise sorunlar yaşayan egemenliği eksik bir ülke olduğı bilinmektedir. Ancak Kosova Hükümeti ve tüm rakip taraflar ne BM'nin ne de AB'nin ülkedeki varlığından rahatsızlar. BM ile AB'nin yürüttüğü çeşitli projeler ülkenin barış inşası sürecine büyük katkılar sağlamaktadır. Gerçi Kosova'nın yasal statüsü ve UAD'nin danışma görüşü üzerindeki hukuki tartışmalar halen devam etmektedir. Bu durum Kosova'ya verilen desteğin uluslararası koruma bağlamında olduğı tartışmaları beraberinde getirmektedir. Çünkü bazı görüşler, 1244 sayılı kararın uygulamada olduğı sürece Kosova'nın bağımsız olamayacağını ileri sürmektedir. Ancak her şeye rağmen Kosova'da barış inşası ve devlet inşası süreçleri sırasıyla BM ile AB tarafından devam etmektedir. Ayrıca iki örgütün de Kosova nezdindeki meşruiyetleri konusunda hiçbir tartışma söz konusu değildir. Sırbistan ile siyasi normalleşme ve uluslararası örgütlere üyelik meseleleri hariç Kosova'daki barış sürecinin başarılı olduğı söylenebilir⁵⁶³.

Önceki sayfalarda ayrıntılı biçimde ele alınan sorunlar, çözüm ve barış süreçleri ile elde edilen sonuçlar Kosova'nın diğerk iki örneğe göre (Lübnan ve Kıbrıs) daha iyi durumda olduğı ve yakın gelecekte somut meselelerin olumlu biçimde sonuçlanacağına

⁵⁶² United Nations Interim Administration Mission, S/2020/964, 1 October 2020..., a.g.e., pp. 6-7.

⁵⁶³ Akylbai Eleusizov ile 19 August 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

işaret etmektedir. İki taraf arasında imzalanan Ekonomik Normalleşme Anlaşması bunun en iyi ve belirgin örneğidir. İşsizlik, yolsuzluk, Sırbistan ile siyasi normalleşmenin aksamaması ve uluslararası toplum tarafından tanınma sorunu yaşamasına rağmen Kosova, BM ve AB'nin sıkıntı yaşamadan çalıştığı bir ülkedir. Zira barış inşası, devlet inşası ve uygulanan projelerin Kosovalılar arasında memnuniyetle karşılandığı bilinmektedir. Bu durum BM ile AB'nin uluslararası standartlara uygun bir ülke yaratma girişiminin uzun vadede başarıya kavuşacağını göstermekteydi. Çünkü bir plan ve projenin başarılı olabilmesi için yapıldığı bölgede yaşayan toplum ile yönetim tarafından kabul görmesi gerekmektedir. Projelerin tepkilere yol açmaması ve özellikle başarı kaydetmesi durumunda uygulayan tarafın meşru görülmesi ve imajının pekişmesi ile sonuçlanmaktaydı. Nitekim BM ve AB'nin, uluslararası liberal düzen çerçevesinde yürüttüğü çalışmalar Kosova halkı ve hükümeti tarafından memnuniyetle karşılanmaktaydı. Sonuç olarak yumuşak güç enstrümanlarının da içinde bulunduğu girişimler Kosova'yı uluslararası kriterlerle eşleşen ve belirli standartlar bağlamında kalkındırmaya devam etmekteydi. Zaten sorunun tarafları ile diğer uluslararası aktörlerin konum ve pozisyonları buna engel olmamaktadır. Son olarak Kosova ile Sırbistan'ın siyasi normalleşmesi konusunda ABD'nin de BM ve AB'nin yanında ağırlığını koyması nihai çözüm sürecinin hızlanmasını beraberinde getirebilir.

3.3.3. KIBRIS

İç çatışma akabinde meydana gelen TSK müdahalesi ve Ada'nın taksimi sonrasında KKTC ile Kıbrıs Cumhuriyeti isteyerek veya istemeyerek ayrı ayrı yollarında ilerlemişlerdi. Devlet-içi çatışma, biri uluslararası toplum tarafından tanınan diğeri tanınmayan iki devlet arası anlaşmazlığa dönüşmüştü. Ama tabii iç çatışmaların uluslararası çatışmalara dönüşmesi tanımlayıcı bir mesele değildir. Herhangi bir devlet bölündüğünde, ortaya çıkan yeni devletlerin kendi dış politikaları elbette olacaktır. Yeniden tanımlanmış dış politika öncelikleri nedeniyle müttefik ve hasım devlet

kategorisi de değişir. Bu yeni devlet/devletler, bölünmeden önce parçası olduğu devlet ile arasındaki sorunları çözebilmek için bu sorunları uluslararası arenaya intikal ettirmeyi yeğler. Zira Kıbrıs sorununa taraf devletler ve BM/AB gibi diğer aktörler eklenince bu konu uluslararası boyut kazanmış ve sıcak gündem maddesi olma özelliğini günümüze kadar korumuřtu⁵⁶⁴.

Önceki sayfalarda bahsedildiği gibi, Lübnan örneğinde güvenlik, silahsızlandırma ve kurumsal reform konuları öne çıkarken Kosova konusunda devlet inşası ile bağdaşan barış inşası, kalkınma ve kurumsal reform çözümlerinin anahtarları olarak görölmekteydi. Kıbrıs'a gelince uluslararası toplumun çalışma ve girişimleri Ada'yı yeniden birleştirme ve asimetrik ekonomik büyümenin önüne geçme girişimleri üzerine yoğunlaştı. Zaten Güvenlik Konseyi'nin, KKTC'nin kuruluşundan hemen sonra BM, Kıbrıs Cumhuriyeti dışında herhangi bir Kıbrıs devletini tanımadığı ve üye devletleri bu yönde adım atmaya davet etmekteydi⁵⁶⁵. Tabii bu durum Kıbrıs'ta toplumsal barış, kadın ve gençlerin desteklenmesi, kalkınma, mayın temizleme ve ortak bölgede Rumlarla Türkleri buluşturulma faaliyetlerinin geri planda olduğu anlamına gelmemektedir. Ancak Ada'nın yeniden birleştirilmesi, en azından resmî açıklamalarda göröldüğü gibi tarafların ana amacıdır. Taksimün günümüze kadar devam etmesi ve halihazırdaki çözümsüzlük Ada yönetiminin paylaşımı üzerindeki anlaşmazlık yüzündendir. BM'nin taraflar arasındaki müzakerelerde başat rol oynaması meşruiyetinin kanıtıdır ki yumuşak gücün başarılı olması için belli bir tarafın diğer taraflar nezdinde meşru görölmesi ile başladığını hatırlatmakta yarar vardır. Bu bağlamda Kıbrıs Cumhuriyeti ile Yunanistan hükümetlerinin UNFICYP finansmanına gönüllü katkıları örnek gösterilebilir⁵⁶⁶. Ama UNFICYP'in bütçesinin büyük bölümünün Kıbrıs Cumhuriyeti ve Yunanistan tarafından karşılanıyor olması BM barış operasyonları açısından eşine rastlanmayan bir durumdur. Zira Türkiye, bu durumun UNFICYP'in tarafsızlık iddiasına gölge düşürdüğünü

⁵⁶⁴ Dan Lindley, "Historical, Tactical, and Strategic Lessons from the Partition of Cyprus", **International Studies Perspectives**, No. 8, 2007, p. 227.

⁵⁶⁵ UNSC Resolution 541 (1983), 18 November 1983, pp. 15-16.

⁵⁶⁶ UNSC Resolution, S/RES/2483 (2019), 25 July 2019, p. 2.

savunmaktadır⁵⁶⁷. Ama Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti, Ada'da barış ve güvenliğin sağlanması ve normal koşullara dönülmesi için Kıbrıs meselesinin BM nezdinde ele alınmasını yeğlemektedir. BM, Kıbrıs sorununa kapsamlı ve karşılıklı olarak kabul edilebilir bir çözüm arayışına yardımcı olmak için Genel Sekreterin iyi niyet çalışmaları devam etmektedir. Kıbrıs'ın yeniden birleştirme çabaları sürerken UNFICYP, Ada'daki işlevini sürdürmektedir. Bu durum Kıbrıs Hükümeti'nin tutumunun BM'nin tutumuna daha yakın olduğunu göstermektedir⁵⁶⁸.

Bu bağlamda UNFICYP'in raporları ile Genel Sekreter Guterres'in Kıbrıs'la ilgili son raporlarına bakmak, önceki örneklerde yapıldığı gibi, önem taşımaktadır. Bunun dışında bazı görüşlere başvurmakta yarar vardır. BM Genel Sekreteri'nin Ocak 2019 yılı raporunda tarafların Ada'daki statükonun sürdürülebilir olmadığı kanaatinde olduklarına değinmekte, KKTC ile Kıbrıs Cumhuriyeti arasında müzakerelerin yeniden başlaması için BM'nin daha fazla çaba sarf edeceği dile getirilmekteydi. Ada'nın iki tarafını birbirine bağlayan, güven artırıcı önlemler bağlamında ve toplumlar arası diyaloga katkıda bulunan iki yeni geçiş noktasının açılması, ayrıca KKTC ile Kıbrıs Cumhuriyeti arasında hizmet sektörü konularındaki işbirliğini ele alan teknik komiteler, siyasi süreçteki iniş ve çıkışlara rağmen çalışmalarına devam etmesi BM tarafından memnuniyetle karşılanmaktaydı. Ancak Doğu Akdeniz'de doğal gaz ve petrol arama çalışmaları kapsamında sondaj çalışmalarının sürdürülmesi Kıbrıs çözüm sürecine olumsuz biçimde yansıtacağına dikkat çekilmekteydi. Bu bağlamda, Kıbrıs ve çevresinde bulunan doğal kaynakların her iki topluluğun kalkınması ve Kıbrıs sorununa kalıcı bir çözümün bulma bağlamında değerlendirilmesinin altı çizilmekteydi⁵⁶⁹. Tabii Türk yetkililer, doğal kaynakların bir tarafın tekelinde olmasının ne uluslararası hukuk ne de ortaklık ilkelerine uyduğunu ileri sürerek Ada'nın hidrokarbon kaynaklarının iki taraf arasında paylaşımına dair işbirliği

⁵⁶⁷ Türkiye Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler Nezdinde Daimî Temsilcisi'nden İlgili Yetkili İle 5 Kasım 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

⁵⁶⁸ Kıbrıs Cumhuriyeti Büyükelçisi Andreas D. Mavroyiannis ile 1 Ağustos 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

⁵⁶⁹ Report of the Secretary General on the United Nations Operation in Cyprus, S/2019/37, 11 January 2019, pp. 10-11.

mekanizmasının tesis edilebilmesinin kapsamlı çözüme de katkı sağlayacağını savunmaktaydı⁵⁷⁰.

Genel Sekreter'in Kasım 2019'daki raporunda önceki tespitler yenilenmekte ve ek olarak teknik komitelerin toplumlar arası diyalogu teşvik ve barış inşası konularında önemli rol oynadıklarına işaret edilmekteydi⁵⁷¹. Ocak 2020 raporunda ise Genel Sekreter, iki toplum lideriyle Berlin'de 25 Kasım 2019'da gerçekleştirdiği görüşmeye değinmişti. İki lider, ilgili Güvenlik Konseyi kararları bağlamında, iki toplumun siyasi eşitliği göz önünde bulundurularak iki bölge ve iki toplumlu federasyona ulaşma konusundaki kararlılıklarını yinelediler. Genel Sekreter, TSK'nın varlığına işaret olarak Ada'daki statükonun sürdürülebilir olmadığını vurgulamakta ve müzakerelerin 2017 yılından beri yapılamamasının Kıbrıs'ta hiçbir gelişmenin var olmadığı anlamına gelmediğini dile getirmekteydi. Uluslararası toplumun desteğinin devam etmesi ve tarafların işbirliği sonucu Ada'nın yeniden birleşebileceği ve federasyonun kurulacağını altı çizilmekteydi. Ancak aynı zamanda bu işin kolay olmadığı ve zaman alacağı, süreci hızlandırmanın ters tepme olasılığını beraberinde getirebileceğine işaret edilmekteydi⁵⁷².

Genel Sekreter'in Temmuz 2020 raporunda ise Doğu Akdeniz'deki doğal gaz ve petrol gibi yeraltı kaynaklar konusunda iki toplum liderleri arasında derin görüş ayrılıklarına dikkat çekmekteydi. Bu durum nihai çözümü daha da zorlaştırmıştı. Bunun önüne geçmek ve güven artırıcı önlemlere hız vermek ile barış inşası çalışmalarını sürdürmek adına toplumlar arası görüşmelerin öneminin altı çizilmekteydi. Uzlaşmanın değerlerden vazgeçme ve/veya taviz verme anlamına gelmediği, ortak olanı arama süreci olduğu ve Türkler ile Rumların yüz yüze görüşmelerinin uzun vadeli barışa katkı sağlayacağına vurgu yapılmaktaydı. BM'nin daha önce de uyguladığı bu yöntem siyasi konuları bir kenara bırakıp ekonomik ve sosyal konuları öne çıkarmıştı. Toplumların farklı

⁵⁷⁰ Türkiye Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler Nezdinde Daimî Temsilcisi'nden İlgili Yetkili İle 5 Kasım 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

⁵⁷¹ Report of the Secretary General on His Mission of Good Offices in Cyprus, S/2019/883, 14 November 2019, p. 7.

⁵⁷² Report of the Secretary General on the United Nations Operation in Cyprus, S/2020/23, 7 January 2020, p. 10.

kesimleri, barış kültürünün yaygınlaşması kapsamında kendi aralarında uzlaştıkları zaman, liderlerinin siyasi seçimlerini etkileyebileceklerine inanılmaktaydı. Nitekim toplumsal uzlaşma, güven artırma ve barış inşası çerçevesinde kurulan teknik komiteler, BM'nin verdiği destek bağlamında çalışmalarına devam etmekteydi⁵⁷³. Ama tabii bu yöntem BM, AB ve Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından desteklenmekteydi. Türkiye açısından önce siyasi çözüme ulaşılması, daha sonra kalkınma ve refahın elde edilmesi gibi bir sıralamanın söz konusu olması gerektiğini savunmaktadır. Zira toplumlar arası görüşmeler ve kalkınma yoluyla barış inşası projelerinin Ada'daki hassas etno/dinsel düşmanlığı gidereceği düşünülmemektedir, denilmekteydi⁵⁷⁴. Ama yine toplumlar arası barış inşası bağlamında kurulan teknik komiteler kültür, insani işler, ekonomik ve ticari, suç, kültürel miras, geçiş noktaları, yayın, cinsiyet eşitliği, çevre ve eğitim alanlarında yıllardır çalışmalarını sürdürmekteydi. Bu komiteler, kültürlerin yayılması ve karşılıklı saygı alanını açarak düşünsel sınırları genişletmek, yanı sıra çatışan kültürler arasında etkileşim alanı yaratmayı amaçlıyordu⁵⁷⁵. Genel Sekreter, Kıbrıs sorunun nihai çözümden uzak olduğun belirtmesine rağmen liderler arası görüşmeleri kolaylaştıracağı ve barış sürecine ivme kazandıran adımları destekleyeceğini belirtmekteydi. Hassas bölgesel boyutun ötesinde Kıbrıslıların barış inşasındaki rolüne dikkat çekilmekte, sosyal diyalogun sürdürülmesi, katılımcı ve bütünleştirici demokrasiye zemin hazırlayacağına inanılmaktaydı. Zaten iki toplumun katıldığı anketler, sosyal diyalog sayesinde işbirliği seviyesinin arttığını göstermekteydi. Ama teknik komitelerin yaptığı çalışmaların uzun vadeli ve kalıcı barışın yerine geçmeyeceğine vurgu yapılmıştı. Kıbrıs sorununun nihai çözüme kavuşması için iki toplumun liderlerinin, siyasi pozisyonlarda ve Ada'nın geleceği ile ilgili savundukları görüşler konusunda esneklik göstermelerine bağlı olduğunun altı çizilmekteydi. Son olarak UNDP, AB ve Dünya Bankası'nın uzlaşma ve güven artırıcı önlemlerin uygulanması konusunda verdikleri desteğin önemine işaret

⁵⁷³ Report of the Secretary General on the United Nations Operation in Cyprus, S/2020/685, 13 July 2020, pp. 3-4-6.

⁵⁷⁴ Türkiye Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler Nezdinde Daimî Temsilciliği'nden İlgili Yetkili İle 5 Kasım 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

⁵⁷⁵ UN Cyprus Talks, 'Çevrimiçi', <http://www.uncyprustalks.org>, 4 Ağustos 2020.

edilmekte, yanı sıra müzakerelerin yeniden başlaması için bahsi geçen örgütlerin üçlü işbirliğine dikkat çekilmekteydi⁵⁷⁶. Aslında UNFICYP'in iki toplumlu projelere sağladığı irtibat (liaison)/destek rolü, iki toplumlu teknik komitelere ev sahipliği yapması ve zaman zaman iki taraftan sivil toplum örgütlerinin bir araya gelmesinde oynadığı kolaylaştırıcı rol göz önünde bulundurulduğunda, Türk tarafıyla doğrudan temastan kaçınan Rum yönetiminin ve milliyetçi grupların etnik ve din temelli çatışmaya götürebilecek tutumlarını yumuşatma konusunda dengeleyici rol oynadığı söylenebilir⁵⁷⁷.

Güvenlik Konseyi, Genel Sekreter'in Kıbrıs'la ilgili raporu, Ada'daki durumun barış ve güvenliğe yönelik tehdit niteliği taşıdığının altını çizmekteydi. Tarafları, ilgili Güvenlik Konseyi kararlarında belirtildiği gibi, siyasi eşitliğe sahip iki toplumlu, iki bölgeci bir federasyona dayanan kalıcı, kapsamlı ve adil bir çözüm elde etme çabalarının devam etmesi için UNFICYP ve genel olarak BM varlığının Kıbrıs'ta devam etmesine karar vermekteydi. Ayrıca güven artırıcı önlemlerin güncel biçimde uygulanmasının önemi vurgulanmakta ve tarafları özellikle kadınlar ve gençler olmak üzere, toplumlar arası temasları, uzlaşmayı ve sivil toplumun aktif katılımını teşvik etme çabalarını hızlandırma konularında çağrı yapmaktaydı⁵⁷⁸. Bu bağlamda bazı yazılar KKTC ile Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yeniden birleşmesi yeni sorunlar ortaya çıkaracağı, herhangi bir etnik olayın çatışmayı yeniden başlatabileceği, KKTC'de bulunan TSK'nin Ada'nın tümünü kısa sürede kontrolü altına alabileceği olasılığı üzerinde durulmaktaydı. Hiç kuşkusuz ki, yeniden birleşmenin gerçekleşmesi Türkiye'nin Ada'daki stratejik üstünlüğünün ortadan kalkacağı anlamına gelmemektedir. Kıbrıs Rumları ile Yunanistan arasında ENOSIS'i çağrıştıran herhangi bir adım veya ittifakın Yunanistan'ın Kıbrıs'taki negatif barışı ve geçici istikrarı yeniden bozabileceği üzerinde durulmaktaydı. Nitekim Kıbrıs Rumları ile Kıbrıs Türkleri arasında sağlam temeller üzerine oturmuş bir normalleşme gerçekleşmeden ve soruna taraf devletler arasında anlaşma sağlanmadan hızlandırılmış

⁵⁷⁶ Report of the Secretary General, S/2020/685, a.g.e., pp. 10-11-12.

⁵⁷⁷ Türkiye Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler Nezdinde Daimî Temsilcisi'nden İlgili Yetkili İle 5 Kasım 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

⁵⁷⁸ UNSC Resolution, S/RES/2537 (2020), 28 July 2020, pp. 1-2-3-4-5.

birleşme girişimlerinin Ada'daki negatif barış ile geçici istikrarı bozabileceği düşünülmektedir. Yanı sıra iki toplum arasında çatışma olasılığı yeniden gündeme gelebilir. Kalkınma yoluyla barış inşası proje ve çalışmalarının arz ettiği önemi göz önünde bulundurmakla birlikte güvenlik kaygıları giderilmeden, yanı sıra ideolojik hayallerden vazgeçilmeden ne Ada'nın iki tarafı birleşebilir ne de Avrupa entegrasyon süreci Kıbrıs'ın tamamı nezdinde söz konusu olur⁵⁷⁹. Zaten BM'nin uyguladığı kalkınma ve toplumlar arası görüşmeler aracılığıyla barış inşası projesi soruna taraf aktörlerin tamamı tarafından desteklendiği söylenemez. Siyasi anlaşmazlık ile güvenlik kaygıları giderilmeden barış ve kalkınmanın mümkün olmayacağı savunulmaktaydı. Ayrıca kalkınma, barış inşası ve arabuluculuk süreçlerinde yer alan taraflardan biri tarafsızlıkla suçlanmaktaydı⁵⁸⁰. Zira arabuluculuk yapanın taraflar nezdinde meşru görülmesi gerekir, aksi takdirde yumuşak güç etkisini yitirir ve barış sürecinin sekteye uğraması kuvvetle muhtemel olur. Son olarak Ada'nın AB tarafından dengesiz biçimde ya da tek tarafının kalkındırılması, aktörlerin sürdürdüğü katı tutumlar, Doğu Akdeniz'deki doğal gaz ve petrol gibi yeraltı kaynakları konusundaki derin anlaşmazlıklar BM'nin Kıbrıs'ta uzun yıllardır yürüttüğü çalışmaları başarısızlığa uğratma riski taşımaktadır. Kıbrıs sorununda uluslararası liberal düzenin kuralları değil realist yaklaşımın benimsendiği unsurlar ağır basmaktaydı. Bu durum barış inşası çalışmalarını başarısızlığa uğratmakta, müzakereleri baltalamakta ve UNFICYP'in klasik tip barış operasyonu olarak görevine devam etmesi ile sonuçlanmaktaydı. Çözumsuzlük ve hatta yapılan çalışmaların sekteye uğraması bazen BM'nin Ada'daki meşruiyetinin sorgulanmasına yol açmaktadır. Bu durum BM'nin, yumuşak güç enstrümanlarına başvuramayacağı ve barış inşası sürecini tamamlama konusunda aksaklık yaşacağına işaret etmektedir⁵⁸¹.

⁵⁷⁹ Lindley, a.y., p. 234.

⁵⁸⁰ Türkiye Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler Nezdinde Daimî Temsilciliği'nden İlgili Yetkili İle 5 Kasım 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

⁵⁸¹ Patrick Hein ile 10 August 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

SONUÇ

Modern uluslararası ilişkiler, genel olarak çatışma ve karşılıklı bağımlılık ile modernleşme gibi gelişmelere yanıt vermek üzere dönüşmekte ve/veya evrilmektedir. Siyasi, ekonomik, çevresel, kültürel ve iletişim ağlarını yoğunlaştırma çabaları uluslararası siyasetin yapısında etki yaratarak sistemi önemli ölçüde dönüştürmeye devam etmektedir. Hobbesçu doğa durumuna karşı Kant'ın sürekli barış modeli, uluslararası arenada savaş olasılığını azaltmak için vatandaşlarına iyi davranan sorumlu cumhuriyetçi hükümetlerin tercih edilmesi, uluslararası ilişkileri düzenlemek amacıyla sisteme üye devletlerin sorumlu davranış sergileyerek uluslararası hukuka uymalarını öngörmekteydi. ABD'nin 28'inci Başkanı Woodrow Wilson tarafından geliştirilen/desteklenen ve daha sonra Avrupalı liderler tarafından uygulamaya konulan bu model, Milletler Cemiyeti deneyinde somutlaşarak demokratik barış teorisine dönüştü ve ardından 1945'te BM'nin kuruluşunda rafine edildi. Zira, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yükselişe geçen uluslararası kurumsalcılık dalgası, sistemin liberal demokratik temeller üzerine kurulması ile sonuçlanmıştı. Ama liberal değerlerin öne çıkması, realizm veya neorealizm ile çatıştığı anlamına gelmediğinin altını çizelim. Asıl çatışma, komünizm ile uluslararası kurumsallaşmayı önceleyen liberalizm arasında geçtiğini hatırlatmakta yarar vardır.

Dünyanın en kapsamlı hükümetler arası örgütü olan BM, uluslararası gündemi belirleme ve ne biçimde ortak adım atılacağı konusunda aslan payına sahiptir. Bu durum, daha dar anlamda Avrupa kıtasında savaş ve çatışmaya dönüşü engelleyen, yanı sıra liberal demokratik değerlerin desteklenmesi amacıyla çaba sarf eden AB için de geçerlidir. Yumuşak güç enstrümanları da bu kuruluşlar tarafından uygulanan barış süreçlerinin her aşamasında kendini açık biçimde göstermektedir. Bu bağlamda BM'nin uyguladığı strateji kabaca barış ve güvenlik, insan haklarını koruma, yanı sıra kalkınma olarak Antlaşma'da belirlenmesine rağmen uluslararası liberal projenin iki ana amacı vardır. Bunlar genel olarak, uluslararası anarşik düzenin bağlayıcı uluslararası hukuk normları ve herkesi kapsayan örgütler yoluyla dizginlenmesi, yanı sıra sisteme üye devletleri anayasal demokratik yönetim modelini kabul etmeye yöneliktir. Bu amaçları gerçekleştirmek için

çizilen genel çerçeve kurala dayalı uluslararası düzen ve uygun davranış sergileyen ile istikrar bozucu politikalardan kaçınan devlet yaratmak için normların oluşturulması ve çok taraflı müzakere yoluyla geliştirilerek iyi yönetim uygulamalarının gerçekleştirilmesine yöneliktir. Ama bu genel gündem maddelerinin sisteme üye aktörlerin tümünün ulusal politikaları ile örtüşeceği anlamına gelmez. Çünkü BM'nin uyguladığı bazı projeler üye devletler tarafından içişlere müdahale olarak algılanabilir. Zaten kötü yönetilen ve/veya başarısız devletlere iyi yönetim, belirli alanlarda paylaşımlı egemenliğin yaratılması dahil olmak üzere, kabul edilen kuralların aşılması BM tarafından yıllardır uygulanmaktadır. Bu uygulamaların sistemi daha istikrarlı hale getirmek istemesine rağmen bazı örneklerde sistemi istikrarsızlaştırdığı görülmüştür. Zira sosyal bilimlerde görecelilik ilkesini göz önünde bulundurarak aktörlerin tümünün uygulanan normları çekici göreceği ve/veya uygulayacağı şeklinde bir genel kuraldan bahsetmek doğru değildir. Örneğin barış ve güvenlik restorasyonu ile ideal durumun sürdürülebilir hal alabilmesi amacıyla konuşlandırılan barış operasyonları, bazı örneklerde ters tepme durumu ile de karşılaşabilmektedir. Nedeni ise BM'nin, normatif entegrasyon bağlamında uluslararası liberal düzenin benimsediği değerleri çalışmalarının odağına yerleştirip bu değerlerle özdeşleşen aktörlerin sayısını artırma yönündeki çabalarından kaynaklanmaktadır. Demokratik barış teorisi ile büyük benzerlikleri olan bu çalışma yöntemi hem uluslararası kurumun meşruiyetinin üye devletler nezdinde pekiştirilmesi, hem de düzenin dayanıklılığının artırılması sayesinde istikrarın korunması, yanı sıra liberal demokratik değerlerle yönetilen yeni aktörlerin sisteme kazandırılmasını amaçlamaktadır. Çatışma yaşayan bölgelerde önce tarafları ayırma sonra barış inşası bağlamında model yönetim yerleştirme, BM ile AB'nin kurucu liberal ilkelerine dayanmaktadır.

Cazibe ile ikna etme ve istenilen amacı zora başvurmada n gerçekteştirme yeteneğine dayanan yumuşak güç ve/veya enstrümanları ise bahsi geçen kuruluşlar tarafından uygulanan barış süreçlerinin belli aşamalarında kendini göstermektedir. Zira bu çalışma, esas itibariyle yumuşak güç enstrümanlarının BM tarafından kullanılmasını incelemiştir. Bu nedenle yumuşak gücün ne olduğuna kısaca bakılmış ama kimin

tarafından ve niçin kullanıldığı konuları üzerine yoğunlaşma yoluna gidilmiştir. Bu durum bizi aktör bazlı yumuşak güç yaklaşımı ve soyutlanmış güç türlerine bakma fırsatı sunmuştur. Yumuşak gücün kapsadığı fonksiyonların, devlet-dışı aktörlerin yürüttüğü çalışmalarda görülme olasılığının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla yumuşak gücün aşkınlık özelliğine sahip olduğu kanıtlanmıştır. Buna yumuşak gücün aşkınlığı (the transcendency of soft power) adının verilmesi uygun görülmüştür. Burada aşkınlıktan kastedilen, yumuşak güç enstrüman ve uygulamalarının belirli bir aktöre yani devletlere mahsus olmadığı, uluslararası örgütler tarafından da kullanılabildiğini doğrulamaya yöneliktir.

BM'nin özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası liberal düzen felsefesini çizen entelektüellerin ilerlemeci; yöneticilerin geçmişten öğrenme kabiliyetine sahip olduklarına inanma; şiddete başvurma olasılığının düşürülmesi ve özgürlüklerin artırılması; yanı sıra insanlığın moral değerlerinin güçlendirilmesi ve refah seviyesinin yükseltilmesini amaçlamışlardı. Netice itibariyle bu akımın düşünceleri, gün geçtikçe uluslararası toplumun gündeminde daha fazla yer kaplamaya başlamıştı. Birkaç dalgasını yaşadığımız bu gelişmeler hem Güvenlik Sektörü Reformunun 2014 yılında Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilmesi hem de Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının 2015 yılında BM Genel Kurulu tarafından kabul edilip uygulamaya konmaları ile daha da belirginleşmiştir. Bu bağlamda uluslararası toplum tarafından Lübnan, Kosova ve Kıbrıs'ta yürütülen operasyonlar, yanı sıra uygulanan sayısız projeyi önceki satırlarda verilen bilgiler çerçevesinde değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Liberal demokratik değerlerin yükselişe geçmesiyle birlikte uluslararası ilişkilerde meydana gelen gelişmeler, güç kavramının yumuşak biçim alması ve yine bu kavramın barış operasyonlarındaki ele alınışında transformasyon yaşanmıştır. Hem yumuşak gücün değişen doğası hem de barış operasyonlarının dönüşen yapısı ile daha sonra birlikte çalışabilme yönünde eğilim göstermeleri BM'nin çatışmaları ele alma şeklinde değişikliğe gitmesi ile sonuçlanmıştı. O andan itibaren güç kelimesi, alışlagelen anlamından farklı olarak yorumlanmış ve geniş bir çerçeveyi kaplamaya başlamıştır. Bu çerçeve, barış inşası

bağlamında çatışan tarafları bir araya getirme, düşmanlıkları gidermek üzere toplumsal düzeyde görüşmeler gerçekleştirme ve BM'nin sunduğu iyi yönetim modelini cazip hale getirme işlevini üstlenmiştir. Tabii yukarıda da değindiğimiz gibi, sunulan düşünceler tüm tarafların hoşuna gidecektir diye bir genelleme yapılamaz. Çünkü bir planın gerçekleşebilmesi için ve özellikle aşırı insan hakları ihlalleri söz konusu olduğunda yerleşik uluslararası hukuk kurallarının hiçe sayılması değil de geçici biçimde rafa kaldırılma kuralı BM'nin çalışmalarında, insancıl müdahale adı altında yer almaya başlamıştı. BM Antlaşması'nın egemenlik ile ilgili maddelerinin bile aynı uluslararası örgüt tarafından çiğnenme durumu ile karşı karşıya kalınmaktaydı. Sonuç olarak BM'nin sunduğu ilkeler yığınının genel geçerliliğinden bahsetmek doğru olmayabilir diye düşünmekteyiz. Ama BM'nin ilgili devletlerde gerçekleştirmeye çalıştığı kurumsal yapılanmanın altında tümevarım düşüncesi yattığı sonucuna varılabilir. Kümülatif güvenlik yaklaşımından yola çıkarak uluslararası barış ve güvenliğin yerel düzeyde başladığı ve üye devletlerin istikrarının uluslararası sisteme istikrar getireceği inanıldığı için BM, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde eldeki imkanları kurumsal yapılanma ve kalıcı barışı sağlamak için kullanmıştır/kullanmaktadır. Caydırıcılıktan güvenceye geçiş, kuşku ile korkuları en aza indirmek ve ortak kazanımları gerçekleştirmenin oluşturulabilecek yerel kurumsal yapılanmaya ağırlık verme aracılığıyla mümkün olacağı BM tarafından öngörülmektedir.

Bu çalışmanın ana konusunu ele almaya gelince, BM'nin emrinde olması planlanan silahlı güçlerin oluşturulamaması, belirlenen ortak güvenlik sisteminin hayata geçirilememesi ile sonuçlanmıştır. BM barış operasyonları, İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sistemin istikrarını tehdit eden denge bozucu gelişmelere karşı *ad hoc* çözüm, yani bir güvenlik önlemi olarak ortaya çıktığı bilinmektedir. Yalnız, barış operasyonlarını, BM Antlaşması'nın VI. Bölümü veya VII. Bölümü bağlamında ele almanın mümkün olmadığını hatırlatmakta yarar vardır. BM eski Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld, barış operasyonlarının ancak Antlaşma'ya yeni bir bölüm konularak açıklanabileceği, ya da VI. Bölümü ve VII. Bölümlerinin arasına Bölüm Altı Buçuk'a yerleştirilmesi ile mümkün olacağını ileri sürmüştü.

Süveyş Krizi'nden bu yana BM'nin barışı koruma görüşü/anlayışı, uluslararası sistemde meydana gelen gelişmelere yanıt verebilmek üzere adım adım değiştirmiştir. Zira silahlanma yarışı, dekolonizasyon ve ideolojik kutuplaşma Soğuk Savaş boyunca güvenlik ikileminin, uluslararası sistemin ana gündem maddesi olmasını beraberinde getirmiştir. Dünyaya hâkim olan hassas denge ve ABD ile SSCB arasındaki güvensizlik ortamı BM tarafından gerçekleşen barış operasyonlarının devletler arasında meydana gelen çatışmaları durdurmakla sınırlı bırakmaktaydı. Bu süreçte rıza koşulu ve devletlerin ulusal egemenliği BM tarafından kaçınılmaz biçimde aranmaktaydı. Görevleri ise sınır bölgesi gözlemi ve çatışan taraflar arasında kalıcı barış anlaşmalarının yapılmasını sağlamaktı. Antlaşma'da belirtilen ama uygulanamayan kolektif güvenlik BM'nin barışa yönelik tehditler veya saldırganlık eylemlerine yönelik gerekirse zor kullanılabileceğini öngörürken barışı koruma rıza, tarafsızlık ve güç kullanmama ilkelerine dayanmaktaydı.

İki kutuplu sistemin yıkılması ile birlikte kontrol altında tutulan devlet-içi etnik ve dinsel çatışmalar uluslararası toplumun gündemine oturmuştu. Küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve iletişim araçlarının iyileştirilmesi, zaman ve mekâna dair sınırları esnetti. Bölgesel örgütlenme biçimlerinin ortaya çıkması sonucu, BM'nin işlevini bazen tamamlayan, bazen de yineleyen yapılar yaratmıştır. Bu koşullar BM barış operasyonlarının geniş yelpazede görevler üstlenmesini sağlasa da önemli zorluklar yarattığı gözlemlenmiştir. Nitekim liberal demokratik değerlerin, uluslararası sistemin ana gündem maddesi haline geldiği söylenebilir. İnsan hakları ihlallerini durdurmak üzere insani müdahale kavramı NATO gibi askeri örgütlerce tek taraflı olarak uygulanmaya başlanmıştı. Bu durum BM barışı koruma operasyonlarının barışı zorlama yöntemine başvurmasına yola açmıştı. Çatışmaların, başarısız ve demokratik olmayan yönetimlerden kaynakladığı ileri sürülerek barış inşası ve devlet inşası kavramları BM barış operasyonlarının görev kapsamı içinde yer almıştı. İşte bu süreçte barışı zorlama ve insani müdahale gibi birçok yöntem benimsenmişti. Yanı sıra yumuşak güç enstrümanları, BM'nin meşruiyetini pekiştirmek için güven artırıcı önlem olarak barış operasyonlarının çalışmalarına dahil edilmişti.

Yumuşak güç kavramı ilk defa 1990 yılında ortaya çıkmıştı. Basit anlamıyla kendi yanına çekme olarak açıklanan yumuşak güç, amaca ulaşmak için başkalarının gözünde meşru olmaya ve/veya görünmeye bağlıydı. Başka ifadeyle, istediğimiz şeyi başkalarını istemesini sağlayabilirsek, o zaman yapmak istedikleri şeyi yapmak için onları zorlamaya gerek kalmayacağı yöntemine dayanmaktaydı. Herhangi bir devletin, istediği hedeflere kaba güce başvurmadan, aktörleri özendiren ve onu izlemesini sağlayan çekicilik yaratma yöntemine dayanmaktaydı. Dolayısıyla bir devletin, gücünün başkalarının gözünde meşru gözükmesini başarabildiği zaman, amaçlarına ulaşma konusunda daha az direnişle karşılaşabileceği düşünülmekteydi.

Yumuşak gücün, uluslararası sistemin ana aktörleri yani devletler tarafından kullanılan bir dış politika aygıtı olarak geniş yelpazede ele alındığı bilinmektedir. Ancak çalışmamızda karşılaşılan ana zorluklardan biri yumuşak gücün, BM başta olmak üzere uluslararası örgütler ile ilişkilendirilmesi ve bu örgütlerin, belirledikleri amaçlara ulaşmak için yumuşak güce başvurmaları veya yumuşak güç enstrümanlarını kullanmaları sorunuydu. Bu bağlamda BM'nin ve özellikle barış operasyonları aracılığıyla uygulamaya konulan çalışmalar, projeler ve girişimler kendilerini yumuşak güç aygıtı olarak sunmakta ve çatışma sonrası süreçte barış inşası ve/veya barışın sürdürülebilir hale gelmesini amaçladığına inanmaktayız. Bunun nedeni zamansal evrim ve meydana gelen teknolojik gelişme sonucu BM barış operasyonlarının yeni yöntemlere başvurma ve strateji geliştirme zorunluluğu ile karşı karşıya kalmasıdır. BM barış operasyonlarının, çatışmaları durdurmak ve hızlı biçimde harekete geçebilmek için stratejik bakımdan geliştirilmiş bir doktrin, aynı zamanda çatışma sonrası süreçte toplumsal yapılanma ve taraflar arasında güven tesisi konusunda yeni yöntemler ile barış operasyonlarının yetki alınının geniş ve dönüştürülebilir nitelik kazanması planlanmaktaydı. Özellikle devlet-içi çatışma sayısının artışa geçmesi ve barışı zorlama operasyonlarının söz konusu olmasıyla birlikte devlet inşası olarak görülen barış inşası çalışmaları, barış operasyonlarının görev kapsamının en önemli parçası haline gelmişti. Çatışmaların başarısız yönetimlerden kaynaklandığını savunan bu düşünce yapısal reform, kurumsal yapılanma, seçim yardımı, toplumsal entegrasyon ve hatta kalkınma projeleri uygulamayı da görevlerine dahil

etmişti. Görev kapsamındaki genişleme, 1992’de BM Eski Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali’nin *An Agenda for Peace* başlıklı raporunda doğdu ortaya çıktı ve çatışma önleyici diplomasi, barış yapma, barışı koruma ve çatışma sonrası barış inşası dört kategoriye ayrıldı. Buna ek olarak Ghali’nin 1996 yılında yayınlanan *An Agenda for Democratization* raporu, BM’nin model yönetim konseptinin kuramsal nitelik kazandığına işaret etmekteydi. Meydana gelen gelişmelerle birlikte barış operasyonları, çatışmaları durdurmak veya çatışan tarafları ayırmakla sınırlı kalmayıp sorunlu ortamları barış ve istikrara kavuşturmak için birçok alanda çalışmalar yürütmekle görevlendirilmişti. Bahsi geçen çalışmalar belki yeni değildi ama asıl önemli olan BM’nin bu anlayışı benimsemiş olması ve uygulamaya koymasındı. Bu süreçte barış operasyonlarının göreve başlamasının ana koşullarından olan *gönüllülük* ilkesi bazen geride bırakılıyordu. Tarafların rızasının aranması duruma göre değişmekteydi. Operasyonlara katılan güçlerin askeri görevlerine ek olarak sivil elemanlarla gerçekleştirilen görevlerin ağırlığı artıyordu.

Bu çalışmanın örneklerinin yani Lübnan, Kosova ve Kıbrıs olarak seçilmesinin nedeni her birinin ayrı ayrı arz ettiği farklılıkta yatmaktadır. Coğrafi anlamda farklı bölgelere ait, yanı sıra tarih, dil, kültür, etnik topluluk, dini inanç, çatışmaların kaynağı, devletler arası çatışma veya devlet-içi çatışma açısından benzersizlik, soruna taraf aktörlerin gücü ve etki oranı, BM ile bölgesel örgütlerin müdahale şekli ve elde edilen sonuçlar açısından üç örnek birbirinden tamamen farklıdır. Ancak Lübnan, Kosova ve Kıbrıs’ta günümüze kadar faaliyet gösteren barış operasyonlarının çalışmaları ayrıntıda birbirinden farklılık gösterse de yapılan çalışmalar hemen hemen aynı sektörlere yönelik gerçekleşmiş ve elde edilmek istenen sonuçlar bakımından barış operasyonlarının genel anlamda yetkisi ve görev kapsamı benzerlik arz etmekteydi. Yine de bu görüş, üç örnekteki durumun aynılığı ve tek bir planın uygulandığı anlamına gelmemektedir. Tam tersine, tezin ikinci bölümünde de belirtildiği gibi her barış operasyonu çatışma bölgesinde var olan özgün koşullara göre görevlendirilmiştir. Söylemek istediğimiz şey BM’nin Lübnan, Kosova ve Kıbrıs’taki çözüm arayışı, yumuşak güç enstrümanlarına başvurma, çatışmanın yeniden başlamasına engel olma ve kalkınma aracılığıyla barış inşası çabaları

gibi nihai amaçların aynılığıdır. Zira BM'nin çalışmaları Lübnan örneğinde güvenlik, silahsızlandırma ve kurumsal reform konularını öne çıkarırken Kosova konusunda devlet inşası ile bağdaşan barış inşası, kalkınma ve kurumsal reform çözüm sürecine yönelmekteydi. Kıbrıs'a gelince uluslararası toplumun çalışma ve girişimleri Ada'yı yeniden birleştirme ve asimetrik ekonomik büyümenin önüne geçme girişimleri üzerine yoğunlaştı. Uluslararası barış ve güvenliğe yönelik potansiyel tehditleri ortadan kaldırmak için BM tarafından askeri ve sivil yöntemlere başvurulmuştu. Gerçi günümüz koşullarında sivil çalışmalar genel olarak tüm barış operasyonlarında ve özel olarak tezimizin konusu olan üç örnekte de göreceli biçimde ağır bastığı kaydedilmiştir.

Lübnan'ın etnik, dinsel ve mezhepsel dağılım üzerine kurulan bir sisteminin var olması yanında ülkenin kırılgan yapısı dış müdahaleyi kaçınılmaz hale getirmişti. Lübnan toplumunun çok-dilli, çok-milletli, çok-dinli ve çok-mezhepli yapısı, Arap-İsrail savaşları ve FKÖ'nün Lübnan'a yerleşmesi ile birlikte meydana gelen çatışmalar, Suriye'nin ülkeye müdahalesi, İran İslam Devriminin Hizbullah üzerindeki mezhepsel etkisi ve İsrail'e yönelik kışkırtma gibi faktörler Lübnan'ı çöküntüye sürüklemişti. Arap Caydırıcı Gücünün taraf tutması ve çatışmayı durdurmak yerine körüklemesi sonucunda UNIFIL 1978 yılında ülkeye konuşlandırılmıştı. Bu barış operasyonu, 2006 yılına kadar iç çatışmaları durdurma konusunda pek bir rol oynadığı söylenemez. Lübnan'da on yıllar süren iç savaş ve İsrail müdahaleleri sonucu meydana gelen istikrarsızlık, otorite boşluğu ve devlet egemenliğinin yok olması gibi sorunlara çözüm bulmak amacıyla kurulan UNIFIL, görevini zor koşullar altında yürütmüştü. 1559 sayılı Güvenlik Konseyi kararıyla birlikte BM, Lübnan topraklarında devlet otoritesinin yeniden tesisi ve barış inşası girişimlerini uygulama gibi yeni görevlere kavuşuyordu. Ancak diğer yandan bazı taraflar, BM'in Lübnan'ın içişlerine karışması ve krizlerle dolu bu ülkenin içinden çıkılmaz sorunları ile başa çıkmasının zor olacağı, yani uluslararası toplumun başarısız olabileceğine dikkat çekip uyarmaktaydı.

2006 sonrası dönemde ve özellikle İsrail-Hizbullah savaşı sonucu BM, Lübnan sorununun iç aktörlerini kontrol edemediği kanaatine varmış ve UNIFIL II'in görev

kapsamı ağırlıklı olarak kurumsal yapılanma, silahsızlandırma, terhis etme ve toplumsal entegrasyon olmak üzere birçok faaliyeti çalışmalarına eklemişti. Bu bağlamda UNDP ve diğer ihtisas kuruluşları, çeşitli konularda Lübnan hükümeti ve halkına verdikleri desteği artırmaktaydılar. Yargı sistemi reformu ve hukukun üstünlüğünün sağlanması, seçim sistemi reformu, sivil toplum kuruluşları arasında ortaklıkları güçlendirme, yerel gruplar arasında diyalogun sürdürülmesi ve kadınların barış sürecine dahil edilmesi BM'nin çalışmaları arasındaydı. Sosyal Eylem Planı çerçevesinde gerçekleşen çalışmalar sürdürülebilir kalkınmanın sürekli iyileşme ile başladığını vurgulamaktaydı. Bu çalışmalar, toplumlar arası diyalogun başlatılması, seçim sistemi reform edilerek katılımcı ve birleştirici yapıya dönüştürülmesi, mayın tarlalarının temizlenmesi ve bölgelerin yaşanabilir hale getirilmesi, mayın kurbanlarının sosyoekonomik rehabilitasyonu, devlet-dışı silahlı örgütlere mensup kişilerin Lübnan ordusuna katılımlarının sağlanması, ekonomik kalkınma, işsizlik oranının düşürülmesi, savaşta zarar gören yeşil alanların yeniden ağaçlandırılması, özellikle Güney Lübnan'ın kırsal bölgelerinde tarımsal faaliyetlerin yeniden başlatılması, buna ek olarak Dünya Sağlık Örgütü, Gıda ve Tarım Örgütü ve UNDP'nin ortaklaşa gerçekleştirdiği afet yönetim programı gibi çalışmalar, uluslararası ortakların Lübnan'da gerçekleştirdiği projeler arasındaydı. Doğanın korunması, kirliliğin azaltılması ve geri dönüşümün teşvik edilmesi bağlamında atık yönetimi projesi bile Lübnan'da gerçekleştirilmişti. Aslında yapılan sayısız çalışmalara rağmen BM'nin, Lübnan'da devlet-dışı aktörlerin silahsızlandırılması ve Hizbullah ile İsrail arasında tansiyonun düşürülmesi konusunda yeterli ilerleme kaydettiğini söyleyemeyiz. Ancak Lübnan konusunun karmaşıklığı ve siyasetin hassas dengeleri BM'nin ülkedeki varlığını olumsuz biçimde etkilemedi. Tam tersine BM'nin meşruiyeti güçlenmekte ve güvenilirliği artmaktadır. Bunun gerçekleşmesi, BM'nin Lübnan'da bir yumuşak güç kaynağı olarak görüldüğüne işaret etmektedir.

Kosova konusunda ise BM, tabii ki AB'nin yardımıyla hem Doğu Avrupa'daki istikrarsızlık kaynaklarından birini çözüme kavuşturmuş hem de yeni kurulan devletin temellerinin atılması ve gelişmesi konusunda büyük rol oynamıştı. BM'nin Kosova'da diğer örneklerle nazaran göreceli başarı kaydettiği söylenebilir. BM-AB işbirliği, Avrupa

kıtasının istikrarsızlaşmasının önüne geçme konusundaki kararlılık ve söz birliği, ayrıca sorunun taraflarının sınırlı kapasiteye sahip küçük devletler olması çözüm sürecinin lehine işleyen faktörlerdi. İki taraf arasında kısa süre önce gerçekleşen Ekonomik Normalleşme'nin, önümüzdeki yıllarda siyasi normalleşmeye zemin hazırlayacağı düşünülmektedir.

Kosova'nın tarihsel ve demografik yapısı araştırıldığında, Sırbistan ile arasında olan sorunun etnik kaynaklı olduğu ve çatışmayı körükleyen asıl nedenin milliyetçilik olduğu rahatlıkla söylenebilir. Kosova, Sırp ve Arnavutların milli belleklerinde önemli yere sahip olması yanında Büyük Sırbistan ve Büyük Arnavutluk rüyalarının vazgeçilmez bölgesidir. NATO'nun 1999 yılında Sırbistan'a müdahalesi ile birlikte Kosova sorunu uluslararası toplumun gündemine resmen taşınmış oldu. Bugünkü Kosova, bahsi geçen müdahaleden sonra oluşan BM-AB işbirliğinin bir sonucu veya meyvesidir. Ancak uluslararası toplumun hemen hemen 20 yıldır Kosova'daki varlığına rağmen yapılacak daha çok iş olduğunu belirtmekte yarar vardır. Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararı uyarınca UNMIK'in kurulması ve Kosova'daki yasama, yürütme ve yargı üzerinde Sırbistan'ın herhangi bir otorite kullanmadığı bir durum yaratmıştı. Zira, inkâr edilemeyen bu statükodan geri dönülemeyeceği aşikâr oldu. BM'nin 2007 yılında vardığı kanaat Kosova'nın bağımsızlığa kavuşması yönündeydi. Böylece siyasi istikrar ve kalıcı ekonominin hâkim olması gerçekleşebilecekti. Yalnızca bağımsız bir Kosova, demokratik kurumların eylemlerinden tamamen sorumlu tutulabilirdi. Bu, hukukun üstünlüğüne saygı duyulması ve azınlıkların etkin biçimde korunması için önem arz etmekteydi. Siyasi belirsizliğin sürmesi hem Kosova hem de bölgenin barış ve istikrarını riske atmaktaydı. Dolayısıyla bağımsızlık bu riske karşı en iyi koruma yöntemi olarak görülüyordu. Ayrıca Kosova ile Sırbistan arasında uzun vadeli sürdürülebilir bir ortaklık için iyi bir fırsattı. BM'nin sorunla ilgili vardığı sonuçtan güç alan Kosova özyönetimi 2008 yılında bağımsızlığı ilan etti. Böylece Kosova'daki BM-AB işbirliği hem yeni devletin ortaya çıkması ile sonuçlandı hem de Doğu Avrupa'nın yeniden istikrarsızlaşmasını engelledi. Ayrıca UAD'nin 2010 yılında verdiği danışma görüşü Kosova'nın bağımsızlık ilanının uluslararası hukuk ilkelerine aykırı olmadığı yönündeydi.

Bugün Kosova'nın BM üyesi olmaması ve Sırbistan ile siyasi normalleşme konusunda somut bir sonuca ulaşmamasına rağmen uluslararası topluma üye devletlerin yarısından fazlası Kosova'yı tanımaktadır. Buna ek olarak Kosova, AB üyelik müzakerelerine başlamış durumdadır. Barış inşası sürecinin Kosova'da, özellikle Ekonomik Normalleşme Anlaşması imzalandıktan sonra istikrarlı biçimde çalışacağı söylenebilir. Aslında uluslararası toplumun Kosova'daki çalışmaları, kalkınma ve kurumsal yapılanma alanlarında ilerlemekteydi. UNDP aracılığıyla Kosova'nın kalkınması, siyasi istikrarı ve barış inşası çalışmaları devam etmektedir. Zira Kosova'daki projeler ülkedeki sorunlara yanıt verebilir biçimde tasarlandı. Bu projelerde görüldü ki insani yardım girişimleri evresini tamamlamış ve kurumsallaşma çalışmaları öne çıkmaya başlamıştı. 2008 yılı sonrası dönemde uygulanan projeler ise yolsuzlukla mücadele, hukukun üstünlüğü, barışçıl ve müreffeh bir Kosova için genç kesimlerin desteklenmesi, özellikle terörizm ve diğer suçlarla mücadelede Kosova güvenlik programının uygulamaya konulması, ortak mirasın korunması ve toplumlar arası diyalogun teşviki, Kosova ile Sırbistan arasındaki çatışma mirasının ele alınıp çözüme kavuşturulması olarak karşımıza çıkmaktaydı. Nitekim barış inşası sürecinin Kosova'da somut sonuçlar doğurduğu söylenebilir.

Kıbrıs konusuna gelince özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kıbrıs Rumları arasında yaygınlaşmaya başlayan Helen milliyetçiliği ve Yunanistan'la birleşme düşüncesi Türkler tarafından kabul edilmemiş ve toplumlar arası çatışmalara neden olmuştu. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu anlaşmalarının Rumlar tarafından kabul edilmemesinin nedeni bu anlaşmaların eşitsiz oldukları iddiasına dayanmaktaydı. Kıbrıs sorunu, 1950 yılından yani plebisitin yapıldığı tarihten itibaren BM gündemine girmişti. ENOSIS ve Kendi Kaderini Tayin Etme Hakkı bölgesel ve uluslararası ortamdaki gelişmelere göre değişmişti. Yunanistan ile birleşme girişimi Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1960 yılında kurulması ve BM üyesi olması ile birlikte kısa süreliğine gündemden düşmüştü. Ancak sadece birkaç yıl sonra Kıbrıs Rumlarının statükoyu değiştirme girişimleri sonucu Ada'daki çatışmalar yeniden başlamıştı. Artış kaydeden çatışmaları durdurmak amacıyla BM barış gücü 1964 yılında Kıbrıs'ta konuşlanmıştı. Ayrıca

toplumlar arası arabuluculuk yapmak üzere Genel Sekreter Kıbrıs Özel Temsilcisi bu tarihten itibaren görevine başlamıştı. Ada'da 10 yıl boyunca ara sıra çatışmalar meydana gelmiştir. Yunanistan'daki gelişmelerden doğrudan etkilenen Kıbrıs Hükümeti'nin kurucu anlaşmaları revize eden adımları TSK'nın 1974'te Ada'ya müdahalesine zemin hazırladı. Bunun üzerine barış operasyonu, tarafların çatışmaya tutuşmasına engel olmak, adil ve kalıcı barışın tesis etmek, toplumlar arası görüşmelerin devam etmesi için gerekli koşulların yaratılması gibi çabalar günümüze kadar sürmektedir. Nitekim, tüm taraflar BM barış güçleri ile hem askeri hem de sivil düzeyde işbirliğine devam etmişlerdi. İki taraf arasında BM ile AB'nin kolaylaştırdığı müzakereler onlarca kez sonuçsuz kalmıştı. 2004 yılına gelindiğinde dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan, iki tarafa referandum planı sundu. Ada'nın iki kısmında yapılan referanduma katılım büyüktü. Türkler plana evet derken Rumlar hayır demişti. Böylece Referandumun önerdiği planın uygulanması mümkün olmamıştır. Ama Referandum sonucunun Kıbrıs'ın yeniden birleşmesini engellemesine rağmen Annan Planı, dengeli bir çözüm önerisi olarak değerlendirilmişti. Referandumun sonucunu belirleyen faktörler o günün siyasi ve ekonomik konjonktürü olmuştu. KKTC'de milliyetçi kesimlerin endişe ile baktığı planın kabulü karşılığında AB üyeliği, izolasyonun son bulması ve müreffeh yaşam öğeleri ağır basmaktaydı. Öte yandan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, yapılan müzakerelere rağmen ve referandumun sonucuna bakmaksızın, Kıbrıs'ın tümünü temsilen AB'ye üye olacağı referandumdan önce kesinleşmişti. Zira Rumlar için Annan Planı'nın sunduğu şartları kabul etmeye zorlayacak siyasi ve ekonomik faktörler ortadan kalktığı için Ada'nın güneyi planı reddetmişti. Nedenleri güvenlik, sığınmacılar, yerleşimciler ve yönetim üzerindeki anlaşmazlıklardı. 1974 yılı sonrası gelişmeler, TSK'nın varlığı, çatışmalar sonucu yerlerinden edilen kişilerin sorunu, Türk vatandaşların Kıbrıs'a yerleştirilme iddiası ve paylaşımlı yönetim üzerinde mutabakat sağlanamaması, Referandumun Kıbrıs Cumhuriyeti'nde reddedilmesine neden oldu. Nitekim uluslararası girişimlerin Kıbrıs Türkler tarafından kabul görmesi BM tarafından memnuiyetle karşılandı. Rumların plana karşı çıkması, BM ve AB'ye meydan okuma olarak görülmüştü. Annan Planı'nın başarısızlıkla sonuçlanması toplumlar arası müzakerelerin yavaşlamasına neden olmuştu.

Kıbrıs müzakere sürecinde günümüze kadar somut bir sonucun elde edilememesine rağmen BM Ada'daki barış inşası konusundaki çalışmalarına devam etmektedir. Bu çabaların bir sonucu STK'ların, yavaş ama istikrarlı bir şekilde iki toplum arasında vatandaş bağları ve girişimleri kurmaya başlamasıdır. Kıbrıs sorununun bağlamı ve içeriğini belirlemeye devam eden etno/dinsel tezin yerini daha esnek alternatiflere bıraktığı gözlemlenmiştir. Milliyet merkezli tarih, kimlik, toplum ve devletçilik kavramları etrafında belirlenen görüşmeler sonuçsuz kaldığı için Kıbrıslı vatandaşın çatışmadaki rolüyle ilgili yeni kimlik arayışları ve farkındalık yaratma çabaları, BM tarafından her iki toplum nezdinde geliştirilmeye devam etmektedir. Buna ek olarak Kıbrıslı kadınların barış sürecindeki rolünün artırılması, çatışma çözümü ve barış inşası projelerinde yer alma çalışmaları, yanı sıra arabuluculuk ve mekik diplomasi girişimleri BM ile AB tarafından yürütölmeye devam etmektedir. Bu arada BM'nin Lübnan ve Kosova'nın ekonomik kalkınmasına yönelik yaptığı yatırımların Kıbrıs'a yaptığı yatırımlardan daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bunun nedeni ise Kıbrıs'ın AB üyeliği ve ortak pazarın bir parçası olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumda BM'nin barış inşası bağlamında gerçekleştirdiği sivil çalışmaları yukarıda bahsi geçen projelerle sınırlı kalmaktaydı. Ayrıca Kıbrıs'ta yürütölen barış inşası ve özellikle iyi yönetim çalışmalarının devlet inşası yönünde olmadığı bilinmektedir. Çünkü Kıbrıs'ın kurumsal yapılanma konusunda eksiği yoktu. Zira BM ve AB tarafından yapılması amaçlanan şey çatışma çözümü ve Ada'nın birleşmesidir.

KAYNAKÇA

1. Dokümanlar:

A. Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararları:

2077 (1965), 18 December 1965

A/47/277 17 June 1992

A/51/761, 20 December 1996

A/51/761, 20 December 1996

A/RES/60/1, 24 October 2005

A/RES/60/180, 30 December 2005

A/RES/60/180, 30 December 2005

A/RES/72/199, 19 January 2018

B. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları:

186 (1964), 4 March 1964.

187 (1964), 13 March 1964.

367 (1975), 12 March 1975.

425 (1978), 19 March 1978.

426 (1978), 19 May 1978.

508 (1982), 5 June 1982.

520 (1982), 17 September 1982.

541 (1983), 18 November 1983.

S/23500, 31 January 1992.

S/24111, 17 June 1992.

S/RES/1160 (1998), 31 March 1998.

S/RES/1199 (1998), 23 September 1998.

S/RES/1199 (1998), 23 September 1998.

S/RES/1203 (1998), 24 October 1998.

S/RES/1244 (1999), 10 June 1999.

S/RES/1244 (1999), 10 June 1999.
S/RES/1296 (2000), 19 April 2000.
S/RES/1325 (2000), 31 October 2000.
S/RES/1559 (2004), 2 September 2004.
S/RES/1568 (2004), 22 October 2004.
S/RES/1645 (2005), 20 December 2005.
S/RES/1664 (2006), 29 March 2006.
S/RES/1701 (2006), 11 August 2006.
S/RES/1757 (2007), 30 May 2007.
S/RES/2457 (2019), 27 February 2019.
S/RES/2483 (2019), 25 July 2019.
S/RES/2485 (2019), 29 August 2019.
S/RES/2537 (2020), 28 July 2020.

C. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterleri ve/veya Özel Temsilcilerinin Güvenlik Konseyi'ne Sunduğu Raporlar ile Diğer Dokümanlar:

Certain Expenses of the United Nations (Article 17, Paragraph 2 of the Charter), ICJ Advisory Opinion of 20 July 1962.

Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations, Adopted by the General Assembly of the United Nations on 13 February 1946.

Identical Letters dated 21 August 2000 from the Secretary General to the President of the General Assembly and the President of the Security Council, A/55/305 - S/2000/809, 21 August 2000.

International Court of Justice, Reports of Judgments Advisory Opinion and Orders, Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion of 22 July 2010.

Report of the Secretary General on His Mission of Good Offices in Cyprus, S/2004/437, 24 May 2004.

Report of the Secretary General on his Mission of Good Offices in Cyprus, S/2017/814, 28 September 2017.

Report of the Secretary General on His Mission of Good Offices in Cyprus, S/2019/883, 14 November 2019.

Report of the Secretary General on Peacebuilding and Sustaining Peace, A/73/890-S/2019/448, 30 May 2019.

Report of the Secretary General on the Cooperation between the United Nations and the Regional and other Organizations, A/71/160-S/2016/621, 15 July 2016.

Report of the Secretary General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/1999/987, 16 September 1999.

Report of the Secretary General on the United Nations Interim Force in Lebanon, S/2001/66, 22 January 2001.

Report of the Secretary General on the United Nations Interim Force in Lebanon, S/2006/560, 21 July 2006.

Report of the Secretary General on the United Nations Operation in Cyprus, S/2019/37, 11 January 2019.

Report of the Secretary General on the United Nations Operation in Cyprus, S/2020/23, 7 January 2020.

Report of the Secretary General on the United Nations Operation in Cyprus, S/2020/685, 13 July 2020.

Report of the Secretary-General S/2020/195, 10 March 2020.

Report of the Secretary-General S/2020/710, 14 June 2020

Report of the Special Envoy of the Secretary-General on Kosova's Future Status, S/2007/168, 26 March 2007.

Report of the United Nations Mediator on Cyprus to the Secretary General, S/6253, 26 March 1965.

Report of the Visiting Mission to New Caledonia, 12-16 March and 19 March 2018, A/AC.109/2018/20, 2 April 2018.

Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on whether the Unilateral Declaration of Independence of Kosovo is in Accordance with International Law, A/RES/63/3, 8 October 2008.

Restructuring of the United Nations Peace and Security Pillar, Report of the Secretary-General A/72/525, 13 October 2017.

Rights and Duties of Neutral Powers and Persons in War on Land (Hague, V), Convention Signed at The Hague on 18 October 1907.

United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, Report of the Secretary-General S/2019/797, 4 October 2019.

United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, Report of the Secretary-General S/2020/255, 31 March 2020.

United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, Report of the Secretary-General S/2020/964, 1 October 2020.

United Nations Interim Force in Lebanon, Report of the Secretary-General S/2020/473, 1 June 2020.

2. Kitaplar:

Charter of the United Nations and the Statue of the International Court of Justice, New York, United Nations Department of Public Information, 2006.

Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations, Peacekeeping Best Practices Unit, Department of Peacekeeping Operations, United Nations, New York, 2003.

Civil Affairs Handbook, Department of Peacekeeping Operations and Department of Field Support, United Nations, New York, 2012.

United Nations Handbook 2019-20, ed. Vanessa Manhire, 75. bs, Crwon Copyright, 2019.

United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines, Department of Peacekeeping Operations, Department of Field Support, UNHQ, New York, 2008.

The United Nations Today, Department of Public Information, United Nations, New York, 2008.

Aksu, Eşref:

The United Nations, Intra-state Peacekeeping and Normative Change, Manchester and New York, Manchester University Press, 2003.

Alberts, David, S.,

Hayes, Richard E.:

Command Arrangements For Peace Operations, Washington DC, CCRP Publication Series, University Press of the Pacific, 1995.

Burchill, Scott,

Linklater, Andrew,

Devetak, Richard,

Donnelly, Jack,

Paterson, Matthew,

Reus-Smit, Christian,

Tru, Jacqui:

Theories of International Relations, 2. bs., New York, Palgrave Macmillan, 2005.

Copeaux, Etienne ve

Mauss-Copeaux,

Claire:

- Taksim! Bölünmüş Kıbrıs 1964-2005**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.
- Deutche, Karl, W.: **The Analysis of International Relations Theory**, 2. bs., New Jersey, Prentice Hall PTR, 1978.
- Findlay, Trevor: **The Use of Force in UN Peace Operations**, Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), New York, Oxford University Press, 2002.
- Galtung, Johan: **Theories of Peace: A Synthetic Approach to Peace Thinking**, Oslo, International Peace Research Institute, 1967
- Galtung, Johan: **Peace, War and Defense: Essays Peace Research**, Vol: 2, Copenhagen, 1976.
- Galtung, Johan: **Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Dvelopment and Civilization**, Oslo, International Peace Research Institute, SAGE Publications, 1990.
- Griffiths, Martin,
O'Callaghan, Terry,
Roach, Steven C.: **International Relations: The Key Concepts**, 2. bs., London and New York, Routledge, 2008.
- Gürün, Kamuran: **Dış İlişkiler ve Türk Dış Politikası (1939'dan Günümüze)**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 531, 1983.
- Haas, Ernest B.: **Beyond the Nation-State: Functionalism and International Organization**, Stanford, Stanford University Press, 1964.
- Haz. Ruth Ben-Haim: **İsrail Hakkında Gerçekler**, Kudüs, İsrail Enformasyon Merkezi (IIC), Keter Pres, 2008.
- JohnTerence, O'neill,
Rees, Nicholas: **United Nations Peacekeeping in the Post Cold War Era**, London and New York, Routledge, 2005.

- Kant, Immanuel: **Perpetual Peace: A Philosophical Essay**, Trans. by M. Campbell Smith, M.A., 3. bs., London, George Allen and Unwin LTD., 1917.
- Keskin, Funda: **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları: 20, 1998.
- Malanczuk, Peter: **Akehurst's Modern Introduction to International Law**, 7. bs., London and New York, Routledge, 1997.
- McGlinchey, Stephen, Walters, Rosie, Gold, Dana: **International Relations Theory**, Bristol, E-International Relations Publishing, 2017.
- Miall, Hugh: **The Peacemakers: Peaceful Settlement of Dispute Since 1945**, New York, St. Martin's Press, 1992.
- Nye, Joseph: **Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, Çev. Rayhan İnan Aydın, Ankara, Elips Kitap, 2005.
- Nye, Joseph: **Amerikan Gücünün Paradoksu**, Çev. Gürol Koca, İstanbul, Literatür Yayıncılık, 2003.
- Nye, JR., Joseph S.: **Do Morals Matter? Presidents and Foreign Policy from FDR to Trump**, New York, Oxford University Press, 2020.
- Nye, JR., Joseph S.: "Responding to My Critics and Concluding Thoughts", **Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives**, ed. Inderjeet Parmar and Michael Cox, Abingdon (Oxon), Routledge, 2010, pp. 215-227.

- Nye, JR., Joseph S.: “The Future of Soft Power in US Foreign Policy”, **Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives**, ed. Inderjeet Parmar and Michael Cox, Abingdon (Oxon), Routledge, 2010, pp. 4-11.
- Rousseau, Jean
Jacques: **Toplum Sözleşmesi**, Çev. Vedat Günyol, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.
- Russell, Bertrand: **Power: A New Social Analysis**, London and New York, Routledge, 2004.
- Sav, Özden: **Uluslararası İnsancıl Hukuk Açısından Savaş ve Barış Hukuku**, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 296, 2015.
- Schultz, Kenneth A.: **Democracy and Coercive Diplomacy**, Cambridge, Cambridge University Press, 2004.
- Scurton, Roger: **The Palgrave Macmillan Dictionary of Political Thought**, 3.bs., New York, Palgrave Macmillan, 2007.
- Sönmezoğlu, Faruk: **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, 4. bs, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2005.
- Sönmezoğlu, Faruk: **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, 4. bs., İstanbul, DER Yayınları, 2005.
- Sönmezoğlu, Faruk: **Soğuk Savaş Döneminde Türk Dış Politikası 1945-1991**, İstanbul, DER Yayınları, 2016.
- Sönmezoğlu, Faruk: **Soğuk Savaş Döneminde Türk Dış Politikası 1991-2015**, İstanbul, DER Yayınları, 2016.

Varnavas, Andreas: **A History of Liberation Struggle of EOKA: 1955-1959**, Trans. by Philippos Stylianou, Nicosia, Foundation of the EOKA Liberation Struggle, Epiphaniou Publications, 2004.

3. Kitap Bölümleri:

Heje, Claus: “United Peacekeeping: An Introduction”, A Future for Peacekeeping? Ed. Edward Moxon-Browne, London, Macmillan, 1998, pp. 1-25.

Berenskoetter, Felix: “Thinking About Power”, **Power in World Politics**, ed. Felix Berenskoetter and M. J. Williams, London and New York, Routledge, 2007, 1-22.

Campbell, Susanna,
Peterson, Jenny H.: “Statebuilding”, **Routledge Handbook of Peacebuilding**, ed. Roger Mac Ginty, Abingdon (Oxon), Routledge, 2013.

Hysa, Ylber: “Kosovo: A Permanent International Protectorate?”, **The UN Role in Promoting Democracy**, ed. Edward Newman and Roland Rich, United Nations University, Tokyo-New York-Paris, 2004, 282-301.

James, Alan: “The Principle of Co-operation: United Nations Peacekeeping”, **The United Nations and the Principles of International Law**, ed. Colin Warbrick & Vaughan Lowe, 2. bs., London and New York, Routledge, 2002, 160-174.

KENKEL, Kai
Michael: “Five Generations of Peace Operations: From the Blue Line to Painting a Country Blue”, **Revista Brasileira de Política Internacional**, Vol: 56, No: 1, 2013, pp. 12-143.

Speal, Detlef F., and
Wolinsky, Yael “Methodology in International Relations Research”, **Cases, Numbers, Models: International Relations Research**

Methods, ed. Detlef F. Speal and Yael Wolinsky, University of Michigan Press, 2004, p. 6-26.

Steinberg, Gerald M.: “The Limits of Peacebuilding Theory”, **Routledge Handbook of Peacebuilding**, ed. Roger Mac Ginty, Abingdon (Oxon), Routledge, 2013, p. 36-53.

4. Tezler:

Chidiac, Farah Elias: “UNIFIL’s Success: Political Deterrence and Peacemaking in a Complex Enviroment”, Lebanese American University, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Geci, Shkëndije: “Kosovo’s Final Status Negotiation Process”, University of Malta, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malta, 2008.

Hilmarsdóttir,

Ingunn: “United Nations Peacekeeping: Evolution, Principles and the Applicable Norms”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Lagadeild Félagsvísindasvi Háskóla Islands, 2012.

Litsas, Spyros: “The Road to Cypriot Independence: A Study of the Factors Which Brought About the Zurich-London Agreement”, University of Durham, Department of Politics, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Durham, 2000.

Pallaver, Matteo: “Power and its Forms: Hard, Soft, Smart”, The London School of Economics and Political Science, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, London, 2011.

Skvarka, Paul A.: “Cyprus: The Road to Partition 1950-1974”, University of Washington, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Washington D.C., 1994.

Smiljanic, Neda: “United Nations Force in Cyprus: Success of Failure? The Comparison of Conflict Management and Conflict Resolution Perspectives”, Masaryk University, Department of

International Relations and European Studies, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Brno, 2014.

Sommerset, Tonje

Barbro: “The European Union and the Cyprus Conflict: A Study of the EU Influence on Different Parts of the Cyprus Conflict”, University of Oslo, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Oslo, 2005.

Verheij, Abraham M.: “EU Peacebuilding in Kosovo: An Analysis of Dealing with Peacebuilding Paradoxes and Engagement with Civil Society”, Radboud University Nijmegen, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nijmegen, 2010.

5. Süreli Yayınlar:

Amending Joint Action 2008/124/CFSP on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX Kosovo), Council Decision (CFSP) 2018/856 (8 June 2018), **Official Journal of the European Union**, L 146/5, 11 June 2018, pp. 1-3.

Ağır, Bülent Sarper: “Bağımsızlık Sonrası Dönemde Kosova’da Barış”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 14, S: 53, 2017, s. 69-90.

Arsava, Füsun: “Kıbrıs Sorununun Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C: 51, S: 1, 1996, s. 43-51.

Aslan, M. Yasin: “Savaş Hukukunun Temel Prensipleri”, **TBB Dergisi**, S: 79, 2008, s. 235-274.

Aydın, Mustafa: “Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 1, S: 1, Bahar 2004, s. 33-60.

- Azarkan, Ezeli: “Devletlerin Tanınmasında Dönüm Noktası: Banditer Komisyonu ve Kosova’nın Tanınması”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: 7, S: 1, 2016, s. 143-184.
- Azarkan, Ezeli: “Uluslararası İnsancıl Hukuk ve Birleşmiş Milletler Askeri Operasyonları”, **AÜEHFD**, C: X, S: 1-2, 2006, s. 83-104.
- Bandini, Duccio: “International Peacebuilding in Lebanon: What Role for the EU?”, **Accord**, Issue: 24, July 2012, pp. 82-85.
- Barnett, Michael, Kim, Hunjoon, O’Donnell Madalene, Sitea, Laura: “Peacebuilding: What is the Name?”, **Global Governance**, S: 13, 2007, pp. 35-58.
- Barnett, Michael: “Partners in Peace? The UN, Regional Organizations and Peacekeeping”, **Review of International Studies**, No: 21, 1995, pp. 411-433.
- Cottey, Andrew: “The Kosovo War in Perspective”, **International Affairs**, 85:3, 2009, pp. 597-593-608.
- Cravo, Almeida: “Peacebuilding: Assumptions, Practices and Critiques”, **ASPJ**, Vol: 9, Issue: 1, Spring 2018, pp. 4-20.
- Çelik, Ümit: “İç Çatışmalar ve Dış Müdahaleler Arasında Lübnan”, **History Studies: International Journal of History**, Vol: 4/1, 2012, s. 125-155.
- Dahl, Robert A.: “The Concept of Power”, **Behavioral Science**, Vol: 2, Issue: 3, July 1957, pp. 201-215.
- Demirdöğen, Ülkü Demirtürk: “Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları ve Güç Kullanma Olgusu (1946-1996), **Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi**, S: 11, 2006, s. 236-257.

- Doyle, Michael W.: “Liberalism and World Politics”, **The American Political Science Review**, Vol: 80, No: 4, December 1986, pp. 1151-1169.
- Drath, Viola: “The Cyprus Referendum: An Island Divided by Mutual Mistrust”, **American Foreign Policy Interest**, No: 26, 2004, pp. 341-351.
- Dulic, Dragana: “Peace Building and Human Security”, **HUMSEC Journal**, Issue 3, ‘w.date’, pp. 1-18.
- Emini, Donika, Staic, Isidora: “Belgrade and Pristina: Lost in Normalization?”, **European Union Institute for Security Studies (EUISS)**, Vol: 5, April 2018, pp. 1-8.
- Eralp, Doğu Ulaş, Beriker, Nimer: “Assessing the Conflict Resolution Potential of the EU: The Cyprus Conflict and Accession Negotiations”, **Security Dialogue**, Vol: 36, No: 2, June 2005, pp. 175-192.
- Fen Hampson, Osler: “Can Peacebuilding Work?”, **Cornell International Law Journal**, Vol: 30, Issue: 3, 1997, pp. 701-716.
- Freilich, Charles D.: “Israel in Lebanon-Getting it Wrong: The 1982 Invasion, 2000 Withdrawal, and 2006 War”, **Israel Journal of Foreign Affairs**, VI: 3, 2012, pp. 41-75.
- Güngör, Uğur: “Günümüzde Barış Operasyonları”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Yıl: 4, S: 8, 2008, s. 7-19.
- Hagen, Willian W.: “The Balkans Lethal Nationalism”, **Foreign Affairs**, Vol: 78, No: 4, July-August 1999, pp. 57-58.
- Hatto, Ronald: “From Peacekeeping to Peacebuilding: The Evolution of the Role of the United Nations in Peace Operations”, **International Review of the Red Cross**, S: 95, 2013, pp. 495-515.

- Haugbølle, Sune: “Dealing with Lebanon’s Past: Remembering, Reconciliation, Art and Activism”, **Accord**, Issue 24, 2012, pp. 15-17.
- Henrikson, Alan K.: “The United Nations and Regional Organizations: King-Links of A Global Chain”, **Duke Journal of Comparative and International Law**, Vol: 7:35, 1996, pp. 35-70.
- Hürsoy, Siret: “Birleşmiş Milletler Barış Operasyonlarının Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Sivil Katkıları”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C: 61, S: 1, 2006, s. 201-222.
- Jarraud, Nicolas,
Louise, Christopher
and Filippou, Giorgos: “The Cypriot Civil Society Movement: A legitimate Player in the Peace Process?”, **Journal of Peacebuilding and Development**, Vol: 8, No: 1, 2013, pp. 45-59.
- Kaliber, Alper: “Türkiye’de Güvenikleştirilmiş Bir Alan Olarak Dış Politikayı Yeniden Düşünmek: Kıbrıs Örneği”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 2, S: 7, Güz 2005, s. 31-60.
- Karaosmanoğlu, Ali
L.: “Yirmibirinci Yüzyılda Savaşı Tartışmak: Clauswitz Yeniden”, **Uluslararası İlişkiler**, C: VIII, S: 29, Bahar 2011, s. 5-25.
- Karatay, Osman: “Kosova: Bağımlı Bir Bağımsızlık ile Nereye”, **Karadeniz Araştırmaları**, S: 16, Kış 2008, s. 1-12.
- Kaya, Gözde: “A New Era in Peacekeeping for the United Nations: Leaving Traditional Peacekeeping Behind”, **Journal of Economics and Management**, Vol: 20 (A), 2015, pp. 39-58.
- Keskin, Funda: “Yeni Barış Güçleri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C: 54, S: 4, 1999, s. 67-81.

- Kıvılcım, Zeynep: “Küresel İktidarı Kuran ve Koruyan Şiddetin İdarecisi Olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi”, **İÜHFM**, C: LXXII, S: 1, 2014, s. 219-234.
- Krasner, Stephen D.: “Sharing Sovereignty: New Institutions for Collapsed and Failing States”, **International Security**, Vol: 29, No: 2, Fall 2004, p. 85-120.
- Kut, Şule: “Kosova: Milliyetçiliğin Kördüğümü”, **Foreign Policy**, Yıl: 1, S: 3, Güz 1998, s. 55-64.
- Kyris, George: “The European Union and the Cyprus Problem: A Story of Limited Impetus”, **Eastern Journal of European Studies**, Vol: 3, Issue: 1, June 2012, pp. 87-99.
- Lambeth, Benjamin S.: “Israel’s Second Lebanon War Reconsidered”, **Military and Strategic Affairs**, Vol: 4, No: 3, December 2010, pp. 45-63.
- Levent, Zeynel: “Tarihi Süreçte Kosova”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S: 52, Güz 2013, s. 853, 874.
- Lindley, Dan: “Historical, Tactical, and Strategic Lessons from the Partition of Cyprus”, **International Studies Perspectives**, No. 8, 2007, pp. 224-241.
- Massingham, Eve: “Military Intervention for Humanitarian Purposes: Does the Responsibility to Protect Doctrine Advance the Legality of the Use of Force For Humanitarian Ends?”, **International Review of the Red Cross**, Vol: 91, No: 876, December 2009, pp. 803-831.
- Merriam, John J: “Kosovo and the Law of Humanitarian Intervention”, **Case Western Reserve Journal of International Law**, Vol: 33, No: 1, 2001, pp. 112-154.
- Mizrahi, Orna,
Schweitzer, Yoram:

- “Does Hezbollah Want a War with Israel Now?”, **INSS Insight**, No: 1170, 23 Mayıs 2019, pp. 1-4.
- Money JR, William K.: “Stabilizing Lebanon: Peacekeeping or Nation-Building” **Parameters**, Vol: 37, No: 3, Autumn 2007, pp. 28-41.
- Müftüler-BAC, Meltem, Güney, Aylin: “The European Union and the Cyprus Problem 1961-2003”, **Middle Eastern Studies**, Vol: 41, No: 2, March 2005, pp. 281-293.
- Nezaj, Novitet Xh.: “The Development of Kosovo and its Relationship with the EU”, **Discussion Paper**, No: 4/15, 2015, Europa-Kolleg Hamburg, Institute for European Integration, pp. 3-27.
- Nye, Joseph: “Soft Power”, **Foreign Policy**, No: 80, Autumn, 1990, pp. 153-171.
- Oğuz, Şafak: “The Evolution of Peace Operations and the Kosova Mission”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 13, S: 51, 2016, pp. 99-114.
- Orion, Assaf: “Tips of the Iceberg: Report of UN Secretary General on Resolution 1701”, **INSS Insight**, No: 1242, 5 January 2020, pp. 1-5.
- Öncü, Mehmet: “Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonlarının Hukuki Temelleri”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, C: 2, No: 6, 2006, s. 31-57.
- Özdemir, Haluk: “Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C:63, S: 3, 2008, s. 113-144.
- Özkoç, Özge: “Lübnan Savaşı Üzerine”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C: 61, S: 3, 2006, s. 309-316.

- Patalakh, Artem: "Assessment of Soft Power Strategies: Towards an Aggregative Analytical Model for Country Focused Case Study Research", **CIRR**, XXII, 2016, pp. 85-112.
- Pellet, Alain: "The Opinion of the Banditer Arbitration Committee: A Second Breath for the Self-Determination of People", **3 EJIL**, 1992, pp. 178-185.
- Roberts, Adam: "NATO's Humanitarian War over Kosovo", **Survival**, Vol: 41, No: 3, 1999, pp. 102-123.
- Safa, Oussama: "Getting to Arab Democracy: Lebanon Springs Forward", **Journal of Democracy**, Vol: 17, No: 1, January 2006, pp. 22-37.
- Salamey, Imad: "Failing Consociationalism in Lebanon and Integrative Options", **International Journal of Peace Studies**, Vol: 14, No: 2, Autumn/Winter 2009, pp. 83-105.
- Saseen, Sandra M.: "The Taif Accord And Lebanon's Struggle to Regain its Sovereignty", **American University International Law Review**, Article 3, Vol: 6, Issue: 1, 1990, pp. 57-75.
- Sıgır, Ünsal, Topçu, Mustafa, Kemal: "Barış Gücü Operasyonlarında Kullanılan Kültürlerarası Bütünleştirme Yöntemlerinin Kültürel Boyutlar Bağlamında İncelenmesi: UNIFIL Örneği", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C: 67, S: 1, 2012, s. 205-235.
- Soydemir, Abdullah: "The Role and Effectiveness of United Nations Peacekeeping Mission in the Cyprus Island", **Güvenlik Stratejileri**, Yıl: 14, S: 27, pp. 147-184.
- Stegenga, James A.: "UN Peacekeeping: The Cyprus Venture", **Journal of Peace Research**, Vol: 7, No: 1, 1970, pp. 1-15.
- Swan, George S.: "Constitutional Majority Rule and the Cyprus Constitution: The 1983 Cyprus Crisis in Critical Perspective", **Boston**

- College Third World Law Journal**, Vol: 5, Issue: 1, Article: 2, 1984, pp. 1-35.
- Şahin, İsmail: “Geçmişten Günümüze Kıbrıslı Rumlar: Dil, Din ve Kimlikleri”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C: 8, S: 39, 2015, s. 340-353.
- Şatana, Nil S.: “Uluslararası İlişkilerde Bilimsellik, Metodoloji ve Yöntem”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 12, S: 46, s. 11-33.
- Taeuber, Irene B.: “Cyprus: The Demography of a Strategic Island”, **Population Index**, Vol: 21, No: 1, January 1955, pp. 4-20.
- Tansey, Osini: “Democratization Without A State: Democratic Regime-building in Kosovo”, **Democratization**, Vol: 14, No: 1, 2007, pp. 129-150.
- Tocci, Nathalie: “Cyprus and the European Union Accession Process: Inspiration for Peace or Incentive for Crisis?”, **Turkish Studies**, Vol: 3, No: 2, Autumn 2002, pp. 104-138.
- Toshev, Adrian,
Cheikhameguyaz,
Gregory: “The European Union and the Final Status for Kosovo”, **Chicago-Kent Law Review**, Vol: 80, Issue: 1/12, December 2004, pp. 273-304.
- Waltz, Kenneth: “The Origins of War in Neorealist Theory”, **Journal of Interdisciplinary History**, XVIII, Spring 1988, pp. 615-628.
- Wolfe, James H.: “Federation Under International Safeguards”, **Publius: Bicommunal Societies and Politics**, Oxford University Press, Vol: 18, No: 2, Spring 1988, pp. 75-89.
- Yapıcı, Utku: “Yumuşak Güç Ölçülebilir mi?”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 12, S: 47, 2015, s. 5-25.

6. Raporlar:

- Final Report: Action for Cooperation and Trust in Cyprus, 1 October 2005 – 31 December 2015, Cyprus, 2015, pp.1-123.
- Armitage, Richard L., CSIS Commission on Smart Power: A Smarter, More Secure America, CSIS Commision on Smart Power, **Center for Strategic and International Studies**, 2007, pp. 1-79.
- Nye, Joseph:
- Asseburg, Muriel: “European Conflict Management in the Middle East: Towards a More Effective Approach”, **Carnegie Papers**, No: 14, February 2009, pp. 1-53.
- Bahout, Joseph: “The Unraveling of Lebanon’s Taif Agreement: Limits of Sect-Based Power Sharing”, **Carnegie Endowment for International Peace**, May 2016, pp. 3-26.
- Bosetti, Louise,
- Einsiedel, Sebastian: “Intrastate-based Armed Conflicts: Overview of Global and Regional Trends 1990-2013”, **UNU-CPR**, Occasional Paper 2, February 2015, pp. 2-10.
- Bryant, Rebecca,
- Hatay, Mete: Turkish Perception of Cyprus: 1948 to the Present, **Friedrich Ebert Stiftung & Peace Research Institute Oslo (PRIO)**, PCC Report 1/2015, pp. 1-55.
- Caeymaex, Olivia,
- Zwart, Darjin,
- Beswisk, Terri: **Barışı Birlikte İnşa Etmek: Pratik Bir Kaynak**, Avrupa Konseyi Quaker Konseyi ve Friedrich Ebert Stiftung, Çev. Esin Gülsen, Sırma Başak Yanardağ, İstanbul, 2019, s. 1-172.
- Daniel, Jan: “Navigating Hybrid Political Order: UNIFIL II in South Lebanon”, **Austrian Study Centre for Peace and Conflict Resolution (ASPR)**, Report No: 2, pp. 30-39.

- Derks-Normandin,
Maria: “Linking Peace, Security and Durable Solutions in A Multi-Ethnic Society: The Case of Kosovo”, **Brookings Institution**, 4 September 2014, pp. 1-24.
- Drevet, Jean-François: “The European Union and the Cyprus Issue”, **Policy Paper: Cyprus and the EU: Appraisal and Challenges**, Cyprus Center for European and International Affairs, No: 58, pp. 13-18.
- Emin, Nedim: “Kosova Siyasetini Anlama Kılavuzu”, **SETA**, No: 42, 1. bs, 2014, s. 28-29.
- Knudsen, Are J.: “Lebanese Armed Forces: A United Army for a Divided Country”, **CMI Insight**, No: 9, November 2014, pp. 1-7.
- Köse, Talha, Bölme,
Selin: “SETA Lübnan Raporu: Lübnan’da İstikrar Arayışları”, **SETA**, Aralık 2006, s. 38-39.
- Lehne, Stefan: “Kosova and Serbia: Towards a Normal Relationship”, **Carnegie Policy Outlook**, March 2012, pp. 1-14.
- Lisiecka, Julia: “What if Israel and Hizbullah Fight Another War”, **European Union Institute for Security Studies (EUISS)**, Report No: 34, June 2017, pp. 21-23.
- Makdisi, Karim,
Göksel, Timur, Hans
Bastian Hauck and
Stuart Reigeluth: “UNIFIL II: Emerging and Evolving European Engagement in Lebanon and the Middle East”, **EUROMESCO Paper**, No: 76, January 2009, pp. 1-41.
- Mattelaer, Alexander: “Europe Rediscovered Peacekeeping: Political and Military Logics in the 2006 UNIFIL Enhancement”, **EGMONT PAPER**, No: 34, 2009, pp. 3-31.

- McFate, Sean: “The Link Between DDR and SSR in Conflict-Affected Countries”, **USIP Special Report**, No: 238, May 2010, pp. 1-15.
- Morelli, Vincent L.: “Kosovo: Background and US Relations”, **Congressional Research Service**, R44979, 13 August 2018, pp. 1-17.
- Muran, Aygöl: “Hizbullah: Devlet Olan Örgüt”, **21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü**, Özel Rapor 16, Haziran 2013, s. 1-64.
- Oswald, Bruce M.: “The Creation and Control of Places of Protection During United Nations Peace Operations”, **IRRC**, Vol: 83, No: 844, 2001, pp. 1013-1035.
- Paris, Roland, Sisk, Timothy D.: “Managing Contradictions: The Inherent Dilemmas of Postwar Statebuilding”, **International Peace Academy**, November 2007, pp. 1-11.
- Pospisil, Jan: “Complication Instead of Complexity: The EU as A Global Peacebuilding Actor”, **Austrian Study Centre for Peace and Conflict Resolution (ASPR)**, No: 2, pp. 12-23.
- Salibi, Kamal: “Lebanon and the Middle Eastern Question”, **Papers on Lebanon**, Centre for Lebanese Studies, 8 May 1988, pp. 3-25.
- Şenay, Furkan, Ekinci, Mehmet Uğur: “Birleşik Kıbrıs için Son Şans: Federal Çözüm Müzakereleri”, **SETA**, S: 94, Mayıs 2014, s. 7-28.
- Tzimitras, Harry, Hatay, Mete: “The Need for Realism: Solving the Cyprus Problem Through Linkage Politics”, **Turkey Project Policy Paper**, No: 9, Center on the United States and Europe at BROOKINGS, October 2016, pp. 1-20.
- Williams, Paul D., Nguyen, Thong:

“Neighborhood Dynamics in Peacekeeping Operations, 1990-2017”, **Providing for Peacekeeping**, No: 16, April 2018, pp. 1-15.

7. Dergiler:

The Peacebuilding in Lebanon, **New Supplement, Issue No: 22, August 2019.**

Al-Janoub, UNIFIL Magazine, No: 4, February 2009, p. 14.

Peacebuilding in Lebanon Project’s Newsletter, UNDP Peacebuilding Project, Issue: 5, November 2014.

Peacebuilding in Lebanon Project’s Newsletter, UNDP Peacebuilding Project, Issue: 17, Quarter 3, 2017.

Peacebuilding in Lebanon Project’s Newsletter, UNDP Peacebuilding Project, Issue: 20, Quarter 2, 2018.

Altan, Özlem:

“Temmuz Sonrası Ortadoğu’da Lübnan ve Barış”, **Birikim: Lübnan Merceğinden Ortadoğu ve Türkiye**, S: 209, Eylül 2006, s. 16-23.

Bildt, Carl:

“Dag Hammarskjöld and United Nations Peacekeeping”, **UN Chronicle**, No: 2, 2011, pp. 5-7.

8. İnternet Kaynakları:

The Blue Beret, ‘Çevrimiçi’,
<https://unficyp.unmissions.org/blue-beret>, 10 Kasım 2019.

2017-2021 Global Strategy for Good Governance (People in Need), ‘Çevrimiçi’,
<https://resources.peopleinneed.cz/documents/27-1805-pin-rdd-strategy-good-governance-v6-final.pdf>, 20 Haziran 2020.

Stand for Peace and Harmony Says Guterres, Following Meeting with Pope Francis, ‘Çevrimiçi’, <https://news.un.org/en/story/2019/12/1054091>, 3 Ocak 2016.

Sustainable Development Goals, ‘Çevrimiçi’, <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>, 8 Ocak 2016.

Sustainable Development Goals, ‘Çevrimiçi’, <https://sustainabledevelopment.un.org/sdg17>, 12 Ağustos 2016.

Getting Started with the Sustainable Development Goals: A Guide for Stakeholders, Sustainable Development Solutions Network, Decemeber 2015, ‘Çevrimiçi’, <http://unsdsn.org/wp-content/uploads/2015/12/151211-getting-started-guide-FINAL-PDF-.pdf>, 8 Ocak 2016.

United Nations Peacekeeping, ‘Çevrimiçi’, <http://www.un.org/en/peacekeeping/about/>, 14 Ocak 2016.

United Nations Peacekeeping, <https://peacekeeping.un.org/en>, ‘Çevrimiçi’, 5 Ocak 2020.

United Nations Peacekeeping, ‘Çevrimiçi’, <https://peacekeeping.un.org/en/data>, 29 Haziran 2020.

United to Reform; Peace and Security Reform, ‘Çevrimiçi’, <https://reform.un.org/content/peace-and-security-reform>, 26 Aralık 2019.

United to Reform; Peace and Security Reform, ‘Çevrimiçi’, <https://reform.un.org/content/peace-and-security-reform>, 26 Aralık 2019.

Maintian International Peace and Security, ‘Çevrimiçi’, <https://www.un.org/en/sections/what-we-do/maintain-international-peace-and-security/index.html>, 26 Aralık 2019.

Thierry Tardy, “The European Union in Africa: A Strategic Partner in Peace Operations”, Report on A Seminar Co-Organized by the Geneva Centre For Security Policy (GCSP) and the International Peace Academy, New York, Seminar No: 5, 7 July 2006, p. 12, ‘Çevrimiçi’, https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/publications/report_20gcsp_20gb.pdf, 28 Aralık 2019.

The World Factbook: Kosovo, ‘Çevrimiçi’, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>, 21 Temmuz 2020.

International Recognition of the Republic of Kosovo, ‘Çevrimiçi’, <http://www.mfa-ks.net/?page=2,224>, 22 Temmuz 2018.

Kosova Geçici Özyönetimi Anayasal Çerçevesine İlişkin 2001/9 Sayılı Yönetmelik, ‘Çevrimiçi’, http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/06turkish/CF_Turkish_Anayasal_Cerceve.pdf, 26 Temmuz 2019.

Kosovo: The Untold Story of the Breakthrough, ‘Çevrimiçi’, <http://www.un.org/en/events/tenstories/08/kosovo.shtml>, 26 Temmuz 2019.

Kıbrıs, ‘Çevrimiçi’, <http://users.metu.edu.tr/birten/adacogr.html>, 5 Ağustos 2019.

Memorandum Setting Out the Agreed Foundation for the Final Settlement of the Problem of Cyprus, ‘Çevrimiçi’, https://www.embargoed.org/wp-content/uploads/2018/02/1959_London_and_Zurich_Agreements.pdf, 31 Ekim 2019.

Establishment of UNFICYP, ‘Çevrimiçi’, <https://unficyp.unmissions.org/establishment-unficyp>, 1 Kasım 2019.

UNFICYP Operations Since 1974, ‘Çevrimiçi’,
<https://unficyp.unmissions.org/operations-1974>, 6 Kasım 2019.

UNFICYP Operations Since 1974, ‘Çevrimiçi’,
<https://unficyp.unmissions.org/operations-1974>, 6 Kasım 2019.

UNFICYP Operations Since 1974, ‘Çevrimiçi’,
<https://unficyp.unmissions.org/operations-1974>, 8 Kasım 2019.

Civil Affairs, ‘Çevrimiçi’, <https://unficyp.unmissions.org/civil-affairs>, 10 Kasım 2019.

UNMAS Factsheet on Mine Action in Cyprus, ‘Çevrimiçi’,
<https://unficyp.unmissions.org/unmas-factsheet-mine-action-cyprus>, 10 Kasım 2019.

Press Release SG/382, 13 May 1954, s. 7, ‘Çevrimiçi’,
<https://ask.un.org/loader.php?fid=11125&type=1&key=6bf400a0db526933d8577cce49f39ad2>, 25 Aralık 2019.

UN Peacebuilding: An Orientation, UN Peacebuilding Support Office, September 2010, ‘Çevrimiçi’,
https://www.un.org/peacebuilding/sites/www.un.org.peacebuilding/files/documents/peacebuilding_orientation.pdf, 26 Aralık 2019.

Reforming Peacekeeping, ‘Çevrimiçi’,
<https://peacekeeping.un.org/en/reforming-peacekeeping>, 26 Aralık 2019.

Spillover of the Syrian Conflict into Lebanon, RAND Cooperation, 2014, s. 29, ‘Çevrimiçi’,
https://www.jstor.org/stable/pdf/10.7249/j.ctt1287mhx.11.pdf?ab_segments=0%252Fbasic_SYC-5152%252Ftest&refreqid=excelsior%3Ae9788209536860784f9654f6d4c0f716, 15 Ocak 2020.

Lebanon Crisis Response Plan 2017-2019 (2019 Update), pp. 8-11, ‘Çevrimiçi’, <https://www.unhcr.org/lb/wp-content/uploads/sites/16/2019/04/LCRP-EN-2019.pdf>, 18 Ocak 2020.

UNDP’s Participation in Lebanon’s Recovery in the Aftermath of the July War 2006, pp. 4-5, ‘Çevrimiçi’, <http://www.undp.org.lb/proforma.pdf>, 25 Ocak 2020.

UN Lebanon Annual Report 2018: Working Together For a Secure, Stable and Prosperous Lebanon, ‘Çevrimiçi’, <https://www.un.org.lb/library/assets/Annual%20UN%20Lebanon%20Report%202018%20ENGLISH-123819.pdf>, 10 Şubat 2020.

United Nations Common Development Plan 2011-2015, ‘Çevrimiçi’, https://www.undp.org/content/dam/kosovo/docs/UNKT_CDP-English.pdf, 20 Şubat 2020.

UNDP in Kosovo 2011-2013, ‘Çevrimiçi’, <https://www.undp.org/content/dam/kosovo/docs/UNDP%20in%20Kosovo%202011-2013%20Final.pdf>, 20 Şubat 2020.

UNDP in Kosovo, Democratic Governance and Peacebuilding, ‘Çevrimiçi’, <https://www.ks.undp.org/content/kosovo/en/home/democratic-governance-and-peacebuilding/in-depth.html>, 20 Şubat 2020.

UNDP in Kosovo, Democratic Governance and Peacebuilding, ‘Çevrimiçi’, <https://www.ks.undp.org/content/kosovo/en/home/democratic-governance-and-peacebuilding/in-depth.html>, 20 Şubat 2020.

UNDP Achievements Report 2017, ‘Çevrimiçi’, <https://www.undp.org/content/dam/kosovo/docs/ResearchAndPu>

[blications/UNDP-AchievementsReport2017-ENG-](#)

[INTERACTIVE.pdf](#), 20 Şubat 2020.

Kıbrıs'ta Yurttaşlar Barışı İnşa Ediyor: Yeşil Hat Üzerinden Gerçekleştirilen Bir İşbirliği ve Güven Hikayesi, 2013, s. 13, 'Çevrimiçi',

https://www.undp.org/content/dam/cyprus/docs/ACT%20Publications/Reports/Citizen%20Peacemaking%20in%20Cyprus_TR.pdf, 9 Ocak 2020.

Action for Cooperation and Trust: Building Lasting Relationships Islandwide, 2008, s. 1, 'Çevrimiçi', [https://www.undp.org/content/dam/cyprus/docs/ACT%20Publications/Reports/achievements%20report_eng%20\(2\).pdf](https://www.undp.org/content/dam/cyprus/docs/ACT%20Publications/Reports/achievements%20report_eng%20(2).pdf), 10 Ocak 2020.

Human Development Report 2019 (Cyprus), 'Çevrimiçi', http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/CYP.pdf, 20 Ocak 2020.

Cyprus: Reunification Proving Elusive, CRS Report, 15 April 2019, p. 25, 'Çevrimiçi', <https://fas.org/sgp/crs/row/R41136.pdf>, 10 Ocak 2020.

Kıbrıs Problemini Çözerken: Umutlar ve Korkular, Kıbrıs 2015 İnisiyatifi Raporu, International Organization for Peacebuilding (Interpeace), 2015, s. 18, 'Çevrimiçi', https://www.scoreforpeace.org/files/publication/pub_file/Hopes%20and%20Fears%20Report%20TURKISH%2002%20May%202011.pdf, 23 Ocak 2020.

Dominican Republic – DOMPER Background, 'Çevrimiçi', <https://peacekeeping.un.org/mission/past/domrepbackgr.html>, 14 Ocak 2020.

European Neighborhood Policy: EU-Lebanon Action Plan, ‘Çevrimiçi’,

https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/124062/lebanon_enp_ap_final_en.pdf, 27 Şubat 2020.

European Commission Staff Document: Kosovo 2019 Report, Brussels, 29 May 2019, pp. 3-4-5, ‘Çevrimiçi’, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-kosovo-report.pdf>, 3 Mart 2020.

UN Cyprus Talks, ‘Çevrimiçi’, <http://www.uncyprustalks.org>, 4 Ağustos 2020.

United Nations Geospatial Information Section ‘Çevrimiçi’, <https://www.un.org/Depts/Cartographic/map/dpko/Peacekeeping.pdf>, 22 Temmuz 2020.

United Nations Geospatial Information Section ‘Çevrimiçi’, <https://www.un.org/Depts/Cartographic/map/dpko/Peacekeeping.pdf>, 22 Temmuz 2020.

United Nations Geospatial Information Section ‘Çevrimiçi’, <https://www.un.org/Depts/Cartographic/map/dpko/UNMIK.pdf>, 22 Temmuz 2020.

United Nations Geospatial Information Section ‘Çevrimiçi’, <https://www.un.org/Depts/Cartographic/map/dpko/UNFICYP.pdf>, 22 Temmuz 2020.

First Agreement of Principles Governing the Normalization of Relations, ‘Çevrimiçi’, http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/FIRST_AGREEMENT_OF_PRINCIPLE

[S_GOVERNING_THE_NORMALIZATION_OF_RELATION
S,_APRIL_19,_2013_BRUSSELS_en.pdf](#), 19 Şubat 2020.

Special Tribunal for Lebanon, Case No: STL-11-01/T/TC, 18 August 2020, Çevrimiçi, <https://www.stl-tsl.org/crs/assets/Uploads/20200818-F3840-PUBLIC-Summary-of-Judgment-FILED-EN-FINAL.pdf>, 3 Eylül 2020.

Security Council Meets in Emergency Session Following Kosova's Declaration of Independence, with Members Sharply Divided on Issue, SC/9252, 18 February 2008, 'Çevrimiçi' <https://www.un.org/press/en/2008/sc9252.doc.htm>, 29 Temmuz 2019.

Economic Normalization Between Kosovo and Serbia, 4 September 2020, 'Çevrimiçi', <https://www.state.gov/economic-normalization-between-kosovo-and-serbia/>, 6 Eylül 2020.

European Fighters in Syria and Iraq: Assessments, Responses, and Issues for the United States, CRS Report, 27 April 2015, pp. 8-9, 'Çevrimiçi', <https://fas.org/sgp/crs/row/R44003.pdf>, 28 Kasım 2020.

Serbia, Kosovo Agree to Normalize Economic Relations, 4 September 2020, 'Çevrimiçi', <https://www.wsj.com/articles/serbia-kosovo-agree-to-normalize-economic-relations-11599237632>, 8 Eylül 2020.

Fifth Committee Approves \$6.51 Billion for 13 Peacekeeping Operations in 2019/20, Joint Management of Active Missions' Cash Balances, as Resumed Session Ends, 3 July 2019, 'Çevrimiçi',

<https://www.un.org/press/en/2019/gaab4328.doc.htm>, 29 Haziran 2020.

NATO's Role in Kosovo, 26 May 2020, 'Çevrimiçi',
https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm, 15
Ağustos 2020.

United Nations Cooperation with South-East Asian Nations
Association Vital for Fight Against Climate Change, Terrorism,
Organizations' Chief Tells Security Council, SC/14093, 30
January 2020, 'Çevrimiçi',
<https://www.un.org/press/en/2020/sc14093.doc.htm>, 27 Şubat
2020.

Borgh, Chris van der,
le Roy, Puck,
Zweerink, Floor:

EU Peacebuilding Capabilities in Kosovo after 2008: An
Analysis of EULEX and the EU Facilitated Belgrade-Pristina
Dialogue, Center for Conflict Studies, Utrecht University, 2017,
p. 15, 'Çevrimiçi',
[https://www.woscap.eu/documents/131298403/131299900/Kosovo+report_PU+\(5\).pdf/Kosovo%20report_PU%20\(5\)/index.pdf](https://www.woscap.eu/documents/131298403/131299900/Kosovo+report_PU+(5).pdf/Kosovo%20report_PU%20(5)/index.pdf),
10 Mart 2020.

Doruk, Ece
Karadoğan:

Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, 'Çevrimiçi',
<http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/sbayontemleri.pdf>, 14
Temmuz 2020.

Foresti, Marta, Gashi,
Adriana:

Evaluation of UN Women's Contribution to Increasing Women's
Leadership and Participation in Peace and Security and
Humanitarian Response, September 2013, 'Çevrimiçi',

- <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/8965.pdf>, 20 Şubat 2020.
- Gilbert, Kimutai: Countries That Recognize Kosovo, ‘Çevrimiçi’, <https://www.worldatlas.com/articles/which-countries-recognize-kosovo-as-a-country.html>, 12 Haziran 2020.
- Hadjipavlou, Maria: “Prospects for Reunification of Cyprus in 2010”, **Mediterranean Politics**, p. 151, ‘Çevrimiçi’, https://www.iemed.org/anuari/2010/aarticles/Hadjipavlou_Cyprus_en.pdf, 18 Mart 2020.
- Hoogenboom, Jitske: The EU as a Peacebuilder in Kosovo, p. 9, ‘Çevrimiçi’, http://eplo.org/wp-content/uploads/2017/02/CSDN_MS-Meeting_Romania_Policy_Analysis_EU_as_a_Peacebuilder_in_Kosovo.pdf, 3 Mart 2020.
- Hussein, Bilal, Mroue, Bassem and Federman, Josef: Lebanon, Israel Begin Indirect Talks Over Maritime Border, 14 October 2020, ‘Çevrimiçi’, https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/lebanon-israel-to-begin-indirect-talks-over-maritime-border/2020/10/14/3aeb10d4-0de6-11eb-b404-8d1e675ec701_story.html, 14 Ekim 2020.
- Lubold, Gordon and Schwartz, Felicia: US, Israel, UAE, Bahrain Sign Peace Accord, 15 September 2020, ‘Çevrimiçi’, <https://www.wsj.com/articles/u-s-israel-u-a-e-bahrain-sign-peace-accord-11600191303>, 20 Eylül 2020.

Setrakian, Lara: “Beirut in Baghdad: Is the Lebanonization for Iraq Complete?”, **Foreign Policy**, 24 August 2010, ‘Çevrimiçi’, <https://foreignpolicy.com/2010/08/24/beirut-in-baghdad-is-the-lebanonization-of-iraq-complete/>, 10 Nisan 2017.

SÚILLEABHÁIN,
Andrea Ó:

“Small States at the United Nations: Diverse Perspectives, Shared Opportunities”, International Peace Institute (IPI), May 2014, ‘Çevrimiçi’, https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/publications/ipi_e_pub_small_states_at_un.pdf, 9 Haziran 2020.

9. Mülakatlar:

Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Birleşmiş Milletler Nezdinde Daimî Temsilcisi Büyükelçi Andreas D. Mavroyiannis ile 1 Ağustos 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Lübnan’ın Birleşmiş Milletler Nezdinde Daimî Temsilcisi Büyükelçi Amal Mudallali ile 25 Ağustos 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Türkiye Cumhuriyeti’nin Birleşmiş Milletler Nezdinde Daimî Temsilcisi’nden İlgili Yetkili İle 5 Kasım 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

UN/DPPA/DPO Kıbrıs Ekibi Başkanı ve Siyasi İşler Sorumlusu Patrick Hein ile 10 Ağustos 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

UN/DPPA/DPO Kosova Ekibi Başkanı ve Siyasi İşler Sorumlusu Akylbai Eleusizov ile 19 Ağustos 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

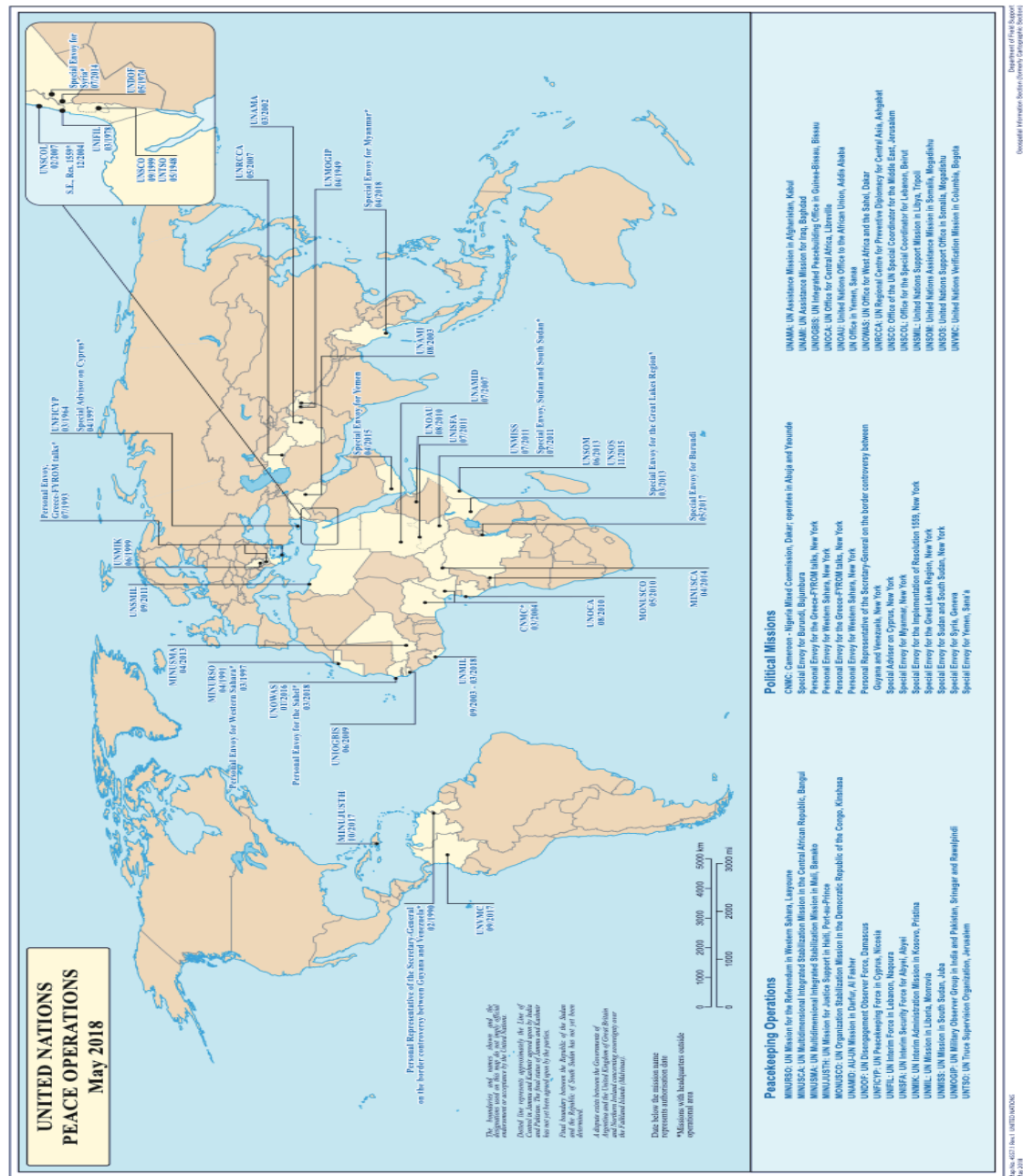
UN/DPPA/DPO Lübnan Ekibi Başkanı ve Siyasi İşler Sorumlusu
Nicola Davies ile 8 Eylül 2020 Tarihinde Yapılan Mülakat.

10. Diğer:

Retreat on Peacebuilding, and Sustaining Peace: Organized by the President of the 72nd Session of General Assembly in Collaboration with International Peace Institute and Dag Hammarskjöld Foundation, 6-7 March 2018.

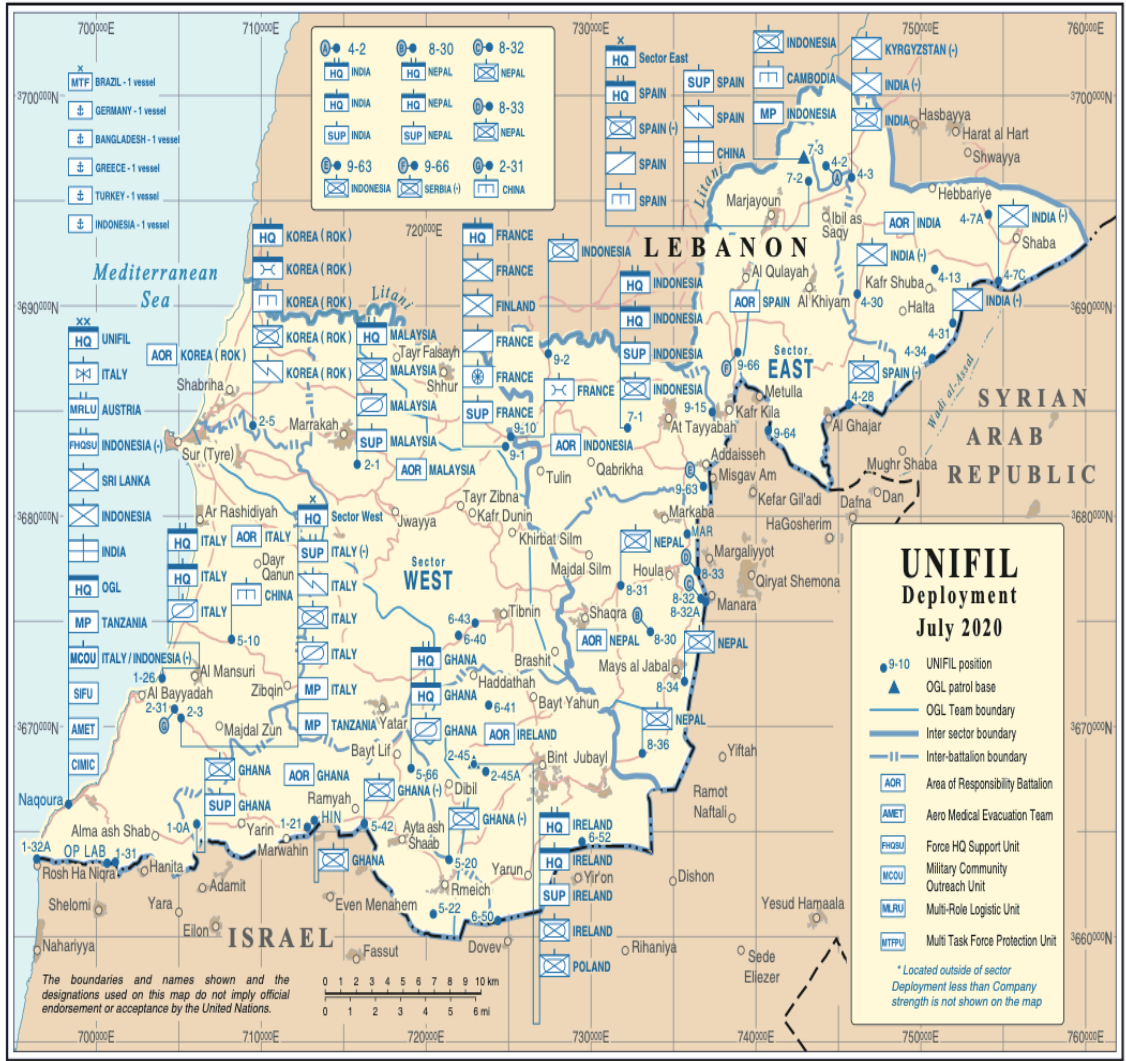
Professor Joseph Nye'in email yoluyla 6 Haziran 2020 tarihinde "We are aware that soft power can be used by governments as an instrument of foreign policy. But do you think it's possible to use the soft power or its instruments in conducting peace operations in terms of marketing the UN model of governance by implementing specific policies such as conflict resolution, preventive diplomacy, peace through development and peacebuilding?" sorusuna verdiği yanıt.

ŞEKİLLER

Şekil 1: United Nations Peace Operations

Kaynak: United Nations Geospatial Information Section ‘Çevrimiçi’, <https://www.un.org/Depts/Cartographic/map/dpko/Peacekeeping.pdf>, 22 Temmuz 2020.

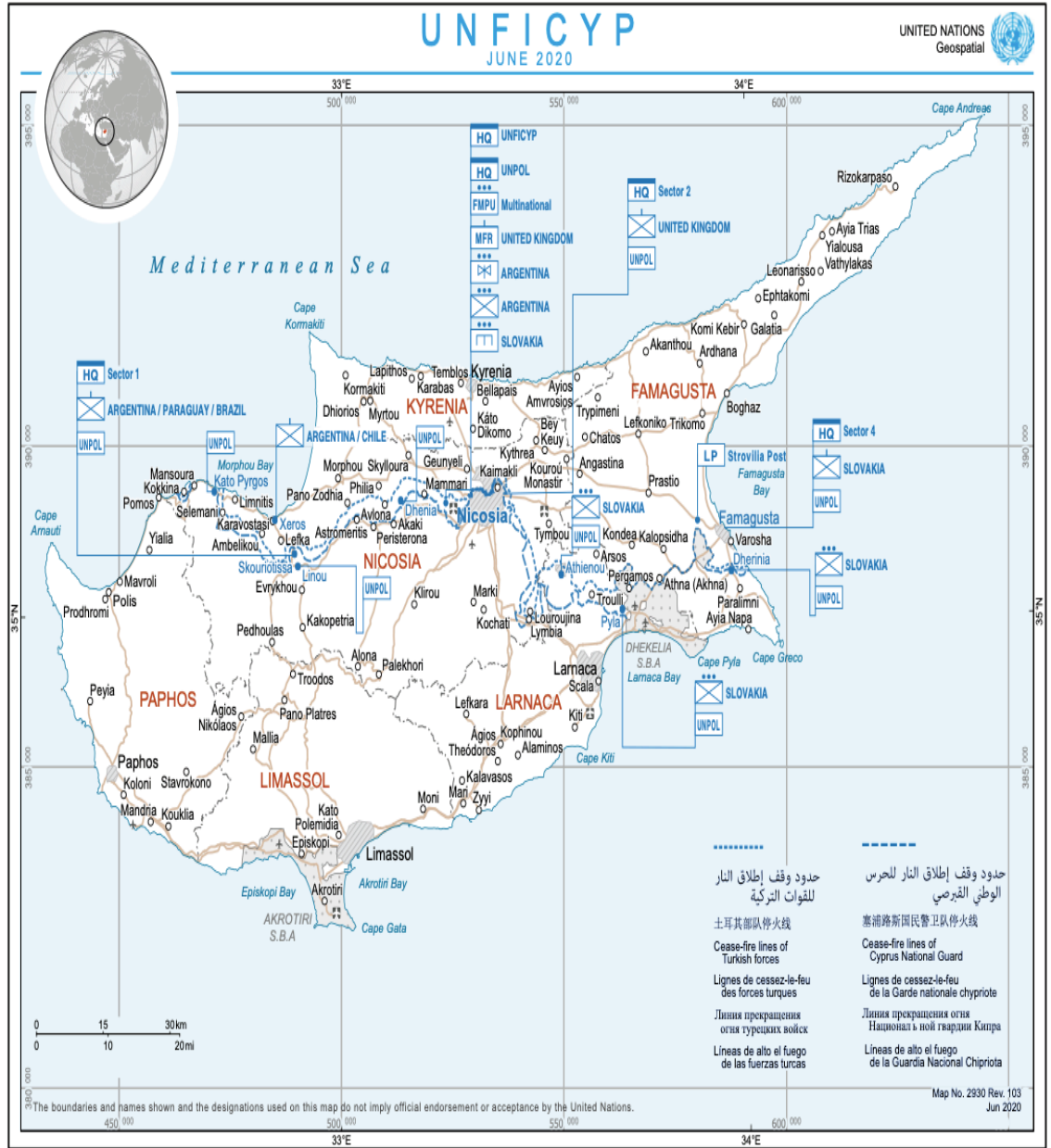
Şekil 2: UNIFIL

Kaynak: United Nations Geospatial Information Section ‘Çevrimiçi’, <https://www.un.org/Depts/Cartographic/map/dpko/Peacekeeping.pdf>, 22 Temmuz 2020.

Şekil 3: UNMIK

Kaynak: United Nations Geospatial Information Section 'Çevrimiçi', <https://www.un.org/Depts/Cartographic/map/dpko/UNMIK.pdf>, 22 Temmuz 2020.

Şekil 4: UNFICYP

Kaynak: United Nations Geospatial Information Section ‘Çevrimiçi’, <https://www.un.org/Depts/Cartographic/map/dpko/UNFICYP.pdf>, 22 Temmuz 2020.

ÖZGEÇMİŞ

Mohammed Qasim Karem, 1983 yılında Irak'ın Kerkük kentinde doğdu. İlkokul, ortaokul ve liseyi Kerkük'te tamamladı. Musul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden lisansını aldı. Gazi Üniversitesi, Türkçe Öğrenim Merkezi (TÖMER)'de bir yıl dil öğrenimi gördü. Yüksek Lisansını İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde “2003 Sonrası Dönemde Irak'taki Siyasal Gelişmeler ve Türk Dış Siyaseti” başlıklı tez çalışması ile 2010 yılında tamamladı. 2012 yılında aynı üniversite ve bölümde Doktora programına kabul edildi. 2013'te Irak Dışişleri Bakanlığı'nda başladığı iki yıllık diplomatik kursu 2015'te tamamladı ve üçüncü kâtip olarak resmi göreve başladı. Bakanlıktaki görevini BM masasında yaptı ve Dördüncü Komite (Özel Siyasal ve Dekolonizasyon Komitesi) üzerine yoğunlaştı. 2017'de Irak Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Daimî Temsilciliği'ne atandı. Kısa süreliğine 2030 Ajandası (Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları) üzerine çalıştıktan sonra Dördüncü Komite ile BM organlarına üyelik seçimlerinin sorumlusu oldu. 2019'dan itibaren Birinci Komite (Silahsızlanma ve Uluslararası Güvenlik) yükümlülüğünü üstlendi. BM'nin 2018 yılında, Fransız Sömürgesi Yeni Kaledonya'da sömürge durumunu incelemek üzere gönderdiği beş kişilik delegasyonda yer aldı ve (Committee on Decolonization – C24)'nin A/AC.109/2018/20 sayılı raporunun yazım müzakerelerine katıldı. 2017-2021 yılları arasında Irak'ın uluslararası organlardaki adaylıklarının BM nezdindeki kampanyalarını yürüttü. Araştırmacı halen Irak Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Daimî Temsilciliği'ndeki görevine başkatip olarak devam etmektedir. Silahsızlanma (nükleer, kimyasal, küçük ve orta ölçekli silahların yayılmasının önlemesi), diğer yandan siber güvenlik konuları üzerine yoğunlaşmaktadır. Buna ek olarak barış operasyonları ve özel siyasi misyonlar, barış inşası, çatışma çözümü ve BM organlarının seçimleri ile ilgili çalışmalarını sürdürmektedir. Araştırmacı ileri derecede Türkçe, İngilizce ve Arapça bilmektedir.